

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie
Studijní obor: Sociální geografie a regionální rozvoj

Bc. Ivana Přidalová

**REZIDENČNÍ MOBILITA OBYVATEL PRAHY
SE ZAMĚŘENÍM NA ETNICKÉ MENŠINY**

RESIDENTIAL MOBILITY OF PRAGUE POPULATION
WITH FOCUS ON ETHNIC MINORITIES

Diplomová práce

Praha 2013

Vedoucí diplomové práce: doc. RNDr. Martin Ouředníček, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze 21. 8. 2013

.....
Bc. Ivana Přidalová

Poděkování

Děkuji doc. RNDr. Martinu Ouředníčkovi, Ph.D. za ochotu a trpělivost při vedení práce a za řadu cenných rad, námětů a připomínek. Velice si vážím též možnosti svého zapojení do práce výzkumného týmu Urbánní a regionální laboratoře. Dále děkuji Grantové agentuře Univerzity Karlovy za finanční podporu projektu číslo 898313 „Flexibilita a lokalizace práce v Pražském metropolitním regionu“, v rámci kterého diplomová práce vznikla. Velký dík patří také mé rodině a Mirovi za podporu při studiu a všem dotázaným aktérům za věnovaný čas a poskytnuté informace.

OBSAH

Seznam tabulek	5
Seznam obrázků	6
Seznam grafů.....	6
Seznam příloh.....	7
Abstrakt	8
1. ÚVOD.....	9
2. TEORETICKÉ ZARÁMOVÁNÍ	13
2.1 Typy mobility	13
2.2 Teoretické přístupy k mobilitě	16
2.3 Příčiny a prostorové vzorce rezidenční mobility	25
3. METODIKA	32
3.1 Zdroje dat o migraci a cizincích v Česku	32
3.2 Použitá data.....	35
3.3 Použité metody	38
4. STĚHOVÁNÍ A CIZINCI V PRAZE.....	42
4.1 Vývoj stěhování v Praze.....	42
4.2 Cizinci v Praze	51
5. MIGRAČNÍ AKTIVITA OBYVATELSTVA NA ÚZEMÍ PRAHY	57
5.1 Migrační aktivita obyvatelstva v typech zástavby v Praze	57
5.2 Souvislosti migrační aktivity a vybraných charakteristik území	65
6. REZIDENČNÍ MOBILITA OBYVATEL PRAHY PODLE STÁTNÍHO OBČANSTVÍ	73
6.1 Rezidenční mobilita osob s českým státním občanstvím	73
6.2 Rezidenční mobilita vybraných skupin cizinců	80
6.3 Vývoj koncentrace obyvatelstva v Praze podle občanství	98
7. PŘÍPADOVÁ STUDIE NOVÉ BUTOVICE-ZÁPAD	102
7.1 Metodika případové studie	102
7.2 Urbanistický obvod Nové Butovice-západ a ruské obyvatelstvo	105
7.3 Proměna lokality v důsledku imigrace Rusů.....	116
8. ZÁVĚR	123
Literatura.....	126
Další zdroje	135

Seznam tabulek

Tabulka 1: Katastrální území Prahy s nejvyšším celkovým počtem přistěhovalých občanů Ruska za roky 2003-2011	40
Tabulka 2: Urbanistické obvody Prahy s nejvyšším celkovým počtem přistěhovalých občanů Ruska za roky 2003-2011	41
Tabulka 3: Struktura migrace v Praze v letech 2001-2011.....	46
Tabulka 4: Vývoj struktury přistěhovalých do Prahy ze zahraničí a z obcí Česka.....	50
Tabulka 5: Podíl cizinců na obyvatelstvu Prahy a na celkovém počtu cizinců v Česku	51
Tabulka 6: Počet obyvatel Česka a Prahy se státním občanstvím Ruské federace	55
Tabulka 7: Základní charakteristika typů urbanistických obvodů v Praze v roce 2007 a 2011	58
Tabulka 8: Stěhování v Praze v letech 1992-2011 podle typu stěhování.....	60
Tabulka 9: Vybrané charakteristiky migrace v typech zástavby v Praze v letech 1992-2011	60
Tabulka 10: Průměrný podíl cizinců na přistěhovalých podle typů zástavby.....	62
Tabulka 11: Výsledky korelační analýzy č. 1 – Pearsonův korelační koeficient a popisná statistika	66
Tabulka 12: Výsledky korelační analýzy č. 2 – Pearsonův korelační koeficient a popisná statistika	68
Tabulka 13: Výsledky korelační analýzy č. 3 – Pearsonův korelační koeficient a popisná statistika	69
Tabulka 14: Podíl vystěhovalých z typů zástavby v Praze v letech 1992-2011.	71
Tabulka 15: Hrubá míra migračního obrátu obyvatel Prahy podle občanství	74
Tabulka 16: Přistěhovalí do Prahy v letech 2003-2011 podle pohlaví, věku a rodinného stavu	75
Tabulka 17: Saldo migrace občanů Česka v typech zástavby v Praze v letech 2003-2011	77
Tabulka 18: Počty stěhování osob s českým státním občanstvím v Praze v letech 2003-2011 podle typu stěhování.....	79
Tabulka 19: Podíl vystěhovalých občanů Česka z typů zástavby v Praze v letech 2003-2011.	80
Tabulka 20: Podíl vystěhovalých cizinců z typů zástavby v Praze v letech 2003-2011.	82
Tabulka 21: Nejpočetnější skupiny přistěhovalých a bydlících cizinců v Praze.....	84
Tabulka 22: Vybrané charakteristiky nejpočetnějších skupin cizinců přistěhovalých do Prahy v letech 2003-2011	86
Tabulka 23: Imigrace Ukrajinců do typů zástavby podle časových období a původního místa bydliště	88
Tabulka 24: Imigrace Rusů do typů zástavby podle časových období a původního místa bydliště.....	89
Tabulka 25: Imigrace Vietnamců do typů zástavby podle časových období a původního místa bydliště	91
Tabulka 26: Imigrace Američanů do typů zástavby podle časových období a původního místa bydliště	94
Tabulka 27: Imigrace Moldavanů do typů zástavby podle časových období a původního místa bydliště	96
Tabulka 28: Imigrace Číňanů do typů zástavby podle časových období a původního místa bydliště ..	97
Tabulka 29: Přehled dotázaných aktérů.....	104
Tabulka 30: Srovnání vybraných charakteristik UO Nové Butovice-západ a Prahy	105
Tabulka 31: Obyvatelstvo UO Nové Butovice-západ a Prahy podle státního občanství	106
Tabulka 32: Imigrace Rusů do Prahy a do UO Nové Butovice-západ v letech 2003-2011	109
Tabulka 33: Očekávaný počet obyvatel v UO Nové Butovice-západ v roce 2011.....	111
Tabulka 34: Vlastnická struktura nemovitostí v UO Nové Butovice-západ.....	113
Tabulka 35: Odhad počtu ruských občanů na základě dat z katastru nemovitostí.....	113

Tabulka 36: Odhad počtu ruských občanů podle domovních zvonků	114
Tabulka 37: Počty žáků ve školách v zájmovém území a blízkém okolí ve školním roce 2012/2013 .	115
Tabulka 38: Shrnutí počtů obyvatel a podílů ruských občanů v zájmovém území podle různých zdrojů	116

Seznam obrázků

Obrázek 1: Terminologická mapa mobility	16
Obrázek 2: Saldo migrace občanů Česka v katastrálních územích Prahy v letech 2003-2011.....	77
Obrázek 3: Saldo migrace cizinců v katastrálních územích Prahy za roky 2003-2011	81
Obrázek 4: Vývoj počtu a rozmístění cizinců v Praze mezi lety 2001 a 2011	100
Obrázek 5: Celkové počty přistěhovalých cizinců a vystěhovalých Čechů podle katastrálních území Prahy v letech 2003-2011.....	101
Obrázek 6: Nová výstavba na Slunečním náměstí, v pozadí panelové domy z konce 90. let	106
Obrázek 7: „Žluté domy“ u stanice metra Hůrka	110
Obrázek 8: Reklama na Slunečním náměstí a obchod s ruskými specialitami ve Volutové ulici	117

Seznam grafů

Graf 1: Počet obyvatel Prahy v letech 1971-2012.....	42
Graf 2: Přírůstek počtu obyvatel v Praze v letech 1950-2012.....	43
Graf 3: Počet stěhování v Praze v letech 1992-2011.....	44
Graf 4: Počet přistěhovalých Čechů a cizinců do Prahy v letech 2001-2011	45
Graf 5: Počet vystěhovalých Čechů a cizinců z Prahy v letech 2001-2011.....	45
Graf 6: Věková struktura migrantů v Praze v letech 2001-2011 podle státního občanství	46
Graf 7: Počty stěhování v Praze v letech 1992-2011 podle druhu migrace	48
Graf 8: Nejpočetnější skupiny cizinců žijících v Praze podle státního občanství.....	52
Graf 9: Saldo migrace cizinců na 1 000 bydlících obyvatel v Praze	55
Graf 10: Saldo migrace v typech zástavby v Praze v letech 1992-2011	61
Graf 11: Podíl přistěhovalých do typů zástavby v Praze v letech 1992-2011 podle původního místa bydliště	63
Graf 12: Podíly přistěhovalých do typů rezidenční zástavby v Praze v letech 2003-2011 podle státního občanství	64
Graf 13: Počty stěhování mezi typy zástavby v Praze v letech 1992-2011	70
Graf 14: Podíl přistěhovalých do typů zástavby v Praze v letech 1992-2011.	72
Graf 15: Obyvatelstvo UO Nové Butovice-západ podle státního občanství v roce 2011.....	107
Graf 16: Věková struktura bydlícího obyvatelstva a přistěhovalých do UO Nové Butovice-západ v letech 2001-2011.....	118
Graf 17: Etnická struktura obyvatelstva UO Nové Butovice-západ v letech 2001 a 2011	119

Seznam příloh

- Příloha 1: Formulář Obyv 5-12 Hlášení o stěhování
- Příloha 2: Podíly obyvatelstva Prahy podle státního občanství a věkových skupin k 26. 3. 2011
- Příloha 3: Počty stěhování v Praze v letech 1992-2011 podle druhu stěhování a státního občanství
- Příloha 4: Cizinci s povolením pobytu k 31. 12. 2010 a 31. 12. 2011 v krajích Česka
- Příloha 5: Obyvatelstvo v katastrálních územích Prahy v roce 2011
- Příloha 6: Struktura obvykle bydlicího obyvatelstva v Praze a v Česku k 26. 3. 2011
- Příloha 7: Imigrace Ukrajinců do katastrálních území Prahy v letech 2003-2011
- Příloha 8: Imigrace Ukrajinců do urbanistických obvodů Prahy v letech 2003-2011
- Příloha 9: Imigrace Rusů do katastrálních území Prahy v letech 2003-2011
- Příloha 10: Imigrace Rusů do urbanistických obvodů Prahy v letech 2003-2011
- Příloha 11: Imigrace Vietnamců do katastrálních území Prahy v letech 2003-2011
- Příloha 12: Imigrace Vietnamců do urbanistických obvodů Prahy v letech 2003-2011
- Příloha 13: Imigrace Američanů do katastrálních území Prahy v letech 2003-2011
- Příloha 14: Imigrace Američanů do urbanistických obvodů Prahy v letech 2003-2011
- Příloha 15: Imigrace Moldavanů do katastrálních území Prahy v letech 2003-2011
- Příloha 16: Imigrace Moldavanů do urbanistických obvodů Prahy v letech 2003-2011
- Příloha 17: Imigrace Číňanů do katastrálních území Prahy v letech 2003-2011
- Příloha 18: Imigrace Číňanů do urbanistických obvodů Prahy v letech 2003-2011
- Příloha 19: Urbanistický obvod Nové Butovice-západ a okolí
- Příloha 20: Počty cizinců v UO Nové Butovice-západ v letech 2001 a 2011

Abstrakt

Od roku 1989 prošlo Česko řadou změn. Stále významnější součástí české společnosti jsou osoby s cizím státním občanstvím, jež se stěhují nejčastěji do Prahy. Hlavní město je cílem ekonomických migrantů, ale též cizinců, kteří zde hledají nový domov. Cílem diplomové práce je poznat prostorové vzorce stěhování obyvatelstva v Praze v letech 1992-2011 a vysvětlit geografické podmíněnosti migračních pohybů. První část práce diskutuje teoretické přístupy zabývající se mobilitou, zejména migrací a rezidenční mobilitou. Další kapitola představuje vývoj migrace obyvatelstva v Praze a shrnuje základní poznatky o nejpočetnějších skupinách cizinců žijících v hlavním městě. Na základě dat z registrů migrace jsou identifikovány obecné trendy ve stěhování obyvatel mezi lokalitami podle převažujícího typu zástavby, následně je analyzována migrační aktivita obyvatel Prahy podle státního občanství. Případová studie urbanistického obvodu Nové Butovice-západ v závěrečné části práce pomocí triangulace výzkumných metod ověřuje reliabilitu statistických dat o počtu a pohybu cizinců v Praze a analyzuje vliv imigrace ruských občanů na proměnu sociálního prostředí zájmové lokality.

Klíčová slova: rezidenční mobilita; Praha; typy zástavby; cizinci; Rusové

Abstract

Since 1989, Czechia has undergone many changes. Increasingly important part of Czech society is represented by foreign inhabitants, who – most often – move to Prague. The capital city is target of economic migrants but also of those foreigners who seek a new home. The aim of the diploma thesis is to get to know spatial patterns of migration of population in Prague between 1992 and 2011 and to explain geographical causes of migration. The first part of the thesis discusses theoretical approaches dealing with mobility, especially with migration and residential mobility. Next chapter introduces development of migration of population in Prague and summarizes basic findings about the most numerous groups of foreigners living in the capital city. Based on data from registers of migration, general trends in population migration are identified, then, migration activity of Prague inhabitants by citizenship is analyzed. Case study of urbanistic district Nové Butovice-západ in the final part of the thesis verifies, by triangulation of research methods, the reliability of statistical data on numbers and movement of foreigners in Prague and analyzes the influence of immigration of Russian citizens on changing social environment of the studied locality.

Key words: residential mobility; Prague; types of housing; foreigners; Russians

1. ÚVOD

Posledních 25 let přineslo řadu převratných změn nejen pro Česko, ale pro celý svět. Díky změně geopolitické situace se Česko, stejně jako ostatní země bývalého východního bloku, začalo navracet ke své původní vývojové trajektorii demokratické země (Dostál, Hampl 1994; Hampl 1996) přerušené socialismem. Zároveň byla země nově vystavena globalizačním tendencím a začala se připravovat na zapojení do hospodářských a politických struktur Evropské unie (Horská, Maur, Musil 2002). Součástí transformačních procesů je také adaptace obyvatelstva na tyto změny, projevující se mimo jiné proměnou jeho prostorového chování. Z dřívějších výzkumů (např. Čermák, Hampl, Müller 2009; Čermák, Novák, Ouředníček 2011) vyplývá, že pozvolna roste migrační aktivita Čechů, kteří jsou obecně považováni za velmi migračně stabilní národ.

Kromě změny migračního chování Čechů dochází rovněž k růstu významu proudů zahraničního stěhování do Česka. To potvrzují nejen statistická data, ale také žitá zkušenost obyvatel země a především hlavního města. V Praze je zahraniční migrace některými autory považována za jeden z nejvýznamnějších procesů utvářejících dnešní město (Ouředníček, Temelová 2009). Zahraniční migranti hrají stále větší roli: pro některé sektory české ekonomiky jsou dnes již nezbytní (Drbohlav, Janská, Čermáková 2007). Přestože převážnou část cizinců v Praze představují ekonomičtí migranti nacházející zde více či méně krátkodobé pracovní příležitosti, pro některé se hlavní město stává novým domovem. Vzhledem k rostoucímu významu cizinců v Česku považuji za zásadní poznat vzorce jejich prostorového chování, jeho příčiny a možné důsledky. Znalost potřeb a chování rozdílných skupin obyvatel může přispět k usnadnění jejich integrace do společnosti a vytváření lepších životních podmínek pro soužití všech.

Hlavním cílem předkládané diplomové práce je *poznat vzorce migračního chování obyvatel Prahy a pochopit geografické podmíněnosti těchto migračních pohybů*. Zvláštní pozornost je věnována cizincům, pro které představuje hlavní město často vstupní bránu do země i místo dalšího pobytu. Prvním dílčím cílem práce je *porovnání teoretických přístupů ve vnímání mobility*. Na základě migračních teorií, teorií regionálního rozvoje a dalších přístupů jsou diskutovány přínosy a rizika migrace, jež mohou být vodítkem při hodnocení její prospěšnosti pro člověka a společnost.

Předpokládám, že migrační aktivita obyvatel rozdílných lokalit je podmíněna jejich rezidenčním charakterem, tedy že odlišné typy obytného území jsou příjmovou zónou pro různé skupiny obyvatelstva a že jejich obyvatelstvo vykazuje odlišnou míru rezidenční mobility. Dalším dílčím cílem práce je proto *charakterizovat území Prahy podle migrační aktivity jeho obyvatelstva*. Pro porovnání migračních charakteristik jednotlivých částí Prahy diplomová práce využívá typologii

urbanistických obvodů, která rozlišuje rezidenční území v Praze podle převažujícího druhu zástavby a vzdálenosti od centra města (Ouředníček a kol. 2012). Míra stěhování v území je dále uvedena do souvislosti s vybranými charakteristikami rezidenčního prostředí, jež některé diskutované teoretické přístupy považují za klíčový faktor ovlivňující rezidenční mobilitu. Součástí práce je rovněž ověření, zda lze na základě zjištěné míry fluktuace v územích Prahy potvrdit platnost v literatuře častých výroků (např. Burgess 1925; Musil 1967; Bartoňová 1996 a další) o negativním vlivu zvýšené míry fluktuace na sociální prostředí, která je popisována zejména v přistěhovaleckých oblastech.

Třetím cílem práce je *vysvětlit odlišnosti mezi migrační aktivitou Čechů a vybraných národnostních menšin žijících v Česku*. Jeho součástí je porovnání demografických charakteristik a prostorových vzorců stěhování příslušníků vybraných skupin migrantů. Práce rovněž odpovídá na otázku, zda v Praze dochází k etnické heterogenizaci území, tedy ke koncentraci osob různých etnik ve specifických územích, v důsledku které vzrůstá národnostní různorodost mezi územími v rámci města.

Diplomová práce si rovněž klade za cíl *ověřit reliabilitu statistických dat o počtu a pohybu cizinců v území a poznat, do jaké míry ovlivňuje přítomnost cizích státních příslušníků sociální prostředí*. Případová studie území vystaveného významnému přílivu přistěhovalců zkoumá, zda statisticky zachycené počty přistěhovalých odpovídají reálné přítomnosti osob a zjišťuje, jaký vliv má přistěhovalectví cizinců na lokální sociální prostředí. Předmětem zájmu je komunita osob s ruským státním občanstvím, jež oproti jiným skupinám cizinců vykazuje určité specifické rysy života v Česku, a která je zároveň v prostředí Prahy relativně nejméně popsána.

Na základě uvedených cílů si pokládám tyto výzkumné otázky:

- Čím jsou charakteristická migračně aktivní a stabilní území v Praze? Je zvýšená rezidenční mobilita doprovázena negativně vnímanými jevy jako například zvýšenou mírou kriminality?
- Jak se liší migrační aktivita a prostorové vzorce rezidenční mobility nejvýznamnějších etnických skupin v Praze od migrační aktivity Čechů? Dochází v Praze k etnické heterogenizaci území?
- Jaký je reálný vliv statistikou evidované vysoké míry imigrace Rusů na lokální sociální prostředí?

Diplomová práce ověřuje platnost následujících hypotéz:

- Předpokládám, že na celkovou měnu obyvatelstva v území bude mít zásadní vliv demografická struktura obyvatelstva. Domnívám se, že nejvyšší obrat migrace bude zjištěn v územích s mladou populací, která přechází mezi fázemi životního cyklu, jež obvykle vyvolávají migraci (Rossi 1955 in Kopečná, Špačková 2012). Pokusím se zjistit, zda v Praze existuje vztah mezi vysokou migrační aktivitou a patologickými jevy v území. Sociální problémy bývají v literatuře často označovány za průvodní jev vysoké fluktuace obyvatelstva v území (Burgess 1925; Musil 1967; Bartoňová 1996), jiné výzkumy však poukazují na to, že souvislost mezi vysokým migračním obratem a sociální deprivací není prokazatelná (Bailey, Livingston 2007).
- Mým dalším předpokladem je, že dochází k řetězové migraci cizinců a současně k vystěhovávání majoritní populace z území, a tím k rostoucí koncentraci některých etnických menšin ve městě, například Vietnamců, Ukrajinců či Rusů. Očekávám, že některé jiné skupiny cizinců - především příslušníci západoevropských států - se nebudou významně koncentrovat, avšak budou se vyskytovat v podobných typech území. Protože rozdílnou ekonomickou vyspělost států Evropy lze popsat západovýchodním gradientem, myslím si, že cizinci ze zemí na východ a na západ od hranic Česka se budou stěhovat do jiných typů lokalit. Předpokládám, že přistěhovalí z východu budou častěji směřovat do území s nižší kvalitou bytového fondu, zatímco migranti z vyspělých zemí se budou koncentrovat do prestižních částí města, například do vilových čtvrtí nebo historického jádra.
- Předpokládám, že dostupné statistické údaje o stěhujícím se a bydlícím obyvatelstvu nejsou srovnatelné s populací reálně bydlící v území. Myslím si, že existuje nepoměr zejména mezi statisticky zachycenými případy osob vystěhovaných do zahraničí a skutečným počtem vystěhovaných, tedy i mezi evidovaným a reálným počtem osob bydlících v území. Z tohoto důvodu je součástí práce případová studie, jejímž cílem je kromě ověření reliability statistických dat o migraci a cizincích také zhodnocení skutečného významu přistěhovaných cizinců pro vybrané území.

Předkládaná diplomová práce je rozčleněna do osmi kapitol. Druhá kapitola představuje teoretická východiska práce, diskutuje zejména přístupy k hodnocení široce pojaté mobility a podává přehled o známých příčinách a prostorových projevech rezidenční mobility ve městě. Následující kapitola uvádí použitá data a metody. Ve čtvrté části práce je nastíněn vývoj stěhování obyvatelstva v Praze jako celku s důrazem na období posledních dvou dekad. Je hodnoceno, jak se na celkové

mobilitě podílely jednotlivé skupiny obyvatelstva podle demografických charakteristik, státního občanství a typů migrace. Čtvrtá kapitola podrobněji přibližuje rovněž fenomén cizinců v Praze a shrnuje základní poznatky o nejvýznamnějších skupinách cizích státních příslušníků žijících v hlavním městě. Jádrem diplomové práce jsou následující tři kapitoly. V páté kapitole jsou analyzovány urbanistické obvody Prahy podle migrační aktivity v souvislosti s rezidenčním charakterem těchto území. Šestá část práce porovnává a vysvětluje vzorce migrace a koncentrace vybraných skupin obyvatel Prahy podle jejich státního občanství. Případová studie v poslední kapitole práce na základě triangulace výzkumných metod ověřuje reliabilitu statistických dat o migraci a bydlicích cizincích a analyzuje vliv přítomnosti ruské komunity na sociální prostředí v lokalitě přistěhování.

2. TEORETICKÉ ZARÁMOVÁNÍ

Mobilita, migrace a rezidenční mobilita jsou související pojmy, jimiž se zabývá řada teorií a konceptů v sociálních vědách. Teoretický úvod nejprve podává přehled užívané terminologie a vzájemných vztahů mezi různými formami pohybu. Poté jsou diskutovány teoretické přístupy k mobilitě se zaměřením na migraci. Závěrečná část kapitoly představuje dosažené poznatky o příčinách a prostorových vzorcích rezidenční mobility, jež je hlavním předmětem zájmu diplomové práce.

2.1 Typy mobility

Mobilita bývá definována jako pohyb v prostoru nebo schopnost takového pohybu, jedná se však o velmi komplexní pojem, který v sobě nese množství významů (Novák 2010) a kterým se zabývají různé vědní disciplíny. Díky rostoucí mobilitě dochází k tzv. časoprostorové konvergenci¹, jež je charakteristická pro dnešní globalizovaný svět. Mobilita může být chápána jako podstatná součást dostupnosti, jednoho z faktorů nezávislosti a kvality života (Hanson 2009). Vzhledem ke složitosti tématu a množství úhlů pohledu na tuto problematiku není terminologie užívaná v literatuře jednotná, naopak se některé pojmy mohou překrývat nebo být různými autory definovány odlišně. Považuji proto za účelné ujasnit pojmy používané v dalším textu a uvést alespoň základní přehled forem mobility (obrázek 1).

Geografická (horizontální) mobilita je představována pohybem ve fyzickém prostoru, mobilita sociální (vertikální) se projevuje změnou společenského statusu (Hanson 2009). Geografickou mobilitu lze dále členit do kategorií na základě různých hledisek: například podle **(i) pravidelnosti** na pohyby pravidelné, tedy opakující se s určitou periodicitou, a nepravidelné; nebo podle **(ii) úplnosti přemístění**². Na základě **(iii) vzdálenosti** lze rozlišit pohyby na různých měřítkových úrovních v prostoru nebo na různou kulturní vzdálenost, která nemusí nutně korespondovat se vzdáleností ve fyzickém prostoru (Drbohlav, Čermák 2002). Podle **(iv) kritéria návratnosti pohybu** lze rozlišovat mezi migrací a cirkulačními pohyby. S ohledem na zaměření diplomové práce se následující text zabývá pouze definicí a typy migrace.

¹ Časoprostorová konvergence spočívá v pomyslném zmenšení vzdáleností mezi místy. Toto „smršťování světa“ bylo umožněno díky pokroku v dopravních a komunikačních technologiích (Janelle 1968).

² Při úplném přemístění dochází k proměně všech opakovaných prostorových pohybů migranta, zatímco částečné přemístění obnáší změnu jen některých jeho pohybů. Každý z uvedených typů mobility klade různé nároky na přistěhovalé v novém místě bydliště (Roseman 1971).

V Dictionary of Human Geography je **migrace** definována jako změna místa bydliště jedince nebo domácnosti (Hiebert 2009) a v souladu s touto definicí je migrace chápána v naprosté většině analyzované literatury. Zelinsky (1971, s. 225) specifikuje migraci jako jakoukoliv „permanentní nebo semipermanentní změnu bydliště“, která navíc obnáší zpřetrhání předchozích sociálních vazeb. Za migraci však bývají považovány i změny bydliště na krátkou vzdálenost, které podle mého názoru nejsou překážkou pro zachování těchto vazeb. Drbohlav a Čermák (2002) uvádějí, že vlivem globalizace vznikají nové, kratší, formy prostorové mobility, které by se dnes rovněž daly označit za migraci. Jednou z nich je tzv. cirkulační migrace, jež je podrobněji zmíněna níže. Velmi odlišný přístup od obvyklého pojetí migrace, založeného na kritériu změny místa bydliště, představuje metodika Českého statistického úřadu (ČSÚ). Podle ní může být migrace rovněž souhrnným označením nejen pro pohyby spojené se změnou bydliště, ale také pro dojížděku za prací a do škol (ČSÚ 2012a). S takovou definicí migrace však nelze souhlasit, neboť zcela odporuje všeobecně používané terminologii používané v literatuře, založené na kritériu změny místa bydliště, i charakteru dat analyzovaných v téže publikaci. Lze se spíše domnívat, že v případě zmíněného díla se jedná o pochybení autora formulace. Ve zdrojích pocházejících z ČSÚ bývají migrace a dojížděka analyzovány odděleně, tedy v souladu s obvyklým chápáním zmíněných procesů jako zcela odlišných. Předkládaná diplomová práce, jež analyzuje pohyby osob spojené se změnou trvalého bydliště (v případě osob s cizím státním občanstvím se změnou obvyklého bydliště), se řídí první zmíněnou – obecně užívanou – definicí.

Migrace bývá dále členěna *podle motivace k pohybu* na dobrovolnou a nucenou. Migrace z vlastního rozhodnutí je označována jako dobrovolná migrace, naopak k nucené migraci dochází, pokud „podmínky přímo nebo nepřímo nedovolují potenciálnímu migrantovi zůstat v jeho zemi původu a nutí ho odejít“ (Demuth 2000, s. 37). Mezi formy³ nucené migrace patří uprchlictví, vnitřní vymístění osob (IDP), environmentální migrace a „převádění osob přes státní hranice za účelem vykořisťování“ (Castles 2003, s. 3). Hranice mezi nucenou a dobrovolnou migrací není zcela jednoznačně určitelná, neboť ke stěhování obvykle vede rozhodnutí vyplývající z komplexní životní situace osob. Jak uvádí Demuth (2000), některé formy pracovní migrace nemusí být vždy zcela dobrovolné, protože mohou být východiskem z obtížné situace v zemi původu, která z důvodu chudoby domácnosti vede k migraci jejího člena za účelem lepšího výdělku v zahraničí. Migrace se obvykle rozlišuje také *podle kritéria překročení státní hranice* na vnitřní, kdy dochází ke stěhování mezi územími v rámci jednoho státu, a zahraniční (mezinárodní), kdy se migrant stěhuje za hranice státu svého původního bydliště. Vnitřní migraci lze dále dělit *podle měřítkových úrovní* na stěhování v rámci celého státu, uvnitř kraje, okresu nebo obce (u měst se pak jedná o tzv. vnitroměstskou

³ Podrobný přehled příčin nuceného stěhování viz např. v Demuth (2000).

migraci). K **cirkulačním pohybům** náleží celá řada různorodých dalších typů prostorového pohybu od dojíždky (denní a nedenní⁴) za prací a do škol přes rutinní pohyby v prostředí každodenního života (nákupy, návštěvy úřadů a služeb, trávení volného času atd.) až po různé formy cestování. Hranice mezi cirkulačními pohyby a různými formami migrace je však značně nejasná (Hugo 2009), neboť existují různá kritéria vymezení, kdy lze daný pohyb označit za cirkulační a kdy jej již považovat za trvalý⁵. Mezi jednotlivými formami mobility lze také najít souvislost: podle Zdeňka Čermáka je často vícedenní dojíždka předstupněm migrace (Čermák 1989), Martin Hampl ji považuje za alternativu migrace (Hampl 2005). Z typologie cirkulačních pohybů (Agunias, Newland 2007) vyplývá, že za cirkulační „migraci“⁶ lze považovat nejen neustálý kyvadlový pohyb mezi místy (přičemž cirkulační „migrant“ stráví mimo své bydliště více než jeden den⁷), ale také například pouhé jedno stěhování v životě člověka (v případě, že se jedná o potomka imigranta, který se stěhuje zpět do země původu svého předka)⁸.

Aspekt geografické a obvykle také sociální mobility v sobě nese **rezidenční mobilita**, jež je hlavním předmětem zájmu této práce. David Ley charakterizuje rezidenční mobilitu jako stěhování obyvatelstva za novým bydlištěm na krátké vzdálenosti do lokalit s podobným statutem (Ley 1983). Pro české prostředí, kde diferenciací lokalit podle statusu téměř zanikla vlivem socialistické bytové politiky (Musil 1968), je však vhodnější chápat rezidenční mobilitu jako prosté stěhování na krátkou vzdálenost⁹. Rezidenční mobilita je jedním z ústředních témat sociální geografie města, neboť je „prostorovým vyjádřením vazby mezi jednotlivou domácností a sociální strukturou“ (Ley 1983, s. 238). Díky tomu byla uskutečněna řada výzkumů zabývajících se rezidenční mobilitou a bylo zformulováno množství závěrů o jejich příčinách a projevech (viz kapitolu 2.3).

⁴ Denní dojíždka spočívá v ranním pohybu z místa bydliště do místa pracoviště nebo školy a odpoledním návratu zpět, zatímco nedenní dojíždka zahrnuje přenocování mimo místo bydliště (Novák 2010).

⁵ Například Doporučení OSN ke statistice zahraniční migrace stanovuje hranici mezi turistikou a (krátkodobou) migrací na tři měsíce (Holá 2005).

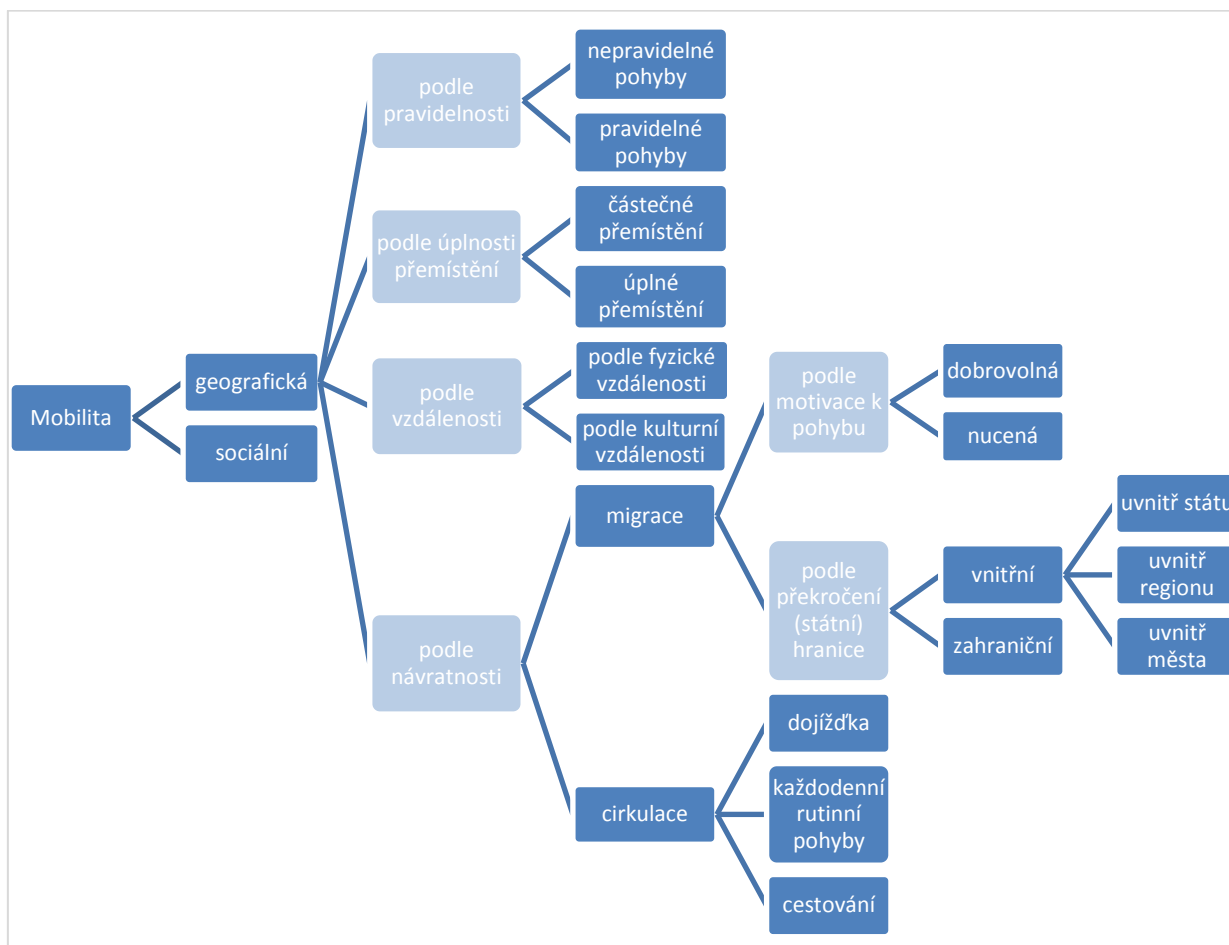
⁶ Protože se tedy fakticky jedná o nedenní dojíždku a nikoliv o migraci ve smyslu, v kterém je chápána v diplomové práci, byly pojmy migrace a migrant převzaté z původního zdroje vsazeny do uvozovek.

⁷ Jak podotýká Hugo (2009), doba setrvání v místě přechodného bydliště obvykle souvisí s jeho vzdáleností od trvalého bydliště a může se pohybovat v řádech dnů, měsíců i let.

⁸ Vzhledem k povaze analyzovaných dat, která neobsahují informaci o historii stěhování rodinných příslušníků, není možné tento případ cirkulační „migrace“ odlišit od migrace, jak je chápána v předkládané práci.

⁹ Stejně definují rezidenční mobilitu například také Lux a kol. (2006).

Obrázek 1: Terminologická mapa mobility

Zdroj: vlastní zpracování

2.2 Teoretické přístupy k mobilitě

Prostorové pohyby jsou neodmyslitelnou součástí života každého jedince a ruku v ruce s vývojem nových komunikačních a dopravních technologií jejich význam dále narůstá (Adams 1999). Mobilnější jsou dnes nejen lidé, ale i informace nebo kapitál. Je-li mobilita prospěšná nebo zda převažují rizika, která s sebou přináší, je však otázka, na niž nelze bez širší diskuse jednoznačně odpovědět. Následující odstavce představují vybrané teoretické přístupy k hodnocení mobility napříč disciplínami, jako jsou geografie města, migrace či regionální rozvoj.

V literatuře relativně méně často uváděné, ale přesto významné, jsou **přístupy pohlízející na mobilitu jako na pozitivní jev**. Takové lze identifikovat pro nejrůznější měřítkové úrovně: následující text přiblíží jednotlivé přístupy od globálního až po pohled na mobilitu týkající se jedince.

Regionální politika inspirovaná neoklasickou ekonomickou teorií spatřuje v migraci řešení nezaměstnanosti, jež vyvažuje nepoměr mezi poptávkou po pracovní síle v jednom regionu a nabídkou práce v jiném. Nezaměstnanost je vlastně považována za důsledek nízké mobility pracovní síly vzhledem k vyšší mobilitě kapitálu. Známy koncept „dělníci za prací“ tak spočívá v migraci nezaměstnané pracovní síly z jednoho území do jiného, kde existuje převis pracovních příležitostí. Díky tomu je dosaženo rovnovážného stavu v obou regionech, který zamezuje vzniku sociálních problémů (Blažek, Uhlíř 2011). Potřebnost zvýšení mobility jako jedno z řešení regionálních problémů zmiňuje například také český Národní rozvojový plán, v němž je definována strategie rozvoje Česka pro období 2007-2013 (MMR 2006).

Další ekonomickou teorií, jež na mobilitu pohlíží jako na přínos, je teorie nové mezinárodní dělby práce. Mobilita kapitálu je v této teorii spatřována jako výhoda pro ekonomiku. Světová produkce se přesouvá do méně rozvinutých oblastí světa s nižšími výrobními náklady a firmy tak mohou vyrábět své produkty za nízké ceny (Blažek, Uhlíř 2011). Dopad nové mezinárodní dělby práce na společnost je podle mého názoru naopak negativní. V situaci, kdy zásadním hráčem jsou velké firmy, je obyvatelstvo vystaveno neustálé nejistotě ztráty zaměstnání, protože firma se může rozhodnout svou činnost přesunout na jiné místo s výhodnějšími podmínkami pro své podnikání.

Americký geograf Wilbur Zelinsky ve své hypotéze tzv. mobilitního přechodu (Zelinsky 1971) považuje mobilitu za výraz modernizace společnosti (Drbohlav, Uherek 2007). S rostoucí mobilitou tak dochází ke kvalitativně novým formám společnosti. Zelinsky rozlišuje čtyři, resp. pět fází tohoto modernizačního procesu od (1) předmoderní tradiční společnosti, která se vyznačovala nízkou mírou rezidenční mobility i cirkulačních pohybů (Zelinsky 1971) přes fáze sycené především migrací z venkova do měst (2, 3) a významnými cirkulačními pohyby (3) až po rozvinutou společnost (4) s vysokou úrovní mobility, kdy mezi běžné formy mobility patří cirkulační pohyby či mezinárodní migrace (Zelinsky 1971). Poslední, pátou fází, si Zelinsky představuje jako možné budoucí snížení významu rezidenční mobility a pokles intenzity dojížděky vlivem rozvoje nových komunikačních technologií a kdy většina migračních pohybů bude probíhat uvnitř měst nebo mezi nimi (Zelinsky 1971). Více než čtyři desetiletí po formulaci hypotézy mobilitního přechodu je zjevné, že vývoj mobility se ubíral poněkud odlišným směrem: na přelomu 20. a 21. století vzniklo tzv. nové mobilitní paradigma („*new mobilities*“ *paradigm*) zdůrazňující naopak obrovský a stále rostoucí význam mobility na všech měřítkových úrovních a její vliv na společnost (Hannam, Sheller, Urry 2006).

Také Martin Hampl ve své práci poukazuje na pozitivní aspekty mobility. V jeho pohledu je mobilita prostředkem pro snižování sociální diference. Hampl tvrdí, že mobilita pomáhá snižovat rozdíly mezi lidmi: stěhováním obyvatel z chudších venkovských oblastí do lépe placených měst se

zvyšuje podíl populace žijící v bohatších regionech (HAMPL 2000). S Hamplovým přístupem ke stěhování jako mechanismu snižování sociální diferenciace však považuji za nutné polemizovat. Ke snížení rozdílů by došlo pouze v krajním případě, kdy by se z chudých regionů do bohatších přestěhovali všichni obyvatelé. To se však nezdá reálné, neboť na migraci se obvykle nepodílí všichni obyvatelé chudých regionů, ale pouze ti, kteří k tomu mají vhodné předpoklady, zejména lidé v mladším věku a s vyšším vzděláním (Temelová a kol. 2011). V problémových regionech tak stále zůstává určitá část obyvatelstva, jehož kvalita života se vlivem depopulace území dále snižuje (Temelová a kol. 2011). Místo vyrovnání rozdílů mezi bohatými a chudými regiony tak podle mého názoru dochází spíše k polarizaci těchto dvou typů území, neboť v bohatších regionech se sice koncentruje větší část obyvatelstva, avšak problémy chudších regionů se prohlubují. Potvrzují to také výzkumy provedené v Česku, z nichž vyplývá, že migrace je spíše selektivním procesem vedoucím k rostoucí sociálně prostorové diferenciaci (Novák a kol. 2007; Ouředníček, Špačková, Feřtřová 2011).

Mobilitou jako jedním z charakteristických znaků města se v rámci chicagské školy urbánní ekologie zabýval ve 20. letech minulého století Ernest Burgess. Ten považuje mobilitu za „puls komunity“ (Burgess 1925, s. 58), který neustále proměňuje organizaci městského prostředí. Burgess ve svém díle rozlišuje *pohyb* od *mobility*. Rutinní pohyby podle něj nemají žádný vliv na změnu prostředí¹⁰, zatímco mobilita je indikátorem procesů a změn probíhajících ve městě, vyvolaných působením určitého podnětu. Mobilita je v tomto pojetí nezbytnou součástí fungování měst a jejich metropolitních regionů, neboť tak jako puls živého organismu je indikátorem jeho fungování, mobilita ve městě poukazuje na procesy, které se uvnitř nich odehrávají (Burgess 1925). Domnívám se tedy, že podobně jako zastavení tepu živého organismu způsobuje jeho smrt, absence mobility ve městě v Burgessově přístupu by znamenala ustrnutí městského života a neměnnost prostředí města.

Z pohledu nové ekonomie migrace (*new economics of migration*) je stěhování prostředkem pro diverzifikaci rodinných příjmů a snížení rizik, jimž je vystavena určitá skupina lidí, nejčastěji rodina či domácnost (Massey a kol. 1993). Migrace je podle této teorie kolektivním rozhodnutím, které zvoleného člena skupiny pověří přestěhovat se do jiné – často zahraniční – oblasti s vyššími příjmy. V případě problémů na lokálním pracovním trhu, kde působí zbylí členové, je tak rodina zajištěna díky remitencím od svého člena pracujícího v zahraničí. Jedná se tedy o určitou náhradu systému sociálního zabezpečení, který funguje ve vyspělých zemích, a který zajišťuje rodinám či domácnostem určitou životní úroveň. Kromě toho mohou být remitence investovány do vzdělávání osob žijících

¹⁰ Jak podotýká Ouředníček (2008), jsou také rutinní pohyby pro život ve městě důležité, neboť umožňují lépe poznat a pochopit způsob, jakým fungují městské lokality, a protože proudy a toky přinášejí nové podněty, ideje či osoby, které mohou být pro město přínosné.

v místě původu migranta, které je předpokladem pro lepší ochranu a využití místních přírodních zdrojů lokálním obyvatelstvem vedoucím k posílení jeho odolnosti (Locke, Adger, Kelly 2000).

Migrací na úrovni jednotlivce se zabýval americký geograf Julian Wolpert, na jehož práci později navázal sociolog Alden Speare. Přístupy obou se zabývají psychologickými příčinami prostorového chování člověka. Wolpert (1966) vychází z představy, že každému jedinci s jeho specifickými charakteristikami vyhovuje určitý typ místa bydliště. Pokud tomu tak není, je osoba vystavena tzv. *environmentálnímu stresu*, čímž se ocitá v situaci, kterou Wolpert nazývá napětím (*strain*) a s ním se snaží vyrovnat. Výsledkem působení stresorů na člověka může být právě jeho migrace na takové místo, které jeho charakteristikám a potřebám lépe odpovídá. Člověk se podle Wolpertova přístupu chová jako *homo economicus*, jehož hlavním cílem je hledání optimálního místa pro život snížením environmentálního stresu v původním místě bydliště a zároveň co nejvyšším vystavením se žádoucím faktorům prostředí, které jsou schopny snížit napětí. Potenciální migrant navíc srovnává alternativy místa nového bydliště a vybírá si to, od kterého očekává maximální zvýšení své spokojenosti (Hunter 2005). Migrace je tedy ve Wolpertově pojetí snahou o dosažení co největšího souladu mezi potřebami stěhující se osoby a jejím místem bydliště, jejímž výsledkem je zlepšení životních podmínek migranta. Podobný behaviorální přístup ke stěhování prezentuje také Speare ve svém konceptu rezidenční spokojenosti (Speare 1974; Speare, Goldstein, Frey 1976; Lu 1998). Speare tvrdí, že k rezidenční mobilitě dochází pouze v případě, že je překročena určitá limitní hranice jevu nazvaného rezidenční spokojenost (*residential satisfaction*), která funguje jako intervenující proměnná mezi charakteristikami jedince a jeho bydliště na jedné straně a stěhováním na straně druhé (Speare 1974), tj. ovlivňuje vztah mezi závislou a nezávislou proměnnou (Průcha, Walterová, Mareš 1998). Kromě vlastností domácnosti a jejích členů jako jsou věk, fáze životního cyklu, struktura a dynamika změn ve složení domácnosti, socioekonomický status apod. (Speare, Goldstein, Frey 1976) do modelu vstupují také jejich vazby na lokalitu v podobě vztahů k jiným obyvatelům, k bytu, zaměstnání, místní zájmové skupině apod. (Speare 1974). Úvahy o vystěhování mohou být vyvolány změnou potřeb domácnosti, změnou sociálních a fyzických vlastností místa bydliště nebo změnou měřítka, na základě kterého domácnosti hodnotí svou spokojenost (Hunter 2005). Podobně jako u Wolpertova konceptu i Speare spatřuje ve stěhování prostředek k nalezení harmonie mezi svými potřebami a vlastnostmi bydlení, tedy o dosažení vyšší kvality života. Ačkoli již Wolpert upozorňoval na odlišné schopnosti každé osoby najít soulad mezi svými potřebami a vhodným prostředím pro život, Speareův přístup je komplexnější díky zahrnutí role celé domácnosti namísto izolovaných rozhodnutí jednotlivců a díky zohlednění dalších faktorů, které mají při rozhodování o stěhování také svou roli, jako například zmiňované sociální vazby.

Pozitivně vnímají schopnost prostorového pohybu také proponenti konceptu *motility* Kauffmann, Bergman a Joye (Kauffmann, Bergman, Joye 2004). Autory zavedený pojem motility má vztah k prostorové i sociální mobilitě a lze jej chápat jako určitou formu kapitálu (Novák 2010). Motilitu vysvětlují Kauffmann, Bergman a Joye jako „schopnost subjektů (například zboží, informací či osob) být mobilní v sociálním a geografickém prostoru nebo mít přístup a potřebnou schopnost socioprostorové mobility vzhledem ke své situaci“ (Kauffmann, Bergman, Joye 2004, s. 750). Díky motilitě tak lidé mohou změnou sociálního a prostorového postavení zlepšovat své životní podmínky.

Z předcházejícího přehledu teoretických přístupů je zřejmé, že migraci lze považovat za jev žádoucí jak pro fungování společnosti, tak i pro kvalitní život jedince. Následující teorie a koncepty však upozorňují na nejrůznější **rizika s mobilitou spojená**, a to od nejvyšší měřítkové úrovně až po přístupy zabývající se mobilitou jedince.

Kritický pohled na mobilitu lze nalézt v teorii kumulativních příčin, jejímž autorem je švédský ekonom Gunnar Myrdal (Blažek, Uhlíř 2011). Myrdalova teorie je založena na modelu oběžné kumulativní kauzality (*circular cumulative causation*), který předpokládá, že změna jednoho faktoru způsobí změnu orientace dalších faktorů v systému a tím se dále posílí prvotní změna (Blažek, Uhlíř 2011). Regiony se podle Myrdala pohybují v závislosti na svém vývoji nahoru nebo dolů po pomyslné růstové spirále (*upward*, resp. *downward spiral*), a tak dochází k neustálému zvyšování regionálních rozdílů. Problémové regiony se propadají do ještě větších potíží, zatímco úspěšnější oblasti se jim čím dál více vzdalují. Emigrace pracovní síly z problémového území oslabuje jeho potenciál, což má na něj negativní účinky (*backwash effects*). Emigrační území jsou pak podle teorie kumulativních příčin odsouzena k sestupu po růstové spirále, zatímco z nich jádrová území odčerpávají zdroje růstu a tím stále posilují svou pozici.

Nebezpečí skrývající se za vysokou mobilitou zmiňují také autoři Jarvis, Pratt a Wu (Jarvis, Pratt, Wu 2001). Upozorňují na paradoxní situaci, kdy v éře internetu, umožňujícího snadnou komunikaci lidí na velké vzdálenosti bez nutnosti fyzických přesunů, roste význam mobility. Velké počty cestujících osob si žádají rozsáhlou dopravní infrastrukturu, s jejímž vytvořením a údržbou jsou spojeny obrovské finanční výdaje. Vysoká mobilita způsobuje četné environmentální problémy jako znečištění životního prostředí výfukovými plyny a vede ke změně životního stylu lidí, v jejímž důsledku se zhoršuje také zdravotní stav obyvatelstva (Jarvis, Pratt, Wu 2001). Dopady migrace na životní prostředí jsou dnes již nedílnou součástí debaty o migraci zejména v tradičních

přistěhovaleckých zemích jako v Austrálii, Kanadě nebo USA (Hugo 1996; Muradian 2006; Price, Feldmeyer 2012). Například v Austrálii byla v politickém diskursu 90. let minulého století zdůrazňována negativní role imigrantů, kteří se obvykle koncentrují do několika sídel, kde představují zvýšený tlak na životní prostředí vedoucí k environmentální degradaci¹¹, a kteří zvyšují spotřebu „nedostatečných národních zdrojů (zejména neobnovitelných přírodních zdrojů, jichž je pouze omezené množství, jako například ropy)“ (Hugo 1996, s. 121). Podobná debata o negativních důsledcích imigrace probíhá dnes také v USA. Jeden z proudů této debaty se opírá o malthusiánskou filosofii, podle níž má každé území určitou hranici únosnosti maximálního počtu obyvatel, který, bude-li překročen, způsobí, že toto území již nebude schopno své obyvatele uživit. Druhou skupinou odpůrců imigrace do USA jsou představitelé tzv. nativismu, kteří zakládají své názory na kulturních, náboženských, rasových či politických předsudcích, ale vzhledem k jejich politické nekorektnosti rovněž používají především ekologické argumenty jako ochranu životního prostředí nebo také například snahu o zachování americké kultury (Muradian 2006). Často používané argumenty proti imigraci jako výše zmíněný zvýšený tlak na životní prostředí však nejsou vždy založeny na faktech (Price, Feldmeyer 2012). Price a Feldmeyer ve svém výzkumu ověřovali předpoklad zvyšování znečištění ovzduší vlivem mezinárodní migrace do USA. Pravdivost tohoto tvrzení nebylo možné prokázat, výzkum nicméně nasvědčuje, že na kvalitu ovzduší v USA má negativní vliv hlavně vnitřní migrace a jiné formy populačního růstu než migrace mezinárodní. Životní styl amerických imigrantů je totiž obvykle menší zátěží pro životní prostředí než životní styl domácí populace (Price, Feldmeyer 2012). Řadu negativních dopadů nárůstu mobility v dnešním světě vysvětluje také autor pojmu *hypermobility* John Adams (Adams 1999). Podle něj je zvýšená mobilita, na níž se v současnosti podílí především individuální automobilová doprava, příčinou například těchto sociálních problémů:

- Rostoucí polarizace společnosti. Zvětšuje se propast mezi lidmi, kteří si mohou dovolit vlastnit automobil nebo mají dost peněz na letenky a jízdenky, a mezi těmi, kteří z nejrůznějších důvodů (věk, schopnosti, finance) mobilní být nemohou.
- *Urban sprawl* způsobený nadužíváním automobilové dopravy, jež potřebuje rozsáhlé plochy dopravní infrastruktury.
- Větší anonymita a menší přátelskost. Bohatí lidé se pohybují vysokorychlostními dopravními prostředky, zatímco chudí chodí pěšky nebo jezdí na kole. Různé sociální skupiny tak žijí v odlišných světech.

¹¹ Často zmiňovanými negativními důsledky migrace na životní prostředí jsou – zejména v rozvojových zemích - například záborů a změna využití půdy, ničení lesů ve prospěch zemědělství, nevhodně zvolené investice realizované díky remitencím posílaným do zdrojových oblastí migranty, šíření nemocí apod. (Locke, Adger, Kelly 2000).

- Svět nepřátelský k dětem, které si již nemohou bezpečně hrát na ulici, a k lidem vně automobilů, pro které se stal pohyb po ulicích nebezpečnějším než dříve.
- Pokles kulturní rozmanitosti způsobený masovostí a unifikací, například šířením stravovacích a obchodních řetězců nebo masovým turismem.
- Obezita a zhoršené zdraví způsobené nedostatkem pohybu.
- Větší kriminalita jako důsledek snížené sociální soudržnosti a strachu z kriminality.
- „Orwellovský“ způsob dohlížení způsobený zvýšenou obavou o své bezpečí.
- Nedemokratičnost jako stále menší možnost prosazení názoru jednotlivce v důsledku přesunu politického rozhodování na stále vyšší měřítkové úrovni, kde je jedině možné ovlivnit stále častější přesuny obyvatelstva na obrovské vzdálenosti.

Adamsovy úvahy nad důsledky přílišné mobility se místy mohou zdát spíše provokativní než realistické. Jedná se o extrémní scénář, jaký by mohl nastat, jestliže bude lidstvo pokračovat v dnešním způsobu dopravního chování. K tomuto extrému však podle mého názoru není příliš obtížné dospět, bude-li vlastnictví automobilu chápáno jako znak pokroku a používání automobilu jako nejvíce žádoucí způsob dopravy. Myslím si, že toto může být problémem nejen ve vyspělém světě, ale hlavně v populačně silné a stále rostoucí oblasti rozvojových zemí, které se mu budou chtít materiálním bohatstvím vyrovnat.

Kasarda a Janowitz (1974) se ve své práci zabývají vztahem ke komunitě, na nějž působí ukazatele považované za zásadní různými teoretickými přístupy. Autoři porovnávají tento vztah u dvou modelů: lineárního, založeného na pracech Tönniese a Wirtha, a systémového modelu, vycházejícího z myšlenek Thomase, Parka a Burgessa. Lineární model považuje za hlavní faktory identifikace s komunitou hlavně její velikost a hustotu (Wirth 1938), zatímco systémový model bere v úvahu délku bydlení v lokalitě pro vztah osoby ke své komunitě. Výsledky analýzy Kasardy a Janowitza upřednostňují pro studium vztahu k místní komunitě jako vhodnější systémový model. V něm hraje vysoká mobilita negativní roli v tom smyslu, že brání sociální organizaci a integraci do komunity, protože do ní se nově přistěhovalí začleňují až po určité době po svém příchodu do nového místa bydliště. Jakmile si však člověk k místu bydliště vytvoří vztah, snaží se zlepšovat místní komunitní život. Z pohledu systémového modelu je vhodnější, setrvávají-li lidé ve svém místě bydliště déle, neboť pak mají lepší vztahy ke svému okolí a pomáhají tak vytvářet vhodnější sociální prostředí. Naopak pokud v lokalitě bydlí pouze krátkou dobu, jsou potenciálně mobilnější, a tím představují pro lokální sociální prostředí riziko.

Výše zmíněný Ernest Burgess ve své práci připodobňuje město k živému organismu, jehož pulsem je právě mobilita (Burgess 1925) a ve kterém, stejně jako v organismu, probíhají anabolické a

katabolické reakce. Mezi katabolické (rozkladné) děje v organismu města řadí Burgess jeho nadměrný růst, v jehož důsledku dochází k narušení přirozených procesů. Burgess byl inspirován Chicagem na počátku 20. století, kdy americké velkoměsto zažívalo obrovský příliv přistěhovalců, usazujících se v nejlevnější části města poblíž jeho středu, odkud „vytlačovali“ dříve přistěhovalé obyvatele. Ve městě tak probíhal neustálý pohyb obyvatel vystěhovávajících se z nevyhovujícího bydlení přistěhovalceckých kolonií vnitřního města směrem k jeho okrajům s lepším standardem bydlení a životního prostředí, doprovázený obvykle růstem sociálního statusu imigranta¹². Burgess hodnotí tyto vlny nových přistěhovalých do města jako hrozbu pro imigrační území: výzkumy autorů chicagské školy podle něj dokumentují „souvislost mobility a mladistvé delikvence, chlapeckých gangů, kriminality, chudoby, útěku manželek, rozvodů, opuštěných dětí, neřestí“ (Burgess 1925, s. 59). Zmíněné sociální problémy podle Burgesse vyplývají z disturbance, kterou vlivem migrace zažívá nejen město, ale i samotný migrant. Disorganizace imigrantů je podle něj nevyhnutelnou součástí stěhování, které přináší přílišné množství nových vjemů, jež není člověk schopen vstřebat, a jež mu může způsobit i mentální problémy. Vykořeněnost přistěhovalých a absence vztahu k místnímu společenství tak podle Burgesse způsobují, že v územích s nejvyšší mobilitou „dochází k porušení primárních kontrolních mechanismů a vzniká tam území demoralizace, promiskuity, násilí“ (Burgess 1925, s. 59).

Ve shodě s americkými vědci chicagské školy se také jeden z nejvýznamnějších českých sociologů Jiří Musil domnívá, že přílišná mobilita škodí, a to nejen samotným migrantům, ale celé společnosti:

„V místech, kde je mobilita velká, není sociální kontrola tak účinná, protože se lidé méně znají, sociální vztahy jsou poznamenány anonymitou a přechodností. Při extrémních formách mobility se dostávají jak jednotlivci, tak i celé rodiny do sociální izolace nebo prožívají svůj život ve stavu jakéhosi provizoria. V městech, která se vyznačují nadměrnou mobilitou, je obvykle nadprůměrně více případů sociální patologie počínaje zločiny a konče sebevraždami.“ (Musil 1967, s. 123)

Musil srovnává místa podle mobility obyvatelstva a uvádí, že v lokalitách s menší mobilitou se díky větší sociální soudržnosti lépe daří rozvinout účinnou sociální kontrolu, ale považuje tyto lokality za rigidnější s pouze omezenou schopností změny. Mobilita s sebou podle Musila navíc nese riziko toho, že stěhování probíhá kontinuálně, a tak se z ní vyplývající sociální problémy mohou objevit až po delší době. Podobný pohled na migraci jako hrozbu nabízí Musil a Müller (2008) v souvislosti

¹² Růst sociálního statusu obyvatel amerických měst přímo úměrný vzdálenosti od centra reprezentuje Burgessův model koncentrických zón, který je i přes kritiku dodnes uznáván jako významný příspěvek k poznání urbánních procesů.

s vystěhováním obyvatelstva z tzv. *vnitřních periferií*. Tato „většinou souvislá území na okrajích metropolitních regionů a na okrajích území regionálních středisek“ (Musil, Müller 2008, s. 344) se podle autorů pohybují v začarovaném kruhu¹³ (*vicious circle*), kdy jejich „sociálně-ekonomická stagnace nebo úpadek“ (Musil, Müller 2008, s. 346) jsou podmíněny několika vzájemně propojenými faktory, mezi kterými uvádí nedostatek pracovních příležitostí, vyjíždku za prací, z nich vyplývající sociální exkluzi dojíždějících a následné vystěhovávání obyvatelstva z území. Všechny tyto dílčí faktory společně způsobují snížení počtu a hustoty obyvatelstva v území, které mají vliv na další pokles nabídky pracovních míst, nutnost vyjíždky atd. Fluktuace v podobě vysoké vyjíždky obyvatel a jejich vystěhovávání z území mají podle Musila a Müllera negativní vliv na socioekonomickou situaci regionu a kvalitu života jeho obyvatelstva, které vlivem snižující se hustoty zalidnění v území čelí problémům jako nedostatečná technická či sociální infrastruktura. Na rozdíl od Hamplova výše uvedeného přístupu, kdy považuje vystěhovávání obyvatelstva z příjmově slabších oblastí do měst za vhodný prostředek snižování sociální diferenciace, Musil a Müller upozorňují na úskalí tohoto procesu pro jednotlivce, kteří ve vylidňujících se územích zůstávají a jejichž životní podmínky se vlivem různých forem mobility (vyjíždky a vystěhovávání) ostatních zhoršují.

Nebezpečí fluktuace obyvatelstva pro společnost zmiňuje ve své analýze sociální diferenciace obyvatelstva podle demografických a sociálních znaků a sociálně patologických jevů Dagmar Bartoňová (Bartoňová 1996). Autorka popisuje souvislost mezi fluktuací obyvatelstva, anonymitou a kriminalitou ve velkoměstech a jejich okolí a v průmyslových okresech v Česku počátkem 90. let 20. století. Za další příčiny vysoké kriminality v těchto územích je zde označováno také národnostní a sociální složení obyvatelstva. Zde se podle mého názoru jedná o příklad situace popisované Musilem (Musil 1967, viz výše), kdy v oblastech s vysokou fluktuací není dostatečně vyvinutá sociální kontrola. Právě české průmyslové okresy byly totiž uměle dosidlovány novým obyvatelstvem, které mělo nahradit původní německé obyvatele odsunuté po 2. světové válce (Hampl 2005).

V neposlední řadě je třeba zdůraznit, že mobilita prospěšná pro jednu část obyvatelstva může být pro jinou krajně nevýhodná. Jak uvádějí například Novák a kol. (2007), mobilita se obvykle týká spíše sociálně silných, zatímco sociálně slabší domácnosti mají pouze omezené možnosti. Stejně tak podotýkají Ouředníček, Špačková a Feřtrová (Ouředníček, Špačková, Feřtrová 2011), že osoby, které nejsou mobilní, jsou oproti ostatním v nevýhodě a jejich kvalita života se v důsledku toho snižuje. Dojde-li tak například k vystěhování relativně sociálně silnějšího obyvatelstva z venkova do měst, na venkově zůstanou pouze ti nejbezmocnější. Jejich koncentrace však může být tak nízká, že pro ně nejsou zajištěny ani základní služby (Ouředníček, Špačková, Feřtrová 2011).

¹³ Popsaný mechanismus začarovaného kruhu odpovídá výše popsanému Myrdalovu modelu oběžné kumulativní kauzality (Musil, Müller 2008).

Výše uvedený přehled přístupů k různým formám mobility naznačuje, že na tento jev nelze pohlížet jednoznačně pozitivně ani negativně. V řadě ohledů je mobilita nesporně pozitivní, zejména sledujeme-li ji prizmatem ekonomiky či jejího potenciálu pro zlepšení kvality života mobilního jedince. Z environmentálního hlediska bylo naopak zaznamenáno pouze negativní hodnocení mobility. Efekt mobility pro společnost, v níž se odehrává, je některými autory považován za přínosný, většinou je ale chápán spíše jako krajně rizikový kvůli nezakořeněnosti mobilních osob, kterým chybí vztah k lokálnímu prostředí a které mohou být náchylné k sociálně patologickému chování. Rizika mobility však většinou byla zmiňována tehdy, pokud se jednalo o přílišnou mobilitu. Snad by se tedy dalo shrnout, že mobilita je fenoménem nezbytným a do určité míry i potřebným. Je-li však tato míra překročena, začnou se projevovat její negativní důsledky.

2.3 Příčiny a prostorové vzorce rezidenční mobility

Existuje řada teorií vysvětlujících migraci z nejrůznějších hledisek a na rozdílných řádovostních úrovních. Vzhledem k zaměření této diplomové práce na stěhování obyvatelstva v Praze se následující text věnuje především rezidenční mobilitě. Představeny jsou nejprve typické vzorce vnitroměstské migrace, jež je významnou složkou rezidenční mobility. Následují přístupy vysvětlující stěhování na základě (i) behaviorálních charakteristik, (ii) teorie zdůrazňující příčiny související s lokálním prostředím a (iii) přístupy prosazující především vliv vnějších faktorů na migraci.

Mezi nejdůkladněji popsané prostorové vzorce vnitroměstské migrace, jež je podstatnou kategorií rezidenční mobility, patří vzdálenost stěhování, v menší míře pak také její směry. Většina pohybů ve městě se odehrává na krátkou **vzdálenost** (White 1984). Ta je však závislá jednak na velikosti města samotného, jednak na vlastnostech stěhující se domácnosti, přičemž vzdálenost stěhování roste s příjmem domácnosti, etnickým statusem a závisí rovněž na vlastnickém vztahu k předchozímu bydlení (Knox, Pinch 2010). Uvedené tvrzení je zobecněním řady výzkumů provedených v zahraničí, v českém prostředí je však jeho platnost omezená. Analýza migračních proudů v Praze v letech 2001-2011 (ČSÚ 2012a) potvrzuje, že významná část vnitroměstské migrace se odehrává mezi sousedními nebo nepříliš vzdálenými městskými částmi. Také vztah mezi různými formami právního vztahu k bydlení (vlastnictví nebo nájem bytu) je v Česku shodný jako v zahraničí: osoby nebo domácnosti žijící v nájemním bydlení se stěhují častěji než vlastníci nemovitostí (Lux a

kol. 2006; Knox, Pinch 2010). Diskutabilním tak zůstává především vztah mezi příjmem domácnosti, etnickým statusem a vzdáleností stěhování. Důvodem pro odlišné prostorové vzorce stěhování v českých městech jsou rozdílné výchozí podmínky: v Česku po roce 1989 docházelo k transformaci specifické situace na trhu s bydlením období socialismu s jeho charakteristickou nivelizací a teprve poté se začala česká města vnitřně diferencovat (Macešková, Ouředníček, Temelová 2009; Sunega, Lux 2010). Lze tedy předpokládat, že v českých městech není dosaženo stejné shody mezi kvalitou bydlení v lokalitě a ekonomickým statusem jeho obyvatel (Macešková, Ouředníček, Temelová 2009) jako v západoevropských či amerických městech. **Směry stěhování** v rámci města nelze zobecnit podobně snadno jako v případě vzdáleností vnitroměstské migrace, v literatuře často zmiňované jsou nicméně odstředivé pohyby z centrálních částí města směrem k okraji, avšak je pozorována rovněž existence proudů v opačném nebo jiném směru. Výzkumy provedené v západní Evropě a Americe uvádějí, že v rámci města se většina pohybů uskutečňuje mezi lokalitami s podobnou úrovní socioekonomického statusu (Knox, Pinch 2010). Ani toto tvrzení však nelze bez výhrad aplikovat na postsocialistické země, kde byly vlivem výše zmíněné státem podporované nivelizace rozdíly mezi statusem jednotlivých lokalit potlačeny. K postupné diferenciaci městských lokalit podle socioekonomického statusu začalo znovu docházet až v transformačním období a vzhledem k setrvačnosti situace na trhu s nemovitostmi (Macešková, Ouředníček, Temelová 2009) není jisté, zda byl tento proces již ukončen. Za předpokladu, že zásadní etapy diferenciaci lokalit podle socioekonomického statusu již proběhly¹⁴, bylo by zajímavé zjistit, zda existují pravidelnosti ve stěhování mezi lokalitami s podobným statusem také v českých městech. Za přibližný indikátor socioekonomického statusu obyvatelstva je podle mého názoru možné považovat například typologii pražských urbanistických obvodů vytvořenou na základě charakteru převládající zástavby, vzdálenosti od středu města a období výstavby sídlišť (Ouředníček a kol. 2012).

Základní prostorové vzorce stěhování zjištěné dosavadními výzkumy v západních zemích lze na české prostředí aplikovat pouze s uvědoměním si lokálních specifik. Ta je třeba mít na paměti rovněž u následujících teoretických přístupů popisujících prostorové vzorce rezidenční mobility detailněji a nabízejících vysvětlení jejich příčin.

Řada prací věnujících se rezidenční mobilitě považuje za zásadní **behaviorální faktory** vztažené k samotné stěhující se domácnosti nebo jedinci. Dnes již klasický koncept amerického sociologa Petera H. Rossiho (1955/1980) považuje za hlavní determinantu rezidenční mobility fáze

¹⁴ Na růst sociálně prostorové diferenciaci v českých městech měly bezesporu vliv proběhlé transformační procesy jako privatizace, restituce majetku nebo deregulace cen a nájmu (Sýkora 1996).

životního cyklu domácností, rozlišuje však také mezi kategoriemi domácností podle jejich právního vztahu k bydlení. Rossi vysvětluje stěhování jako důsledek přechodu domácnosti z jedné fáze životního cyklu do další. Nová životní etapa si obvykle žádá jiné bytové podmínky, a nejsou-li tyto naplněny, dochází ke stěhování, které je nástrojem pro jejich dosažení. Nesoulad mezi stávající bytovou situací a požadavky na bydlení se zejména projevuje u mladých lidí a vícečlenných domácností (Rossi 1955/1980). Domácnosti se podle Rossiho konceptu stěhují tehdy, když jejich současná bytová situace neodpovídá jejich vnímaným potřebám (Knox, Pinch 2010), tedy když je jim jejich bydlení příliš velké nebo malé. Z Rossiho výzkumu rovněž vyplývá, že vlastníci nemovitostí jsou méně náchylní ke stěhování než osoby žijící v nájemním bydlení (Rossi 1955/1980).

Odlíšnou explanaci rezidenční mobility nabízí axiom kumulativní setrvačnosti (*cumulative inertia*). Ten předpokládá snižující se pravděpodobnost stěhování s rostoucí dobou bydlení domácnosti v lokalitě (Brown, Moore 1970) bez ohledu na její fázi životního cyklu a s ním spojené aktuální potřeby. Nejvyšší pravděpodobnost dalšího stěhování tak mají domácnosti bydlící v lokalitě jen krátce, zatímco dlouhodobě usazení obyvatelé lokality budou své požadavky na změnu bytových podmínek¹⁵ řešit spíše *in situ*, tj. úpravami stávajícího místa bydliště nebo úpravami svých potřeb (Brown, Moore 1970 in Kopečná, Špačková 2012).

Stěhování a **lokální prostředí** dává do souvislosti řada teorií a konceptů zabývajících se tzv. push a pull faktory (Petersen 1958; Lee 1966; Drbohlav, Uherek 2007; Castles, Miller 2009; Kopečná, Špačková 2011). Na spokojenost domácnosti s prostředím svého bydliště má totiž vliv celá řada faktorů, které ji podněcují k odchodu do jiné lokality (tzv. stresory, viz kapitulu 2.2¹⁶) nebo naopak k setrvání v místě bydliště. Push faktory jsou takové vlivy, které zvyšují nespokojenost domácnosti se svým místem bydliště – s lokalitou, v níž domácnost žije, ale i se samotnou kvalitou bytu. Zahrnují širokou škálu vlivů od „od zemědělské krize po touhu po dobrodružství, od rozvoje dopravy po přelidnění“ (Petersen 1958, s. 258). Pull faktory naopak přitahují obyvatelstvo do cílových oblastí migrace (Drbohlav, Uherek 2007) očekávanou vyšší kvalitou života v daném území. Lze mezi ně zařadit například poptávku po pracovní síle, politické svobody, dobré ekonomické příležitosti nebo

¹⁵ Vnímaná nutnost změny bytových podmínek může být podmíněna nejen nevyhovujícím bydlením samotným, ale také jinými faktory, například ekonomickou situací domácnosti. Brown a Moore (1970) uvádějí příklad domácnosti, jejíž finanční situace se může zlepšit vlivem přestěhování z čistě rezidenčního území do lokality, kde jsou dostupnější pracovní příležitosti pro do té doby nepracující ženu. Český statistický úřad nabízel stěhujícím se osobám při vyplňování Hlášení o stěhování (podrobněji viz dále) celkem 9 důvodů, které mohly způsobit rozhodnutí přestěhovat se. K nim patří mimo jiné zdravotní důvody, rodinné důvody nebo také studium.

¹⁶ Stresory vztahované k domácnosti samotné, popsané v kapitole 2.2, jsou také nazývány stresory vnitřními. Jejich protějškem jsou stresory vnější, představované lokálním prostředím (Kopečná, Špačková 2011).

dostupnost půdy (Castles, Miller 2009). Lee (1966) vysvětluje push a pull faktory jako výsledek porovnání kladů a záporů místa původu a potenciálního cíle stěhování. Tato konfrontace negativ vztahujících se k místu bydliště a pozitiv spojených s potenciálním cílem migrace však, upozorňuje Lee (1966), nebývá vyvážená. O stávajícím místě bydliště jsou lidé schopni uvažovat v hlubších souvislostech, zatímco znalost cílové destinace je obvykle omezená. Není proto v jejich schopnostech před přestěhováním zvážit všechna pozitiva a negativa vztahující se k danému místu; ta mohou být pochopena až díky vlastní žité zkušenosti (Lee 1966). Model push-pull byl dále rozšířen o myšlenku tzv. mezilehlých překážek (*intervening obstacles*), které představují omezení vzniklá při stěhování samotném, například překonání vzdálenosti mezi místy původu a cíle migranta, a o vliv osobnostních charakteristik migranta (Lee 1966).

Speare ve svém modelu rezidenční mobility (mechanismus modelu viz v kapitole 2.2) vysvětluje stěhování na základě kombinace behaviorálních a lokálních příčin. Centrálním pojmem je zde rezidenční spokojenost, vyplývající z charakteristiky jedince a domácnosti, z charakteristiky místa bydliště a sociálních vazeb k domovu a místní komunitě (Speare 1974; Landale, Guest 1985). Speare předpokládá, že úmysl přestěhovat se přímo závisí na rezidenční spokojenosti, nikoli však na samotných proměnných ovlivňujících rezidenční spokojenost (např. věk, příjem, doba bydlení v lokalitě); ty působí na rozhodnutí o stěhování pouze nepřímo (Landale, Guest 1985). Míra spokojenosti se současným bydlištěm, kterou rezident vyjadřuje, je tedy úměrná pravděpodobnosti, že se bude tato osoba chtít přestěhovat¹⁷.

Na stěhování mají kromě behaviorálních a lokálních příčin vliv také **vnější faktory**, které nejsou specifické pro danou domácnost ani její místo bydliště. Na úrovni města lze očekávat pouze malé rozdíly na trhu práce, které jsou naopak důležitým faktorem mezinárodní migrace. V literatuře věnující se rezidenční mobilitě bývá obvykle považována za rozhodující **situace na trhu s byty**. Ta však může být ovlivněna **politickými rozhodnutími** institucí místní samosprávy nebo jednotlivců. Tyto dva posledně zmíněné faktory přibližují podrobněji následující odstavce.

Koncept tzv. tříd bydlení (*housing classes*) předpokládá rozdílné možnosti přístupu na trh s byty pro různé skupiny obyvatelstva, označované jako třídy. Autoři konceptu A. Rex a R. Moore považují bydlení za nedostatkový zdroj, vzhledem ke kterému se každá z tříd nachází v jiné mocenské pozici (van Kempen, Özüekren 1998). Nerovnosti v přístupu k bydlení mezi těmito skupinami závisí na jejich ekonomickém postavení, právním vztahu k bydlení, ale i na etnické příslušnosti zájemců o bydlení (Ley 1983; Sunega, Lux 2010). Zároveň Rex a Moore upozornili na to, že „kvalita a typ

¹⁷ Spearův model sestává ze 3 fází, z nichž zde byla popsána pouze první z nich, kdy se rezident rozhoduje přestěhovat. Dále navazují fáze hledání alternativní lokality a rozhodnutí se přestěhovat nebo zůstat (Speare 1974; Landale, Guest 1985).

užívaného bydlení není jen důsledkem sociálních nerovností [...] ale samy o sobě tyto nerovnosti vytváří“ (Sunega, Lux 2010, s. 5). Jak potvrzuje Kosteleckého výzkum trhu s bydlením v postsocialistickém Česku (Kostelecký 2000), typ bydlení může skutečně být zdrojem sociálních nerovností, protože příslušnost k určité třídě bydlení implikuje specifické příjmy a výdaje domácností spojené právě s jejich typem bydlení, na bytovou situaci domácností má přímý vliv také hodnota nemovitosti. Podle konceptu tříd bydlení je tedy rezidenční mobilita obyvatel města omezena jejich postavením v hierarchii tříd: příslušníci nejlépe situované třídy¹⁸ mají nejširší spektrum možností pro výběr nového bydlení a tedy také pro přestěhování do jiné lokality, zatímco chudší vrstvy společnosti si mohou vybírat jen z limitované nabídky bytů v některých částech města. Na nejnižších příčkách této hierarchie se nachází také přistěhovalci, jejichž výběr bydlení je podle konceptu bytových tříd omezen na byty ve vnitřním městě. S přijetím tohoto tvrzení pro situaci v postsocialistickém kontextu by však bylo možné diskutovat. Například v českých městech „[c]izinci a zahraniční pracovníci nezřídka hledají bydlení v levnější panelové zástavbě“ (Temelová a kol. 2009, s. 53), tedy ve vnějším městě. Kromě příslušnosti k třídám bydlení je stěhování domácností dále ovlivněno jejich velikostí a hustotou bydlení v různých částech města (Ley 1983). Rex a Moore zahrnuli do svého konceptu také roli rozhodnutí vlivných osob a institucí, tzv. *urban managers* (McCann 2009a), jimž je věnována pozornost v dalším textu.

Některé podobné rysy jako weberiánský pojem bytových tříd má marxistický koncept *housing submarkets* (Ley 1983). Koncept představený v 60. letech minulého století Williamem Grigsbym rozlišuje mezi různými segmenty trhu s bydlením (*housing submarkets*) tvořenými byty s podobnými charakteristikami, které se nemusí nacházet všechny ve stejné lokalitě (Galster 1996; Jones, Leishman, Watkins 2004). Na základě svého příjmu, fáze životního cyklu, etnicity a životního stylu mohou být domácnosti rozděleny do různých segmentů trhu s bydlením, z nichž pak vyplývá forma právního vztahu k bydlení (Ley 1983). Vzhledem k uvedeným charakteristikám má tedy každá domácnost šanci opatřit si bydlení pouze v příslušném segmentu trhu s byty, který těmto charakteristikám odpovídá. Proto podle tohoto konceptu probíhá většina vnitroměstské migrace v rámci jednotlivých segmentů trhu s bydlením, zatímco možnost výběru bydlení napříč jednotlivými segmenty je pro domácnosti omezená (Ley 1983). Domácnosti jsou limitovány při změně bydliště tím, v jaké lokalitě se nachází bydlení odpovídající zařazení do jejich segmentu trhu s byty nebo do jakého segmentu se vzhledem ke své situaci mohou přesunout. Jak ukázal výzkum anglických měst z roku 1958 (Ley 1983), domácnosti se v některých segmentech trhu s bydlením ocitají pouze dočasně (např. mladé domácnosti v nezařízených bytech, odkud se velká část z nich poté stěhuje do vlastního

¹⁸ V hierarchii Rexe a Moora jde o „majitele většího rodinného domu nezatíženého hypotékou“ (Sunega, Lux 2010, s. 5). Následující nižší úrovně hierarchie viz např. v Ley (1983) nebo v Sunega, Lux (2010).

bydlení), zatímco jiné segmenty vykazují malou míru vystěhování (např. bydlení v osobním vlastnictví nebo ve veřejných nájemních bytech). Koncept segmentů trhu s bydlením byl vytvořen s cílem pochopit dynamiku změn v cenách a kvalitě bydlení a s nimi související rezidenční mobilitu, která bývá obvykle popisována jako *filtrace* (Galster 1996). Stejný mechanismus popisuje ve své práci také Homer Hoyt.

Hoytův sektorový¹⁹ model města se rovněž zabývá rezidenční mobilitou ve vztahu k fungování trhu s bydlením. Na rozdíl od staršího modelu Ernesta Burgessa, který spatřoval příčinu stěhování ve zvyšování socioekonomického statusu nejchudších skupin obyvatelstva ve vnitřním městě, se Hoyt zaměřuje naopak na obyvatelstvo s vysokým statusem. Objeví-li se na trhu nové bytové jednotky s vysokým standardem, bohatší vrstvy společnosti se do nich začnou stěhovat, a tím uvolňují své původní místo bydliště, které považují za zastaralé (Knox, Pinch 2010). To se stane cílem další nejmovitější vrstvy obyvatelstva, která opět uvolní svůj původní byt. Byty tak postupně „propadají“ domácnostem s nižším socioekonomickým statusem (tzv. *down-filtering*)²⁰, zatímco bytové podmínky domácností se díky stěhování postupně zlepšují (Jones, Leishman, Watkins 2004) a socioekonomický status obyvatel vzrůstá se vzdáleností od centra města. Popsaný způsob filtrace bytů od původních movitějších majitelů k chudším bývá označován jako tzv. *vacancy chain*, tedy řetězec volných míst či příležitostí (Ley 1983). Hoytův model filtrace bytů nicméně neumožňuje vysvětlit stěhování všech skupin obyvatelstva ve městě, neboť zmíněný řetězec uvolněných bytů je obvykle ukončen dříve, než by bylo kvalitnější bydlení nabídnuto také nejchudším skupinám obyvatelstva (Knox, Pinch 2010).

Rolí **politických a institucionálních faktorů** na trhu s byty a jejich vlivem na rozmístění obyvatelstva ve městě, zejména s ohledem na vznik etnicky vyloučených lokalit, se zabývají Ronald van Kempen a A. Şule Özüekren (1998). Autoři zmiňují nezanedbatelný vliv institucí místní samosprávy a některých jedinců, kteří mohou také působit na dostupnost bytů. Politická rozhodnutí definují pravidla pro alokaci bytů, z nichž tak mohou být některé skupiny obyvatelstva vyloučeny, nebo kvóty stanovující maximální podíl některých skupin obyvatel (například imigrantů) v nájemním bydlení (van Kempen, Özüekren 1998). Rozhodnutí o přidělení nebo dostupnosti bytu může záviset také na bytových družstvech nebo úřednicích, do jejichž jednání se mohou promítat jejich vlastní cíle, ale také stereotypy nebo rasismus (Tomlins 1997 in van Kempen, Özüekren 1998). Vlivnými osobami,

¹⁹ Obyvatelstvo je podle Hoytova modelu rozmístěno ve městě podle svého socioekonomického statusu do sektorů sahajících od jádra města až po jeho okraj, přičemž kvalitnější bydlení se nachází v polohově výhodných částech města (Murdie 1969 in Šustrová 2008).

²⁰ Hodnota některých bytů, zejména v centrálních oblastech města, však roste (tzv. *up-filtering*), což nemusí vždy vypovídat o filtraci ve výše uvedeném pojetí, ale spíše o stěhování obyvatel s vyšším statusem do těchto lokalit (Ley 1983).

v jejichž moci je přetvářet prostorovou organizaci města a limitovat výběr bydlení dostupného pro různé skupiny obyvatelstva skrze svá rozhodnutí, se zabýval v 70. letech minulého století Ray Pahl. Ten identifikoval dvě skupiny takových osob: *urban managers*, mezi které podle Pahla patří státní a lokální politici, plánovači, bytová družstva a *urban gatekeepers*, což jsou realitní makléři a jiní aktéři soukromého sektoru (McCann 2009b). Podle pozdějších Pahlových prací nejsou urban managers a gatekeepers zcela nezávislými aktéry jednajícími pouze na základě vlastních rozhodnutí, ale mají spíše roli prostředníka mezi státem, soukromým sektorem a místním obyvatelstvem (Saunders 1989), avšak stále mohou situaci na trhu s byty do určité míry ovlivňovat usměrňováním situace a interpretací pravidel.

3. METODIKA

Před samotnou analýzou stěhování v Praze, jež je jádrem předkládané diplomové práce, je nezbytné se seznámit s povahou zdrojů, z nichž vychází, a s použitými metodami. Tato kapitola také upozorňuje na úskalí, jež obnáší studium migrace - jevu, který se ze své podstaty vyznačuje nestálostí, a která je nutné mít na zřeteli při interpretaci zjištěných výsledků.

3.1 Zdroje dat o migraci a cizincích v Česku

Studium migrace je vzhledem ke komplexitě jevu limitováno některými skutečnostmi. Samotný pojem migrace lze definovat různými způsoby (viz kapitolu 2.1), a z různých přístupů k vymezení pojmu pak vyplývá také obtížná srovnatelnost údajů. Nejproblematictější je zřejmě definice mezinárodních migrantů. Již v roce 1976 vydalo OSN první Doporučení ke statistice zahraniční migrace, ani jeho revidovaná verze z roku 1998 se však nestala závaznou, a proto je na uvážení každé země, zda se jím rozhodne řídit nebo zda bude užívat jinou definici mezinárodní migrace (Holá 2005; Šustrová 2008). V současné době je zajištěna alespoň srovnatelnost dat o zahraniční migraci díky Nařízením Evropského parlamentu a Rady č. 862/2007 ze dne 11. července 2007, v němž jsou přesně definovány pojmy vztahující se k mezinárodní migraci, a podle kterých jsou státy Evropské unie povinny se řídit (Nařízení 2007).

Zdroje dat o migraci jsou obvykle trojího typu: data získaná z výběrových šetření, z cenzu nebo z registrů (Arriaga 1977). Všechny tyto metody sběru dat týkajících se migrace se různou měrou uplatňují také v Česku. **Výběrová šetření** bývají realizována pouze na vzorku populace, avšak pokud jsou pro sledovanou populaci reprezentativní, jsou patrně nejlepším zdrojem informací o migraci (Arriaga 1977). V migračních studiích bývá výběrové šetření nástrojem pro hlubší pochopení motivací migrantů ke stěhování či seznámení s okolnostmi jejich života v místě přistěhování. V Česku využili výběrová šetření pro výzkum migrace a migrantů v posledních letech např. Čermák (1989), Drbohlav a kol. (1999) nebo Janičko (2010). Pro studium rezidenční mobility různých skupin cizinců a její vliv na proměnu sociálně-prostorové struktury města se však výběrové šetření nejvíce jeví jako vhodný zdroj dat. Rezidenční mobilita je lépe zachycena jinými způsoby, které postihují plošně veškeré stěhující se obyvatelstvo (viz níže); toho lze při výběrovém šetření dosáhnout jen velmi obtížně (Arriaga 1977). Výběrové šetření však může být doplňkem statistických dat, který na vzorku populace či v určité lokalitě pomůže ověřit pravdivost údajů evidovaných statistikou. Druhým zdrojem, který může poskytnout informace o stěhování, je **sčítání lidu**. Sčítání lidu se provádí ve většině zemí světa a

kromě údajů o obyvatelstvu může zjišťovat také informace týkající se sociálního a ekonomického života. Ve vztahu k migraci census obvykle zjišťuje místo bydliště v rozhodný okamžik sčítání a místo bydliště v určitém okamžiku v minulosti. Cenzy některých zemí obsahují rovněž otázky na počet stěhování v období mezi sčítáními. Na rozdíl od výběrových šetření lze považovat census za reprezentativní, neboť zahrnuje celou populaci, jeho slabinou je však spolehlivost dat, která mohou z různých důvodů, například chybného vyplnění sčítacího archu, poskytovat zavádějící nebo neúplné informace (Arriaga 1977). V Česku se koná Sčítání lidu, domů a bytů v desetiletých intervalech, přičemž poslední census proběhl před dvěma lety, v roce 2011. Základní výsledky cenzu jsou uvolňovány postupně a některé z nich nebyly v době přípravy diplomové práce ještě dostupné. Proto zde budou skutečnosti zjištěné v cenzu využity pouze doplňkově. Velmi zajímavým zdrojem, poskytujícím data o migraci, jsou **registry**. Ty, podobně jako sčítání lidu, obsahují informace o celé populaci. Registry fungují jako systém řady seznamů relevantních určitému tématu, který se průběžně doplňuje o veškeré události s tímto tématem spojené. Pomocí registrů lze zachytit veškeré pohyby obyvatelstva, jedná se tedy o nejlepší zdroj informací o migraci (Arriaga 1977). Kromě registrů migrace lze mezi registry zařadit například také matriky, do kterých jsou zaznamenávány všechny případy narození, úmrtí, sňatků apod. Registry migrace existují v zemích, kde stát vyžaduje od obyvatel ohlášení změny bydliště (Šustrová 2008). Tento způsob evidence dat o stěhování se v praxi používá také v Česku a právě převážně data získaná z registrů migrace jsou analyzována v této práci.

Metodika vyplňování registrů migrace v Česku prošla v nedávné době několika zásadními změnami. V minulosti byly informace do registru shromažďovány pomocí formuláře Hlášení o stěhování (příloha 1), který za stěhujícího se občana vyplnila a předala ohlašova pobytu v jeho novém místě bydliště. Zpravodajskou jednotkou byl pro občany Česka místní úřad a pro cizince příslušný okresní orgán Cizinecké a pohraniční policie (ČSÚ 2010b). Od roku 2005 jsou údaje o stěhování v Česku zajišťovány Informačním systémem evidence obyvatelstva (ISEO), který je v gesci Ministerstva vnitra České republiky podle zákona č. 133/2000 Sb. Zdroje informací o vnitřní a zahraniční migraci cizinců byly až do roku 2007 odděleny: data o zahraničním stěhování byla evidována v Cizineckém informačním systému (CIS) spravovaném Cizineckou policií a zahrnovala mimo jiné informace o stěhování cizinců podle druhu a účelu pobytu. Od roku 2008 jsou tyto údaje rovněž přebírány z ISEO, který však neeviduje zcela totožné informace jako CIS; srovnatelnost dat o zahraničním stěhování cizinců před a po roce 2008 je proto omezená (ČSÚ 2010b). Další úpravou metodiky sledování migrace v Česku bylo přijetí Doporučení OSN ke statistice zahraniční migrace z roku 1998, v souladu s nímž se změnila definice stěhování cizinců. Zatímco do roku 2000 byla shodně pro občany České republiky i cizince za stěhování považována změna *trvalého* bydliště,

počínaje rokem 2001 se za stěhování cizinců považuje změna místa *trvalého nebo obvyklého* pobytu (ČSÚ 2010b). Srovnatelnost údajů poskytovaných registry migrace v Česku je rovněž limitována změnami okruhu osob, které statistika stěhování sleduje. Do roku 2000 byly evidovány pouze osoby s trvalým bydlištěm na území Česka bez ohledu na státní občanství. Od roku 2001 se mezi stěhující se osoby započítávají též cizinci s vízy nad 90 dnů, pobývajících na území České republiky déle než rok (podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců), a také cizinci s přiznaným azylem (podle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu). Další rozšíření okruhu sledovaných osob přinesla tzv. Euronovela zákona č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců, v návaznosti na kterou je od 1. 5. 2004 zjišťována také migrace občanů zemí EU s přechodným pobytem na území Česka a občanů třetích zemí s dlouhodobým pobytem (ČSÚ 2008a).

Během posledních let byla upravena také metodika zjišťování stavů cizinců v České republice, jejíž změna může ovlivnit srovnatelnost počtů osob s cizím státním občanstvím v různých obdobích. Údaje o počtech cizinců žijících na území Česka jsou v této práci převzaty z webových stránek a publikací Českého statistického úřadu (ČSÚ), který tato data čerpá od Ředitelství služby cizinecké policie (ŘSCP), z výše zmíněného Cizineckého informačního systému (ČSÚ 2010b). ŘSCP do stavových údajů o cizincích od roku 2004 zahrnuje osoby s trvalým a přechodným pobytem (tj. cizince s vízy nad 90 dnů, s povolením k dlouhodobému pobytu, cizince s potvrzením o přechodném pobytu občana EU a osoby s povolením k přechodnému pobytu rodinného příslušníka EU). Před rokem 2004 však byli do stavových údajů započítáváni pouze cizinci pobývajících na území Česka déle než 1 rok (ČSÚ 2010b). Zde je ještě třeba upozornit na to, že ŘSCP eviduje pouze cizince s *povoleným* pobytem na území Česka. Odhady však hovoří o dalších 17-300 tisících migrantech pobývajících v Česku ilegálně, z nichž by mohlo v Praze být ekonomicky činných a částečně i bydlících asi 40-90 tisíc (Drbohlav, Lachmanová 2008). Tyto osoby pochopitelně ve statistikách nefigurují, také jejich prostorové chování lze tedy pouze odhadovat. Pro odhad počtu nelegálně bydlících migrantů vycházejí Drbohlav a Lachmanová (2008) z předpokladu, že územní rozložení nelegálních a legálních migrantů spolu koreluje, neboť oba typy migrantů využívají stejné ekonomické příležitosti. Domnívám se proto, že také stěhování nelegálních migrantů by mohlo vykazovat podobné charakteristiky jako stěhování migrantů pobývajících v Česku legálně, a to nejen z důvodu využívání stejných ekonomických příležitostí, ale také z důvodu jejich možného napojení na migrační síť usnadňující nalezení bydlení a život v cizí zemi.

3.2 Použitá data

Jak bylo naznačeno v předchozím textu, stěžejní částí diplomové práce je studium stěhování v Praze založené na analýze dat z registru migrace. Unikátní **databáze migrace**, kterou disponuje katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze, obsahuje údaje o všech případech stěhování, které se odehrály na území hlavního města Prahy mezi lety 1992 a 2011. Pro všechny dostupné roky jsou k dispozici údaje o roce stěhování, původním a novém bydlišti každého jednotlivého migranta do podrobnosti urbanistických obvodů Prahy. Připojeny jsou také demografické charakteristiky každého migranta: jeho pohlaví, rodinný stav a věk, případně i datum narození. V průběhu sledovaného období se soubor evidovaných údajů často měnil. Do roku 2004 byly ke každému stěhování uvedeny také údaje o vzdělání a důvodech stěhování, které se spolu s ostatními informacemi o stěhování vyplňovaly do formuláře Obyv 05-12 Hlášení o stěhování (příloha 1). Od zavedení přebírání údajů z ISEO v roce 2005 již vzdělání ani motivace ke stěhování nejsou zjišťovány, naopak u zahraničního stěhování začal být uváděn rovněž stát přistěhování nebo vystěhování. Od roku 2003 poskytuje databáze přehled také o státním občanství migrantů. Protože právě studium rozdílů migračního chování různých skupin obyvatelstva podle jejich občanství²¹ jsou hlavním cílem této práce, analyzovaná data pokrývají převážně časové období let 2003-2011.

Zde je rovněž nutné upozornit na to, že v řadě případů nejsou vyplněny všechny atributy stěhování, proto nemusí součty sledovaných složek vždy odpovídat celkovému počtu stěhování v daném období. Problematická je také vypovídací hodnota informací o vystěhovalých. Podle Čermáka a Janské (2011) jsou počty vystěhovalých, zejména v případech vystěhování českých občanů do zahraničí, velmi podhodnocené. Stěhování je v Česku evidováno v místě přistěhování; při migraci do zahraničí tak nemají Češi povinnost nahlásit svou změnu bydliště z Česka do jiného státu. U občanů třetích zemí, kteří se zdržují mimo místo svého registrovaného bydliště déle než 30 dnů sice povinnost ohlášení změny existuje, v praxi však není vždy respektována (Čermák, Janská 2011). Lze proto předpokládat, že počty vystěhovalých cizinců evidovaných v databázi migrace jsou rovněž výrazně nižší než jejich reálné počty²². Vzhledem k uvedeným omezením jsou v analytické části předkládané práce využívána převážně data o přistěhovalém obyvatelstvu, která jsou zatížena menší chybou.

²¹ Označení skupin cizinců, jejichž prostorovým chováním se diplomová práce zabývá, v dalších částech textu je odvozeno z názvu země, jejímiž jsou státními příslušníky. Například výraz „Rusové“ je tedy synonymem pro občany Ruské federace, nikoliv pro osoby ruské národnosti, které mohou mít i státní občanství jiné země; za „Čechy“ jsou považováni občané České republiky atd.

²² Na poměrně významné nesrovnalosti v evidenci vystěhovalých osob poukazuje Ouředníček a Novák (2012) na příkladu městské části Praha-Běchovice, jejíž migrační přírůstek byl v letech 2005-2008 násobně vyšší než kapacita bytového fondu.

Ani počty přistěhovalých však nemusí plně odpovídat realitě. Podle Čermáka a Janské (2011) jsou pravděpodobně počty imigrantů ve skutečnosti nižší než ve statistice, neboť existují případy, kdy se osoby přestěhují pouze formálně, ale v místě přistěhování fakticky nepobývají. Takovým případem mohou být například fiktivní stěhování studentů k příbuzným na vzdálené místo za účelem získání nároku na bydlení na vysokoškolské koleji. Byla ovšem doložena také řada případů, kdy se občané reálně přestěhují, avšak svou změnu bydliště místnímu úřadu nenahlásí a jsou dále ve statistice evidováni jako žijící v místě bydliště předchozího²³ (Ouředníček 2003a). Pak jsou naopak podhodnocené počty migrantů evidovaných ve statistice. Protože spolehlivost údajů o stěhování i o bydlícím obyvatelstvu je omezená, je součástí této práce rovněž ověření skutečného počtu cizinců pobývajících v zájmovém území, jehož metodika je podrobněji vysvětlena v následující kapitole.

Pro účely analýzy rozdílné migrační aktivity v různých územích města je v diplomové práci využita aktuální **zonace a typologie urbanistických obvodů Prahy** vytvořená kolektivem výzkumníků Urbánní a regionální laboratoře (URRlab) na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK v Praze. Autorský kolektiv vymezuje v Praze na základě historického vývoje a skladebnosti katastrálních území čtyři koncentrické **zóny** (Ouředníček a kol. 2012). *Historické jádro* se skládá z katastrálních území Starého a Nového Města, Josefova, Vinohrad, Malé Strany a Hradčan a od sousední zóny je odděleno některými fyzickými hranicemi, jako jsou pozůstatky městských hradeb, Negrelliho viadukt nebo magistrála. *Vnitřní město* autoři definují jako ta území Prahy, jejichž zástavba vznikala převážně v kapitalistickém období, zatímco další zóna – *vnější město* – je charakteristická spíše pozdější socialistickou zástavbou. Poslední zóna, označovaná jako *periferie města*, je tvořena zejména venkovskou zástavbou malých sídel, která byla přiřčena k Praze v 70. letech za účelem (nakonec nerealizované) výstavby nových panelových sídlišť. Podrobnější **typologie** se zabývá pouze urbanistickými obvody (UO) s rezidenční funkcí, pro kterou stanovuje hranici alespoň 50 trvale bydlících obyvatel, a UO s novou bytovou výstavbou. Urbanistické obvody jsou tříděny do typů podle kritéria vzdálenosti od centra města, převažujícího typu zástavby a u sídlišť také podle období výstavby. Výsledkem typologie je 6 typů UO. *Historická zástavba* se nachází v zóně historického jádra, vyznačuje se nejstarším domovním fondem a vysokým podílem nájemního bydlení. Lokality v historické zástavbě jsou vnímány jako prestižní adresy. Další atraktivním typem rezidenčního území v Praze jsou *vilové čtvrti* z meziválečného období. Urbanistické řešení pražských vilových čtvrtí je dnes vysoce ceněno (Šenkýřová 2010), také sousedské vztahy jsou zde velmi intenzivní a obyvatelstvo zakořeněné (Špaček 2012), fluktuace obyvatel a pohyb na trhu s nemovitostmi jsou zde proto nízké (Ouředníček a kol. 2012). *Činžovní domy* se nacházejí především ve vnitřním městě a jednotlivé UO

²³ Rozdíly mezi statisticky evidovaným a faktickým obyvatelstvem v Česku lze nyní srovnat díky cenzu z roku 2011, který poskytuje informace o trvalém i obvyklém bydlišti obyvatelstva. Pro podrobnější analýzu této disproporce viz práci Špačkové, Ouředníčka a Rišky (2012).

činžovních domů se mezi sebou liší fyzickým i sociálním prostředím (Ouředníček a kol. 2012). Populačně nejvýznamnějším typem území v Praze jsou *sídliště*, která se nacházejí ve všech zónách města kromě historického jádra a liší se nejen obdobím, ale také technologií výstavby; použitá typologie proto rozlišuje mezi třemi generacemi sídlišť. Sídliště jsou dnes domovem více než 40 % obyvatel Prahy (Ouředníček, Temelová 2009). Předposledním typem rezidenčních oblastí Prahy jsou *domky v kompaktní zástavbě*, jež „zahrnují jádra starší zástavby obklopená sídlišti a dělnické a řadové domky na okraji vnitřního města“ (Ouředníček a kol. 2012, s. 283). *Venkovská zástavba* se nachází v periferní zóně Prahy s rozptýleným osídlením převážně rodinných domů, které jsou doplňovány novou výstavbou rodinných i bytových domů. Právě urbanistické obvody s venkovskou zástavbou byly v Praze nejčastěji dějištěm procesu suburbanizace, který je patrný též v širším zázemí hlavního města (Ouředníček, Posová 2006). Zmíněný typ zástavby by tak dnes bylo možné označit spíše za suburbánní zástavbu; pro zachování souladu s typologií však práce užívá původní název. Zbylé území Prahy je v následujících částech práce označováno za *nerezidenční zástavbu*; také v rámci urbanistických obvodů s jiným než rezidenčním způsobem využití totiž docházelo k případům stěhování obyvatelstva. Vlastním šetřením bylo zjištěno, že v urbanistických obvodech s nerezidenční zástavbou se kromě průmyslového, zemědělského a dalších způsobů využití území nacházejí také některé pražské dělnické ubytovny²⁴. Vlivem revizí základních sídelních jednotek (ZSJ), jež proběhly od vypracování typologie do současnosti, se zvýšil počet urbanistických obvodů. Urbanistické obvody vymezené v tomto období byly pro účely diplomové práce též zařazeny do kategorie nerezidenční zástavby.

Doplňkově byly v diplomové práci využity též **další datové zdroje**. Jednalo se převážně o data vydávaná Českým statistickým úřadem a volně dostupná na webových stránkách instituce či v knižní podobě, například demografické ročenky či agregovaná data za obce a další územní celky ze Sčítání lidu, domů a bytů (SLDB). Českým statistickým úřadem byla rovněž poskytnuta interní data do podrobnosti základních sídelních jednotek: struktura obyvatelstva ZSJ podle věku a státního občanství nebo údaje o obydlenosti domů a bytů v ZSJ Prahy.

²⁴ Další ubytovny, v nichž pobývají mnozí cizinci, se podle předešlých výzkumů ukrajinských migrantů nacházejí především v okrajových částech Prahy (Černá 2003) nebo v některých územích vnitřního města, například na Žižkově, ve Vršovicích a Michli nebo v periferním Radotíně (Troupová 2004).

3.3 Použité metody

Předkládaná práce si klade za cíl poznat vzorce prostorového chování obyvatel Prahy a pochopit jejich geografické podmíněnosti, a to s důrazem na rozdílnosti mezi občany Česka a vybranými skupinami cizinců. K tomuto účelu bylo nejvhodnější využít databázi migrace zmíněnou v předcházející kapitole, a podrobit ji detailní analýze.

V prvním, časově nejrozsáhlejším, úseku práce byla prováděna kontrola správnosti dat. Zdrojové soubory databáze poskytnuté Českým statistickým úřadem i z nich vytvořená souhrnná databáze byly porovnány s oficiálními počty stěhování v Praze ve všech letech, pro něž byla data poskytnuta. Díky této kontrole byly odhaleny některé nesrovnalosti v datech, které byly odstraněny tak, aby byla zajištěna maximální správnost údajů v databázi. Některá zdrojová data bylo rovněž nutno vyžádat zcela znovu (například z důvodu chybějícího atributu u všech stěhování v některém roce), aby byla databáze kompletní. Ani přes usilovnou snahu o opravu všech nalezených nesrovnalostí se do doby zpracování analytické části této práce nepodařilo zajistit naprostou bezchybnost databáze, nicméně zbylé úkoly, které je ještě potřeba splnit, již analýze dat nebrání. V některých případech ani není možné kompletní data získat, neboť zřejmě byla nesprávně zapsána již do registrů migrace. U některých stěhování například nebyl vyplněn atribut věku či rodinného stavu; proto nemusí součty všech dílčích kategorií daného atributu odpovídat celkovému počtu stěhování.

Informace o stěhování v Praze z databáze migrace byly poté zpracovány v databázové aplikaci Microsoft Office Access, dílčí data také v tabulkovém procesoru Microsoft Office Excel. Pro vizualizaci dat získaných z databáze migrace byl využit software ArcMap 10. V páté kapitole práce je testována souvislost vybraných ukazatelů migrační aktivity v území a charakteru jeho obyvatelstva pomocí softwaru SPSS, v němž bylo provedeno několik jednoduchých korelačních analýz.

Data z registrů migrace je možné analyzovat až do nejnížší hierarchické úrovně urbanistických obvodů Prahy. Vzhledem ke snaze minimalizovat vznik ekologické chyby při analýze agregovaných dat byla ve většině případů data zkoumána na této nejnížší možné úrovni. Je však nutné mít na zřeteli, že ani urbanistické obvody nejsou vnitřně homogenní: uvnitř UO mohou existovat rozdíly například ve stáří a kvalitě bytového fondu a s nimi souvisejícím socioekonomickým postavením obyvatel. Existence typologie urbanistických obvodů v Praze umožňuje zkoumat, zda existují pravidelnosti napříč urbanistickými obvody se stejným typem zástavby. Některé analýzy byly pro lepší přehlednost zpracovány na úrovni katastrálních území, jež jsou z hlediska typů zástavby vnitřně

diferencované, avšak jedná se o relativně autonomní celky – městské čtvrti, s nimiž se spíše obyvatelé identifikují.

V rámci ověření reliability dat o bydlícím zahraničním obyvatelstvu a pro účely následné analýzy migračního chování tohoto obyvatelstva a jejich vlivu na proměnu sociálně prostorové struktury bylo rozhodnuto o vypracování případové studie. Cílem bylo vybrat takovou lokalitu, do níž se podle dostupných statistických dat stěhuje velké množství osob s ruským státním občanstvím. Na základě databáze migrace byly sečteny počty přistěhovalých do katastrálních území a urbanistických obvodů Prahy (tabulky 1 a 2), ze kterých jasně vyplývá dominance katastrálního území Stodůlky jako nejčastějšího cíle ruských migrantů, a to jak přistěhovalých ze zahraničí, tak z území Česka. Také intenzita imigrace se ve sledovaném období ve Stodůlkách pohybovala na více než dvojnásobných hodnotách oproti dalším pražským katastrálním územím (tabulka 1). Na významnost Stodůlek z hlediska imigrace Rusů poukazuje také skutečnost, že mezi deseti urbanistickými obvody, do nichž se v letech 2003-2011 přistěhovalo nejvíce občanů Ruska, spadá polovina z nich právě do katastrálního území Stodůlek (tabulka 2). Na podrobnější měřítkové úrovni urbanistických obvodů se Rusové nejvíce stěhovali do obvodu Nové Butovice-západ, v němž se nachází tzv. žluté domy, které bývají s ruským obyvatelstvem často spojovány (více viz v kapitole 7). Rovněž ukazatel intenzity imigrace je v urbanistickém obvodu Nové Butovice-západ jeden z nejvyšších (viz tučně označené hodnoty v tabulce 2). S ohledem na rozlehlost katastrálního území Stodůlek a na cíl případové studie, jímž je ověření počtu bydlících cizinců s ruským státním občanstvím a jejich vlivu na lokální sociální prostředí bylo pro případovou studii vybráno menší území zmíněného urbanistického obvodu Nové Butovice-západ. Kromě analýzy informací dostupných z tisku, z katastru nemovitostí a obchodního rejstříku nebo údajů poskytnutých zaměstnanci úřadu městské části Prahy 13 bylo provedeno terénní šetření v lokalitě, několik rozhovorů s místními aktéry a pořízení fotodokumentace. Pro lepší přehled o způsobu výzkumu a z něj vyplývajících výsledcích je metodika případové studie podrobně popsána v kapitole 7 diplomové práce.

Tabulka 1: Katastrální území Prahy s nejvyšším celkovým počtem přistěhovalých občanů Ruska za roky 2003-2011

Název katastrálního území	Průměrný počet přistěhovalých občanů Ruska							Přistěhovalí Rusové celkem (2003-2011)	Střední stav obyvatelstva (2011)	Intenzita imigrace Rusů	Podíl na imigraci Rusů do Prahy
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010				
Stodůlky	248	414	625	700	680	698	665	4 841	59 256	81,7	11,53
Žižkov	73	100	173	228	278	381	401	2 106	55 608	37,9	5,01
Vinohrady	94	136	197	238	272	295	302	1 904	50 737	37,5	4,53
Smíchov	57	66	108	164	220	261	239	1 382	33 315	41,5	3,29
Záběhlice	49	78	172	236	262	190	128	1 240	34 110	36,4	2,95
Nové Město	41	62	95	129	178	201	213	1 149	26 085	44,0	2,74
Chodov	80	107	177	189	184	131	102	1 112	54 821	20,3	2,65
Strašnice	68	80	120	155	173	185	148	1 111	35 294	31,5	2,64
Břevnov	69	101	135	151	151	141	125	1 035	23 359	44,3	2,46
Dejvice	45	74	115	138	158	161	158	1 024	22 637	45,2	2,44
10 KÚ celkem	825	1 218	1 917	2 329	2 556	2 644	2 481	16 904	395 219	42,8	40,24
Praha celkem	2 116	3 104	4 988	6 048	6 614	6 421	5 834	41 996	1 236 626	34,0	100,00

Zdroj: ČSÚ 2012c, vlastní zpracování

Poznámka: Počet přistěhovalých v každém roce byl vypočten jako průměr počtu přistěhovalých ve tříletém období se středem v daném roce. Intenzita imigrace je podílem celkového počtu přistěhovalých občanů Ruska za roky 2003-2011 na 1 000 obyvatel středního stavu. V předposledním řádku tabulky jsou uvedeny souhrnné hodnoty výše uvedených deseti katastrálních území s nejvyšším celkovým počtem přistěhovalých občanů Ruska za období 2003-2011. Za Rusy jsou označeny osoby se státním občanstvím Ruské federace.

Tabulka 2: Urbanistické obvody Prahy s nejvyšším celkovým počtem přistěhovalých občanů Ruska za roky 2003-2011

Název urbanistického obvodu	Průměrný počet přistěhovalých občanů Ruska							Přistěhovalí Rusové celkem (2003-2011)	Střední stav obyvatelstva (2011)	Intenzita imigrace Rusů	Podíl na imigraci Rusů do Prahy
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010				
Nové Butovice-Z*	54	89	138	165	158	170	141	1078	6 006	179,5	2,57
Nové Butovice-V*	53	77	112	109	94	61	71	698	4 274	163,3	1,66
Jinonice-střed	18	23	41	57	78	89	70	435	3 331	130,6	1,04
Ohrada*	45	57	70	50	53	47	47	427	10 415	41,0	1,02
Zličín-střed	1	1	3	26	55	105	111	417	4 255	98,0	0,99
Kačerov	12	27	82	98	95	44	28	414	4 484	92,3	0,99
Nové Butovice-J*	22	27	34	70	69	73	42	402	5 089	79,0	0,96
Pražská čtvrť-Z	28	42	58	71	64	49	32	394	1 840	214,2	0,94
Na hutích A	7	18	55	72	83	62	48	380	2 942	129,2	0,90
Velká Ohrada*	1	1	2	3	45	97	121	375	1 795	209,0	0,89
10 ZSJ celkem	242	364	595	721	793	798	710	5 020	44 428	113,0	11,95
Praha celkem	2 116	3 104	4 988	6 048	6 614	6 421	5 834	41 996	1 236 626	34,0	100,00

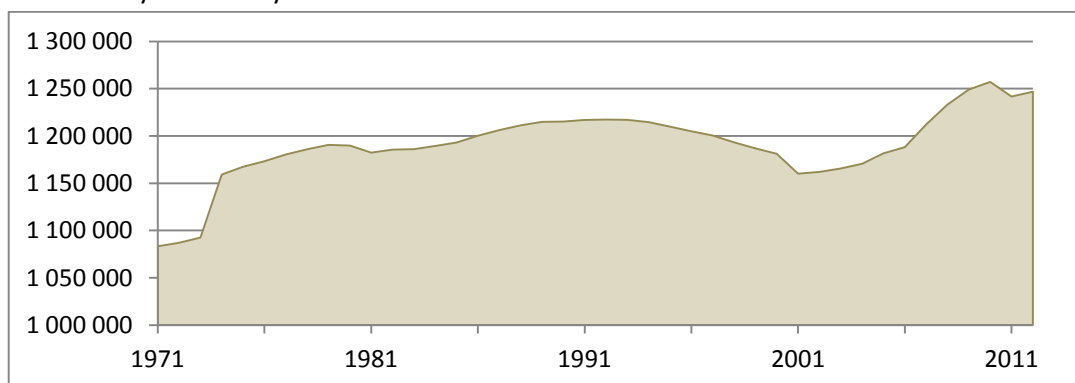
Zdroj: ČSÚ 2012c, vlastní zpracování

Poznámka: viz tabulku 1. Urbanistické obvody (UO) obsahující v názvu světovou stranu byly zkráceny, např. plný název UO Nové Butovice-Z je Nové Butovice-západ. Urbanistické obvody, u jejichž názvu je uvedena hvězdička (*), jsou součástí katastrálního území Stodůlky.

4. STĚHOVÁNÍ A CIZINCI V PRAZE

Praha byla vždy nejvýznamnějším městem, a tedy i vrcholem sídelní hierarchie Česka (Sýkora, Čermák 1998). Růst města začal v 1. polovině 19. století a byl způsoben zejména industrializací a urbanizací. Téměř po celé 19. a 20. století – s výjimkou období druhé světové války – Praha dále rostla (Sýkora, Čermák 1998). Počet obyvatel hlavního města trvale narůstal až do 90. let 20. století, kdy se začaly projevovat suburbanizační tendence charakteristické úbytkem počtu obyvatel v hlavním městě a současným přírůstkem obyvatelstva v jeho zázemí (Sýkora, Čermák 1998; Ouředníček 2003b). Opětovný růst počtu obyvatel Prahy, ke kterému dochází od počátku 21. století (graf 1), je způsoben zahraniční imigrací (ČSÚ 2011), již se věnují následující části práce.

Graf 1: Počet obyvatel Prahy v letech 1971-2012

Zdroj: ČSÚ 2013d, vlastní zpracování

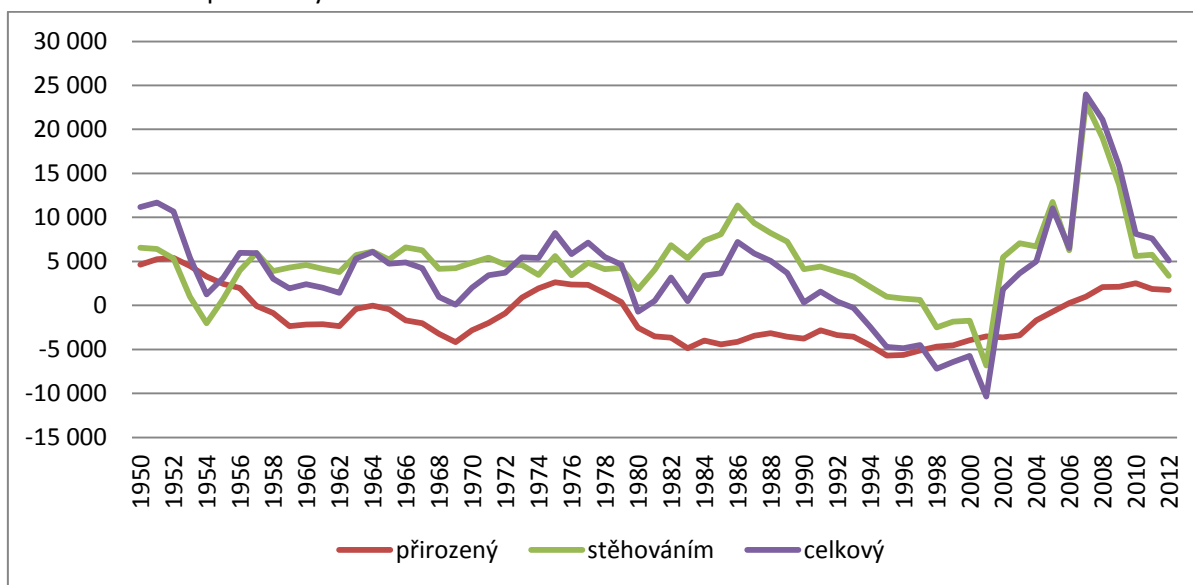
4.1 Vývoj stěhování v Praze

Dlouhodobě rozhodující složkou růstu Prahy je migrace (Čermák 1999; graf 2), po roce 2001 především migrace zahraniční (Burcin a kol. 2008). Přírozený přírůstek pražského obyvatelstva se pohyboval spíše v záporných hodnotách a obyvatelstvo rostlo přirozenou měnou pouze v poválečném období 50. let, v období socialistické propopulační politiky 70. let a znovu od přelomu tisíciletí, kdy se do plodného věku dostaly silné ročníky narozené v 70. letech. Přírůstek stěhováním v Praze reagoval na situaci na trhu s byty²⁵: v období stagnace na trhu s byty rostlo obyvatelstvo

²⁵ Na migrační přírůstek měly negativní vliv také dosídlování pohraničí po poválečném odsunu obyvatelstva a socialistická industrializace spojená s koncentrací nové bytové a investiční výstavby do oblastí těžkého průmyslu (Čermák 1999).

stěhováním pouze omezeně, avšak od zahájení programu komplexní bytové výstavby v 60. letech začal růst a dosáhl maxima v 80. letech, kdy byla dokončena řada nových panelových domů (Sýkora, Čermák 1998). Propad migračního přírůstku Prahy v 90. letech byl způsoben výše zmíněným procesem suburbanizace. Dramatický přírůstek obyvatelstva migrací na počátku třetího tisíciletí bývá spojován s imigrací cizích státních příslušníků (Čermák, Hampl, Müller 2009; Ouředníček, Novák 2012), kterou se podrobněji zabývají následující části diplomové práce.

Graf 2: Přírůstek počtu obyvatel v Praze v letech 1950-2012

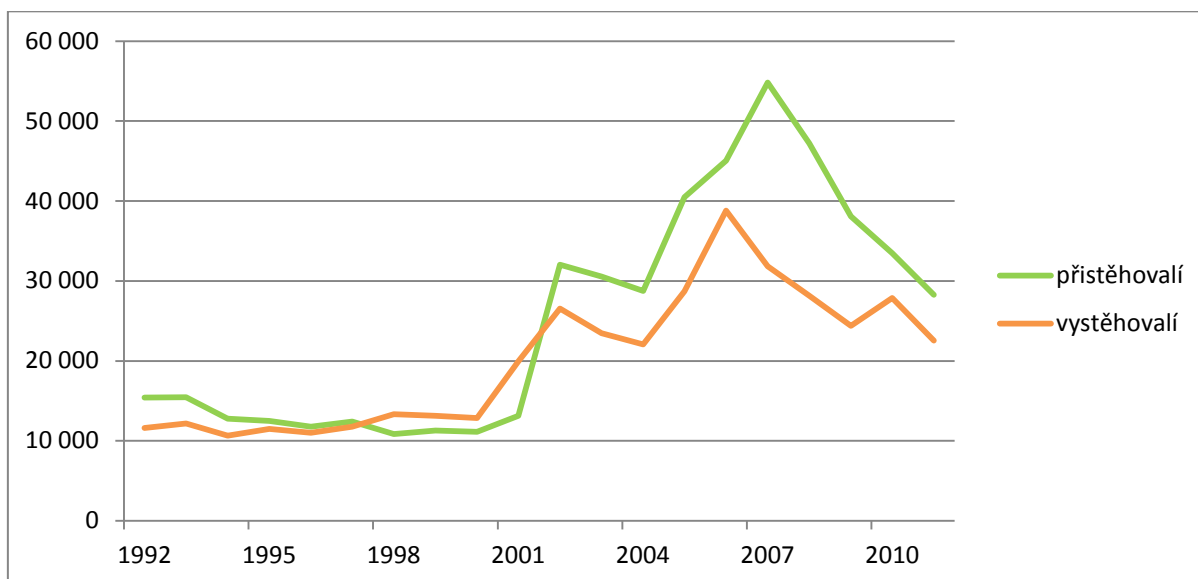

Zdroj: ČSÚ 2013d, vlastní zpracování

Mezi lety 1992 a 2011 došlo k zásadní proměně počtů přistěhovalých a vystěhovalých (graf 3). Jak bylo zmíněno v předcházející kapitole, skokový nárůst počtu stěhování v letech 2001 a 2004 je způsoben změnou metodiky evidence stěhování v Česku. Svou roli v růstu počtu stěhování v Praze na počátku 21. století patrně sehrála také příznivá ekonomická situace země charakteristická nízkou nezaměstnaností, která umožnila liberalizaci české migrační politiky²⁶ (Drbohlav a kol. 2010; Kušniráková, Čížinský 2011) a nárůst zahraniční imigrace (graf 7). Klesající trend počtu evidovaných stěhování po roce 2007 lze pravděpodobně přičítat změně migrační politiky v Česku směrem k restriktivnímu přístupu k zahraničním migrantům, jež byla vyvolána ekonomickou krizí (Drbohlav a kol. 2010) a odůvodňována též nárůstem kriminality cizinců (Kušniráková, Čížinský 2011).

²⁶ Českou migrační lze rozdělit do pěti etap: 1. liberální/laissez-faire období (1990-1996), 2. restriktivní (1996-1999), 3. konsolidační, 4. neoliberalní (2004-2007 nebo 2008) a 5. neorestriktivní (po roce 2008) (Kušniráková, Čížinský 2011).

Graf 3: Počet stěhování v Praze v letech 1992-2011

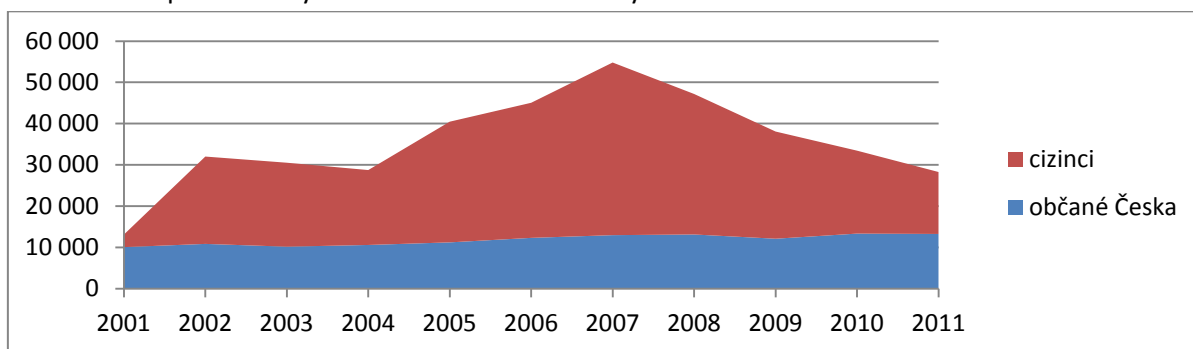

Zdroj: ČSÚ 2012d, vlastní zpracování

Poznámka: Do grafu je zahrnuta pouze migrace přes hranice hlavního města Prahy.

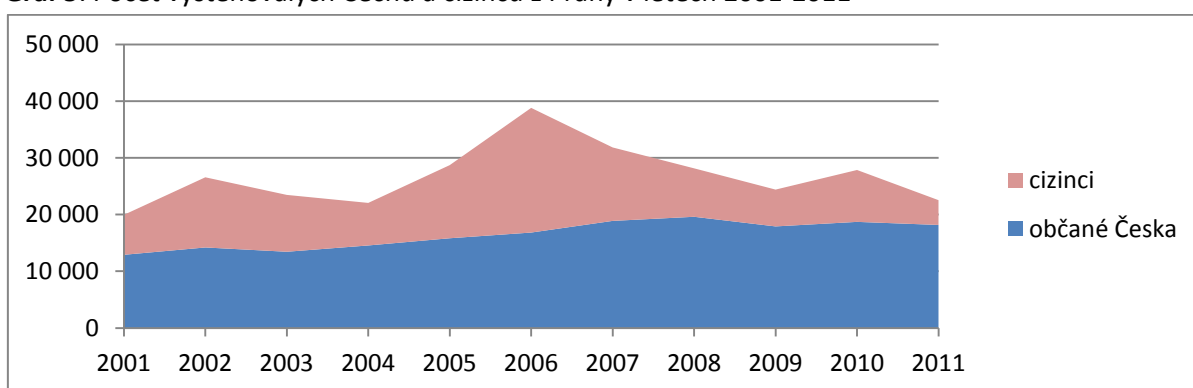
Na změnách počtu stěhování na počátku 21. století se významnou měrou podíleli cizinci (grafy 4 a 5). Ačkoli největší nárůst počtu jejich stěhování je patrný v letech, ve kterých došlo ke změně metodiky evidence sledování cizinců v Česku, počty jejich přistěhování na území Prahy se pohybovaly v posledním desetiletí na více než dvojnásobných hodnotách oproti počtu přistěhování českých občanů. V roce 2007 se cizinci podíleli na celkovém počtu přistěhovalých do hlavního města z více než tří čtvrtin (76 %). Navzdory tomu, že se podíl cizinců v proudech přistěhovalých do Prahy po roce 2007 snižoval, stále jsou rozhodující složkou proudu přistěhovalých – v roce 2011 činil podíl přistěhovalých ze zahraničí 53 %. Naopak počty vystěhovalých cizinců z Prahy jsou stále oproti vystěhovalým občanům Česka nižší (graf 5). Lze tedy předpokládat, že cizinci se usazují v Praze, čímž mimo jiné přetvářejí demografickou, sociální a ekonomickou strukturu obyvatelstva hlavního města. Česká populace po roce 1989 vykazuje znaky druhého demografického přechodu, který vede ke stárnutí obyvatelstva. Imigrace pomáhá tento negativní trend zmírnit, neboť se na ní podílí spíše mladší obyvatelstvo (Drbohlav a kol. 2010). Od majoritní populace se cizinci mohou odlišovat také úrovní vzdělání a sociálním postavením. Přestože řada cizinců v Praze pracuje v manuálních profesích, lze se domnívat, že vzdělání mnohých z nich ve skutečnosti odpovídá mnohem kvalifikovanějším postům (Drbohlav, Čermák 2002).

Graf 4: Počet přistěhovalých Čechů a cizinců do Prahy v letech 2001-2011

Zdroj: ČSÚ 2012d, vlastní zpracování

Graf 5: Počet vystěhovalých Čechů a cizinců z Prahy v letech 2001-2011

Zdroj: ČSÚ 2012d, vlastní zpracování

Vzhledem k rostoucímu vlivu migrace cizinců na stav a pohyb obyvatelstva v Praze přibližuje následující text strukturu migračních proudů v hlavním městě podle pohlaví a věku s přihlédnutím ke státnímu občanství migrantů. Struktura migračních proudů podle pohlaví a věku v Praze totiž vykazuje některé důležité odlišnosti, srovnáme-li trendy migrace občanů Česka a migrace cizinců. V uplynulém desetiletí se na stěhování v Praze nejvíce podílely věkové skupiny osob ve věku 20-39 let (graf 6). Jedná se o obvyklý migrační model velkoměst vyspělých zemí, kdy se na přírůstku stěhování podílí především skupiny obyvatelstva s nejvyšší migrační mobilitou, tj. v mladším produktivním věku, zatímco starší obyvatelstvo se z města vystěhovává (Čermák 1999). Tento trend je také v souladu s Rossiho (1955/1980) konceptem fází životního cyklu, podle kterého lze očekávat zvýšenou míru stěhování osob v mladém věku, u nichž existuje velká pravděpodobnost přechodu mezi fázemi životního cyklu a z něj plynoucí potřeby stěhování. Přes 62 % osob přistěhovalých do Prahy bylo mezi lety 2001 a 2011 ve věku 20-39 let, a to bez ohledu na státní občanství (ČSÚ 2012d). V této věkové skupině se pravděpodobně nacházejí zejména osoby stěhující se z pracovních důvodů a studenti (především) vysokých škol. Vyšší podíl stěhujících se žen s českým státním občanstvím (tabulka 3) a poměrně vysoký počet přistěhovalých dětí s občanstvím České

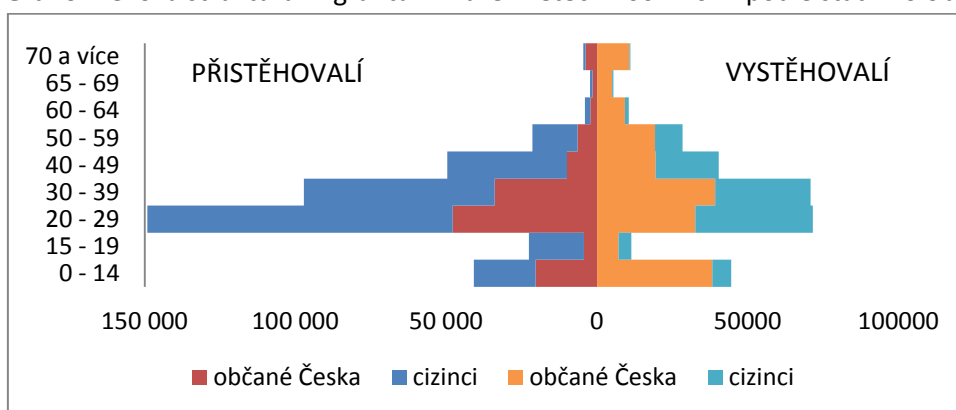
republiky poukazuje na to, že mezi občany Česka má svou roli také migrace rodin. Vysoký podíl přistěhovaných cizinců ve věku 20-49 let a cca 60% podíl mužů na stěhování cizinců (tabulka 3) svědčí o výrazně ekonomicky motivované migraci cizinců²⁷. Dalším výrazným rozdílem je vyšší počet vystěhování občanů Česka ve vyšších věkových kategoriích, který je pravděpodobně způsoben vyšším podílem českého obyvatelstva ve starším věku žijícím v Praze oproti stejně starému obyvatelstvu s cizím státním občanstvím (příloha 2).

Tabulka 3: Struktura migrace v Praze v letech 2001-2011

	Přistěhovalí		Vystěhovalí	
	Občané Česka	Cizinci	Občané Česka	Cizinci
Počet stěhování celkem	130 317	261 534	181 059	113 270
Podíl stěhování z/do zahraničí	2,48	73,47	0,89	66,18
Podíl stěhování mužů	45,93	59,52	47,55	63,28

Zdroj: ČSÚ 2012d

Graf 6: Věková struktura migrantů v Praze v letech 2001-2011 podle státního občanství

Zdroj: ČSÚ 2012d

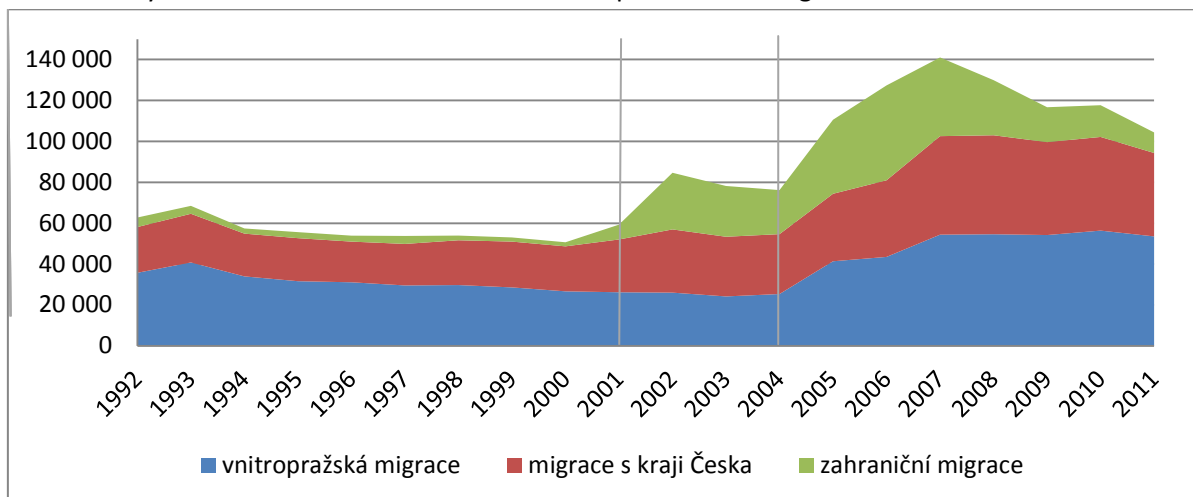
Jak bylo zmíněno ve třetí kapitole této práce, dřívější metodika získávání dat o migraci v Česku umožňovala sledovat také vzdělanostní strukturu migrantů a jejich motivaci pro stěhování. Tyto údaje však byly do Hlášení o stěhování vyplňovány pouze do roku 2004. Na důvody stěhování lze dnes usuzovat z demografických charakteristik migračních proudů (viz výše), vzdělanostní struktura

²⁷ Podíl žen-migrantek do Prahy se postupně zvyšuje, a to z 39,5% podílu žen na imigraci do Prahy v roce 2003 na 43,8 % přistěhovaných v roce 2011. Příčiny rostoucího podílu žen na přistěhovaných jsou podle ČSÚ pravděpodobně následující: i. nárůst podílu pracovních příležitostí pro ženy v Praze, ii. usazování mužů-migrantů v Praze a následné sjednocování rodin a iii. proměna státní příslušnosti přistěhovaných ve prospěch zemí s vyšším podílem ženské složky obyvatelstva (ČSÚ 2012d). Na druhý uvedený důvod, sjednocování rodin prostřednictvím imigrace partnerek a dětí za v Praze již usazenými muži-cizinci, poukazuje také počet přistěhovaných dětí s cizím státním občanstvím srovnatelný s počtem přistěhovaných Čechů ve věku do 15 let.

migrantů však bohužel od roku 2005 již není k dispozici, a tak lze pouze pro ilustraci zmínit závěry starších prací zabývajících se tímto tématem (např. Čermák 1999; Šustrová 2008). Podle Čermáka (1999, s. 129) byla Praha „tradičně atraktivní pro obyvatele s vyšším stupněm dosaženého vzdělání“ a v 90. letech se tento trend dále prohloubil. Šustrová (2008) uvádí, že na počátku 90. let byla Praha migračně zisková ve všech vzdělanostních skupinách, ale v roce 2004 již získávala migrací pouze vysokoškolsky vzdělané osoby, zatímco ostatní vzdělanostní skupiny obyvatelstva se z hlavního města vystěhovaly. Důvody migrace, které byly zjišťovány do roku 2004, lze podle Čermáka (1999) rozdělit do 2 základních skupin: zatímco u osob přistěhovalých do Prahy převládají důvody spojené s pracovním uplatněním a studiem, osoby stěhující se z Prahy častěji uváděly bytové, zdravotní a ostatní důvody nebo následování rodinného příslušníka. Šustrová (2008) dále zmiňuje výrazný nárůst podílu ostatních důvodů od roku 2001, které však lze spojovat se zvýšenou imigrací cizinců, kteří nevěnovali výběru důvodu migrace patřičnou pozornost. Z porovnání podílu jednotlivých důvodů uváděných migranty v Praze a v jiných krajích Česka vyplývá, že Praha byla i na počátku 21. století atraktivní zejména svou nabídkou pracovních příležitostí a možností studia, zatímco z hlediska bydlení byly migranty upřednostňovány spíše ostatní kraje (Šustrová 2008).

Rostoucí význam cizinců v Praze je patrný také na vývoji počtu stěhování evidovaných registry migrace (graf 7). Spolu s nárůstem počtu zahraničního stěhování na počátku 21. století, který byl do značné míry ovlivněn změnou metodiky sledování migrace (zahrnutí širšího okruhu osob, u nichž se migrace sleduje; viz kapitolu 3.1), dochází také k postupnému nárůstu počtu stěhování uvnitř administrativních hranic České republiky i v rámci samotného hlavního města. Lze se domnívat, že na zvyšování počtu vnitřního stěhování v Česku i v rámci hlavního města mají vliv právě cizinci. Potvrzují to poměrně značné počty vnitrostátních i vnitropražských migrantů s cizím státním občanstvím (příloha 3). Podle Čermáka a Janské (2011, s. 430-431) je „vnitrostátní migrace cizinců [...] dnes důležitou složkou celkové vnitřní mobility obyvatelstva, na které se v roce 2009 podílela již 17,8 %“. Z výsledků jejich studie vyplývá, že cizinci mají mnohem vyšší intenzitu stěhování než domácí populace a stěhují se spíše ve směru hierarchické struktury osídlení, tedy z populačně menších sídel do hlavních center osídlení, zatímco u občanů Česka je trendem spíše vystěhovávaní do menších sídel související se suburbanizací a kontraurbanizací (Čermák, Janská 2011). Cizinci se však nově začínají podílet i na těchto procesech (Čermák, Janská 2011).

Graf 7: Počty stěhování v Praze v letech 1992-2011 podle druhu migrace

Zdroj: ČSÚ 2012c, ČSÚ 2001b, ČSÚ 2000, ČSÚ 1999, ČSÚ 1998, ČSÚ 1997, ČSÚ 1996a, b, c, ČSÚ 1995

Rozdílný charakter vnitřní a zahraniční migrace odráží jejich struktura a vývoj v uplynulém desetiletí (tabulka 4). Z důvodu nízké reliability dat o vystěhovaném obyvatelstvu poskytuje tabulka přehled pouze o prouděch osob přistěhovaných do Prahy. Vzhledem k velkému překryvu zahraniční migrace s migrací cizinců a vnitřní migrace s migrací českých občanů není překvapivé, že přináší podobné informace jako analýza struktury migrace založená na základním dělení migračních událostí stěhování Čechů a cizinců. Průměrný věk migrantů z Česka je vyšší než u přistěhovaných ze zahraničí, u obou proudů se v čase více či méně snížil. Domnívám se, že snížení věku migrantů do Prahy je způsobeno nárůstem migrace cizinců v posledních letech. Podíl žen přistěhovaných ze zahraničí do Prahy se během sledovaného období zvýšil o 9 procentních bodů, což je pravděpodobně způsobeno také již zmíněným nárůstem počtu pracovních příležitostí pro ženy či sjednocováním rodin. U migrantů z Česka i ze zahraničí byl zaznamenán výrazný nárůst podílu svobodných osob. To je podle mého názoru způsobeno jednak růstem podílu stěhujících se cizinců, kteří mají mladší věkovou strukturu, a tak se častěji jedná o svobodné osoby, a jednak trendem snižujícího se podílu sezdaných soužití v Česku. Proudů migrantů ze zahraničí a z Česka podle státního občanství vykazují rovněž vysokou míru podobnosti, vymyká se však zahraniční migrace do Česka v posledním sledovaném období. Zatímco mezi lety 2003-2005 a 2006-2008 došlo u většiny skupin cizinců k obrovskému nárůstu počtu přistěhovaných (počet přistěhovaných Ukrajinců se zvýšil o téměř 100 %, v případě Vietnamců, Moldavanů nebo Číňanů ještě více) a počtem přistěhovaných dominovaly stejné skupiny cizinců jako v předchozím období, po roce 2008 se pořadí nejpočetnějších skupin přistěhovaných do Česka ze zahraničí výrazně proměnilo. U výše zmíněných skupin cizinců se počty přistěhovaných propadly na hodnoty nižší než v letech 2003-2005, u příslušníků jiných zemí však došlo pouze k mírnému poklesu. V počtu přistěhovaných ze zahraničí předčili Ukrajince občané Ruské federace,

poměrně velký počet přistěhovalých představovali občané Spojených států amerických. Přistěhovalí z Česka do Prahy byli ve všech analyzovaných časových obdobích příslušníci dlouhodobě nejpočetnějších etnických skupin žijících v Česku (kapitola 4.2) a evidované počty jejich stěhování se v čase zvyšovaly. V průběhu sledovaného období se postupně zvyšovaly také počty osob stěhujících se z obcí Česka do Prahy se státním občanstvím Moldavska, Běloruska, Kazachstánu a Uzbekistánu. Dřívější výzkumy potvrzují, že imigranti ze zemí na východ od Česka obvykle působí v manuálních profesích na tzv. sekundárním trhu práce, který se mimo jiné vyznačuje požadavkem na vysokou flexibilitu pracovníků; tito migranti pak vykazují nejvyšší intenzitu vnitřního stěhování (Drbohlav a kol. 2010). To je podle mého názoru důvodem vysokých počtů stěhování občanů výše zmíněných postsovětských států. Propad zahraniční imigrace po roce 2008 lze přičíst na vrub hospodářské krizi, vlivem které zanikla řada pracovních míst do té doby využívaných cizinci, což brání další imigraci. V reakci na nedostatek pracovních míst byla navíc v rámci Projektu dobrovolných návratů Ministerstva vnitra v roce 2009 zajištěna reemigrace cizinců, kteří se rozhodli z Česka vrátit zpět do země původu (Informace 2009).

Tabulka 4: Vývoj struktury přistěhovalých do Prahy ze zahraničí a z obcí Česka

ZAHRANIČNÍ MIGRACE		2003-2005*		2006-2008**		2009-2011	
Průměrný věk migrantů		31,49		30,32		27,03	
Podíl žen		38,56		40,88		47,55	
Podíl svobodných		30,48		53,19		67,06	
Nejpočetnější skupiny přistěhovalých podle občanství	Ukrajinci	15 149	Ukrajinci	29 935	Rusové	6 656	
	Slováci	7 471	Rusové	10 369	Ukrajinci	5 555	
	Rusové	3 271	Slováci	6 670	Američané	4 665	
	Američané	1 746	Vietnamci	5 156	Slováci	4 568	
	Vietnamci	1 299	Američané	4 726	Kazaši	1 551	
	Moldavané	907	Moldavané	2 267	Vietnamci	761	
	Číňané	860	Číňané	2 143	Číňané	734	
	Češi	780	Uzbekové	1 728	Češi	623	
	Bulhaři	636	Kazaši	1 371	Moldavané	622	
	Němci	574	Bělorusové	1 071	Němci	612	
VNITŘNÍ MIGRACE		2003-2005***		2006-2008		2009-2011	
Průměrný věk migrantů		33,18		32,69		32,72	
Podíl žen		49,82		48,04		48,52	
Podíl svobodných		45,14		48,54		52,51	
Nejpočetnější skupiny přistěhovalých podle občanství	Češi	102 158	Češi	135 750	Češi	134 380	
	Ukrajinci	11 990	Ukrajinci	40 482	Ukrajinci	43 514	
	Rusové	1 781	Rusové	7 777	Rusové	10 847	
	Vietnamci	1 751	Vietnamci	5 475	Vietnamci	7 755	
	Slováci	1 536	Slováci	3 583	Slováci	4 646	
	Číňané	753	Moldavané	2 680	Moldavané	3 499	
	Moldavané	709	Číňané	2 144	Kazaši	2 274	
	Bělorusové	345	Kazaši	1 104	Uzbekové	2 173	
	Bulhaři	223	Bělorusové	1 084	Číňané	1 970	
	Američané	203	Uzbekové	812	Bělorusové	1 356	

Zdroj: ČSÚ 2012c, vlastní zpracování

Poznámka: *bez započtení vnitropražské migrace v roce 2004 z důvodu chybovosti dat, **z důvodu nekompletní datové základny nebylo započteno cca 2500 případů vnitropražského stěhování v letech 2007 a 2008, *** údaje za rok 2004 nebyly zahrnuty z důvodu vysoké chybovosti dat, za rok 2003 je k dispozici údaj o rodinném stavu a věku pouze asi u 10 % zahraničních imigrantů

4.2 Cizinci v Praze

Kromě výsadní pozice Prahy jako politického, hospodářského a kulturního centra Česka má hlavní město výjimečné postavení také ve vztahu k zahraničním imigrantům, pro které – spolu se Středočeským krajem - podle Drbohlava (1999) funguje jako magnet. Pozice Prahy jako místa významné koncentrace cizinců v Česku byla za posledních 10 let ještě posílena, rostl rovněž podíl cizinců na obyvatelstvu hlavního města (tabulka 5). Snižování podílu českých občanů na obyvatelích Prahy je způsobeno také trendem vystěhovávání Pražanů do zázemí města, převažujícím nad migrací Čechů z jiných částí země. V roce 2011 žilo na území hlavního města Prahy přes 160 tisíc cizinců, jejichž počet odpovídal téměř 13 % z celkového počtu obyvatel Prahy (ČSÚ 2012b). Statistikou bydlícího obyvatelstva však zůstávají nezachyceny další přítomné skupiny cizinců: zahraniční diplomaté a personál zahraničních zastupitelských úřadů v Česku včetně rodinných příslušníků, cizinci pobývající v Česku ilegálně nebo tranzitní cestující (Burcin a kol. 2008). Počet příslušníků první zmiňované skupiny v Praze odhadují Burcin a kol. (2008) na základě údajů evidovaných Ministerstvem zahraničních věcí ČR na 2,2 tisíce osob. Počet cizinců pobývajících v Česku bez platného povolení k pobytu se v roce 2006 pohyboval mezi 40 a 90 tisíci (Drbohlav, Lachmanová 2008; kapitola 3.1), pro rok 2010 byl jejich počet odhadován na 50-100 tisíc (Burcin a kol. 2008). Praha jako atraktivní destinace cestovního ruchu je též hojně navštěvována turisty. V roce 2011 bylo v pražských hromadných ubytovacích zařízeních evidováno 5,1 milionů hostů, z nichž téměř 90 % pocházelo ze zahraničí (ČSÚ 2012f). Nejvíce návštěvníků Prahy dlouhodobě přijíždí z Německa, druhou nejpočetnější skupinou hostů byli v roce 2011 Rusové (ČSÚ 2012f).

Tabulka 5: Podíl cizinců na obyvatelstvu Prahy a na celkovém počtu cizinců v Česku

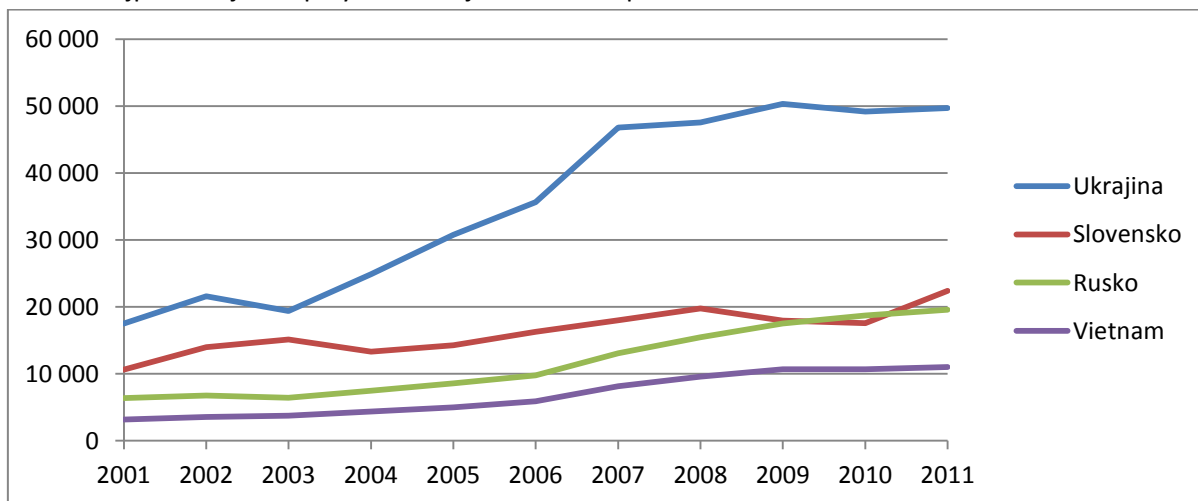
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Cizinci na 1000 obyvatel Prahy	52,8	61,3	59,5	66,9	76,5	87,4	107,8	115,8	119,2	118,6	129,5
Podíl cizinců v Praze na počtu cizinců v ČR celkem (%)	29,2	30,6	28,7	30,6	32,3	32,2	32,9	32,4	34,2	35,0	37,0

Zdroj: ČSÚ 2012d, ČSÚ 2012f, ČSÚ 2012g

V Praze lze najít všechny hlavní typy migrantů od manuálně pracujících osob z méně vyspělých zemí až po profesionály zabývající se vysoce kvalifikovanými činnostmi, přicházejícími

převážně ze zemí na západ od Česka (Valenta 2006). Atraktivitu Prahy pro zahraniční pracovníky dokládá vysoký podíl cizinců s povolením k dlouhodobému pobytu²⁸ ve srovnání s ostatními kraji Česka, kdy podíl osob s dlouhodobým pobytém je v Praze druhý nejvyšší ze všech krajů Česka (příloha 4). Kromě pracovních příležitostí nabízí Praha cizincům také možnost studia. V letech 2010 a 2011 pocházelo ze zahraničí 14 % všech studentů pražských vysokých škol a jejich podíl na celkovém počtu studentů pozvolna roste (ČSÚ 2012f). Početně nejvýznamnějšími etniky žijícími v hlavním městě Praze (graf 8) byli v roce 2011 Ukrajinci (30,9 % všech cizinců v Praze), Slováci (13,9 %), Rusové (12,2 %) a Vietnamci (6,8 %). U všech těchto skupin cizinců jsou v hlavním městě od roku 2009 evidovány počty překračující hranici 10 tisíc osob. Dalšími nejpočetnějšími skupinami cizinců v Praze byli v roce 2011 Američané (4 977 osob), občané Číny (4 073 osob), Německa (3 120 osob) a Spojeného království (3 027 osob); méně než 3 tisíce obyvatel Prahy pocházelo také z Kazachstánu, Moldavska, Bulharska, Polska, Francie, Běloruska a Itálie (ČSÚ 2012f). Vzhledem ke specifickému postavení Prahy v rámci Česka se také struktura pražských cizinců odlišuje od struktury cizinecké populace v celé zemi²⁹: v Praze byli v roce 2005 nadprůměrně koncentrováni Číňané, Američané a Srbové a Černohorci, zatímco jiné etnické skupiny – například Vietnamci a Slováci - se zde vyskytovaly v menší koncentraci než na úrovni Česka (Valenta 2006).

Graf 8: Nejpočetnější skupiny cizinců žijících v Praze podle státního občanství

Zdroj: ČSÚ 2012d, ČSÚ 2012f, vlastní zpracování

²⁸ Podle Drbohlava (1999) jsou držitelé povolení k dlouhodobému pobytu k migraci motivováni asi z 90 % ekonomicky.

²⁹ Prostorovou koncentrací šesti nejpočetnějších etnických skupin žijících v Česku se na různých měřítkových úrovních zabývá Valenta (2006).

Nejpočetnějšími etnickými skupinami v Česku jsou dlouhodobě Ukrajinci, Slováci a Vietnamci (ČSÚ 2012h). Stejně je tomu v Praze, kde je navíc patrný velký význam populace Rusů, kteří se v roce 2010 stali druhou nejpočetnější skupinou cizinců na území hlavního města a v současné době jich v Praze žije podobné množství jako Slováků (graf 8). Díky řadě výzkumů byly nejčastější skupiny cizinců žijících v Česku poměrně dobře poznány³⁰, a proto je možné zde uvést alespoň základní přehled dosažených poznatků o převažujícím charakteru migrantů s uvedeným státním občanstvím a jejich životě v Česku a Praze.

Ukrajinci jsou typickými představiteli zahraničních dělníků, kteří využívají příležitosti na trhu práce bez ohledu na její lokalizaci (Uherek 2003). Přestože nejsou etnikem, které by preferovalo koncentraci ve městech (Uherek 2003), podíl Ukrajinců žijících v Praze činil k 31. 12. 2011 více než 40 % celkového počtu občanů Ukrajiny žijících v Česku (ČSÚ 2012h). Odhady hovoří až o 110 tis. Ukrajinců v Praze, jsou-li do výpočtu zahrnuty také počty nelegálních imigrantů a osob dojíždějících do hlavního města z ubytoven ve Středočeském kraji (Valenta 2012). Migrace Ukrajinců do Česka vykazuje rysy cirkulační pracovní migrace a transnacionalizace: většina Ukrajinců je k migraci do Česka motivována ekonomicky, migranti se opakovaně pohybují mezi Českem a Ukrajinou (Drbohlav, Janská, Šelepová 1999). Imigranti z Ukrajiny jsou zejména mladší muži, kteří nacházejí práci v dělnických profesích, typicky ve stavebnictví (Drbohlav, Janská, Šelepová 1999; Malynovska 2008); pracovní uplatnění zde dnes nalézají i Ukrajinky, které jsou nejčastěji zaměstnány v restauračních zařízeních a v lehkém průmyslu (Malynovska 2008). Dalším charakteristickým znakem Ukrajinců v Česku je neshoda mezi jejich vzděláním a vykonávanou činností, kdy v dělnických profesích v Česku pracují i Ukrajinci se středoškolským nebo i vysokoškolským vzděláním (Uherek 2003). Ukrajinci se v Praze koncentrují zejména do okrajových částí města, především na jihu, jihozápadě a severovýchodě města; jejich rozmístění často závisí na lokalizaci dělnických ubytoven, kde pobývá až polovina z nich (Valenta 2012).

Slováci jako imigranti do Česka mají specifické postavení díky společné historii obou států, dlouhodobé vzájemné výměně obyvatelstva i malé kulturní vzdálenosti mezi zeměmi. Slovenská populace je tak od české prakticky neodlišitelná na poli ekonomických aktivit, povolání, příjmu nebo vystupování (Uherek 2003). Rozmístění Slováků a majoritní populace v Praze se také příliš neliší, obě skupiny obyvatelstva se stěhují ze stejných příčin a slovenské obyvatelstvo je evidováno téměř ve všech katastrálních územích Prahy bez významnějších oblastí koncentrace (Valenta 2006).

³⁰ Naopak život imigrantů z Ruské federace, jejichž význam narůstá v posledních letech, je v současné době relativně méně poznán. Autorce předkládané práce je znám pouze výzkum Drbohlava a kol. (1999), diplomová práce Černé (2003) a několik bakalářských prací zabývajících se primárně Rusy (např. Janíčko 2010 nebo Čihánková 2011).

Také **Vietnamci** mají dlouhodobé migrační vazby na Česko, resp. Československo, současný charakter vietnamské imigrace však lze považovat za specifický fenomén vzniklý až po roce 1989, neboť došlo k proměně způsobu života Vietnamců v Česku i „migračního mostu“ mezi zeměmi (Uherek 2003, s. 208-209). Výzkumy vietnamských imigrantů v Česku zjistily, že Vietnamci se stěhují do Česka z ekonomických důvodů, ale také za účelem získání kvalitního vzdělání pro své děti a z důvodu slučování rodin (Kocourek 2008). Právě rodina a vzdělání stojí na nejvyšších příčkách hodnotového žebříčku Vietnamců (Uherek 2003; Martínková 2008; Kušniráková 2013). Význam rodinných vazeb a kulturní vzdálenost mezi Vietnamci a majoritní společností mají vliv na její poměrně velkou uzavřenost vůči majoritní společnosti (Valenta 2012). Vietnamci bydlí nejčastěji v sídlištní zástavbě, přičemž širší rodina bývá koncentrována v blízkém okolí (Martínková 2008). Vietnamci žijící v Česku v kvalitativním šetření v roce 2006 vyjadřovali úmysl zde zůstat (Valenta 2012). S tím patrně souvisí také trend kupování bytů³¹ do osobního vlastnictví Vietnamci s trvalým pobytem (Martínková 2008). I přes význam rodiny a vzdělání je však podle Kušnirákové (2013, s. 70) „středobod[em] života Vietnamců v Česku“ výdělečná činnost. Přes 90 %³² vietnamských imigrantů v Česku je držiteli živnostenského oprávnění (ČSÚ 2012a), na základě kterého buď sami podnikají, nebo se nechávají zaměstnat u jiného vietnamského živnostníka (Martínková 2008). Vzhledem k nízké ukotvenosti k místu a charakteru ekonomické činnosti jsou někteří Vietnamci v Česku - zejména málo početné rodiny s nižšími příjmy - velmi prostorově flexibilní a jsou ochotni se za prací stěhovat i přes celou republiku (Kušniráková 2013). V Praze jsou Vietnamci výrazně prostorově koncentrováni do území na jihu a jihovýchodě města do okolí tržnice SAPA a do navazujícího pásu katastrálních území vnějšího města (Valenta 2006).

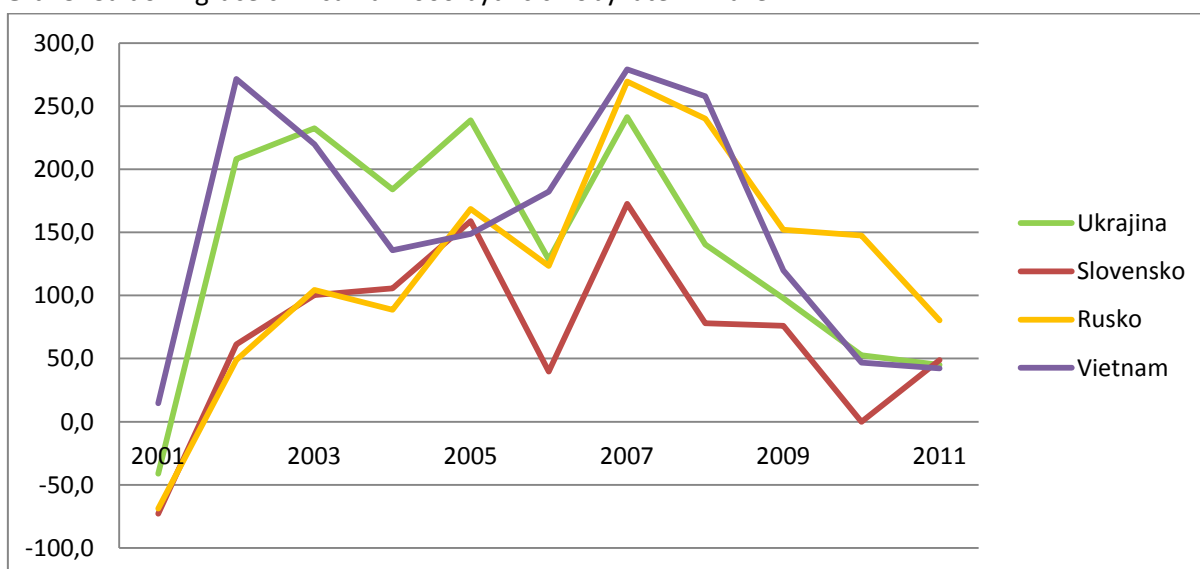
Od roku 2001 do současnosti došlo k nárůstu počtů příslušníků nejvýznamnějších etnických skupin v Praze, v posledních letech však jejich počty stagnují (graf 8). Výrazný úbytek počtu Ukrajinců na konci sledovaného období byl patrně způsoben zmenšením migračních proudů do Česka a vyšším počtem vystěhovaných (graf 9) z důvodu hospodářské krize roku 2008 a s ní souvisejícího úbytku pracovních míst. Z modelu pracovní migrace, typického pro ukrajinské pracovníky, lze usuzovat, že po zániku pracovních příležitostí tito migranti Česko opouštějí, a nedostatek pracovních příležitostí limituje novou imigraci. Počet Vietnamců žijících v Praze se po roce 2008 ustálil. Vietnamci na rozdíl od Ukrajinců vyjadřují úmysl v Česku zůstat, stagnaci jejich počtu lze tedy vysvětlit spíše nižšími počty

³¹ Kušniráková (2013) uvádí, že zájem o pořízení nemovitosti (obvykle rodinného domu) s cílem trvalejšího usazení je patrný především u početnějších rodin s vyššími příjmy.

³² Před rokem 2006 představovali živnostníci až 99 % z ekonomicky aktivních Vietnamců v Česku. Následný pokles podílu Vietnamců s živnostenským oprávněním byl způsoben náborem vietnamských pracovníků do českých továren (Kušniráková 2003). Opětný nárůst podílu vietnamských živnostníků (avšak na nižší než původní hodnoty) podle Kušnirákové (2013) souvisí s dopady ekonomické krize, kdy vietnamští dělníci formálně měnili účel svého pobytu v Česku na podnikání, aby zde mohli setrvat a být nadále ekonomicky činní.

přistěhovaných v letech po ekonomické krizi než vystěhovalectvím, které patrně sehrálo významnou roli u Ukrajinců. Odlišný trend vývoje počtu cizinců vykazují mezi nejpočetnějšími skupinami v Praze Rusové. Počty ruských občanů v Praze stále mírně rostou, v letech 2009 a 2010 byli Rusové již druhým početně nejvýznamnějším etnikem v Praze, když počtem příslušníků předstihli v Praze dlouhodobě druhé nejpočetnější Slováci. Jako jediná z největších skupin imigrantů v Česku byla ruská populace nejméně zasažena ekonomickou krizí, saldo migrace Rusů je v současné době nejvyšší ze sledovaných etnik, a to i přesto, že na začátku sledovaného období – v roce 2001 – ruská populace migrací ztrácela (graf 9) více než ostatní vybrané skupiny cizinců. V poslední době rostou nejen počty Rusů žijících v Česku a Praze, ale zvyšuje se též jejich koncentrace do hlavního města (tabulka 6). Oproti ostatním skupinám cizinců žijícím v Česku se též ruská komunita vyznačuje vysokou mírou prostorové koncentrace (Valenta 2006; Janíčko 2010).

Graf 9: Saldo migrace cizinců na 1 000 bydlících obyvatel v Praze

Zdroj: ČSÚ 2012d, ČSÚ 2012f; vlastní zpracování

Tabulka 6: Počet obyvatel Česka a Prahy se státním občanstvím Ruské federace

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Česká republika	14 747	16 273	18 564	23 278	27 084	30 295	31 807	32 377
Hlavní město Praha	7 495	8 588	9 782	13 055	15 468	17 509	18 703	19 587
Podíl ruských občanů v Praze na jejich počtu v Česku [%]	50,82	52,77	52,69	56,08	57,11	57,80	58,80	60,50

Zdroj: ČSÚ 2013h

Rusové žijící v Česku jsou specifickou komunitou i v jiných ohledech. Kromě motivace k opuštění země původu, kterou je hlavně politická nestabilita a obavy o vlastní bezpečnost v Rusku spíše než ekonomické důvody, se Rusové vyznačují vysokou ekonomickou aktivitou, relativně vyšším vzděláním i vyšším podílem celých rodin žijících v Česku oproti ostatním skupinám cizinců a vysokou mírou uzavřenosti vůči majoritní populaci (Drbohlav a kol. 1999). Nedávný výzkum pražských Rusů odhalil, že v současnosti jsou Rusové ke stěhování motivováni spíše lepší kvalitou života v Česku; na jejich migraci do Prahy tak mají vliv spíše pull než push faktory (Janíčko 2010). Potvrdila se i uzavřenost ruské menšiny související s velmi dobře vyvinutou etnickou infrastrukturou, kterou si Rusové v Praze do dnešní doby vybudovali (Janíčko 2010). Také chování pražských Rusů ve vztahu k jejich zemi původu vykazuje některé zajímavé zvláštnosti oproti jiným skupinám cizinců žijícím v Česku. Pražští Rusové například podle výzkumu Janíčka (2010) udržují časté kontakty s přáteli a rodinou v Rusku, rodnou zemi často a mnohdy i dlouhodobě navštěvují. I přes vyjadřovanou nízkou ochotu asimilovat se v české společnosti podle Janíčka (2010) k částečné asimilaci Rusů v Praze dochází. V poslední době se rovněž objevují zprávy o rostoucím zájmu Rusů (a občanů dalších postsovětských zemí) o koupi nemovitostí v Praze (Šůra 2010; Brabec 2013; Kreuzigerová 2013). Podle výzkumu Tomáše Brabce je koupě bytu pro Rusy především zajímavou investicí. Podle některých realitních makléřů se jedná hlavně o menší byty, které Rusové využívají pro své občasné návštěvy Prahy nebo jsou určeny pro využití jejich dětmi (Kreuzigerová 2013). Může se však také jednat o „zadní vrátka do ciziny“ (ČTK 2011), která si Rusové pořizují z důvodu obav z utužování politického režimu. Podle znalců poměrů v Rusku se ze země řada obyvatel již odstěhovala a mluví se dokonce o nové vlně migrace (ČTK 2011). Movití Rusové kupují nemovitosti v zahraničí, například ve Velké Británii nebo Francii, ale také v Česku, které je kulturně bližší a nevaluje na přistěhovalé tak přísné podmínky jako jiné země (Just 2010). V posledních několika letech tak přibývá též ruských občanů, jejichž novým domovem se stává Praha. Rusko dnes často opouští nejen podnikatelé, kteří jsou unaveni korupčním prostředím v Rusku a mají z důvodu politického vývoje v zemi obavy o bezpečnost svého majetku (Just 2010), ale též inženýři, lékaři nebo vědci (ČTK 2011). Podle odhadu ruských úřadů se ze země již vystěhovalo zhruba 1,25 milionu Rusů, tedy zhruba 300 tisíc rodin, a skutečné počty jsou zřejmě ještě vyšší (ČTK 2011).

5. MIGRAČNÍ AKTIVITA OBYVATELSTVA NA ÚZEMÍ PRAHY

Řada teoretických přístupů ke studiu města spatřuje souvislost mezi zvýšenou mírou migrace a negativními jevy v území (např. Burgess 1925; Musil 1967), jiné upozorňují na význam nové bytové výstavby či demografické struktury bydlícího obyvatelstva pro migraci nebo na podobnost socioekonomického statusu zdrojových a cílových míst stěhování (kapitola 2). Cílem této kapitoly je poznání vnitřní diferenciací území Prahy podle charakteristik migrace a stability obyvatelstva a ověření, zda lze některý z výše uvedených vztahů pozorovat v hlavním městě Česka. První část kapitoly srovnává migrační aktivitu obyvatelstva v různých územích Prahy podle typu zástavby. Další text se věnuje souvislostem mezi rozdílnou měrou migrační aktivity v územích Prahy a vybranými, převážně socioekonomickými a demografickými, charakteristikami jejich obyvatelstva. Poslední část kapitoly ověřuje předpoklad existence tříd bydlení (*housing classes*) v Praze pomocí analýzy stěhování mezi typy zástavby v Praze.

5.1 Migrační aktivita obyvatelstva v typech zástavby v Praze

Migrační aktivita obyvatelstva v rezidenčních lokalitách Prahy, kterou se zabývají následující odstavce, je analyzována pomocí typologie urbanistických obvodů hlavního města podle Ouředníčka a kol. (2012). Ta na základě vzdálenosti od centra města a převažujícího typu zástavby řadí urbanistické obvody s rezidenční funkcí do jedné ze šesti vymezených základních kategorií, jimiž jsou historická zástavba jádra, vilové čtvrti, činžovní domy, sídliště, domky v kompaktní zástavbě a venkovská zástavba. Podrobnějšímu popisu zástavby v jednotlivých typech území se věnuje kapitola 3.2, další charakteristiky uvádí tabulka 7.

Za poslední dvě desetiletí se v Praze podle statistické evidence uskutečnilo více než 1,6 milionu stěhování (tabulka 8), tedy průměrně 81 tisíc případů ročně. Vzhledem k počtu obyvatel Prahy uprostřed sledovaného období (v roce 2001 žilo v Praze podle ČSÚ [2013h] 1 169 106 osob) dosahuje celková intenzita migrace v Praze asi 69,2 ‰. Celkové počty přistěhovalých a vystěhovalých za sledované období (tabulka 9) se přibližně rovnají celkovému počtu obyvatel hlavního města v roce 2001. Za sledované dvě dekády se tak obyvatelstvo Prahy mohlo migrací zcela obměnit; v uvedeném počtu jsou však zahrnuty všechny případy stěhování všech osob, někteří migranti proto mohou být započtení vícekrát, jiné osoby se naopak nemusely stěhovat vůbec. Zjištěná hodnota intenzity migrace je, ve srovnání s jinými městy v Evropě, které nabízí White (1984), velmi nízká. Hodnoty stej-

Tabulka 7: Základní charakteristika typů urbanistických obvodů v Praze v roce 2007 a 2011

Typ zástavby	Počet UO (2007)	Rozloha v km ²	Podíl na rozloze Prahy	Počet obyvatel (2011)	Podíl na obyvatelstvu Prahy	Počet obydlených domů (2011)	Počet obydlených bytů (2011)
Historická zástavba	22	6,9	1,39	46 873	3,70	2 718	19 059
Vilové čtvrti	51	28,7	5,79	99 184	7,83	13 921	40 863
Činžovní domy	110	33,1	6,67	317 733	25,07	13 410	147 874
Sídlště	142	54,4	10,97	524 275	41,37	15 964	230 385
Domky v kompaktní zástavbě	75	35,2	7,10	102 449	8,09	15 642	39 972
Venkovská zástavba	113	119,1	24,01	147 884	11,67	29 204	53 149
Nerezidenční zástavba	403	218,7	44,08	28 742	2,27	2 068	10 866
Praha celkem	916	496,1	100	1 267 140	100	92 927	542 168

Zdroj: Ouředníček a kol. 2012, s. 283, upraveno; ČSÚ 2013g, ČSÚ 2013e

Poznámka: Patnáct urbanistických obvodů (UO) vzniklých mezi lety 2007 a 2011 bylo vzhledem k nedostatečné znalosti jejich charakteru autorkou diplomové práce zařazeno do kategorie Nerezidenční zástavba. V 11 z nich - UO nově vymezených v rámci revize základních sídelních jednotek a správních obvodů - bylo v cenzu 2011 sečteno 1 656 obvykle bydlících obyvatel v územích s rozdílným způsobem využití.

ného ukazatele pro vybraná evropská města se pohybují od 148 ‰ pro Stockholm až do 280 ‰ (ve švýcarském Curychu). Ve 46 % případů všech případů stěhování, které se odehrály na území Prahy, se jednalo o stěhování mezi urbanistickými obvody hlavního města. Také statisticky zjištěnou intenzitou vnitroměstské migrace ve stejném období (31,9 ‰) se Praha řadí k městům migračně velmi stabilním: v rámci administrativních hranic Stockholmu se v druhé polovině 20. století ročně stěhovalo 51,6 ‰ obyvatel, ve Vídni 53,9 ‰, v Amsterdamu až 119,5 ‰ (White 1984). Skutečné počty stěhování, včetně těch, jež nebyly zachyceny statistikou, jsou však také v Praze pravděpodobně vyšší. Příčinou může být nenahlášení faktického přestěhování, především ze strany českých občanů (kapitola 3.2), změna ve sledování vnitropražské migrace u cizinců, která je plnohodnotně evidována až od roku 2005 (ČSÚ 2008a) a rovněž stěhování v rámci urbanistických obvodů, jež je registry migrace zachyceno pouze po malou část sledovaného období³³. Migrace nepřekračující hranice sčítacích obvodů se v USA podílela na vnitroměstském stěhování až z 25 %

³³ Data využitá v této práci zahrnují případy stěhování uvnitř hranic jednotlivých urbanistických obvodů (UO) pouze v letech 2004-2006. Autorce diplomové práce však není známo, zda je metodika použitá ve zmíněném období reprezentativní pro odhad podílu stěhování uvnitř UO v celém 20letém období.

(Simmons 1968), dřívější výzkumy potvrzují podobný trend i v evropských městech, kde je stěhování na velmi krátké vzdálenosti též považováno za velmi podstatnou složku vnitroměstské migrace. Například v německém Bonnu se v 15-28 %³⁴ případů stěhování uvnitř hranic města nacházelo nové místo bydliště migrantů do 500 metrů od původního.

Původní a nové místo bydliště migrantů nejsou mezi typy zástavby rozloženy rovnoměrně (tabulka 9). Nejvyšší absolutní počty přistěhovalých i vystěhovalých mezi lety 1992 a 2011 zaznamenala *sídlíště*, nejméně osob se stěhovalo v historické zástavbě v centru města a v nerezidenčních oblastech. Relativní význam stěhující se populace vzhledem k počtu obyvatel v území je však podstatně vyšší právě v *historické zástavbě* než na sídlíštích, která jsou populačně nejsilnějším typem území v Praze. Vzhledem k tomu vykazují sídlíště také nízkou hrubou míru migračního obratu. Nízký počet obyvatel v zástavbě historického centra města se vlivem migrace dále snižuje, a s ohledem na poměrně nízký počet bydlícího obyvatelstva je území charakteristické vysokou fluktuací populace. I přes poměrně vysokou migrační aktivitu (v absolutních i relativních hodnotách) je mírně migračně ztrátová také zástavba *činžovních domů*, jež se nacházejí převážně ve vnitřním městě. Ve *vilových čtvrtích* se vlivem migrace počet obyvatel téměř nezměnil a nízký je také podíl migrantů na bydlícím obyvatelstvu, což svědčí o migrační stabilitě území. Tu potvrzuje například také výzkum Ondřeje Špačka (2012), podle něhož jsou vilové čtvrti dlouhodobě typické silnou vazbou obyvatel na lokalitu a intenzivními sousedskými vztahy. Počet obyvatel vlivem migrace za poslední dvě desetiletí naopak vzrostl na sídlíštích, v domcích v kompaktní zástavbě a především v území s venkovskou zástavbou. U *venkovské zástavby* je kladné migrační saldo doprovázeno průměrnou hodnotou hrubé míry migračního obratu; pravděpodobně se jedná o projev suburbanizace, kdy přistěhovalé obyvatelstvo v novém místě bydliště spíše setrvává. Vysoké zisky obyvatelstva migrací v urbanistických obvodech *s domky v kompaktní zástavbě* spolu s nadprůměrnými hodnotami migračního obratu naznačují vysokou fluktuaci obyvatelstva, jež může být způsobena přítomností zahraničních dělníků pobývajících v četných ubytovnách, které se stejně jako zmíněný typ zástavby nacházejí ve vnějším městě (Drbohlav a kol. 2010). Migrační pohyby cizinců v Česku mají stále spíše cirkulační charakter (Drbohlav 2011), který je příčinou vysokého obratu migrace: migranti se po skončení platnosti povolení k pobytu vystěhovávají a se získáním nového se situace opakuje. Z podobného důvodu je podle mého názoru migračně zisková též oblast s *nerezidenční zástavbou*, neboť levné dělnické ubytovny se nacházejí také v některých urbanistických obvodech s jiným než

³⁴ Podíl stěhování do 500 m na celkovém počtu stěhování uvnitř města se lišil v závislosti na velikosti stěhující se domácnosti a věku jejího hlavního člena, kdy nejvyšší podíl byl zjištěn u rostoucích domácností s hlavním členem starším 31 let a nejmenší u jednočlenných domácností ve věku 16-30 let (Böhm et al. 1975 in White 1984). V západoevropských městech bylo rovněž potvrzeno, že na velmi krátké vzdálenosti se vlivem neznalosti prostředí a omezené nabídky dostupného bydlení stěhují též zahraniční imigranti (O'Loughlin 1980 in White 1984).

rezidenčním využitím. Podstatně nižší počty vystěhovaných oproti přistěhovaným do poslední zmíněných dvou typů zástavby lze vysvětlit také přítomností cizinců, jejichž vystěhování z území Česka často nebývá vzhledem k metodice hlášení změny pobytu v registrech migrace evidováno.

Tabulka 8: Stěhování v Praze v letech 1992-2011 podle typu stěhování

	Počet stěhování celkem	Podíl na celkovém počtu stěhování
Mezi urbanistickými obvody Prahy	745 173	46,1
Mezi Prahou a obcemi Česka	597 624	36,9
Mezi Prahou a zahraničím	275 656	17,0
Celkem	1 618 453	100,0

Zdroj: ČSÚ 2012b, ČSÚ 2012c

Tabulka 9: Vybrané charakteristiky migrace v typech zástavby v Praze v letech 1992-2011

Typ zástavby	Přistěhovalí celkem	Vystěhovalí celkem	Hrubá míra přistěhování	Hrubá míra vystěhování	Hrubá míra migračního obratu
Historická zástavba	47 710	59 858	46,4	58,2	104,6
Vilové čtvrti	74 504	74 212	39,8	39,7	79,5
Činžovní domy	351 490	355 985	56,7	57,4	114,1
Sídliště	452 310	442 325	42,4	41,4	83,8
Domky v kompaktní zástavbě	113 091	87 647	71,1	55,1	126,2
Venkovská zástavba	122 459	80 117	58,7	38,4	97,2
Nerezidenční zástavba	38 885	25 375	40,7	26,6	67,3
Praha celkem	1 200 449	1 125 519	51,3	48,1	99,5

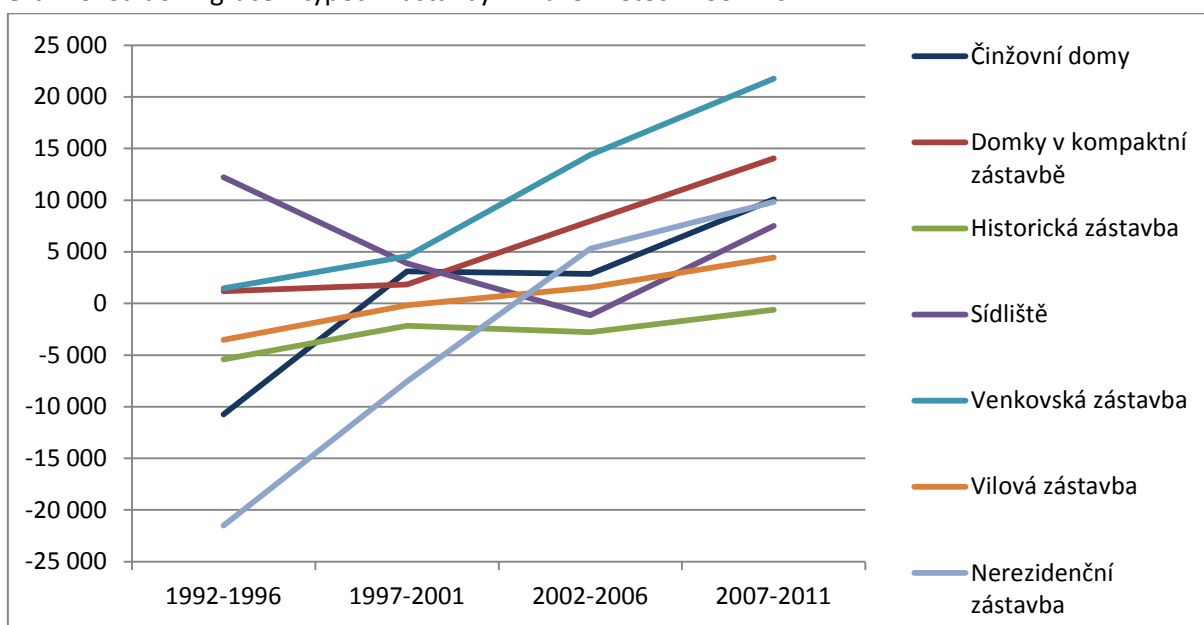
Zdroj: ČSÚ 2012c

Poznámka: Hrubé míry jsou vypočteny jako podíl případů stěhování na 1 000 obyvatel v typech zástavby v roce 2001.

Také vývoj salda migrace jednotlivých typů zástavby v čase probíhal diferencovaně (graf 10). Urbanistické obvody tvořené *domky v kompaktní zástavbě* a zvláště *venkovská zástavba* vykazovaly po celé období přírůstek obyvatelstva migrací, které se postupně dále zvyšovaly. Naopak zástavba typická pro centrum a vnitřní město, tedy *historická zástavba* a *činžovní domy*, na začátku sledovaného období migrací obyvatelstvo ztrácela. Popsaný vývoj je zřejmě dokladem suburbanizace Prahy, kdy se obyvatelstvo z jádrového města stěhuje do zázemí; v případě Prahy také do okrajových částí hlavního města, jež bývají nazývány „vnitřní suburbánní zónou“ (Ouředníček a kol. 2012, s. 277). Počet obyvatel *sídlišť* výrazně rostl na začátku sledovaného období, a to pravděpodobně i díky tomu,

že na začátku 90. let byla některá pražská sídliště teprve dokončována a do dříve neobydleného území se najednou stěhovaly značné počty nových obyvatel (Ouředníček 2003a). S výjimkou sídlišť, jejichž saldo migrace pokleslo na přelomu tisíciletí do záporných hodnot, lze u všech typů zástavby v Praze po celé období let 1992-2011 sledovat postupný nárůst hodnot migračního salda. Zatímco u zmíněných venkovských oblastí nacházejících se na periferii Prahy a domků v kompaktní zástavbě se pravděpodobně jedná o migraci Čechů do rodinných domů, domnívám se, že nárůst salda u ostatních typů zástavby je způsoben především stěhováním cizinců, jejichž podíl na populaci Prahy se po roce 2001 postupně zvyšoval (tabulka 5).

Graf 10: Saldo migrace v typech zástavby v Praze v letech 1992-2011

Zdroj: ČSÚ 2012c

Jak bylo uvedeno výše, statistikou zachycené počty vystěhovalých jsou s velkou pravděpodobností značně podhodnocené; další text se proto bude zabývat pouze statistikou přistěhovalých, kterou lze považovat za spolehlivější. Předpoklad nárůstu podílu cizinců na proudech stěhování je možné analyzovat až od roku 2003, odkdy jsou v registrech migrace dostupné alespoň dílčí údaje o státním občanství migrantů. Data z registrů migrace potvrzují, že nárůst podílu bydlicích cizinců na obyvatelstvu Prahy je doprovázen také zvyšováním podílu osob s cizí státní příslušností na celkovém počtu přistěhovalých do jednotlivých typů zástavby (tabulka 10). Podíl cizinců přistěhovalých do venkovské zástavby je, vzhledem k imigraci do ostatních typů zástavby, dlouhodobě nižší, což svědčí o preferenci tohoto typu zástavby mezi osobami s českým státním občanstvím. Přesto se jedná o nezanedbatelnou část stěhování do tohoto typu zástavby, neboť i zde

tvoří cizinci více než třetinu všech přistěhovalých. Nejvyššího hodnot dosahuje podíl cizinců na proudech přistěhovalých do centrálních částí města – historické zástavby a činžovních domů – a do nerezidenční zástavby. Do všech typů s výjimkou venkovské zástavby se v letech 2006-2008 stěhovali zhruba stejným dílem Češi a cizinci. V následujícím období se, zřejmě vlivem dopadů hospodářské krize a zpřísnění české migrační politiky, u většiny typů zástavby podíl přistěhovalých cizinců snížil, avšak i přesto zůstává více než trojnásobný oproti podílu bydlících cizinců na obyvatelstvu Prahy, jenž se v roce 2011 rovnal necelým 13 % (ČSÚ 2012f).

Tabulka 10: Průměrný podíl cizinců na přistěhovalých podle typů zástavby

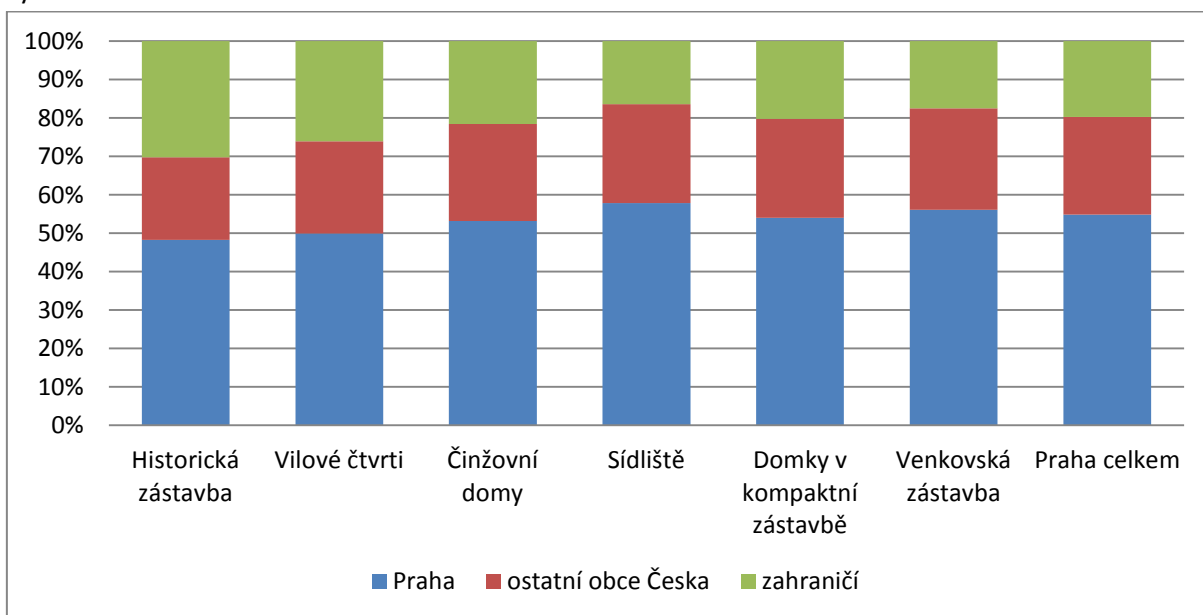
	2003-2005	2006-2008	2009-2011
Historická zástavba	44,70	49,60	53,71
Vilové čtvrti	46,27	57,01	47,96
Činžovní domy	43,34	53,96	51,33
Sídliště	32,87	45,60	45,00
Domky v kompaktní zástavbě	39,59	49,23	46,90
Venkovská zástavba	35,20	41,40	36,06
Nerezidenční zástavba	56,35	56,14	51,59
Praha celkem	42,11	49,90	46,63

Zdroj: ČSÚ 2012c

Více než polovina stěhování do Prahy mezi lety 1992 a 2011 se odehrávala uvnitř hranic města, čtvrtina osob se přistěhovala z ostatních obcí Česka a pětina ze zahraničí (graf 11). Podíly přistěhovalých z různých zdrojových oblastí migrace se však liší podle cílového typu zástavby. Nejvyšší podíl přistěhovalých ze zahraničí (30,3 %) vykazuje *historická zástavba* v centru města, do níž se zároveň stěhuje nejméně osob z pražských urbanistických obvodů i obcí Česka. Protože právě centrum města je vnímáno jako prestižní lokalita, ve které si z důvodu vysokých cen bytů a pronájmů řada lidí nemůže dovolit bydlet, vyhledávají bydlení v centru především cizinci s vysokým ekonomickým statusem, často občané západoevropských nebo severoamerických zemí (Pospíšilová 2007). Vzhledem k finanční náročnosti bydlení v historické zástavbě pražského centra si myslím, že většinu přistěhovalých do tohoto typu zástavby tvoří movité obyvatelstvo a že i mezi přistěhovalými z území Česka se v řadě případů jedná o občany cizích zemí. Naznačují to také podíly přistěhovalých cizinců do historické zástavby v posledních letech (tabulka 10) a struktura přistěhovalých podle státního občanství, mezi nimiž je patrný nejvyšší podíl občanů z „vyspělých“ a „ostatních“ zemí ve srovnání s ostatními typy zástavby (graf 12). Velmi podobnou strukturu přistěhovalých lze pozorovat také u *vilových čtvrtí*, jež jsou stejně jako centrum města považovány za „dobrou adresu“. Ze stejných důvodů také u tohoto typu zástavby podle mého názoru převažují přistěhovalí s vyšším sociálně-

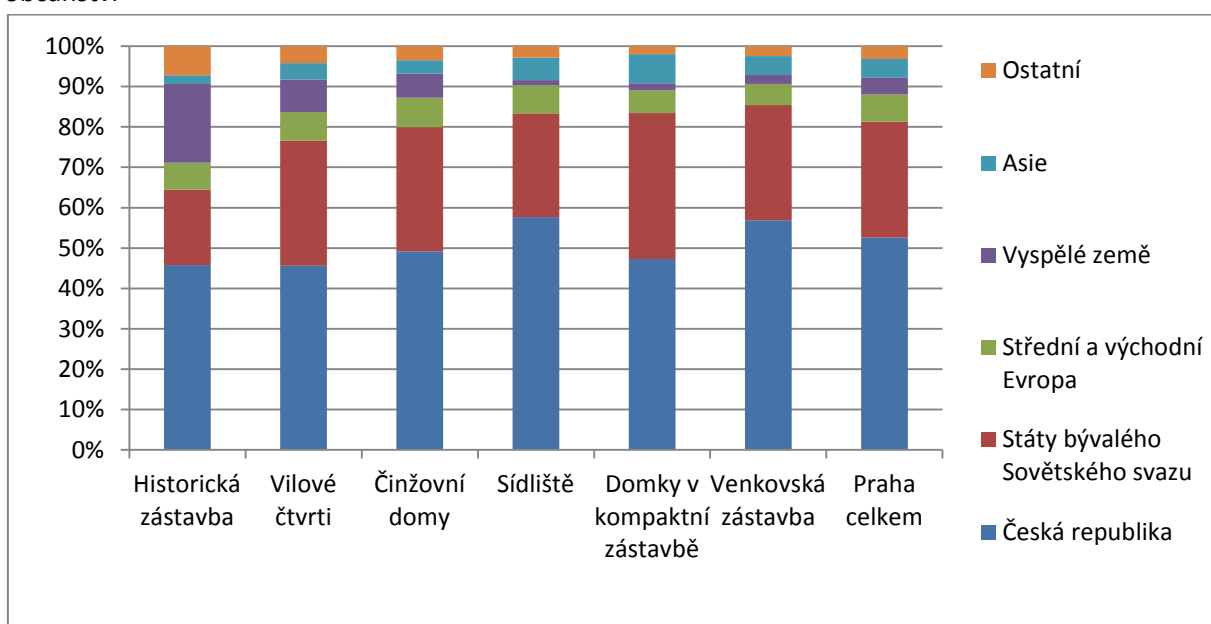
ekonomickým statusem. Rozdílem oproti historické zástavbě je podstatně vyšší podíl (31 % do vilových čtvrtí oproti 18,7 % přistěhovalých do historického centra) přistěhovalých s občanstvím zemí bývalého Sovětského svazu do vilových čtvrtí. Domnívám se, že příčinou nižšího podílu přistěhovalých do historického centra je spíše nižší sociálně-ekonomický status občanů postsovětských států oproti obyvatelstvu s občanstvím „západních“ zemí nebo jejich preference ostatních typů zástavby před centrem města. Podíl přistěhovalého obyvatelstva s občanstvím některého ze států bývalého Sovětského svazu se kromě historického centra pohybuje okolo průměrné hodnoty (28,8 % všech přistěhovalých do Prahy) také ve všech ostatních typech zástavby (graf 12).

Graf 11: Podíl přistěhovalých do typů zástavby v Praze v letech 1992-2011 podle původního místa bydliště

Zdroj: ČSÚ 2012c

Graf 12: Podíly přistěhovalých do typů rezidenční zástavby v Praze v letech 2003-2011 podle státního občanství

Zdroj: ČSÚ 2012c

Poznámka: Do skupin byli zařazeni migranti se státním občanstvím těchto zemí:

- Státy bývalého Sovětského svazu: Arménie, Ázerbajdžán, Bělorusko, Estonsko, Gruzie, Kazachstán, Kyrgyzstán, Litva, Lotyšsko, Moldavsko, Ruská federace, Tádžikistán, Turkmenistán, Ukrajina, Uzbekistán
- Střední a východní Evropa: Albánie, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Černá Hora, Chorvatsko, Kosovo, Maďarsko, Makedonie, Polsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko, Srbsko
- Vyspělé země: Austrálie, Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Irsko, Island, Itálie, Kanada, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Norsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, USA, Velká Británie
- Asie: Čína, Mongolsko, Vietnam

S rostoucí vzdáleností od centra města – v zástavbě činžovních domů a sídlištní zástavbě – dále stoupá podíl přistěhovalých z Prahy a z Česka na úkor přistěhovalých ze zahraničí (grafy 11 a 12). Vnitřně heterogenní zástavba *činžovních domů* (Ouředníček a kol. 2012) je cílem přistěhovalých ze zahraničí v 21,6 % případů, nadpoloviční většina měla v letech 2006-2008 cizí státní občanství; činžovní domy jsou tak velmi pravděpodobně cílovou oblastí migrace cizinců stěhujících se v rámci Česka. Myslím si, že právě vnitřní diference zástavby činžovních domů z hlediska sociálního i fyzického prostředí umožňuje nalézt vhodné bydlení pro široké spektrum zájemců s různorodým socioekonomickým statusem: mezi přistěhovalými do činžovních domů jsou kromě občanů České republiky (49,2 %) a postsovětských států (30,8 %) zastoupeny i skupiny osob se státním občanstvím zemí střední a východní Evropy (8 %), „západních“ zemí (6 %) či Asie (3,3 %). Nejvyšší podíl osob

přistěhovalých z Prahy (57,8 %) a současně nejmenší podíl migrantů ze zahraničí (16,5 %) zaznamenala mezi lety 1992 a 2011 pražská *sídlíště*. Vzhledem k vysokému podílu cizinců na všech typech migrace do Prahy (příloha 3), 45% podílu migrantů-cizinců na přistěhovalých do sídlíštní zástavby v posledních letech (tabulka 10) a hlavně absolutním počtům přistěhovalých na pražská sídlíště se domnívám, že i ona jsou velmi často místy nového bydliště řady cizinců. Relativně vysoký podíl na přistěhovalých do *venkovské zástavby* mají přistěhovalí z Česka. Jedná se spíše o osoby s českým státním občanstvím (graf 12) stěhující se pravděpodobně do vlastních rodinných domků, nicméně tento typ bydlení je zajímavý také pro některé skupiny cizinců. Známým příkladem suburbánní zástavby Prahy obývané převážně cizinci je luxusní obytná čtvrť v Nebušicích (Šnejdová 2006). Do *domků v kompaktní zástavbě* směřoval v letech 1992-2011 nadprůměrný podíl osob přistěhovalých ze zahraničí, významný byl rovněž podíl občanů cizích zemí na přistěhovalé populaci v letech 2003-2011. V ní výrazně převažují občané postsovětských států (36,1 %), z nichž téměř tři čtvrtiny jsou Ukrajinci. Vysoký podíl cizinců z bývalého Sovětského svazu je zřejmě možné vysvětlit nižšími cenami bydlení v zástavbě poměrně vzdálené od centra, avšak stále dobře dostupné veřejnou dopravou, a přítomností četných dělnických ubytoven. Myslím si, že tyto charakteristiky území jsou zvláště výhodné pro ekonomické migranty, jejichž typickým příkladem je většina Ukrajinců pobývajících v Česku (Drbohlav, Janská, Šelepová 1999).

5.2 Souvislosti migrační aktivity a vybraných charakteristik území

V předchozím textu byla analyzována migrační aktivita v jednotlivých typech zástavby v Praze. Ačkoli rozdílná úroveň rezidenční mobility v různých územích byla do určité míry vysvětlena na základě dřívějších empirických poznatků, lze v odlišné míře přistěhování a fluktuace v jednotlivých územích hledat další souvislosti. Na základě známých teorií a konceptů popsaných v kapitolách 2.2 a zejména 2.3 se lze ptát, zda také rezidenční mobilita v Praze má souvislost s nejrůznějšími charakteristikami prostředí, jež byly identifikovány jako příčiny stěhování v jiných městech. Tato část práce se, s využitím údajů z registrů migrace a dalších datových zdrojů, snaží zjistit možné souvislosti mezi charakteristikami migrace a území. Nejprve jsou představeny výsledky korelační analýzy katastrálních území v Praze, která sledovala, zda existuje souvislost mezi imigrací, fluktuací obyvatelstva a vybranými charakteristikami území. Další část kapitoly zjišťuje, zda se rezidenční mobilita v hlavním městě odehrává mezi zdrojovými a cílovými místy v rámci stejného typu zástavby, na základě kterého je možné usuzovat na podobný sociální status bydlicího obyvatelstva. Závěr kapitoly je věnován analýze vzdáleností mezi zdrojovým a cílovým typem zástavby, která si klade za cíl zjistit, zda je

rezidenční mobilita v Praze pohybem na spíše krátké vzdálenosti, stejně jako bylo zjištěno výzkumy v jiných městech (White 1984).

Cílem korelační analýzy bylo zjištění existence vztahu mezi imigrací a fluktuací v území a jeho charakteristikami, jež jsou vybranými teoretickými přístupy považovány za klíčové. Nejprve byla sledována souvislost mezi celkovým počtem přistěhovalých, počtem nově dokončených bytů, průměrnou mírou nezaměstnanosti a kriminality (tabulka 11).

Tabulka 11: Výsledky korelační analýzy č. 1 – Pearsonův korelační koeficient a popisná statistika

	Pri 00-09	Byty 2000_09	Nezam 2006	Krimi 2004_7	Průměr	Směrodatná odchylka	N
Pri00-09	1	0,651**	-0,028	0,146	6 142,45	7 147,63	112
Byty2000_09	0,651**	1	-0,109	0,065	257,78	345,47	112
Nezam2006	-0,028	-0,109	1	-0,002	3,14	3,26	112
Krimi2004_7	0,146	0,065	-0,002	1	76,48	77,09	112

Zdroj: ČSÚ 2010a, ČSÚ 2013f, ESK 2012, MPSV 2012

** . Korelace je signifikantní na 1% hladině spolehlivosti.

Poznámka: Míra nezaměstnanosti (ukazatel Nezam2006) byla vypočtena jako průměrná hodnota míry nezaměstnanosti v letech 2005, 2006 a 2007. Vzhledem k nedostupnosti dat za katastrální území jim byly přiřazeny hodnoty průměrné míry nezaměstnanosti v městských částech Prahy. Míra kriminality (ukazatel Krimi2004_7) byla vypočtena jako podíl celkové kriminality na 1 000 obyvatel katastrálního území. Ukazatele míry nezaměstnanosti a míry kriminality jsou z důvodu nedostupnosti dat pokrývajících celé období vztaženy zhruba ke středu sledovaného období.

Vzhledem k omezené dostupnosti dat jsou v případě první korelační analýzy zkoumaným obdobím roky 2000-2009. Signifikantní vztah mezi proměnnými byl identifikován pouze mezi celkovým počtem přistěhovalých a novou bytovou výstavbou. Zjištěný středně silný pozitivní vztah mezi celkovým počtem přistěhovalých a počtem postavených bytů v katastrálních územích Prahy naznačuje souvislost mezi imigrací a bytovou výstavbou. V Praze tak do určité míry funguje mechanismus popsáný v Hoytově modelu města, podle kterého se movitější obyvatelstvo stěhuje ze starých bytů do oblastí s novou rezidenční zástavbou vyšší kvality a tím uvolňuje byty ekonomicky slabším vrstvám obyvatelstva (Knox, Pinch 2010). Ze zjištěných výsledků nelze na příkladě Prahy jednoznačně potvrdit souvislost mezi vysokým počtem přistěhovalých a kriminalitou, jež zmiňují ve svém díle například Burgess (1925) nebo Musil (1967), neboť vztah mezi proměnnými nebyl dostatečně signifikantní. Podle přístupů zabývajících se push a pull faktory migrace by se mělo obyvatelstvo stěhovat z oblastí s nedostatkem pracovních příležitostí do míst, kde je vyšší poptávka

po pracovní síle. Vzhledem k tomu, že míra nezaměstnanosti je v Praze oproti ostatnímu regionům Česka obecně nízká, a protože mezi územími hlavního města nebyly shledány velké rozdíly, není překvapivé, že korelační analýza nepotvrdila ani vztah mezi počtem přistěhovalých a mírou nezaměstnanosti v území. Nedostatek pracovních příležitostí je významným push faktorem při stěhování na dlouhé vzdálenosti, avšak při stěhování v rámci města s ohledem na malou vnitřní diferenciaci nemůže hrát zásadní roli (White 1984).

Druhá korelační analýza se zaměřila na imigraci cizinců do Prahy v letech 2000-2009 a možné související proměnné (tabulka 12), za které byly vybrány – stejně jako u předchozí korelace – míra kriminality a počet nově dokončených bytů, a dále podíl bydlících cizinců v území. Kriminalita přistěhovalých cizinců byla jedním z podnětů pro změnu české migrační politiky po vypuknutí hospodářské krize (Kušniráková, Čížinský 2011); korelace mezi spáchanými trestnými činy a podílem přistěhovalých cizinců by tak mohla naznačit, zda je tento vztah patrný také z dostupných statistických dat pro urbanistické obvody v Praze. Počet dokončených bytů považuji za ukazatel imigrace spíše movitějších cizinců, kteří si mohou z finančního hlediska dovolit nastěhovat se do nově vybudovaného bydlení. Podíl bydlících cizinců by mohl ve vztahu k počtu přistěhovalých indikovat vytváření etnických komunit ve městě. Signifikantní - avšak dosti slabý - vztah byl nalezen mezi počtem přistěhovalých cizinců do urbanistických obvodů Prahy a počtem cizinců v nich již bydlících. Nelze tedy potvrdit, že by se v Praze cizinci stěhovali hlavně do těch území, kde již jiné osoby s cizím státním občanstvím bydlí, a docházelo tak k vytváření cizineckých komunit v Praze. Tento ukazatel by podle mého názoru bylo vhodnější využít pro analýzu vztahu mezi počtem přistěhovalých podle jednotlivých etnik a podílem obyvatel dané skupiny na populaci v území. Podrobnou analýzu příčin koncentrace příslušníků nejvýznamnějších skupin imigrantů v Praze již zpracoval Ondřej Valenta (2006); samotný ukazatel počtu krajanů v území vysvětlující počet nově přistěhovalých cizinců dané menšiny by mohl upřesnit jeho závěry o vlivu národnostní heterogenity jako příčiny koncentrace skupin cizinců. Vývoj územní koncentrace cizinců v Praze podle státního občanství (i když bez znalosti faktorů, které by ji způsobovaly) dnes již umožňují sledovat data z nejnovějšího cenzu (kapitola 6). O vztahu mezi imigrací cizinců do území a mírou kriminality nelze na základě analyzovaných dat činit závěry, neboť korelace mezi proměnnými není signifikantní. Nejsilnějším signifikantním vztahem tak zůstává počet přistěhovalých cizinců a počet nově dokončených bytů. Stejně jako pro všechny přistěhovalé bez ohledu na státní občanství, také pro samostatnou skupinu cizinců platí slabý středně silný pozitivní vztah mezi novou bytovou výstavbou a počtem imigrantů.

Tabulka 12: Výsledky korelační analýzy č. 2 – Pearsonův korelační koeficient a popisná statistika

	Pri00-09 Cizi	Krimi 2004_7	Byty 2000_09	PodilCizi 2001	Průměr	Směrodat. odchylka	N
Pri00-09Cizi	1	0,169	0,646**	0,196*	2 560,00	3 046,38	112
Krimi2004_7	0,169	1	0,065	-0,018	76,48	77,09	112
Byty2000_09	0,646**	0,065	1	0,045	257,78	345,47	112
PodilCizi2001	0,196*	-0,018	0	1	49,83	63,23	112

Zdroj: ČSÚ 2010a, ČSÚ 2012c, ČSÚ 2013f, ESSK 2012

** . Korelace je signifikantní na 1% hladině spolehlivosti.

* . Korelace je signifikantní na 5% hladině spolehlivosti.

Poznámka: viz tabulku 11. Ukazatel „PodilCizi2001“ byl vypočten jako podíl počtu cizinců a celkového počtu obyvatel v katastrálních územích Prahy v roce 2001, tj. na začátku sledovaného období.

Poslední korelační analýza hledala souvislost mezi fluktuací obyvatelstva v území, podílem obyvatel ve věku 20-34 let, podílem bydlících cizinců a mírou kriminality (tabulka 13). Podíl obyvatel v mladším produktivním věku představuje skupinu obyvatelstva v přelomové fázi životního cyklu, jež podle Rossiho (1955/1980) často vyvolávají migraci. Předpoklad, že právě v územích s vysokým podílem obyvatelstva v mladším produktivním věku by mělo docházet k nejvyšší fluktuaci obyvatelstva, se korelační analýzou nepodařilo ověřit. Vztah mezi proměnnými nebyl dostatečně signifikantní, stejně jako vztah mezi hrubou mírou migračního obratu a mírou kriminality. Na základě této korelační analýzy tak nelze potvrdit, že by v pražských katastrálních územích platil vztah mezi nadměrnou mobilitou a častým výskytem sociálně patologických jevů v území (Musil 1967). Jediný signifikantní vztah existuje podle korelační analýzy mezi hrubou mírou migračního obratu a podílem bydlících cizinců na obyvatelstvu katastrálního území, i ten je ale dosti slabý. Cizinci mají v hostitelské zemi často vyšší intenzitu mobility než majoritní populace (Anderson 1996 in Drbohlav a kol. 2010), čemuž nasvědčuje i hodnota korelačního koeficientu mezi hrubou mírou migračního obratu a podílem cizinců na obyvatelstvu katastrálního území v Praze: vyšší podíl cizinců na obyvatelstvu katastrálního území patrně souvisí s vysokými hodnotami migračního obratu obyvatelstva.

Tabulka 13: Výsledky korelační analýzy č. 3 – Pearsonův korelační koeficient a popisná statistika

	Hmmo 00-09	Podil 20-34	PodilCizi 2001	Krimi 2004_7	Průměr	Směrodatná odchylka	N
Hmmo00-09	1	-0,043	0,195*	-0,051	1 235,30	498,75	112
Podil20-34	-0,043	1	0,293**	0,137	18,23	5,73	112
PodilCizi2001	0,195*	0,293**	1	-0,018	49,83	63,23	112
Krimi2004_7	-0,051	0,137	-0,018	1	76,48	77,09	112

Zdroj: ČSÚ 2012c, ČSÚ 2013f, ČSÚ 2013g, ESK 2012

** . Korelace je signifikantní na 1% hladině spolehlivosti.

* . Korelace je signifikantní na 5% hladině spolehlivosti.

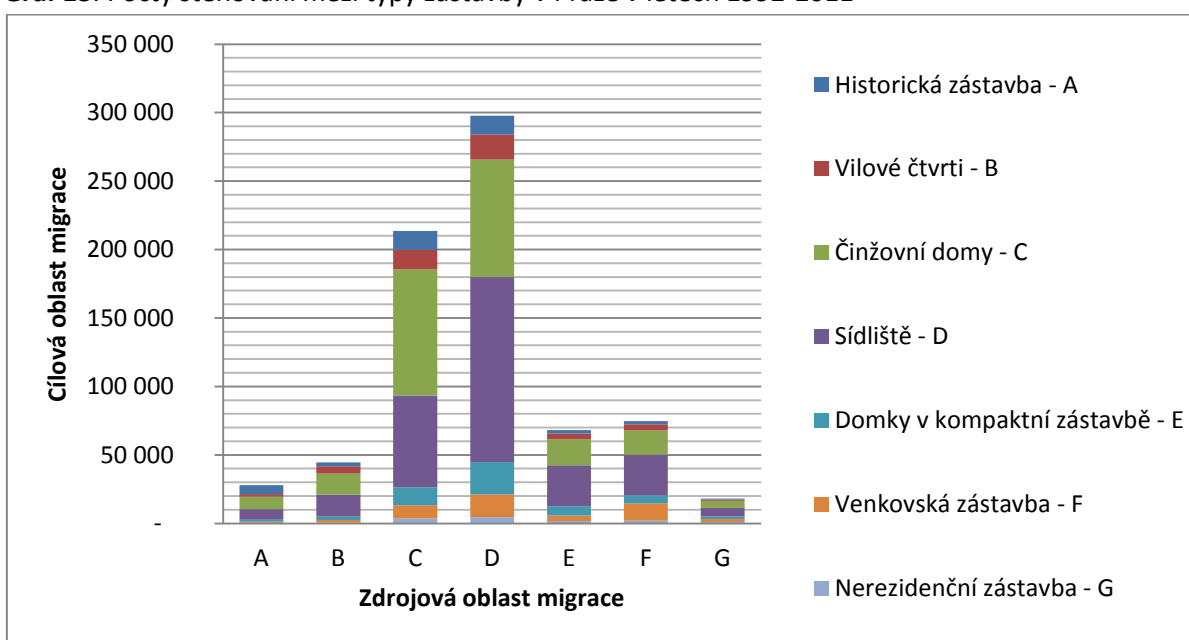
Poznámka: viz tabulky 11 a 12. Ukazatel „Hmmo00-09“, tj. hrubá míra migračního obratu v letech 2000-2009, byl vypočten jako celkový počet případů stěhování v katastrálním území v letech 2000-2009 na 1 000 obyvatel středního stavu v katastrálním území v roce 2005, tedy uprostřed sledovaného období. Ukazatel „Podil20-34“ je průměrným podílem obyvatel ve věku 20-34 let ve všech urbanistických obvodech v katastrálním území v roce 2001.

Výsledky korelačních analýz vztahů mezi migrační aktivitou obyvatelstva lokalit a charakteristikami jejich prostředí neumožňují činit jednoznačné závěry o existenci vztahů zmiňovaných v literatuře. Důvodem mohou být nevhodně vybrané ukazatele vstupující do provedených analýz, ale také – a to podle mého názoru s větší pravděpodobností – komplexita problematiky rezidenční mobility, která je výsledkem působení celé řady faktorů. Z nich pouze některé mohou být vyjádřeny tvrdými daty, anebo může být jejich vyčíslení krajně obtížné. Do úvah o stěhování vstupují také individuální preference místa bydliště, sociální klima ve zdrojových oblastech rezidenční mobility nebo socioekonomický status obyvatel specifických lokalit. I přes uvedené pochybnosti o ukončenosti procesu sociální diferenciaci v postsocialistickém Česku (Macešková, Ouředníček, Temelová 2009) lze snad dnes za ukazatel socioekonomického statusu obyvatelstva bydličního v různých územích považovat typ zástavby, jenž v lokalitě převládá. S využitím typologie urbanistických obvodů Prahy podle převažujícího typu zástavby a vzdálenosti od centra města je možné prozkoumat, zda jsou stěhování „propojeny“ lokality se stejným či jiným typem zástavby, a tedy, zda se rezidenční mobilita v Praze odehrává hlavně mezi místy s podobným socioekonomickým postavením obyvatelstva, stejně jako je tomu v severoamerických a západoevropských městech (Knox, Pinch 2010).

V letech 1992-2011 proběhlo mezi urbanistickými obvody Prahy 745 tisíc stěhování, z toho v téměř 40 % bylo cílem migrace území se sídlištní zástavbou a ve více než čtvrtině případů urbanistické obvody tvořené převážně zástavbou činžovních domů. Podíly počtu přistěhovalých do

jednotlivých typů zástavby se příliš neliší od podílu v nich bydlících obyvatel a trvale obydlených bytů (tabulka 7), mezi kterými dosahují nejvyšších hodnot právě sídliště (41,37 % obyvatel Prahy a 42,5 % obydlených bytů v Praze) a zástavba činžovních domů (25,07 % obyvatel Prahy a 27,3 % obydlených bytů v Praze). Nejvyšších počtů proto dosáhlo také stěhování mezi těmito dvěma typy zástavby navzájem nebo v rámci každého z nich (graf 13). Poměrně vysoký absolutní počet přistěhovalých (18 tis.) vzhledem k počtu bydlících obyvatel (necelých 29 tis. v roce 2011; tabulka 7) získala pražská nerezidenční území.

Graf 13: Počty stěhování mezi typy zástavby v Praze v letech 1992-2011

Zdroj: ČSÚ 2012c

Ze všech typů zástavby se největší podíl obyvatel stěhoval do činžovních domů a na sídliště (tabulka 14). Jinak je tomu pouze u venkovské zástavby, z níž nejvýznamnější proudy vnitropražské migrace směřovaly na sídliště a do ostatních urbanistických obvodů s venkovskou zástavbou. Při pohledu na jednotlivé zdrojové oblasti migrace podle typů zástavby je patrné, že mezi stejným typem zástavby v původním a novém bydlišti se stěhoval vyšší podíl osob než do daného typu zástavby z jakéhokoli jiného typu (tabulka 14, graf 14). Například z vilových čtvrtí se do stejného typu zástavby přestěhovala více než desetina vystěhovalých; z ostatních zdrojových oblastí migrace se do vilových čtvrtí nestěhovalo více než 7 % osob. Pražské obyvatelstvo se ve zvýšené míře stěhuje v rámci území se stejným či podobným typem zástavby. Ty lze vzhledem ke srovnatelnému charakteru bytového fondu a vzdálenosti od centra města, které určují cenu bydlení, a pravděpodobně srovnatelným

vlastnickým poměrům v různých územních jednotkách zařazených do stejného typu zástavby, považovat za období *housing classes*. Zdá se tedy, že tvrzení o rezidenční mobilitě jako stěhování mezi lokalitami s podobnou výší socioekonomického statusu, jenž je v tomto případě zobecněn na typ zástavby v místě bydliště, by mohlo být do určité míry opodstatněné i v případě Prahy.

Tabulka 14: Podíl vystěhovalých z typů zástavby v Praze v letech 1992-2011.

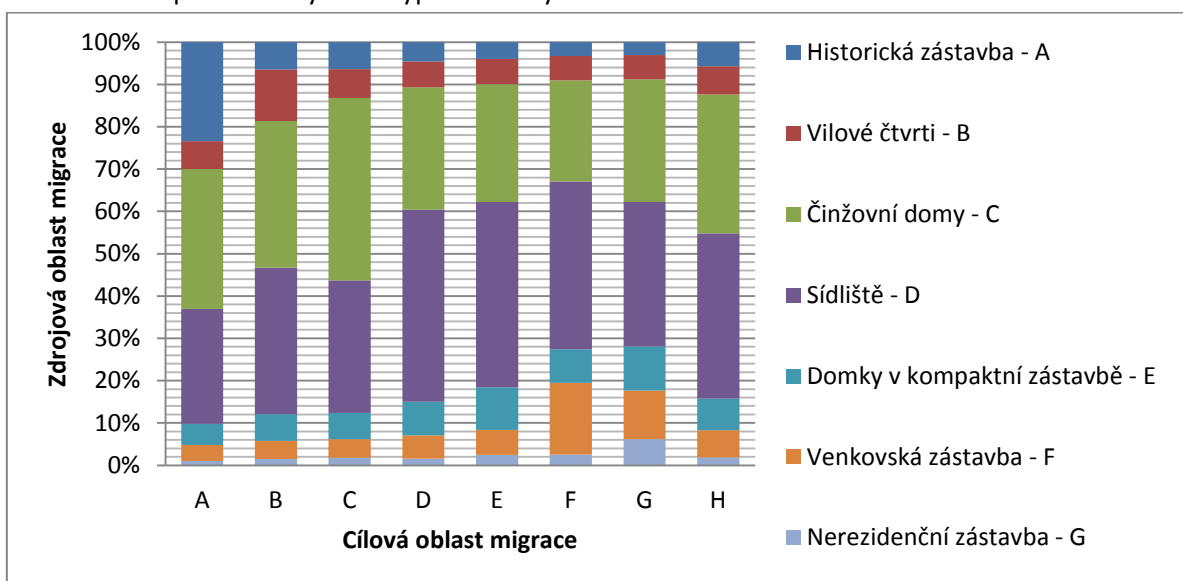
Zdrojová oblast migrace	N	Cílová oblast migrace							
		A	B	C	D	E	F	G	H
Historická zástavba – A	42 470	15,4	6,8	32,3	32,3	6,4	5,7	1,3	100
Vilové čtvrti – B	49 387	3,7	11,0	29,3	36,9	8,2	8,8	2,1	100
Činžovní domy – C	244 792	3,8	6,3	37,6	35,1	7,8	7,3	2,1	100
Sídliště - D	290 636	2,6	5,3	23,0	46,5	10,3	10,2	2,1	100
Domky v kompaktní zástavbě – E	55 795	2,5	5,0	23,6	42,5	12,4	10,6	3,4	100
Venkovská zástavba – F	47 606	2,2	4,0	19,9	34,6	8,4	26,6	4,4	100
Nerezidenční zástavba - G	14 020	2,1	4,7	26,7	33,0	12,1	13,5	8,0	100
Praha celkem - H	744 706	3,7	6,0	28,7	40,0	9,2	10,0	2,4	100

Zdroj: ČSÚ 2012c

Poznámka: Uvedené počty a podíly stěhování se týkají pouze vnitroměstské migrace.

Nejvyšší podíl na proudu přistěhovalých do většiny typů zástavby představovali v uplynulých 20 letech obyvatelé sídlišť (graf 14), kteří zároveň tvoří nejpočetnější skupinu obyvatelstva Prahy. Pouze do historického centra a činžovních domů se stěhovalo více obyvatel s původním místem bydliště v činžovních domech. Naopak nejnižší podíly přistěhovalých do téměř všech typů zástavby byly většinou zaznamenány u nerezidenční zástavby. Podíl stěhování z urbanistických obvodů Prahy s venkovským charakterem osídlení se postupně snižuje od zástavby periferie k centrálním částem města s historickou zástavbou. Podobně podíl přistěhovalých z historického jádra města do ostatních typů zástavby se snižuje s rostoucí vzdáleností od centra Prahy. Většina rezidenční mobility nepřekračující hranice Prahy se odehrává mezi urbanistickými obvody vnitřního nebo vnějšího města, tedy mezi zónami města uprostřed pomyslného spektra centrum-periferie, kde se nachází většina bytového fondu. Uvedené poznatky získané analýzou dat z registrů migrace tak ve shodě se závěry Českého statistického úřadu (ČSÚ 2012d) naznačují, že podobně jako prakticky u všech dříve zkoumaných měst (Simmons 1968), také rezidenční mobilita obyvatel Prahy se odehrává spíše na kratší vzdálenosti.

Graf 14: Podíl přistěhovalých do typů zástavby v Praze v letech 1992-2011.

Legenda: H = Praha celkem

Zdroj: ČSÚ 2012c

Poznámka: viz tabulku 14

6. REZIDENČNÍ MOBILITA OBYVATEL PRAHY PODLE STÁTNÍHO OBČANSTVÍ

Obyvatelstvo Prahy je v posledních letech ze stále větší části tvořeno cizími státními příslušníky (tabulka 5). Zatímco v Praze tvořili cizinci v roce 2011 asi 13 % všech obyvatel (ČSÚ 2012f), na úrovni katastrálních území hlavního města se jejich podíl pohybuje od nuly až k více než třetině celkového počtu (příloha 5). Jednotlivé skupiny cizinců pobývajících na území Prahy jsou do různé míry koncentrovány v některých částech města (Valenta 2006, 2012), liší se též podle motivace k migraci, charakteru komunity nebo úmyslu setrvat v novém místě bydliště (kapitola 4.2). Cílem této kapitoly je vysvětlit rozdíly v migrační aktivitě majoritní populace a vybraných skupin cizinců podle státního občanství včetně poznání prostorových vzorců jejich rezidenční mobility. První část kapitoly se zabývá rozdílností migrační aktivity majority od populace cizinců a představuje prostorové vzorce stěhování osob s českým státním občanstvím v letech 2003-2011. V druhé části je analyzována rezidenční mobilita vybraných skupin cizinců ve stejném období. Poslední část kapitoly je věnována vývoji prostorové koncentrace skupin obyvatelstva v Praze mezi lety 2001 a 2011.

6.1 Rezidenční mobilita osob s českým státním občanstvím

Intenzita migrační mobility je v Česku obecně nízká (Huber 2005), stejně jako vnitrostátní mobilita osob s českým státním občanstvím (Čermák, Janská 2011), jež je i přesto podstatně významnější složkou migračních pohybů českých občanů než migrace zahraniční. K podobným závěrům lze dojít též při porovnání podílů bydlících a stěhujících se osob v Praze v letech 2003-2011 a hodnot hrubé míry migračního obratu v jednotlivých letech sledovaného období. Přestože na celkovém počtu obyvatel Prahy se osoby s českým státním občanstvím podílejí z více než čtyř pětín, jejich podíl na stěhování v Praze je výrazně nižší. Mezi lety 2003 a 2011 se v Praze stěhovalo 999 643 osob, z toho pouze 523 100 (52,3 %) bylo občanů Česka (ČSÚ 2012c). Na migranty s občanstvím jiného státu, kteří v roce 2011 představovali necelých 13 % obyvatel (ČSÚ 2012f), připadalo v letech 2003-2011 47,7 % stěhování v Praze. Také vývoj hrubé míry migračního obratu (hmno) osob s českým státním občanstvím a cizinců dokládá velmi nízkou migrační aktivitu Čechů po celé sledované období (tabulka 15). Výrazný pokles hmno cizinců po roce 2006, způsobený vyššími počty vystěhovaných po roce 2006 a později i poklesem počtu přistěhovaných (grafy 6 a 7), zřejmě souvisí s ekonomickou krizí. I přes zmíněný pokles hodnot hrubé míry migračního obratu cizinců a mírný nárůst hmno Čechů v letech 2003-2011 se v posledním sledovaném roce na 1 000 bydlících osob s daným státním občanstvím stěhovalo zhruba čtyřikrát méně Čechů než cizinců (tabulka 15). Dlouhodobě nízká

migrační aktivita majoritní populace v Česku bývá vysvětlována nefunkčním trhem s bydlením a nízkými investicemi do nové bytové výstavby (Čermák 1999; Drbohlav, Čermák 2002; Musil 2002) a „tradiční českou neochotou stěhovat se i za situace, kdy v některých částech země existuje vysoká nezaměstnanost a v jiných je poptávka po pracovních silách“ (Musil 2002, s. 305). Čermák (1999) zmiňuje kromě neochoty ke stěhování také neschopnost Čechů překonávat překážky spojené s migrací. Naopak vysoká migrační aktivita cizinců je v hostitelských zemích běžným jevem³⁵ (Anderson 1996 in Drbohlav a kol. 2010), neboť motivací cizinců k migraci jsou obvykle pracovní příležitosti v cílové zemi migrace, a protože cizinci nemají tak silný vztah k místu bydliště v hostitelské zemi a mají již zkušenosti s migrací (Drbohlav a kol. 2010). Uvedené důvody vysoké migrační aktivity cizinců podle mého názoru platí též v případě Prahy: migrace do Česka je motivována především ekonomicky (Drbohlav 2011) a podstatná část migrantů se koncentruje v Praze (kapitola 4.2).

Tabulka 15: Hrubá míra migračního obratu obyvatel Prahy podle občanství

Státní občanství	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Česko	23,04	24,80	26,89	29,44	30,02	27,29	28,94	29,10
Ostatní země	329,09	468,04	528,55	424,45	300,19	219,12	196,91	120,49

Zdroj: ČSÚ 2012d, ČSÚ 2013h

Charakteristiky přistěhovalých do Prahy podle pohlaví a věku se liší podle státní příslušnosti migrantů (kapitola 4.1). Podobné, avšak podrobnější srovnání, umožňují data z registrů migrace za období let 2003-2011 (tabulka 16). Zjištěné údaje potvrzují ekonomický charakter migrace cizinců a rovněž částečně ekonomicky podmíněnou migraci Čechů, u nichž však hraje podstatně větší roli než u cizinců migrace celých rodin. I přes zjevné rozdíly mezi strukturou přistěhovalých a bydlících obyvatel, například nižší průměrný věk migrantů oproti bydlící populaci, struktura migrantů s českým státním občanstvím podstatně více odpovídá struktuře bydlícího obyvatelstva Prahy a Česka (přílohy 2 a 6). Průměrný věk českých migrantů do Prahy je nižší než průměrný věk bydlících v Praze a Česku z důvodu vysokého podílu dětské složky v migračním proudu Čechů. Jak bylo prokázáno dřívějšími výzkumy, obyvatelstvo se často stěhuje v přelomových fázích životního cyklu, z nichž nejvýznamnější (například založení vlastní domácnosti či narození dítěte) se odehrávají v mladším produktivním věku (Rossi 1955/1980; Simmons 1968). S mladými rodiči se tak stěhují i děti. Vyšší podíl přistěhovalých

³⁵ Také vnitroměstská mobilita cizinců je podle řady provedených výzkumů v západoevropských městech podstatně vyšší než u majority (White 1984). Ve Stuttgartu v roce 1976 byl mezi zmíněnými dvěma skupinami obyvatelstva zjištěn trojnásobný rozdíl hodnot míry vnitroměstské mobility (181 % u cizinců a 59 % u domácího obyvatelstva (Borris et al. 1977 in White 1984).

Čechů v produktivním věku do Prahy oproti podílu bydlícího obyvatelstva ve stejné věkové skupině naznačuje, že také pro osoby s českým státním občanstvím je Praha atraktivní nabídkou pracovních příležitostí. Nižší podíl přistěhovalých v poproduktivním věku oproti obvykle bydlícímu obyvatelstvu v Praze a Česku odpovídá „tradičnímu migračnímu modelu velkoměst vyspělých zemí“ (Čermák 1999, s. 128), z nichž se starší obyvatelé spíše vystěhovávají. Úbytek migrací pražské populace v nejstarších věkových skupinách potvrzuje nejnížší saldo migrace osob ve věku nad 60 let ze všech věkových skupin v letech 2001-2011: Praha v tomto období ztratila migrací 72, resp. 48 osob ve věku 60-69 a 70 a více let na 1000 bydlících obyvatel daného věku (ČSÚ 2012d). Podíl přistěhovalých žen s českým státním občanstvím odpovídá věkové struktuře obyvatelstva Prahy i celého Česka, naopak podíl žen mezi přistěhovalými cizinci je podstatně nižší. Vysoký podíl svobodných osob na přistěhovalých s českým státním občanstvím lze vysvětlit poměrně významnou skupinou přistěhovalých dětí. Mezi přistěhovalými produktivními osobami je po odečtení dětí do 15 let, jež jsou vzhledem ke svému věku svobodné, podstatně vyšší podíl přistěhovalých svobodných cizinců než občanů Česka (zhruba 45 % oproti 30 % u přistěhovalých z Česka; podíl svobodných osob bydlících v Praze je po odečtení podílu dětí do 15 let roven zhruba 30 % [příloha 6]).

Tabulka 16: Přistěhovalí do Prahy v letech 2003-2011 podle pohlaví, věku a rodinného stavu

Ukazatel	Občané Česka	Cizinci
Průměrný věk	32,89	31,28
Podíl osob mladších 15 let	18,01	6,99
Podíl osob ve věku 15-64 let	75,57	92,40
Podíl osob starších 64 let	6,42	0,60
Podíl osob <15 a >64 let	24,43	7,60
Podíl žen	52,18	41,60
Podíl svobodných	48,48	52,84
Podíl ženatých a vdaných	34,18	38,70

Zdroj: ČSÚ 2012c

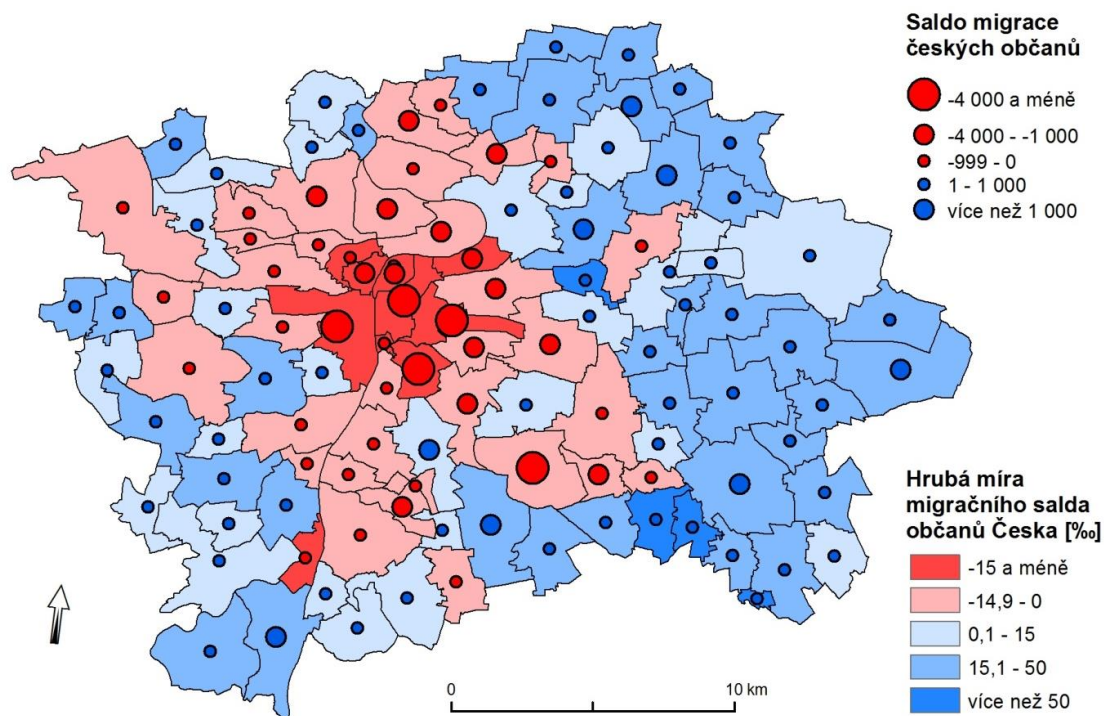
Obyvatelstvo Prahy není na území hlavního města rozmístěno rovnoměrně (příloha 5). Nejvíce obyvatel žije v katastrálních územích (KÚ) vnitřního a vnějšího města, a to zejména v sídlištní a činžovní zástavbě (tabulka 7). Zatímco v některých katastrálních územích, především v těch, která se nacházejí na periferii Prahy, je česká složka zastoupena až 100 % (například KÚ Zadní Kopanina), jinde dosahuje podíl osob s českým státním občanstvím méně než 65 % (KÚ Nebušice). Vzhledem ke stále rozhodujícímu podílu osob s českým státním občanstvím na obyvatelstvu Prahy (zhruba 87 % [ČSÚ 2012f]) se však rozložení české populace v Praze příliš neliší od rozmístění obyvatelstva celkem.

Saldo migrace obyvatel s českým státním občanstvím v období let 2003-2011 se výrazně liší v závislosti na poloze území v rámci koncentrických zón Prahy a typů zástavby. Největší úbytky obyvatel s českým státním občanstvím migrací zaznamenala území v historickém jádru Prahy (obrázek 2, tabulka 17). Vzhledem k počtu bydlících došlo k největšímu úbytku v KÚ Staré Město a Josefov v historickém jádru, v nichž počet obyvatel-Čechů klesnul průměrně o 31,2 osob na 1 000 obyvatel středního stavu³⁶ ročně. Kromě nejztrátovějších území nacházejících se v historickém jádru Prahy ubývalo obyvatelstvo s českým státním občanstvím migrací významně též v oblastech se zástavbou činžovních domů (tabulka 17). Zde se rovněž nachází území s nejvyšším absolutním úbytkem české populace stěhováním, KÚ Vinohrady, které mezi lety 2003 a 2011 ztratilo migrací přes 7 tisíc osob s českým státním občanstvím. K úbytku obyvatelstva migrací došlo i v některých územích vnějšího města, jež se v řadě případů překrývají se sídlištní zástavbou; například v KÚ Chodov došlo k průměrné roční ztrátě 11,3 ‰ obyvatel se státním občanstvím České republiky. Jiná sídliště migrací osob s českým státním občanstvím obyvatelstvo získala, jedná se však spíše o území nižší hierarchické úrovně: například sídlištní urbanistický obvod (UO) Eden ve Vršovicích (průměrná roční hrubá míra migračního salda 74 ‰) nebo UO Nové Butovice-západ ve Stodůlkách (69 ‰), jemuž je věnována hlubší pozornost v kapitole 7 a v němž došlo ve sledovaném období k poměrně významné bytové výstavbě.

Migrací Čechů naopak získala obyvatelstvo většina katastrálních území nacházejících se na periférii Prahy, výjimečně také ve vnitřním a vnějším městě (například KÚ Vysočany a Jinonice; obrázek 2). Z typů zástavby byly nejziskovější domky v kompaktní zástavbě a venkovská zástavba, nacházející se převážně ve zmíněných zónách. Právě zde, stejně jako za hranicemi hlavního města na území Pražského metropolitního regionu, docházelo od druhé poloviny 90. let k nové bytové výstavbě. Do nově postavených domů se stěhovaly obvykle rodiny s dětmi toužící po vlastním rodinném domku v klidném prostředí odděleném od kompaktního města (Ouředníček, Posová 2006). Relativně nejvyšší přírůstky českého obyvatelstva migrací byly zaznamenány v nejméně zalidněných územích s venkovskou zástavbou na okraji města (tabulka 17, obrázek 2); například v katastrálním území Pitkovice, kde v roce 2001 bydlelo 149 Čechů (z celkového počtu 153 obyvatel) a v roce 2011 již 409 (z 575 obyvatel celkem), činila průměrná roční hrubá míra migračního salda osob s českým státním občanstvím přes 175 ‰.

³⁶ Střední stav obyvatelstva byl vypočten jako průměr počtu obyvatel katastrálního území v letech 2001 a 2011.

Obrázek 2: Saldo migrace občanů Česka v katastrálních územích Prahy v letech 2003-2011

Zdroj: ČSÚ 2012c

Tabulka 17: Saldo migrace občanů Česka v typech zástavby v Praze v letech 2003-2011

	Saldo migrace	Hrubá míra migračního salda
Historická zástavba	-9 380	-21,20
Vilové čtvrti	-2 134	-2,46
Činžovní domy	-27 529	-9,74
Sídlště	-26 426	-5,58
Domky v kompaktní zástavbě	8 680	10,60
Venkovská zástavba	21 842	19,26
Nerezidenční zástavba	7 106	0,64
Praha celkem	-27 841	-1,27

Zdroj: ČSÚ 2012c

Poznámka: Hrubá míra migračního salda byla vztažena k průměrnému počtu obyvatel s českým státním občanstvím v typech zástavby v letech 2001 a 2011.

Struktura proudů přistěhovalých a vystěhovalých na území Prahy podle zdrojového a cílového místa bydliště migrantů byla mezi lety 2003 a 2011 velmi stabilní. Podíly proudů se v dílčích obdobích příliš nelišily, došlo však k mírnému nárůstu průměrného počtu případů stěhování u většiny typů migrace (tabulka 18). V souladu s poznatky ČSÚ (2012d) za delší časové období (tabulka 3) bylo

zjištěno, že pouze zanedbatelná část migračních pohybů českých občanů se odehrávala přes hranice Česka. Vzhledem k systému ohlašování změny bydliště v Česku, k němuž v Česku dochází v místě přistěhování, existuje také v případě vystěhovalých z Prahy vysoká pravděpodobnost nezachycení občanů Česka stěhujících se do zahraničí českými registry migrace. Registry jiných států shromažďují informace založené na rozdílných definicích migrace a řídí se mnohdy velmi odlišnou metodikou; ani data ze zahraničních registrů o vystěhovalých Čechích by tak neumožnila získat údaje srovnatelné s českou statistikou. Analýza Bohdany Holé (2005) předpokládá o podhodnocení údajů o vystěhovalých Čechích v českých registrech migrace potvrzuje, neumožňuje však vyčíslit pravděpodobný počet vystěhovalých Čechů do zahraničí z důvodu výše zmíněného nesouladu v legislativě a metodice sběru dat a pouze omezeného počtu zkoumaných zemí, do nichž se Češi stěhovali. Spolehlivější údaje jsou tak k dispozici u migrace na různých hierarchických úrovních uvnitř Česka.

Největší podíl stěhování Čechů se odehrával mezi urbanistickými obvody Prahy a obcemi v ostatních českých krajích; převažující podíl Čechů vystěhovalých do krajů Česka oproti přistěhovalým z krajů do Prahy lze vysvětlit výše zmiňovaným procesem suburbanizace. Pražané se v letech 2003-2011 nejčastěji stěhovali do okresů tvořících spolu s hlavním městem Pražský metropolitní region: do okresů Praha-východ a Praha-západ v těsném zázemí Prahy se vystěhovaly dohromady čtyři desetiny Čechů z Prahy: 20,4 % z celkového počtu do okresu Praha-východ a 19,4 % do okresu Praha-západ. Dalšími častými cílovými okresy migrace českých obyvatel z Prahy byly středočeské okresy Kladno (5 % Pražanů vystěhovalých do okresů), Beroun (4,2 %), Nymburk či Mělník (shodně 4,1 %). Středočeský kraj se mezi lety 2003-2011 stal se 71,5 % všech Čechů stěhujících se z Prahy do jiných obcí Česka zdaleka nejvýznamnější cílovou oblastí migrace z hlavního města. Mimo Středočeský kraj se nejvíce osob z Prahy vystěhovalo do okresů s ním bezprostředně sousedících, z toho nejvíce do okresů Litoměřice (1,7 % ze všech osob s novým místem bydliště v obcích Česka), Tábor (1 %) a Louny (0,9 %). Podíly jednotlivých okresů a krajů na proudech přistěhovalých Čechů do Prahy jsou podstatně vyrovnanější a je zde méně patrný vliv blízkosti Prahy. Početně nejvýznamnější proud stěhování do Prahy směřoval ze Středočeského kraje (32 %), dalšími významnými zdrojovými oblastmi migrace byly Ústecký a Moravskoslezský kraj (9,5 %, resp. 8,5 % přistěhovalých z krajů). Na úrovni okresů dosahovaly nejpočetnější proudy přistěhovalých do Prahy maximálně 6,3% podílu na přistěhovalých ze všech okresů (Praha-východ a Praha-západ) a ačkoli se mezi okresy s nejvíce přistěhovalými do Prahy, stejně jako u proudů vystěhovalých, objevuje řada okresů Středočeského kraje, značné množství osob se do Prahy přistěhovalo také ze vzdálenějších městských okresů: Brno-město (3,4 %), Ostrava-město (2,4 %), Karviná (2 %), Liberec (1,7 %).

Tabulka 18: Počty stěhování osob s českým státním občanstvím v Praze v letech 2003-2011 podle typu stěhování

Typ stěhování	Průměrný roční počet stěhování			Počet stěhování celkem	Podíl na celkovém počtu stěhování
	2003-5*	2006-8*	2009-11		
Z okresů do Prahy	38 293	45 366	45 001	383 741	35,47
Ze zahraničí do Prahy	702	106	208	2 238	0,21
Z Prahy do okresů	42 212	45 368	50 337	412 667	38,15
Z Prahy do zahraničí	75	204	176	1 085	0,10
Uvnitř Prahy	28 211	33 145	32 663	282 060	26,07
Na území Prahy celkem	109 493	124 189	128 385	1 081 791	100,00

Zdroj: ČSÚ 2012c

* Průměrné počty stěhování občanů Česka mezi Prahou a zahraničím byly vypočteny pouze z hodnot pro roky 2003-2004, resp. 2007-2008 z důvodu prozatímní nedostupnosti relevantních dat o zahraničním stěhování v letech 2005 a 2006.

Přibližně čtvrtinou se na všech případech stěhování osob s českým státním občanstvím, jejichž původní nebo nové místo bydliště se nacházelo na území Prahy, ve sledovaném období podílela vnitroměstská migrace³⁷ (tabulka 19). Podobně jako u migrace všech obyvatel Prahy bez ohledu na státní občanství jsou nejčastějšími zdrojovými a cílovými typy zástavby vnitroměstské migrace Čechů činžovní domy a sídliště, do nichž je rovněž koncentrována většina pražského obyvatelstva (tabulka 7). Také podíly stěhujících se Čechů mezi jednotlivými typy zástavby odpovídají zjištěným vzorcům stěhování všech Pražanů bez rozdílu státní příslušnosti, kde je patrný vztah mezi původním a novým místem bydliště ve stejném typu zástavby. Do každého z typů zástavby se přistěhoval největší podíl osob právě ze zdrojového místa bydliště ve stejné zástavbě než z jakéhokoli jiného typu zástavby. Předpokládáme-li, že v rámci každého typu zástavby je bytový fond přibližně stejné kvality a vlastnické vztahy jeho obyvatel se taktéž podobají, je zřejmé, že stejně jako migrace obyvatelstva bez rozlišení státního občanství, i stěhování Čechů mezi pražskými urbanistickými obvody poukazuje na existenci tříd bydlení (*housing classes*) na pražském trhu s byty, kdy obyvatelstvo při změně bydliště směřuje do stejného či podobného typu bydlení (Sunega, Lux 2010).

³⁷ Migrací českých občanů v rámci území hlavního města Prahy se podrobně zabývala Šustrová (2008).

Tabulka 19: Podíl vystěhovalých občanů Česka z typů zástavby v Praze v letech 2003-2011.

Zdrojová oblast	Cílová oblast vnitroměstské migrace českých občanů								
	N	A	B	C	D	E	F	G	H
Historická zástavba - A	15 852	16,1	7,5	33,5	27,4	6,6	7,5	1,5	100
Vilové čtvrti - B	16 926	3,0	12,7	31,1	32,4	8,1	10,6	1,9	100
Činžovní domy - C	95 700	3,0	6,5	38,9	33,6	7,7	8,6	1,8	100
Sídliště - D	111 541	1,8	4,7	20,8	46,0	11,3	13,3	2,1	100
Domky v kompaktní zástavbě - E	17 580	2,1	4,8	21,0	40,8	15,0	13,9	2,4	100
Venkovská zástavba - F	16 970	1,9	3,6	14,8	27,1	7,2	40,5	4,8	100
Nerezidenční zástavba - G	1 859	1,8	4,1	18,3	33,4	7,9	28,0	6,5	100
Praha celkem - H	276 428	3,1	5,9	28,1	38,2	9,5	13,0	2,2	100

Zdroj: ČSÚ 2012c

Poznámka: viz tabulku 14

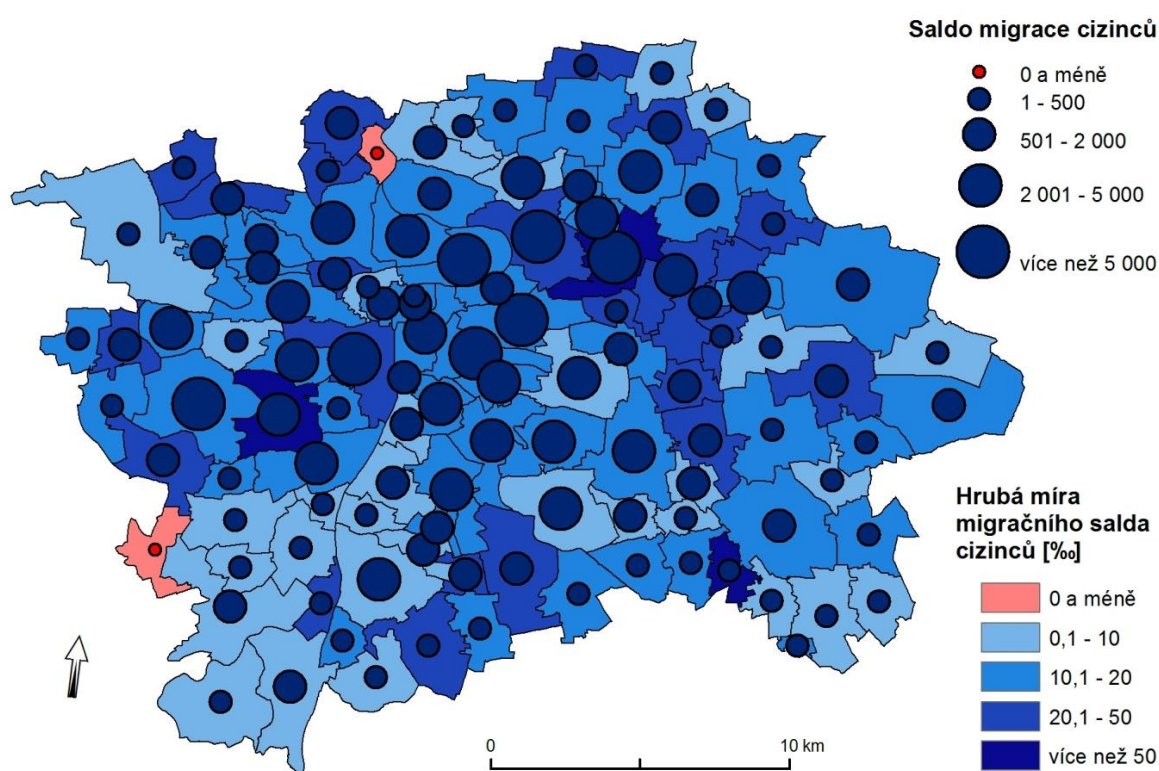
6.2 Rezidenční mobilita vybraných skupin cizinců

V předcházející části kapitoly byly představeny některé základní odlišnosti migrační aktivity majoritní populace v Praze od obyvatelstva s cizím státním občanstvím. Dřívější výzkumy věnující se etnickým menšinám v českém prostředí však poukazují na rozdíly v charakteru jednotlivých skupin cizinců (kapitola 4.2). Následující text se proto, po úvodním představení prostorových vzorců stěhování všech cizinců v letech 2003-2011, podrobněji zabývá pouze několika skupinami cizinců s vybraným státním občanstvím. Analyzováno je šest vybraných skupin osob s cizím státním občanstvím, jež dohromady tvoří převážnou část pražské zahraniční populace.

Saldo migrace všech cizinců za období let 2003-2011 (obrázek 3) v absolutních hodnotách i v relativním vyjádření na počet bydlících obyvatel v katastrálních územích Prahy se výrazně liší od stejných ukazatelů pro českou populaci. Zatímco Češi se ve sledovaném období vystěhovali z centrálních částí města na periferii, největší počty cizinců se stěhovaly do katastrálních území ve vnitřní a vnější zóně Prahy. S výjimkou katastrálních území Sedlec, odkud se za sledované období vystěhovalo více cizinců než se do něj přistěhovalo (48 osob), a Zadní Kopanina (kde bylo celkové saldo migrace nulové), byl ve všech katastrálních územích zjištěn přírůstek obyvatelstva s cizím státním občanstvím způsobený migrací. V absolutních hodnotách se nejvíce cizinců přistěhovalo do KÚ Žižkov (9 134), Vinohrady (8 980) a Stodůlky (8 574 osob). Významné proudy přistěhovalých cizinců směřovaly také do dalších katastrálních území s převažující zástavbou činžovních domů a sídlišť, tedy do typů zástavby zahrnujících většinu pražského bytového fondu. Prostorový vzorec průměrné roční hrubé míry migračního salda cizinců je od absolutních hodnot salda dosti odlišný.

Vzhledem k počtu bydlících obyvatel se do pražského centra a vnitřního města stěhovalo podstatně méně cizinců než do méně zalidněných katastrálních území na periferii a ve vnějším městě: nejvyšší podíly cizinců na bydlícím obyvatelstvu byly zjištěny v KÚ Pitkovice (průměrně 141 ‰ cizinců ročně) a Jinonice (53 ‰). Vysoký podíl přistěhovalých cizinců byl zaznamenán rovněž v populačně malém území KÚ Vyšehrad (52 ‰) v historickém jádru města a v KÚ Vysočany (51 ‰) na pomezí vnitřního a vnějšího města.

Obrázek 3: Saldo migrace cizinců v katastrálních územích Prahy za roky 2003-2011

Zdroj: ČSÚ 2012c

Osoby s cizím státním občanstvím v letech 2003-2011 hrály velmi významnou roli též u migrace uvnitř administrativních hranic Prahy – jejich podíl na vnitropražském stěhování činil bezmála dvě třetiny. Podobně jako u vnitroměstské migrace Čechů, i v případě cizinců lze pozorovat vyšší podíly stěhování mezi stejnými typy zástavby, kdy téměř do všech typů se největší podíl cizinců přistěhoval ze stejného typu zástavby (tabulka 20). Výjimkou jsou domky v kompaktní zástavbě, do kterých se větší podíl osob než ze stejného typu přistěhoval z urbanistických obvodů s nerezidenční zástavbou. Jak již bylo uvedeno výše, v urbanistických obvodech s domky v kompaktní zástavbě se pravděpodobně nacházejí dělnické ubytovny, v nerezidenční zástavbě byla jejich existence vlastním vyhledáváním na internetu potvrzena. Výskyt hromadných ubytovacích zařízení či obecně levnějšího

bydlení je tak nejspíše společným prvkem obou typů zástavby, který způsobuje častější stěhování cizinců mezi nimi. Ačkoli podíly stěhování v rámci stejných typů zástavby jsou u cizinců též patrné, ve srovnání s občany Česka se většinou jedná o menší podíly na vystěhovalých z daného typu zástavby. Cizinci se méně často stěhovali mezi urbanistickými obvody s historickou zástavbou a v rámci vilových čtvrtí, což je patrně důsledkem převažujícího podílu migrantů pocházejících ze zemí na východ od Česka na celkovém počtu cizinců v Praze (tabulka 21), kterým jejich ekonomická pozice obvykle neumožňuje bydlet na „dobrých adresách“. Menší podíl stěhování cizinců uvnitř stejného typu zástavby oproti občanům Česka byl zjištěn též u domků v kompaktní zástavbě a zejména u venkovské zástavby: 40,5 % občanů Česka vystěhovalých z venkovské zástavby se přestěhovalo do jiného urbanistického obvodu stejného typu, zatímco u cizinců to bylo pouze 18,9 %. Výrazný rozdíl v podílech stěhování cizinců a českých občanů mezi venkovskými urbanistickými obvody patrně souvisí se suburbanizací Prahy, v rámci níž se do zázemí města stěhují spíše ekonomicky lépe situované domácnosti (Puldová, Novák 2008), kterými jsou ve většině případů spíše občané Česka a cizinci z vyspělých zemí, jichž však v Praze žije poměrně málo. Větší pohyb uvnitř stejného typu zástavby u osob s cizím státním občanstvím než u českých občanů byl zjištěn u nerezidenční zástavby. Také tato skutečnost je zřejmě dokladem spíše slabší socioekonomické pozice většiny imigrantů v Praze. Z uvedeného vyplývá, že i v případě cizinců v Praze je do určité míry patrná existence tříd bydlení, avšak je méně zjevná než u občanů Česka. Příčinou může být horší ekonomické postavení migrantů – a možná též určitá diskriminace ze strany majitelů nemovitostí, na niž upozorňují Van Kempen a Özüekren (1998) – které je zřejmě více než české občany omezují ve výběru bydlení.

Tabulka 20: Podíl vystěhovalých cizinců z typů zástavby v Praze v letech 2003-2011.

Zdrojová oblast	Cílová oblast vnitroměstské migrace cizinců								
	N	A	B	C	D	E	F	G	H
Historická zástavba – A	26 618	14,9	6,3	31,6	35,2	6,2	4,6	1,2	100
Vilové čtvrti – B	32 461	4,1	10,1	28,3	39,2	8,3	7,8	2,2	100
Činžovní domy – C	149 092	4,2	6,2	36,8	36,0	7,8	6,5	2,4	100
Sídliště – D	179 095	3,1	5,7	24,4	46,8	9,6	8,2	2,1	100
Domky v kompaktní zástavbě – E	38 215	2,7	5,1	24,8	43,3	11,1	9,2	3,8	100
Venkovská zástavba – F	30 636	2,3	4,2	22,6	38,7	9,1	18,9	4,1	100
Nerezidenční zástavba – G	12 161	2,1	4,8	27,9	32,9	12,7	11,3	8,2	100
Praha celkem - H	468 278	4,1	6,0	29,0	41,0	8,9	8,3	2,6	100

Zdroj: ČSÚ 2012c

Poznámka: viz tabulku 14

Z dříve publikovaných prací (např. Valenta 2006, 2012; Drbohlav a kol. 2010) je známo, že některé skupiny v Praze žijících cizinců se koncentrují v různých částech města, například Američané na severozápadě a v centru města nebo Vietnamci na jihu a jihovýchodě Prahy, zatímco příslušníci jiných etnických menšin – například Ukrajinci - jsou prostorově koncentrováni pouze v malé míře (Valenta 2006). Současně bylo provedenými výzkumy zjištěno, že různé etnické menšiny žijící v městském prostředí se vzájemně odlišují demografickou strukturou či životním stylem (Uherek 2003). Následující text se proto věnuje vybraným skupinám cizinců odděleně, neboť je zřejmé, že v rámci označení „cizinci“ se skrývají podskupiny zcela odlišného charakteru, které vykazují též diferencované prostorové vzorce stěhování.

Do některého z urbanistických obvodů Prahy se ze zahraničí a z území Česka v letech 2003-2011 přistěhovalo přes 365 tis. cizinců (tabulka 21). Početně zdaleka nejvýznamnější skupinou byli občané Ukrajiny, vysoké počty přistěhovalých měly státní občanství Ruska (více než desetina všech přistěhovalých), Slovenska, Vietnamu, USA, Moldavska a Číny. Vzhledem k naprosté dominanci proudu přistěhovalých z Ukrajiny je zřejmé, že ve vymezení použitém v předchozí kapitole (viz graf 12) mezi přistěhovalými cizinci převládá skupina imigrantů z nástupnických států Sovětského svazu (téměř dvě třetiny všech přistěhovalých cizinců) před občany států střední a východní Evropy (14 %), vybraných zemí Asie (12 %) a vyspělých zemí (8 %). Jak bylo zmíněno výše, nejčastěji se cizinci stěhují do pražských urbanistických obvodů se sídlištní nebo činžovní zástavbou (Drbohlav a kol. 2010). Následující text ukazuje, jaké typy zástavby a prostorové vzorce stěhování jsou typické pro občany každé ze šesti vybraných cizích zemí, z nichž se do Prahy přistěhovalo nejvíce osob a které jsou zároveň nejpočetnějšími skupinami cizinců žijícími v současnosti na území Prahy. Do výběru analyzovaných proudů přistěhovalých podle státního občanství nebudou, i přes vysoké počty přistěhovalých a bydlících v Praze, zahrnuti občané Slovenska, které nelze podle mého názoru v českém prostředí považovat za cizince v pravém slova smyslu, protože jsou od majoritní populace jen těžko odlišitelní ve smyslu kultury, chování, ekonomické činnosti nebo prostorového rozmístění (Uherek 2003; Valenta 2006, 2012).

Tabulka 21: Nejpočetnější skupiny přistěhovalých a bydlících cizinců v Praze.

Státní občanství země	Počet přistěhovalých (2003-2011)	Podíl na přistěhovalých (2003-2011)	Počet obyvatel Prahy (2011)	Podíl na obyvatelstvu Prahy (2011)
Ukrajina	151 317	41,36	49 085	3,87
Ruská federace	41 815	11,43	19 853	1,56
Slovensko	33 385	9,13	22 576	1,78
Vietnam	22 563	6,17	11 212	0,88
USA	13 365	3,65	5 527	0,44
Moldavsko	10 844	2,96	3 407	0,27
Čína	9 017	2,46	3 449	0,27
Kazachstán	6 976	1,91	2 712	0,21
Uzbekistán	5 467	1,49	1 572	0,12
Bělorusko	5 007	1,37	1 889	0,15
Bulharsko	3 796	1,04	2 530	0,20
Velká Británie	3 475	0,95	3 083	0,24
Německo	3 110	0,85	3 103	0,24
Mongolsko	2 930	0,8	874	0,07
Makedonie	2 766	0,76	917	0,07
Ostatní	50 022	13,67	1 137 007	89,61
Celkem	365 855	100,00	1 268 796	100,00

Zdroj: ČSÚ 2012c, ČSÚ 2013f

Srovnání základních charakteristik imigrantů podle pohlaví, věku a rodinného stavu potvrzuje heterogenitu množiny cizinců přistěhovalých do Prahy (tabulka 22). Průměrnému věku cizinců jako celku (31,28 let) se nejvíce blíží populace přistěhovalých Ukrajinců, jimž bylo v průměru 31,02 roku a byli tak ze všech zkoumaných přistěhovalých cizinců nejstarší skupinou. Vysoký věkový průměr přistěhovalých Ukrajinců je ovlivněn velmi nízkým počtem přistěhovalých dětí. Ten, spolu s rovněž nízkým podílem přistěhovalých v důchodovém věku a nízkým podílem žen poukazuje na výrazně ekonomicky motivovanou migraci Ukrajinců do Prahy. Poměrně nízký podíl svobodných a naopak vysoký podíl ženatých a vdaných imigrantů či imigrantek podle mého názoru dále dokládá ekonomický charakter migrace občanů Ukrajiny, kteří se stěhují do Česka s cílem finančně zajistit rodinné příslušníky na Ukrajině. Tam se podle výběrového šetření ukrajinských občanů v Česku nelze uživit prací a je proto nutné vycestovat za výdělkem do zahraničí (Drbohlav 1999). Velmi podobné charakteristiky jako Ukrajinci vykazuje skupina Moldavanů přistěhovalých do Prahy v letech 2003-2011. Také mezi nimi je drtivá většina osob v produktivním věku a velmi málo žen. Vzhledem k nižšímu průměrnému věku (28,95 let) a vyššímu podílu svobodných osob na úkor ženatých a vdaných, než byl zjištěn u Ukrajinců, si myslím, že také migrace Moldavanů je motivována

ekonomicky, ale že v tomto případě jsou jejími typickými představiteli spíše mladší svobodní muži. Podle Drbohlava a kol. (2010) měli občané Moldavska v roce 2007 nejvyšší intenzitu vnitřního stěhování v Česku (254 ‰; před Mongoly s 247 ‰, Ukrajinci se 183 ‰ a Vietnamci se 124 ‰³⁸), jež vypovídá o jejich zapojení do sekundárního trhu práce, který od pracovníků vyžaduje maximální flexibilitu a nabízí spíše špatné pracovní podmínky a nízké platy (Drbohlav 1999). Nízký podíl Moldavanů a Ukrajinců bydlících v Praze v roce 2011 vzhledem k počtu přistěhovalých v předchozích letech je indikátorem cirkulačního charakteru migrace těchto skupin cizinců, kdy relativně málo z celkového počtu přistěhovalých osob v Praze zůstává.

Od Ukrajinců a Moldavanů se podstatně liší třetí skupina cizinců, kteří jsou též občany některé ze zemí bývalého Sovětského svazu – Rusové. Mezi ruskými imigranty je ze zkoumaných šesti skupin nejvyšší podíl přistěhovalých dětí i osob v důchodovém věku stejně jako nadpoloviční podíl žen, jenž je dokonce vyšší než podíl žen-Češek přistěhovalých ve stejném období do Prahy (53,74 % přistěhovalých s ruským státním občanstvím byly ženy oproti 52,18 % žen s občanstvím Česka). Odečteme-li od 52% podílu svobodných přistěhovalých Rusů podíl dětí, je mezi dospělými zhruba 40 % svobodných osob, což je oproti ostatním skupinám přistěhovalých cizinců poměrně málo (menší podíl svobodných dospělých byl zjištěn pouze u Ukrajinců: 38,25 %). Domnívám se, že stejně jako předchozí charakteristiky týkající se Rusů, i tato poukazuje na specifikum imigrace ruských občanů, kteří se stěhují s celými rodinami, a proto je mezi nimi relativně méně svobodných dospělých osob na úkor ženatých a vdaných.

Částečně podobné charakteristiky jako Rusové vykazují též přistěhovalí Číňané a Vietnamci. U obou skupin je patrný poměrně vysoký podíl přistěhovalých do 15 let, u Číňanů též vyšší podíl nejstarší věkové složky přistěhovalých. Podobně jako mezi Rusy, i mezi vietnamskými imigranty je vysoký podíl bydlících osob na přistěhovalých, z čehož usuzuji na trvalost jejich nového bydliště v Praze. Poměrně nízký podíl žen u Vietnamců a Číňanů a vysoký podíl svobodných imigrantů v případě Vietnamců však naznačují, že součástí těchto skupin přistěhovalých je pravděpodobně též složka pracovních migrantů, kterými jsou nejčastěji mladí muži. Novodobou cirkulační pracovní migraci Vietnamců – tzv. agenturních pracovníků – podrobněji popisuje například Kušniráková (2013). V případě Číňanů by vyšší podíl mužů mohl být způsoben kromě možné pracovní migrace podobné migraci za agenturní práci jako u Vietnamců, o níž však autorce tohoto textu není nic bližšího

³⁸ Do roku 2010 došlo ke snížení intenzity vnitřního stěhování u tří ze čtyř zmíněných skupin cizinců: vyšších hodnoty než Moldavané (159 ‰) dosáhli Mongolové (212 ‰), pokles intenzity vnitřního stěhování byl zaznamenán též u Ukrajinců (124 ‰). Ke zvýšení intenzity vnitřního stěhování naopak došlo v případě občanů Vietnamu (140 ‰; [ČSÚ 2008b; ČSÚ 2013a, vlastní výpočet]).

známo³⁹. Další možnou příčinou poměrně vysokého podílu mužů na imigrantech se státním občanstvím Číny je také obecně známý vyšší podíl mužů v čínské populaci způsobeným tamní politikou jednoho dítěte.

Poslední specifickou skupinou přistěhovalých do Prahy jsou Američané. Shodně jako u Ukrajinců a Moldavanů se na přistěhovalých z USA podílely především osoby v produktivním věku a pouze z malé části děti do 15 let. Naopak podíl osob 65letých a starších byl z analyzovaných skupin cizinců druhý nejvyšší; možnou příčinou je podle mého názoru stěhování osob s občanstvím USA českého původu, které se i přes poměrně dlouhou dobu uplynulou od konce bipolárního rozdělení světa nyní stěhují na stáří zpět do své vlasti. Nejnižší průměrný věk amerických migrantů ze všech sledovaných skupin přistěhovalých cizinců spolu s nejnižším podílem dětí a ženatých a vdaných a naopak nejvyšší podíl svobodných osob svědčí o tom, že Američané se většinou stěhují do Prahy jako svobodní mladí lidé, jejichž motivací může být studium, práce v nadnárodních firmách nebo možnost uplatnění při výuce angličtiny.

Tabulka 22: Vybrané charakteristiky nejpočetnějších skupin cizinců přistěhovalých do Prahy v letech 2003-2011

Ukazatel	Ukrajinci	Rusové	Vietnamci	Američané	Moldavané	Číňané
Průměrný věk	31,02	28,90	27,23	24,72	28,95	27,33
Podíl osob mladších 15 let	4,33	12,19	10,28	4,03	4,11	11,32
Podíl osob ve věku 15-64 let	89,04	81,07	84,98	86,97	91,42	79,35
Podíl osob starších 64 let	0,21	1,51	0,35	1,00	0,09	0,65
Podíl osob <15 a >64 let	4,54	13,70	10,62	5,04	4,21	11,98
Podíl žen	39,85	53,74	40,74	48,72	34,64	44,27
Podíl svobodných	42,58	52,07	62,50	78,05	49,72	54,06
Podíl ženatých a vdaných	44,88	37,05	30,71	14,61	41,60	38,08
Podíl usazených v Praze	32,44	47,48	49,69	41,35	31,32	38,25

Zdroj: ČSÚ 2012c, ČSÚ 2013f

Poznámka: Podíly přistěhovalých podle pohlaví, věku a rodinného stavu jsou vztaženy k celkovému počtu migrantů, u nichž byl vyplněn daný atribut. Součet podílů přistěhovalých ve věkových kategoriích „mladší 15 let“, „15-64 let“ a „starší 64 let“ nemusí být roven 100 % z důvodu nevyplnění nebo chybného vyplnění údaje o věku některých migrantů. Ukazatel „podíl usazených v Praze“ byl vypočten jako podíl počtu osob bydlících v Praze k 26. 3. 2011 a počtu přistěhovalých za roky 2003-2011. Do ukazatele nejsou zahrnuti migranti přistěhovalí do Prahy před rokem 2003, odkdy jsou k dispozici údaje o státním občanství přistěhovalých. Výpovědní hodnota „podílu usazených v Praze“ je proto pouze omezená.

³⁹ Jediným dostupným zdrojem podrobněji se zabývajícím čínskou komunitou v Česku je práce Obuchové (2002), podle které lze za neusazené pracovní migranty považovat zejména Číňany pracující ve firmách svých krajanů. V době výzkumu, který probíhal v roce 2001, se nejednalo o příliš početně významnou skupinu migrantů.

Vývoj počtu vybraných skupin cizinců v Praze a saldo migrace jednotlivých skupin přistěhovalých podle státního občanství se měnilo v čase (grafy 8 a 9). Dlouhodobě nejziskovější skupiny cizinců – Ukrajince a Vietnamce – předstihli od roku 2009 hodnotou salda migrace Rusové, jejichž počty vzhledem k počtu státních příslušníků žijících v Praze dále narůstají. Jednotlivé skupiny cizinců se navíc různou měrou podílejí na zahraniční, vnitřní a vnitropražské migraci. Následující text srovnává prostorové vzorce stěhování vybraných šesti skupin migrantů včetně jejich vývoje na dvou hierarchických úrovních uvnitř Prahy. Vzhledem k výše zmíněným závažným nedostatkům v evidenci vystěhovalých osob se zabývá především imigrací; zobrazuje tak hlavní příjmové oblasti vybraných skupin cizinců v Praze.

Příjmovou oblastí nejpočetnější skupiny přistěhovalých cizinců do Prahy – **Ukrajinců** – se za roky 2003-2011 stalo celé území Prahy (příloha 7). Nejvíce Ukrajinců se přistěhovalo ze zahraničí do katastrálních území ve vnitřním a vnějším městě, poměrně vysoké počty osob s ukrajinským občanstvím se však stěhovaly také uvnitř Prahy. Nejnižší, ale přesto vzhledem k ostatním skupinám cizinců velmi významné, proudy migrace Ukrajinců směřovaly z obcí Česka. Na úrovni katastrálních území jsou u všech zmíněných typů stěhování Ukrajinců patrné shodné prostorové vzorce rozmístění nového bydliště migrantů. Mezi nejvýznamnější zdrojové oblasti migrace Ukrajinců do Prahy z českých obcí patřila ve sledovaném období velká města: Brno (1 611 osob), Plzeň (1 209), Ostrava (897); či města nepříliš vzdálená od Prahy: Kralupy nad Vltavou (1 183), Mladá Boleslav (984), Litoměřice (971). Zdrojovou oblastí zahraniční migrace Ukrajinců do Prahy byla v drtivé většině Ukrajina, pouze stovka osob se přistěhovala z jiných zemí, z toho nejvíce z Ruska (48 osob), USA (14) a Slovenska (10 osob).

Do většiny katastrálních území v Praze se nejvíce Ukrajinců přistěhovalo v letech 2006-2008, celkem to bylo více než 70 tis. osob (tabulka 23). V následujícím období hospodářské krize se počet přistěhovalých do většiny katastrálních území (KÚ) snížil, celkový počet přistěhovalých Ukrajinců v letech 2009-2011 však přesto přesáhnul hranici 50 tis. osob. Rostoucí trend počtu přistěhovalých po roce 2008 byl zaznamenán pouze v několika KÚ vnějšího města, například v Libni, Letňanech či Stodůlkách. V prvním sledovaném období se zdaleka nejvíce Ukrajinců stěhovalo do urbanistických obvodů se zástavbou činžovních domů, ve většině případů se jednalo o přistěhovalé ze zahraničí (příloha 8). Následující období bylo charakteristické nárůstem celkového počtu přistěhovalých i počtu stěhování Ukrajinců mezi urbanistickými obvody v Praze, zvýšil se rovněž počet přistěhovalých z obcí Česka. Po roce 2008 došlo k nárůstu podílu Ukrajinců stěhujících se na pražská sídliště, méně osob se naopak přistěhovalo do nerezidenční (7,9 % oproti předchozím zhruba 11 %), venkovské zástavby (10,6 % přistěhovalých oproti více než 14 % v letech 2003-2005) a do domků v kompaktní zástavbě (pokles na 11,6 % z více než 14 % v předchozích obdobích). Během

sledovaného období došlo k zásadní proměně struktury proudu přistěhovalých Ukrajinců podle původního místa bydliště: zatímco v letech 2003-2005 převažovali přistěhovalí ze zahraničí (63,9 % všech přistěhovalých), v období 2009-2011 se podíl přistěhovalých ze zahraničí snížil na pouhých 11,3 % a většina přistěhovalých Ukrajinců změnila bydliště v rámci hlavního města (63,3 %). Podíl přistěhovalých z obcí Česka do Prahy se mezi zmíněnými dvěma obdobími též mírně zvýšil (z 22,1 % na 25,3 % přistěhovalých do Prahy). Příčinou změny struktury imigrace do Prahy je podle mého názoru zpřísnění české migrační politiky v posledním období, kdy se přistěhování ze zahraničí stalo pro cizince mnohem složitějším, neboť (mimo jiné) české úřady snížily počty vydávaných dlouhodobých víz a pracovních povolení (Kušniráková, Čížinský 2011). Roste tak podíl v Česku pobývajících Ukrajinců, kteří se stěhují za prací uvnitř hranic státu.

Tabulka 23: Imigrace Ukrajinců do typů zástavby podle časových období a původního místa bydliště

Typ zástavby	Celkový počet přistěhovalých			Podíl přistěhovalých do typů zástavby			
	2003-2005	2006-2008	2009-2011	celkem	ze zahraničí	z Prahy	z obcí Česka
Historická zástavba	478	941	892	1,51	1,43	1,72	1,26
Vilová zástavba	2 119	5 247	2 847	6,66	6,95	6,34	6,74
Činžovní domy	10 097	21 759	15 210	30,71	31,48	30,36	30,08
Sídliště	13 736	17 376	15 867	26,71	24,37	31,12	23,04
Domky v kompaktní zástavbě	4 112	8 235	5 016	11,33	12,09	10,53	11,47
Venkovská zástavba	4 675	8 978	4 850	12,07	13,80	10,77	11,49
Nerezidenční zástavba	3 756	8 717	4 383	11,00	9,87	9,15	15,92
Praha celkem	32 925	71 253	49 065	100	100	100	100

Zdroj: ČSÚ 2012c

Poznámka: Celkový součet přistěhovalých ve všech sledovaných obdobích je vyšší než celkový počet přistěhovalých uvedený v tabulce 19 z důvodu nesrovnalostí v datech, kdy u některých případů stěhování bylo uvedeno původní místo bydliště v cizí zemi a současně v některém z okresů Česka. Vzhledem k zanedbatelnému počtu těchto případů a krajní obtížnosti jejich úplné eliminace z uvažovaných dat byly ponechány ve výpočtu.

Druhá nejpočetnější skupina přistěhovalých podle státního občanství, **Rusové**, byla oproti Ukrajincům mnohem méně ovlivněna ekonomickou krizí po roce 2008: počet přistěhovalých Rusů se vzhledem k předchozímu období snížil pouze nepatrně (tabulka 24). Počty přistěhovalých do většiny katastrálních území v tomto období neklesly, naopak je patrný spíše nárůst či poměrně vyrovnaný trend počtu imigrantů-Rusů ve všech sledovaných obdobích, zejména u KÚ s absolutně nejvyššími počty přistěhovalých Rusů (příloha 9). Nejčastějším zdrojovým místem migrace Rusů do Prahy je

zahraničí: téměř všichni se přistěhovali z Ruské federace, několik osob také z Ukrajiny (75), Kazachstánu (11) a dalších zemí převážně sousedících s Ruskou federací. Mezi obcemi v Česku, z nichž se Rusové stěhují do Prahy, se nejčastěji objevují lázeňská města - Poděbrady (269 přistěhovalých do Prahy) a Karlovy Vary (215) s početnou ruskou menšinou (Drbohlav a kol. 1999; Janíčko 2010) - nebo další okresní a krajská města jako Kladno (267 přistěhovalých Rusů), Ostrava (183) nebo Ústí nad Labem (143). V Praze se Rusové přistěhovalí ze zahraničí soustřeďují do poměrně souvislé oblasti katastrálních území vnitřního a vnějšího města. Nejvýznamnější koncentrace přistěhovalých Rusů byla zjištěna ve Stodůlkách, a to nejen u zahraniční (za období 2003-2011 se do KÚ přistěhovalo ze zahraničí celkem 2 387 osob), ale také u vnitropražské migrace (1 914) a migrace z ostatních obcí Česka (557).

Tabulka 24: Imigrace Rusů do typů zástavby podle časových období a původního místa bydliště

Typ zástavby	Celkový počet přistěhovalých			Podíl přistěhovalých do typů zástavby			
	2003-2005	2006-2008	2009-2011	celkem	ze zahraničí	z Prahy	z obcí Česka
Historická zástavba	251	614	939	4,28	3,67	4,55	4,16
Vilová zástavba	812	1 660	1 196	8,70	10,46	7,61	8,95
Činžovní domy	1 696	4 594	5 099	27,03	24,24	29,02	27,69
Sídlíště	2 473	6 667	5 652	35,10	37,22	32,85	36,60
Domky v kompaktní zástavbě	526	2 085	1 700	10,23	10,99	10,26	8,61
Venkovská zástavba	483	1 560	1 781	9,08	8,40	9,48	9,09
Nerezidenční zástavba	249	965	1 135	5,57	5,02	6,22	4,91
Praha celkem	6 490	18 145	17 884	100	100	100	100

Zdroj: ČSÚ 2012c

Poznámka: viz tabulku 23.

Struktura proudů migrace podle původního místa bydliště migrantů a prostorové rozmístění příjmových oblastí občanů Ruska v urbanistických obvodech Prahy se vyvíjely v čase (příloha 10). Od začátku sledovaného období roste počet přistěhovalých i variabilita prostorového typu stěhování. Počty přistěhovalých ze zahraničí postupně klesaly (z 63,3 % všech přistěhovalých do Prahy v letech 2003-2005 na 38 % mezi lety 2009-2011), rostly naopak počty přistěhovalých z pražských urbanistických obvodů (z 18,7 % všech přistěhovalých na začátku až na téměř 52 % na konci sledovaného období). Již mezi lety 2006 a 2008 je patrné rostoucí množství stěhování mezi urbanistickými obvody v Praze a výrazná koncentrace nového bydliště přistěhovalých v sídlištním urbanistickém obvodu Nové Butovice-západ a v zástavbě činžovních domů na Vinohradech a Žižkově.

Objevují se též případy stěhování do zástavby historického centra města. Příjmové oblasti Rusů v Praze se v průběhu sledovaného období příliš nemění, v pozdějším období dochází spíše k další imigraci do výše zmíněných území Prahy. Vzhledem k počtu přistěhovalých občanů Ruska v jednotlivých obdobích je nejpatrnější změnou postupný pokles podílu přistěhovalých do vilových čtvrtí (z 10,5 % všech přistěhovalých v letech 2003-2005 na 6,3 % v letech 2009-2011) a současně nárůst podílu stěhování Rusů do venkovských oblastí (ze 7,4 % na 10,5 % na začátku a na konci sledovaného období). Také rozdíly mezi lokalitou nového místa bydliště se příliš neliší mezi Rusy přistěhovalými z Ruska, z Prahy a z ostatních obcí Česka (tabulka 24). Největší podíl ze všech skupin se stěhoval na sídliště a do činžovních domů. Rusové přistěhovalí ze zahraničí častěji než ostatní směřovali do pražských vilových čtvrtí a naopak méně často do historického centra města. Největší podíl přistěhovalých do venkovské zástavby byl zjištěn u Rusů s předchozím bydlištěm v Praze. Zdá se tedy, že migrace Rusů v Praze odpovídá Burgessovu (1925) modelu invaze a sukcese, kdy imigranti ze zahraničí se usazují ve vnitřním městě a teprve v pozdějších fázích pobytu se stěhují směrem k okrajům města. Vzhledem k tomu, že pražské urbanistické obvody s venkovskou zástavbou se v posledních dvou desetiletích staly místy rozvoje nového bydlení, se lze domnívat, že pražští Rusové se již stali též účastníky procesu suburbanizace.

Na celkovém počtu více než 20 tisíc **Vietnamců** přistěhovalých do Prahy v letech 2003-2011 se zhruba stejným počtem podílelo stěhování ze zahraničí (7 571 osob), z Prahy (7 199) a z obcí Česka (7 793). Vzhledem k ostatním typům stěhování se nové místo bydliště přistěhovalých ze zahraničí nacházelo v největším počtu katastrálních území, prostorový vzorec rozmístění přistěhovalých do KÚ se však v závislosti na původním místě bydliště příliš neliší (příloha 11). Vietnamští imigranti se nejčastěji stěhovali do KÚ v jižní části Prahy: nejvyšší celkové počty přistěhovalých vietnamských občanů byly zaznamenány v KÚ Chodov (1 611 osob), Modřany (1 250), Kamýk (933) a Libuš (855). Do většiny katastrálních území se nejvíce Vietnamců (stejně jako výše zmíněných Ukrajinců a Rusů) přistěhovalo v období let 2006-2008, tedy v období neoliberální migrační politiky, charakteristickým vstřícným postojem Česka k příchodu nekvalifikované pracovní síly (Kušniráková, Čížinský 2011). Po roce 2008 se však také imigrace Vietnamců dotkla ekonomická krize a zpřísnění přístupu českého státu k cizincům, když se snížil celkový počet přistěhovalých Vietnamců (tabulka 25). Do některých katastrálních území Prahy se však v posledním sledovaném období přistěhovalo historicky více občanů Vietnamu než kdykoliv dříve. Jednalo se zejména o katastrální území nacházející se ve vnitřním městě, například KÚ Vršovice, Strašnice, Holešovice nebo Michle. V průběhu sledovaného období se tak rozšiřuje příjmová oblast Vietnamců z typické oblasti sídlištní zástavby na jihu Prahy (Drbohlav a kol. 2010) do ostatních částí města, v nichž je též častá zástavba činžovních domů. To

ostatně potvrzuje také podrobnější pohled na místa přistěhování vietnamských občanů v Praze na úrovni urbanistických obvodů (příloha 12). V prvním sledovaném období se do UO Prahy stěhovali zejména Vietnamci s původním místem bydliště v zahraničí a v obcích Česka, nejčastěji směřovali do zmíněné typické příjmové oblasti Vietnamců okolo tržnice SAPA v městské části Praha 4. V následujícím období vzrostl počet občanů Vietnamu přistěhovaných z Prahy, jejichž novým bydlištěm se stal některý z urbanistických obvodů zejména se sídlištní, nebo též činžovní zástavbou či s domky v kompaktní zástavbě. Období let 2009-2011 je charakteristické dramatickým snížením počtu přistěhovaných Vietnamců ze zahraničí a poklesem podílu zahraniční migrace Vietnamců (z více než 48% v letech 2003-2008 na méně než 9% podíl po roce 2008). Výše zmíněný dopad hospodářské krize se také v případě Vietnamců podepsal zejména na značném zmenšení proudu přistěhovaných ze zahraničí. Postupný nárůst počtu vietnamských občanů přistěhovaných z území Česka může podle mého názoru svědčit o jejich přibližování pracovním příležitostem v Praze, jež byly krizí dotčeny méně než v jiných částech země.

Tabulka 25: Imigrace Vietnamců do typů zástavby podle časových období a původního místa bydliště

Typ zástavby	Celkový počet přistěhovaných			Podíl přistěhovaných do typů zástavby			
	2003-2005	2006-2008	2009-2011	celkem	ze zahraničí	z Prahy	z obcí Česka
Historická zástavba	9	84	196	1,28	0,50	1,53	1,81
Vilová zástavba	100	660	240	4,43	5,73	4,00	3,57
Činžovní domy	419	2 133	2 119	20,70	17,73	23,36	21,13
Sídliště	1 701	4 554	3 947	45,22	43,72	45,30	46,59
Domky v kompaktní zástavbě	642	1 766	1 081	15,46	17,54	13,59	15,18
Venkovská zástavba	485	1 283	751	11,16	13,31	10,04	10,11
Nerezidenční zástavba	60	151	182	1,74	1,47	2,18	1,60
Praha celkem	3 416	10 631	8 516	100	100	100	100

Zdroj: ČSÚ 2012c

Zdrojovými místy vnitřního stěhování Vietnamců do Prahy byla mezi lety 2003 a 2011 především krajská města - Ostrava (168 přistěhovaných do Prahy), Plzeň (165) či Brno (152), absolutně nejvíce osob se však přistěhovalo z Chebu (289 přistěhovaných) a poměrně vysoké počty osob se do Prahy stěhovaly též z dalších obcí nacházejících se poblíž hranic Česka s Německem: z Perninku (90 osob), Ostrova (75), Horní Blatné (74) nebo Abertam (70). V pohraničních oblastech Česka se Vietnamci podle Kocourka (2005) zabývají obvykle prodejem zboží zahraničním turistům. Zahraniční

imigrace z Vietnamu byla téměř výlučně spojena s migrací občanů Vietnamu ze země původu; z jiných zemí se přistěhovalo pouze 5 osob.

Ze srovnání podílu přistěhovalých osob podle původního místa bydliště v zahraničí, Česku nebo v Praze vyplývá, že zdaleka nejčastějším typem zástavby, do něhož se Vietnamci v Praze stěhují, jsou sídliště (tabulka 25). Při imigraci ze zahraničí se podstatně častěji Vietnamci stěhují do venkovské zástavby na okraji města a do domků v kompaktní zástavbě. V obou zmíněných typech zástavby se pravděpodobně nachází dělnické ubytovny či jiné relativně finančně dostupné bydlení, které vyhovuje zejména málo kvalifikovaným agenturním pracovníkům. Méně často se naopak Vietnamci ze zahraničí stěhují do činžovních domů ve vnitřním městě, které jsou nejvyhledávanější mezi přistěhovalými z Prahy, a do sídlištní zástavby. Protože pronájem či koupě celého bytu v činžovním domě nebo na sídlišti je pro jednotlivce velice náročná, domnívám se, že do činžovních domů se stěhují spíše vietnamské rodiny nebo skupiny jednotlivců, kteří již v Česku pobývají dostatečně dlouhou dobu potřebnou k získání znalostí a kontaktů umožňujících nastěhovat se do vlastního nebo pronajatého bytu.

Oproti imigrantům-Vietnamcům, jejichž počty přistěhovalých ze zahraničí, z urbanistických obvodů Prahy a z ostatních obcí Česka byly velmi vyrovnané, se drtivá většina **Američanů** přistěhovala do Prahy ze zahraničí (86,5 % všech přistěhovalých Američanů; příloha 13). Dominance zahraniční imigrace Američanů nad stěhováním z Prahy (11,9 %) a z Česka (1,6 %) vyplývá z vysoké koncentrace amerických občanů do Prahy (Valenta 2006) a poměrně nízkého počtu bydlicích Američanů v Praze (tabulka 21). Američané se v letech 2003-2011 stěhovali nejčastěji do katastrálních území jádra a vnitřního města, patrná je též určitá koncentrace přistěhovalých do severozápadní části Prahy, zejména do Dejvic, Střešovic či Nebušic (příloha 13). V katastrálním území Nebušice se kromě luxusních rezidencí obydlených především cizinci (Šnejdová 2006; Drbohlav a kol. 2010) nachází rovněž americká škola, která patrně ovlivňuje výběr lokality bydlení v Praze těch Američanů (ale velmi pravděpodobně také dalších cizinců), kteří se do Prahy stěhují i s dětmi. Vývoj počtu přistěhovalých Američanů do katastrálních území i do Prahy celkem poukazuje na výjimečnost této skupiny cizinců oproti ostatním, jimž se věnuje tato kapitola: počty přistěhovalých s občanstvím Spojených států amerických v čase narůstaly, hospodářská krize se jich zřejmě nijak nedotkla. Příčinou této výjimečnosti je nepochybně zcela odlišné postavení Američanů na trhu práce a převažující pozitivní postoj veřejnosti k cizincům „ze západu“ oproti přistěhovalým ze zemí na východ od Česka (CVVM 2005).

Také Američané, stejně jako výše zmiňované skupiny cizinců, se do Česka stěhují ze své země původu s výjimkou pouze několika jednotlivců (6 amerických občanů se přistěhovalo z Ukrajiny, po 2 osobách z Ruska, Irska a Afghánistánu). Z obcí Česka mělo původní bydliště před přistěhováním do Prahy nejvíce osob v některém z největších českých měst: v Brně (19), Olomouci (9), Plzni a Liberci (po 8 osobách). Několik jednotlivců se do Prahy přistěhovalo také z obcí nepřiliš vzdálených od Prahy: Horoměřic (4), Milovic, Poděbrad, Černošic, Velvar nebo Statenic (po 3 osobách).

Vývoj počtu stěhování do pražských urbanistických obvodů podle typu zástavby potvrzuje výše popsaný trend zcela převládající zahraniční migrace a prostorové rozložení nejčastějších příjmových oblastí imigrace Američanů (příloha 14). V letech 2003-2005 se do Prahy téměř všichni Američané přistěhovali ze zahraničí, jejich novým místem bydliště byly nejčastěji činžovní domy, například na Vinohradech a v okolí, venkovská zástavba periferních Nebušic s novou rezidenční čtvrtí a výjimečně také historické centrum města nebo vilové čtvrti. Mezi lety 2006-2008 došlo k nárůstu počtu přistěhovalých, kteří se více než v předchozím období stěhovali do zástavby historického centra, vilových čtvrtí a činžovních domů. Objevuje se též několik stovek případů vnitropražského stěhování Američanů, kteří většinou směřují do stejných příjmových lokalit jako migrace ze zahraničí. Vysoké počty amerických občanů se začínají stěhovat do urbanistického obvodu Vyšehrad, kde se postupně stali nejvýznamnější skupinou cizinců (v roce 2011 představovali Američané více než 17% podíl bydlicího obyvatelstva UO Vyšehrad, území s nejvyšším podílem občanů USA v Praze [ČSÚ 2013c]). V posledním sledovaném období let 2009-2011 se struktura přistěhovalých ani příjmové oblasti migrace Američanů nezměnily od výše popsaných trendů. Američané se nejčastěji stěhovali do činžovních domů, do historické a vilové zástavby, podíl přistěhovalých do typů zástavby se však lišil podle původního místa bydliště migrantů (tabulka 26). Občané USA přistěhovalí ze zahraničí v téměř čtvrtině případů směřovali do prestižních lokalit historické zástavby jádra města, nadprůměrné počty přistěhovalých ze zahraničí byly evidovány též ve vilových čtvrtích. Více než polovina přistěhovalých z Prahy měla nové bydliště v činžovních domech. Nadprůměrný podíl pražských Američanů a ještě více Američanů z ostatních obcí Česka se přistěhoval do venkovských oblastí v Praze, tedy pravděpodobně do nových suburbií, jejichž příkladem jsou mimo jiné výše zmiňované Nebušice.

Tabulka 26: Imigrace Američanů do typů zástavby podle časových období a původního místa bydliště

Typ zástavby	Celkový počet přistěhovalých			Podíl přistěhovalých do typů zástavby			
	2003-2005	2006-2008	2009-2011	celkem	ze zahraničí	z Prahy	z obcí Česka
Historická zástavba	375	1 046	1 425	21,28	22,64	12,85	10,58
Vilová zástavba	371	1 008	841	16,60	17,52	10,92	9,13
Činžovní domy	1 027	2 467	2 543	45,13	44,05	53,09	43,75
Sídlště	313	423	352	8,13	7,53	11,29	17,31
Domky v kompaktní zástavbě	61	109	79	1,86	1,51	3,62	7,69
Venkovská zástavba	148	196	172	3,86	3,42	6,43	8,65
Nerezidenční zástavba	106	174	141	3,15	3,34	1,81	2,88
Praha celkem	2 401	5 423	5 553	100	100	100	100

Zdroj: ČSÚ 2012c

Poznámka: viz tabulku 23.

Pátou nejpočetnější skupinou přistěhovalých do Prahy v období let 2003-2011 byli **Moldavané**, jejichž demografické charakteristiky analyzované výše, stejně jako dřívější výzkumy (např. ČSÚ 2008b), naznačují pracovní charakter migrace Moldavanů. Odpovídají tomu rovněž prostorové vzorce jejich stěhování v Praze (příloha 15 a 16). Stejně jako Ukrajinci, kteří jsou typickým příkladem ekonomických migrantů v Česku, se Moldavané stěhovali především do katastrálních území ve vnitřním a vnějším městě. Nejvíce Moldavanů se do Prahy přistěhovalo ze zahraničí (3 971 osob, tedy zhruba 36,6 % všech Moldavanů přistěhovalých do Prahy ve sledovaném období). Největší celkový počet přistěhovalých Moldavanů byl zaznamenán v KÚ Záběhlíce (777), v němž podle výsledků vyhledávání na internetu nabízí ubytování nejméně dvě levné ubytovny. Záběhlíce byly nejčastějším cílem imigrantů ze zahraničí (274 osob; před KÚ Praha-Zličín s 272 přistěhovalými se státním občanstvím Moldavska) a z obcí Česka (278), v rámci Prahy se nejvíce Moldavanů stěhovalo do Stodůlek (346 osob) a na Žižkov (252). Vzhledem k počtu obyvatel se nejvíce Moldavanů, stejně jako Ukrajinců, za sledované období přistěhovalo do katastrálního území Běchovice (příloha 15). Moldavané se do Prahy stěhovali nejvíce v letech 2006-2008, v následujícím období počty moldavských imigrantů poklesly. Vzhledem k tomu, že tento průběh vývoje počtu přistěhovalých měla některá katastrální území, ve kterých se nacházejí dělnické ubytovny (například v Praze-Běchovicích nebo v Záběhlicích), domnívám se, že pokles počtu moldavských imigrantů do těchto území byl způsoben zhoršením podmínek pro pohyb a pobyt cizinců v Česku souvisejícím s globální ekonomickou krizí po roce 2008, stejně jako tomu bylo u Ukrajinců.

Moldavané se do Prahy stěhovali zpravidla z Moldavska, pouze několik desítek osob se přistěhovalo z jiných zemí (z toho nejvíce – 28 osob – z Ukrajiny). Mezi Moldavany přistěhovalými z obcí Česka bylo nejvíce imigrantů z velkých měst (218 z Brna, 111 z Plzně, 98 z Liberce), případně z obcí nedaleko od Prahy (108 z Mladé Boleslavi, 65 z Třebestovic u Nymburka, 56 z Lysé nad Labem; ve všech těchto obcích se nachází levná ubytovací zařízení), tedy obecně z míst s dobrou dostupností dostatku pracovních příležitostí.

V letech 2003-2005 se Moldavané stěhovali do pražských urbanistických obvodů převážně ze zahraničí, jejich nové bydliště se nacházelo většinou v zástavbě činžovních domů nebo na sídlištích. Zhruba pětina osob se stěhovala též do nerezidenčních oblastí Prahy; například do UO Na Radosti A v Praze-Zličíně (111 osob) nebo U teplárny A v Malešicích (61 osob) se ve zmíněném období přistěhovalo téměř 10 % všech imigrantů z Moldavska. Následující období bylo, podobně jako u většiny ostatních skupin cizinců, charakteristické zvýšením celkového počtu přistěhovalých, přistěhovalých z Prahy i z dalších obcí Česka, což je logickým důsledkem předchozí imigrace Moldavanů ze zahraničí. Roste podíl Moldavanů přistěhovalých na sídliště ze zahraničí a z Prahy, naopak z obcí se v letech 2006-2008 stěhovalo nejvíce osob do nerezidenční zástavby (25,8 % přistěhovalých z obcí Česka), například do UO U teplárny A (98 osob), Běchovice-ústavy (82) nebo Práce (80). Ve většině zmíněných urbanistických obvodů Prahy s nejvyššími počty přistěhovalých Moldavanů se nacházejí ubytovny, jež nabídkou skromně zařízeného a levného ubytování cílí právě na ekonomicky slabší obyvatelstvo, jímž moldavští imigranti podle všech indicií jsou. V posledním období značně klesnul počet přistěhovalých ze zahraničí (ze 2,2 tis. v letech 2006-2008 na 622 osob), ale i celkový počet přistěhovalých Moldavanů do Prahy (tabulka 27). V letech 2009-2011 se většina Moldavanů do Prahy přistěhovala z ostatních urbanistických obvodů hlavního města (57,3 %) a obcí Česka (27,6 %). Ve výrazně nižší míře než dosud se stěhovali do nerezidenční zástavby, převažovala spíše migrace do činžovních domů a na sídliště. Ze srovnání s ostatními podrobněji analyzovanými skupinami imigrantů do Prahy vyplývá, že Moldavané jsou, podle mého názoru do ještě větší míry než Ukrajinci, příkladem pracovních migrantů: pouze mizivé počty Moldavanů se stěhují do lokalit s dobrou adresou v centru a vnitřním městě, naopak nejčastěji směřují do území bez rezidenční zástavby a jsou velice citliví na výkyvy české migrační politiky, zejména co se týče imigrace ze zahraničí – s jejím zpřísněním se tento proud snížil na necelou třetinu svého původního počtu z let před krizí. Moldavští migranti z Prahy (a částečně i přistěhovalí z obcí Česka) se ve srovnání s Moldavany přistěhovalými ze zahraničí, stejně jako výše zmínění Vietnamci, též ve větší míře stěhují na sídliště a do domků v kompaktní zástavbě a daleko méně do nerezidenčních oblastí. Volba relativně vyššího standardu bydlení, který nabízí sídliště či domky v kompaktní zástavbě oproti

oblastem bez obytné zástavby, podle mého názoru odráží lepší znalost prostředí a zřejmě i finanční zajištění těch imigrantů, kteří již v Česku (a zejména v Praze) předtím určitý čas pobývali.

Tabulka 27: Imigrace Moldavanů do typů zástavby podle časových období a původního místa bydliště

Typ zástavby	Celkový počet přistěhovalých			Podíl přistěhovalých do typů zástavby			
	2003-2005	2006-2008	2009-2011	celkem	ze zahraničí	z Prahy	z obcí Česka
Historická zástavba	27	74	45	1,35	1,81	1,15	1,18
Vilová zástavba	121	493	273	8,18	8,56	7,23	8,73
Činžovní domy	494	1 313	1 240	28,10	28,88	28,80	29,99
Sídliště	452	1 307	1 531	30,34	26,52	36,20	31,92
Domky v kompaktní zástavbě	158	388	347	8,23	6,85	8,99	9,86
Venkovská zástavba	166	404	325	8,25	9,17	7,69	8,01
Nerezidenční zástavba	358	970	358	15,55	18,21	9,94	10,32
Praha celkem	1 776	4 949	4 119	100	100	100	100

Zdroj: ČSÚ 2012c

Poslední vybranou skupinou cizinců analyzovanou v této práci jsou **imigranti z Číny**, jichž se do Prahy v letech 2003-2011 přistěhovalo přes 9 tisíc. Přestože již v roce 2001 byla patrná nejvyšší koncentrace Číňanů do pásu katastrálních území na východě Prahy (Valenta 2006), nejvýznamnější příjmové oblasti imigrace Číňanů se v zájmovém období nacházely spíše v jiných částech města (příloha 17). Nejvyšší celkové počty přistěhovalých Číňanů byly zaznamenány v katastrálních územích Stodůlky (650 osob), Žižkov a Libeň (356 osob). Jedná se o populačně silná katastrální území, v nichž jsou počty bydlících Číňanů vzhledem k bydlícímu obyvatelstvu ostatních občanství relativně nevýznamné. Vysoká koncentrace Číňanů podle cenzu z roku 2001 v práci Ondřeje Valenty (2006) ukazovala spíše na území s nižším celkovým počtem obyvatel. V absolutních hodnotách žilo v roce 2001 nejvíce Číňanů v katastrálních územích Stodůlky (91), Černý Most (72) a Chodov (55 osob; ČSÚ 2013c). Právě tato KÚ se též objevují mezi nejčastějšími novými místy bydliště Číňanů přistěhovalých do Prahy mezi lety 2003 a 2011. Nejvíce Číňanů se ve sledovaném období přistěhovalo do Prahy ze zahraničí (45 %), z toho pouze několik jedinců z jiných zemí než z Číny (po 3 osobách z Vietnamu a Ukrajiny). Z obcí Česka se do Prahy přistěhovalo 12,5 % všech Číňanů, nejčastěji z krajských měst (64 z Brna, 61 z Ostravy, 26 z Ústí nad Labem, 24 z Olomouce) nebo různě velkých sídel blízko Prahy (36 Kolína, 35 z Mratína, 32 z Klecan, 24 z Měšic). Na vnitropražskou migraci Číňanů připadalo zhruba 42,5 % všech stěhování. Na úrovni katastrálních území se Číňané stěhovali téměř do všech území Prahy, přičemž nejvyšší počty přistěhovalých byly zaznamenány ve vnitřním a vnějším městě. Také

Číňané se do Prahy stěhovali nejvíce v období předcházejícím hospodářské krizi (tabulka 28). Po roce 2008 rostly počty přistěhovalých Číňanů pouze v několika katastrálních územích, například v Dejvicích, Vršovicích a v Libni. V letech 2003-2005 se Číňané stěhovali do Prahy převážně ze zahraničí, v menší míře také z obcí v Česku, přičemž téměř polovina z nich se usazovala na pražských sídlištích (příloha 18). V následujícím období vzrostl počet přistěhovalých Číňanů, zejména díky zesílení proudů imigrace ze zahraničí (oproti předchozímu období se zvýšil počet přistěhovalých o 82 %) a z Prahy (oproti období let 2003-2005 došlo přibližně k pětinasobnému nárůstu počtu stěhování Číňanů mezi urbanistickými obvody Prahy), došlo také k nárůstu podílu přistěhovalých do činžovních domů na úkor sídlišť (tabulka 28). Po roce 2008 se výrazně snížil počet přistěhovalých Číňanů, přičemž největší pokles počtu přistěhovalých byl zaznamenán u přistěhovalých ze zahraničí (oproti rokům 2006-2008 zhruba na třetinu). V průběhu celého sledovaného období let 2003-2011 se postupně zvyšoval podíl Číňanů stěhujících se do nerezidenčních urbanistických obvodů v Praze. To podle mého názoru může souviset s výše zmíněným předpokladem podobného typu pracovní migrace Číňanů, jaká je známa u Vietnamců, tedy s migrací málo kvalifikovaných pracovníků na sekundárním trhu práce, kterým špatná orientace v novém prostředí a nízké finanční ohodnocení neumožňují vyšší standard bydlení. Poměrně vysoké podíly přistěhovalých z Prahy a z Česka do venkovské zástavby naopak naznačuje, že někteří čínští imigranti, pravděpodobně dlouhodoběji usazené rodiny s dětmi, se stěhují do prostornějšího bydlení v domcích v klidnějších částech města.

Tabulka 28: Imigrace Číňanů do typů zástavby podle časových období a původního místa bydliště

Typ zástavby	Celkový počet přistěhovalých			Podíl přistěhovalých do typů zástavby			
	2003-2005	2006-2008	2009-2011	celkem	ze zahraničí	z Prahy	z obcí Česka
Historická zástavba	78	116	82	3,06	3,33	2,69	3,37
Vilová zástavba	129	521	160	8,98	11,81	6,88	5,95
Činžovní domy	450	1 049	729	24,71	24,80	24,64	24,60
Sídliště	858	1 397	890	34,88	35,55	33,46	37,30
Domky v kompaktní zástavbě	288	649	351	14,28	13,73	15,25	12,97
Venkovská zástavba	207	454	271	10,34	8,85	11,42	11,99
Nerezidenční zástavba	17	103	218	3,75	1,92	5,66	3,82
Praha celkem	2 027	4 289	2 701	100	100	100	100

Zdroj: ČSÚ 2012c

6.3 Vývoj koncentrace obyvatelstva v Praze podle občanství

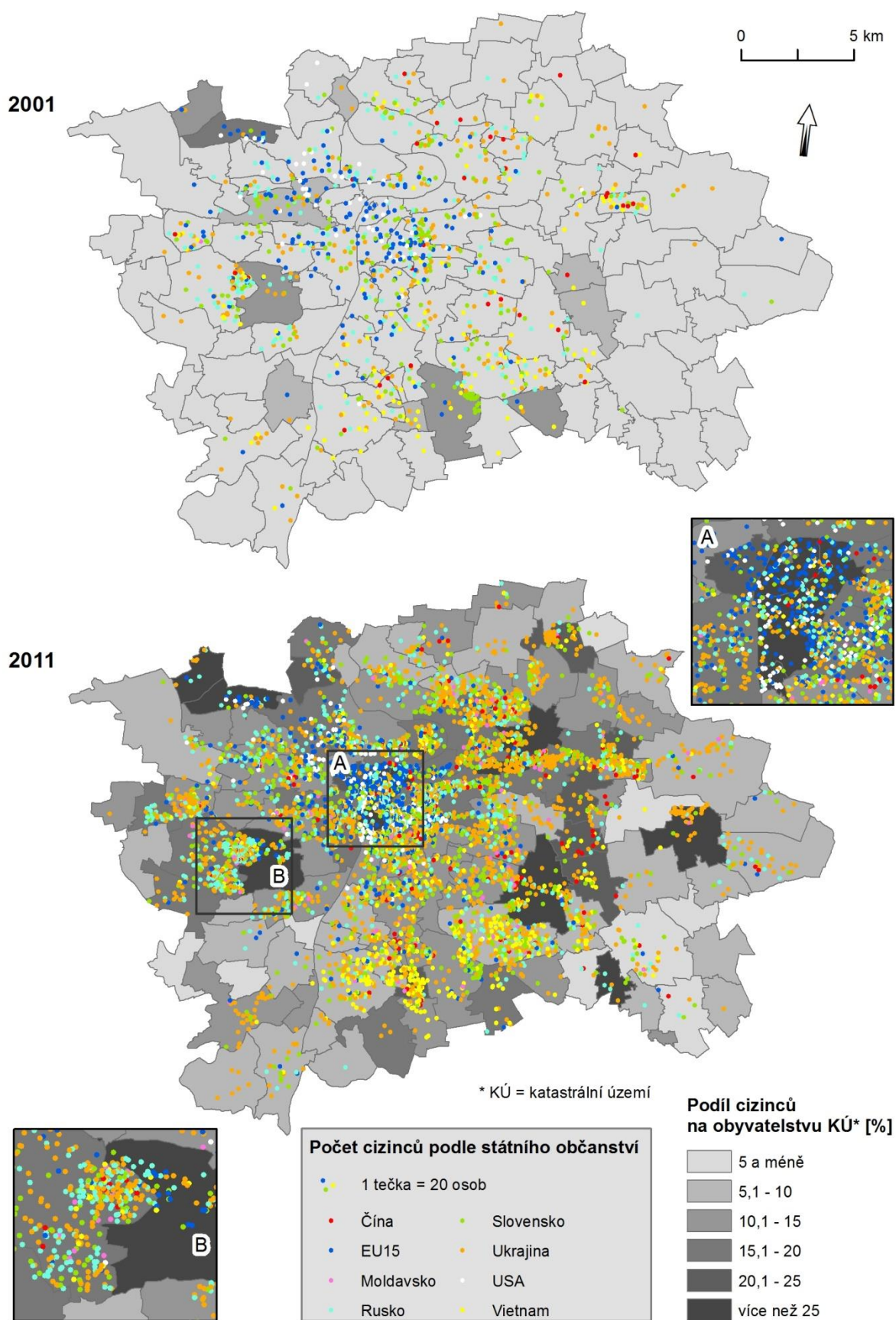
Stejně jako obecně pojatá mobilita s sebou nutně přináší změnu (Burgess 1925), také jedna z jejích složek, rezidenční mobilita, je příčinou proměny města. V Praze je hybnou silou především mechanický pohyb – migrace. Předchozí text představil základní pravidelnosti migračních pohybů vybraných skupin obyvatel: majoritní populace a šesti vybraných etnických menšin. Výsledkem jejich stěhování, ale pochopitelně též stěhování dalších skupin cizinců, je změna sociálně prostorové struktury města, kterou je možné sledovat ve výsledcích posledních cenzů.

Jak již bylo uvedeno výše, cizinci tvoří v průběhu posledních let stále větší podíl pražské populace. Mezi lety 2001 a 2011 došlo k významnému nárůstu počtu i podílu občanů cizích zemí na celkovém počtu obyvatel pobývajících v drtivé většině městských částí Prahy (obrázek 4). Na začátku sledovaného období byli cizinci nejvíce koncentrováni v několika katastrálních územích při administrativních hranicích města (Nebošice, Kunratice) nebo ve vnějším městě (Jinonice), z nichž většina si vysoký podíl cizinců udržela, případně došlo k jeho dalšímu nárůstu. Nově se územím s nejvyšším podílem cizích státních příslušníků stala také katastrální území v historickém jádru Prahy, jež byla cílem migrace řady cizinců především z vyspělého světa, a současně se z něj vystěhovalo původní české obyvatelstvo. Významné podíly cizinců na obvykle bydlícím obyvatelstvu byly v roce 2011 zaznamenány též v některých katastrálních územích na pražské periferii a ve vnějším městě, kam se stěhovali imigranti ze zemí na východ od Česka (Běchovice, Pitkovice, Hostivař). Zvýšil se i podíl bydlících cizinců na obyvatelstvu katastrálních území ve vnitřním městě s převažující zástavbou činžovních domů, do níž se stěhovali občané východních zemí, ale také příslušníci států Evropské unie nebo Američané. Na základě analyzovaných dat nelze tvrdit, že by se území Prahy stávalo etnicky heterogenním, tedy že by v jeho specifických částech získávali významnou početní převahu občané jednoho cizího státu nad ostatními. Jedná se spíše o koncentraci určitých typů imigrantů do různých území, a to v závislosti na jejich socioekonomickém postavení: zatímco lépe situovaní Američané a Západoevropané se usazují na „dobrých adresách“, ekonomičtí imigranti, jichž je v Praze většina z Ukrajiny, méně pak také z Moldavska, jsou rozseti po méně lukrativních místech ve městě. Cizinci většiny zkoumaných státních občanství žijí též v suburbánních lokalitách tzv. venkovské zástavby na okraji města; jedná se tak pravděpodobně o cizince, kteří jsou usazení v Praze i s rodinou a nachází se v relativně dobrém socioekonomickém postavení. Zejména v případě typických ekonomických migrantů nicméně jejich koncentrace v této oblasti může znamenat spíše přítomnost dělnických ubytoven.

Dílčím cílem této kapitoly bylo též zjistit, zda v Praze dochází k řetězové imigraci cizinců, která by způsobovala vystěhovávaní majoritní populace z území. Ze srovnání salda migrace cizinců a Čechů

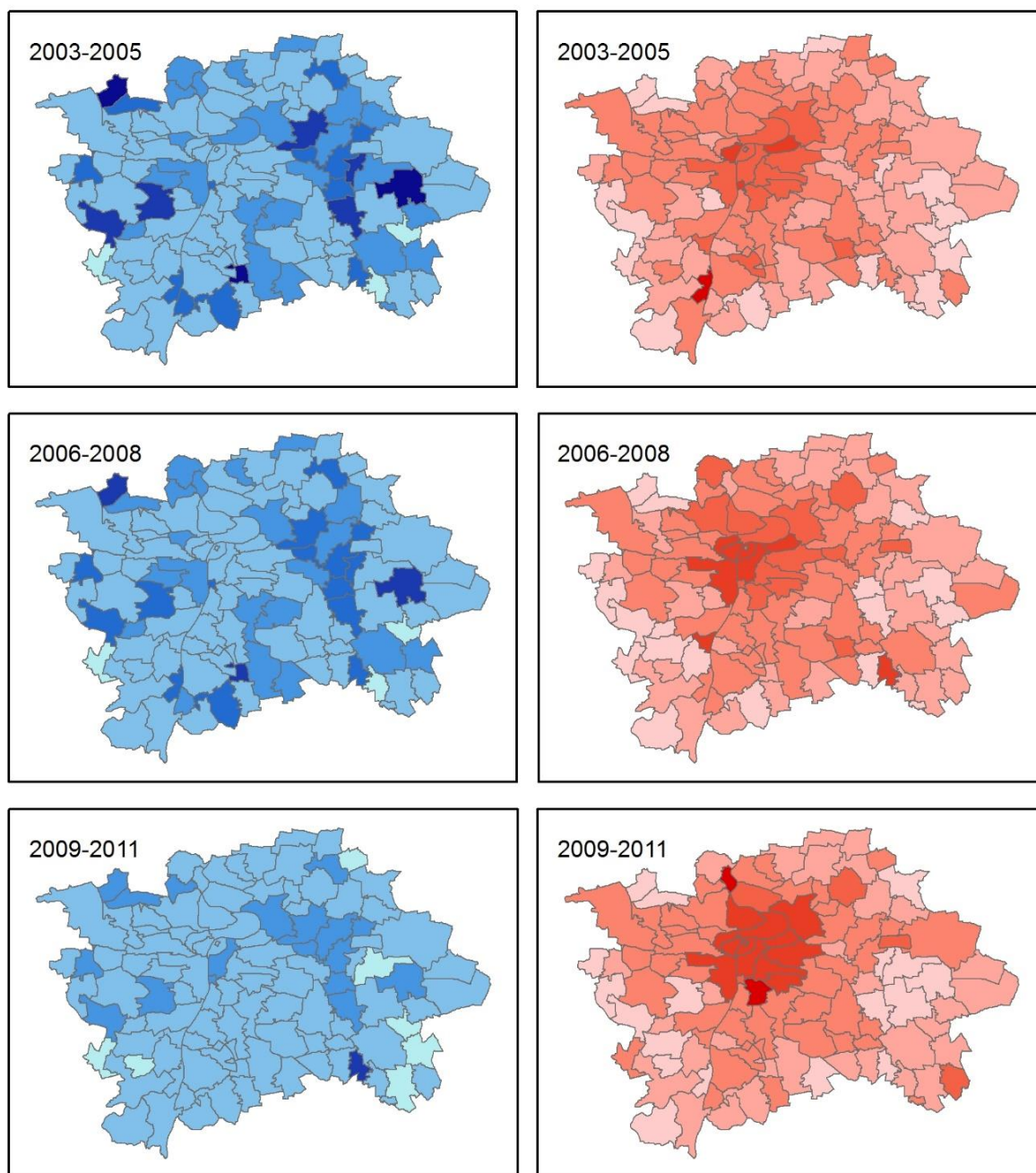
(obrázky 2 a 3) vyplývá, že v absolutních hodnotách se nejvíce cizinců stěhovalo právě do těch katastrálních území, odkud se vystěhovali občané Česka. Vlivem porovnávání absolutních počtů přistěhovalých a vystěhovalých však vynikají zejména katastrální území ve vnitřním a vnějším městě, tedy ta s nejvyšším počtem obyvatel. Vhodnější metodou pro zodpovězení výše uvedené otázky je podle mého názoru porovnání hrubých měr přistěhování cizinců a vystěhování Čechů, které lépe vypovídají o významnosti migrace vzhledem k počtu bydlícího obyvatelstva. Vizuální korelace zmíněných hrubých měr migrace ve třech časových obdobích (obrázek 5) nenaznačuje, že by ve stejných územích byly zaznamenány vysoké míry přistěhování cizinců a současně (nebo v následujícím období) vysoké míry vystěhování Čechů. Zvolená hierarchická úroveň katastrálních území však zahrnuje poměrně velké jednotky (rozloha největšího z nich je téměř 1 700 ha, v populačně nejsilnějších katastrech žije kolem 60 tis. osob), které mohou být vnitřně značně diferencované. Do ukazatele hrubé míry přistěhování cizinců navíc vstupovaly údaje za všechny cizince přistěhovalé do Prahy. Postoj české veřejnosti k cizincům se však dosti liší v závislosti na jejich národnosti (CVVM 2005), a tak by zřejmě byl výsledek odlišný, pokud bychom porovnávali vybranou skupinu přistěhovalých cizinců, kteří se mezi Čechy neteší příliš velké oblibě, s vystěhováním českého obyvatelstva. Migrace různých skupin obyvatelstva přes hranice zvoleného území se navíc může projevit až po delší době, neboť probíhá plynule a je dlouhodobou záležitostí (Musil 1967). Pouhá korelace přistěhovalectví cizinců a vystěhovalectví Čechů také neumožňuje formulovat závěry o kauzální závislosti jednoho jevu na jiném. Myslím si proto, že zvoleným způsobem není možné docílit jasného závěru. Jako nejvhodnější metoda, jak zjistit, zda je příčinou vystěhování majoritní populace z území rostoucí počet imigrantů, se proto jeví analýza na co nejnižší možné hierarchické úrovni, například v jednotlivých domech nebo domovních blocích. To však, s ohledem na rozlohu Prahy, přesahuje rámec diplomové práce. Existenci zmíněného vztahu mezi majoritou a cizinci je možné alespoň ověřit na příkladu vybraného území pomocí případové studie v poslední části práce.

Obrázek 4: Vývoj počtu a rozmístění cizinců v Praze mezi lety 2001 a 2011

Zdroj: ČSÚ 2001a, ČSÚ 2013c, ČSÚ 2013f

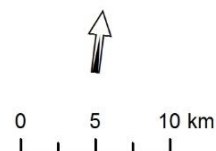
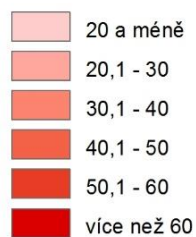
Obrázek 5: Celkové počty přistěhovaných cizinců a vystěhovaných Čechů podle katastrálních území Prahy v letech 2003-2011

Hrubá míra přistěhování* cizinců do KÚ Prahy

Hrubá míra vystěhování* Čechů z KÚ Prahy

* hrubé míry přistěhování (hmi) a vystěhování (hme) byly vypočteny jako podíl průměrného ročního počtu přistěhovaných, resp. vystěhovaných na 1 000 obyvatel středního stavu v katastrálním území (KÚ)

Zdroj: ČSÚ 2012c, ČSÚ2012g

7. PŘÍPADOVÁ STUDIE NOVÉ BUTOVICE-ZÁPAD

Cizinci jsou stále významnější⁴⁰ součástí dnešního obyvatelstva Prahy: každý osmý obyvatel hlavního města je v současné době občanem jiného státu než České republiky (kapitola 4). Na rozdíl od tradičně migračně stabilní české populace se cizinci vyznačují vyšší intenzitou stěhování, proto s rostoucím podílem cizích státních příslušníků v Praze roste také celková migrační aktivita obyvatelstva. Přestěhováním přispívá každý migrant k postupné proměně míst, mezi kterými se stěhuje, a tím i celkové sociálně prostorové struktury města. Předcházející kapitoly ukázaly, že jednotlivé typy území v rámci hlavního města jsou vystaveny dopadům migrace v různé míře a že se na stěhování v nich podílejí specifické skupiny obyvatelstva.

Přestože již bylo provedeno několik výzkumů týkajících se občanů Ruské federace v Česku (například Drbohlav a kol. 1999; Janíčko 2010), jedná se o dosud poměrně málo poznanou komunitu, což bylo motivací pro provedení případové studie zabývající se právě touto skupinou cizinců. Z pražských urbanistických obvodů (UO) patří mezi ruskými migranty k dlouhodobě nejpreferovanějším UO Nové Butovice-západ (tabulka 2) a jeho okolí. Případová studie zmíněného území v této kapitole vychází z předpokladu, že vlivem dlouhotrvajícího přílivu značného počtu imigrantů dochází k proměně cílové lokality stěhování. Následující odstavce nejprve představují použité metody výzkumu, v další části kapitoly je stručně charakterizováno zkoumané území a imigrace osob s ruským státním občanstvím do UO, poté je diskutován počet bydlících cizinců v lokalitě. Další část textu přibližuje, jaký je skutečný vliv imigrace Rusů na sociální prostředí zájmového území a jak proměnu místa vnímají lokální aktéři. Ze zjištěných informací je rovněž odvozena pravděpodobná míra stability analyzované skupiny cizinců žijících v území.

7.1 Metodika případové studie

Cílem případové studie je podle Hendla (2005, s. 104) „detailní studium jednoho případu nebo několika málo případů“, k němuž bývá využita celá řada dílčích výzkumných metod a různé zdroje dat. V geografickém výzkumu města je analýza vybrané případové lokality klíčem k poznání institucí, aktérů a mechanismů, jež mají vliv na organizaci městského prostoru, a díky pochopení kauzálních závislostí odehrávajících se v území umožňuje detailní hodnocení zkoumaného jevu (Ouředníček a kol. 2009). Zevrubná znalost všech aspektů problematiky zkoumaného případu pomáhá dosáhnout

⁴⁰ V roce 2001 činil podíl cizinců na obyvatelstvu Prahy 3 %, podle údajů ze Sčítání lidu, domů a bytů 2011 se za uplynulé desetiletí zvýšil na 12,83 % (ČSÚ 2013h, vlastní výpočet).

lepšího porozumění dalším případům podobného druhu. Případová studie urbanistického obvodu Nové Butovice-západ si klade za cíl odpovědět na otázky, zda statistikou evidovaný počet bydlících cizinců s ruským státním občanstvím odpovídá jejich skutečnému počtu ve zkoumaném území a jak se vlivem imigrace Rusů mění jeho sociální prostředí.

Pro zodpovězení první otázky byla konfrontována data z registrů migrace, jež využívají rovněž ostatní kapitoly předkládané diplomové práce, s údaji o bydlícím obyvatelstvu zjištěnými v rámci Sčítání lidu, domů a bytů v březnu 2011, s informacemi získanými z katastru nemovitostí (KN) a během terénního mapování. Prostřednictvím webové služby Nahlížení do katastru Českého úřadu zeměměřického a katastrálního (ČÚZK) byl zjišťován počet ruských vlastníků u všech nemovitostí v zájmovém území (na základě jejich jmen) a také počet vlastníků s místem bydliště v Rusku. V rámci procházení informací z KN byla rovněž – prostřednictvím informací z Obchodního rejstříku dostupných na webových stránkách <http://rejstrik.penize.cz/> a <http://rejstrik-firem.kurzy.cz/> – analyzována identita firem, jež jsou vlastníky nemovitostí v lokalitě, a bylo zaznamenáváno, zda se jedná o firmu s podílem ruských vlastníků (podle jmen jednatelů a vlastníků a podle adresy). Metoda umožňuje získat aktuální informace o pravděpodobném podílu jednotlivých skupin obyvatel, její slabinou je však nemožnost odlišení vlastníků nemovitostí z Ruska od obyvatel jiných postsocialistických zemí. Některé nemovitosti v lokalitě jsou navíc majetkem Hlavního města Prahy, a proto se o složení jejich obyvatelstva z KN nelze nic dozvědět.

Proto byla zvolena doplňková metoda terénního mapování bydlícího obyvatelstva. U všech rezidenčních objektů nacházejících se v zájmovém území byl vyhledán domovní zvonek a sečten celkový počet zvonků a počet zvonků s rusky vyhlížejícími jmény. Zvonky nebyly nalezeny nebo nebyly dostupné pouze v necelých 5 % případů, tj. u čtyř domovních vchodů. Z popisů zvonků tak bylo odvozeno, jaký podíl bytů je obydlen Rusy, resp. občany zemí bývalého Východního bloku. Podobně jako u Nahlížení do katastru se totiž ani zde nepodařilo od sebe odlišit občany Ruské federace, Ukrajiny a ostatních zemí bývalého Sovětského svazu.

Doplňkové údaje vypovídající o skutečném obyvatelstvu s cizí státní příslušností – počty žáků ve vybraných školách ve školním roce 2012/2013 – byly poskytnuty Ing. Václavovou z odboru školství Úřadu městské části Prahy 13. Konkrétně se jednalo o obě mateřské školy (MŠ Rosnička, MŠ Havaj) působící na území UO Nové Butovice-západ a dvě základní školy nacházející se v těsné blízkosti zájmového území (FZŠ Mezi Školami v UO Nové Butovice-východ, FZŠ Otokara Chlupa v UO Nové Butovice-jih). Z veřejně dostupných informací na webu školy byly též zjištěny počty studentů Gymnázia Jaroslava Heyrovského, jež leží uprostřed UO Nové Butovice-západ.

Vzhledem k neexistenci některých potřebných statistických dat týkajících se zájmového území byly informace shromažďovány také pomocí dalších metod, jež umožňují získat měkká data, která jsou vhodným doplňkem k datům statistickým (Ouředníček a kol. 2009). Změna sociálního prostředí případového území byla zjišťována v červnu a červenci 2013 pomocí terénního pozorování a rozhovorů s místními aktéry, z nichž někteří jsou současně obyvateli zájmového území. Celkem bylo uskutečněno 11 rozhovorů s aktéry působícími v ZSJ Nové Butovice-západ nebo v blízkém okolí (tabulka 29). Pro analýzu aktérů byly vybrány instituce, jež jsou často konfrontovány s přítomností cizinců v území: vybrané odbory Úřadu městské části Praha 13, vzdělávací instituce, ordinace lékařů, obecně prospěšná společnost zabývající se integrací imigrantů, realitní kancelář; o způsobu života Rusů vypovídá též rozhovor s prodavačkou v prodejně chovatelských potřeb nacházející se v zájmovém území. V první části rozhovorů bylo zjišťováno, zda a jakým způsobem aktéři vnímají nárůst počtu ruských obyvatel v zájmovém území, a jaký je podle jejich zkušeností pravděpodobný počet Rusů žijících v lokalitě. Hlavním cílem, kterému byla věnována druhá, obsáhlejší část rozhovoru, bylo zjistit, jak se projevuje imigrace Rusů v širším lokálním prostředí z pohledu každého z aktérů, a jak aktéři vnímají přistěhovalectvím vyvolanou změnu sociálního prostředí. Jednotlivé rozhovory byly přizpůsobeny problematice relevantní oboru, znalostem a zkušenostem každého z aktérů. Většina respondentů byla dotazována osobně, pouze ve dvou případech probíhala komunikace telefonicky nebo emailem.

Tabulka 29: Přehled dotázaných aktérů

Instituce	Jméno a role respondenta	
Úřad městské části Praha 13, Odbor sociální péče a zdravotnictví, Oddělení prevence a rozvoje sociálních služeb	Mgr. Hana Tyranová	koordinátorka sociální prevence
Úřad městské části Praha 13, Odbor stavební, Oddělení územního rozhodování	Věra Hurajčíková	referentka územního plánování
Realitní kancelář Chirš	Mgr. Veronika Pavlíková	realitní poradkyně
Mateřská škola Havaj	Pavla Havlová	ředitelka
Fakultní základní škola Mezi Školami	PaedDr. Marta Šefčíková	zástupkyně ředitele
FZŠ prof. O. Chlupa	Marie Pevná	učitelka
Integrační centrum Praha 13	Bc. Pavel Albrecht	vedoucí pobočky
Dům dětí a mládeže Stodůlky	Mgr. Hana Pevná	lektor
Medicur s.r.o.	MUDr. Diana Krásová	praktická lékařka
Zdravotnické zařízení – ordinace MUDr. Hrdinové	MUDr. Jana Hrdinová	praktická lékařka
Weber-Mlýn – prodejna chovatelských potřeb	-	prodavačka

Zdroj: autorka

7.2 Urbanistický obvod Nové Butovice-západ a ruské obyvatelstvo

Urbanistický obvod Nové Butovice-západ leží při západním okraji Prahy v městské části Praha 13 (Příloha 19). Jedná se o území s novou sídlištní zástavbou, která byla realizována v poslední fázi komplexní bytové výstavby (Ouředníček 2003a), další budovy byly postaveny na počátku 21. století (obrázek 6). Zatímco v roce 1991 nebylo zjištěno žádné obyvatelstvo bydlící v území (ČSÚ 1991), do roku 2001 vzrostla populace UO Nové Butovice-západ na téměř 2,5 tisíce obyvatel a za další desetiletí se zdvojnásobila (ČSÚ 2013f). Také v současné době jsou obyvatelstvo i bytový fond zájmového území mladší než obyvatelstvo Prahy jako celku (tabulka 30), což potvrzuje obecnou platnost korelace mezi stářím bytového fondu a věkem obyvatel (Musil 1968). S relativně nedávnou dobou výstavby souvisí také vyšší kvalita bytového fondu. Na území UO se v roce 2011 nacházelo 90 budov o celkovém počtu 2 392 bytů (Analýza 2011). Vlastní analýza katastru nemovitostí zjistila 1 935 vlastníků bytů a nebytových prostor v šedesátce budov a dalších více než 20 budov, jejichž vlastníkem je Hlavní město Praha. V lokalitě se podle výsledků terénního šetření nachází 83 objektů s číslem popisným určených k bydlení.

Tabulka 30: Srovnání vybraných charakteristik UO Nové Butovice-západ a Prahy

Ukazatel	Nové Butovice - západ	Praha
Počet obyvatel (2011)	5 213	1 268 796
Podíl cizinců (2011)	38,81	14,84
Průměrný věk obyvatel (2011)	35,19	41,20
Průměrné stáří obydlených domů (2001)	6,25	50,83
Průměrný počet m ² celkové plochy na byt (2001)	75,09	66,68
Průměrný počet obytných místností na byt (2001)	2,77	2,37
Podíl bytů I. kategorie (2001)	98,79	94,05
Podíl bytů II., III. a IV. kategorie (2001)	0,46	4,88

Zdroj: ČSÚ 2001a, ČSÚ 2013c, ČSÚ 2013d

Urbanistický obvod Nové Butovice-západ byl v posledním desetiletí nejčastějším cílem migrace občanů s ruským státním občanstvím: registry migrace evidují 1 078 přistěhovalých Rusů během let 2003-2011 (kapitola 3.3). Podle údajů z cenzu se počet obyvatel-Rusů v území zvýšil více než trojnásobně (tabulka 31), jejich podíl na obyvatelstvu UO však mezi lety 2001 a 2011 mírně poklesnul – z 27,53 % na necelých 25 %. Stále se však jedná o nejvýznamnější cizineckou složku populace zájmového území, což kromě statistických údajů (příloha 20) potvrzují také realizované rozhovory s lokálními aktéry a rezidenty. Za pravděpodobnou příčinu imigrace ruských občanů právě

do UO Nové Butovice-západ lze ve shodě s Jarešem (2006) považovat nabídku volných bytů ke koupi, které svou výměrou a kvalitou vyhovují movitější ruské klientele, ať už pro trvalé bydlení nebo – díky dobré dopravní dostupnosti na pražské letiště – pro občasné návštěvy. Druhou početnou skupinou cizinců obývajících zájmové území jsou občané Ukrajiny, kteří představují téměř 23 % všech cizinců v území. U více než 9 % cizinců v zájmovém území se státní občanství v cenzu 2011 nepodařilo zjistit. Další skupiny cizinců – Slováci a Vietnamci – jsou v UO Nové Butovice-západ zastoupeny pouze čtvrtinovým, resp. pětinnovým počtem oproti občanům Ruské federace (graf 15, příloha 20).

Obrázek 6: Nová výstavba na Slunečním náměstí, v pozadí panelové domy z konce 90. let

Foto: autorka

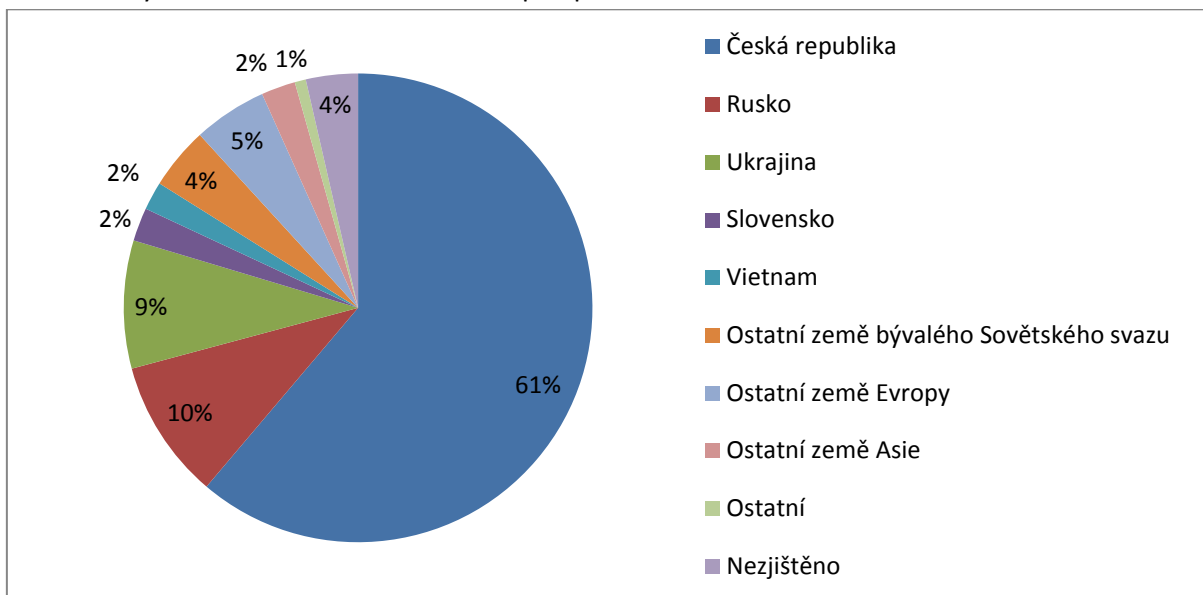
Tabulka 31: Obyvatelstvo UO Nové Butovice-západ a Prahy podle státního občanství

	2001			2011		
	Počet obyvatel	z toho cizinci	z toho Rusové	Počet obyvatel	z toho cizinci	z toho Rusové
Nové Butovice-západ	2 446	563	155	5 213	2 023	502
Praha	1 169 106	35 073	3 997	1 268 796	162 791	19 853

Zdroj: ČSÚ 2013f

Poznámka: Sčítání lidu, domů a bytů 2001 je zatíženo velkou chybovostí zjištěných údajů o cizincích. Podle Čermákové (2002) nebyla sečtena asi polovina registrovaných cizinců.

Graf 15: Obyvatelstvo UO Nové Butovice-západ podle státního občanství v roce 2011

Zdroj: ČSÚ 2013f

Ze srovnání charakteru migrace cizinců podle státního občanství (tabulka 22) vyplývá, že v případě stěhování Rusů do Prahy se více než u jiných zkoumaných skupin uplatňuje migrace celých rodin. Podle Drbohlava a kol. (1999, s. 4) je migrace z Ruska motivována především silnými push faktory, z nichž nejvýznamnější představuje „totální krize sociální sféry společnosti Ruské federace“, zahrnující mimo jiné nezaměstnanost, zvětšující se rozdíly mezi bohatými a chudými, nedostupnost lékařské péče nebo obecně zhoršující se kvalitu života včetně rozpadu společenských vztahů. Dalšími z push faktorů emigrace Rusů jsou politická nestabilita a strach z kriminality (Drbohlav, Janská 2004). Na straně pull faktorů mezinárodní migrace Rusů stojí podle ruských odborníků „stabilní ekonomický rozvoj, tradiční respekt k lidským právům, sociální benefity (i pro cizince), a rostoucí potřeba pracovní síly vyvolaná stárnutím domácí populace“ (Iontsev, Ivakhniouk 2004, s. 236), tedy hodnoty, jichž se v dnešním Rusku příliš nedostává (Janíčko 2010). To potvrzuje též nedávné dotazníkové šetření, z jehož výsledků vyplývá obrat v migračních motivacích Rusů do Česka. Oproti dříve nejčastěji zmiňovaným push faktorům emigrace z Ruska, tedy politické nestabilitě, sociálním problémům v Rusku a obavám z kriminality (Drbohlav a kol. 1999), respondenti v roce 2010 byli k migraci obvykle motivováni spíše pull faktorem představovaným lepšími životními podmínkami v Česku (Janíčko 2010). Ruští podnikatelé jsou do Česka přitahováni také přívětivějším obchodním prostředím, movitější obyvatelstvo láká též lepší ochrana majetku za hranicemi Ruské federace (Just 2010). Zmíněným důvodům pro vystěhování z Ruska odpovídá poměrně vysoký podíl ruských občanů majících v Česku trvalý pobyt i charakter migrace, kdy se stěhují celé nukleární rodiny (Drbohlav, Janská 2004). Oproti jiným skupinám cizinců v Česku jsou Rusové k migraci podstatně méně

motivováni ekonomicky, čemuž odpovídá i jejich socioekonomické postavení. Ruští občané žijící v Česku podle provedených výzkumů obvykle nemají problém materiálně zabezpečit své rodiny, často se jedná o podnikatele nebo zaměstnance v relativně dobře hodnocených pracovních pozicích (Drbohlav a kol. 1999). Také migrace ruských občanů do UO Nové Butovice-západ je patrně vyvolána důvody podobnými těm výše zmíněným, neboť charakteristiky migračního proudu do zájmového území jsou velmi podobné podobě migrace Rusů do Prahy či celého Česka: významnými složkami migračního proudu jsou ženy a ekonomicky neaktivní osoby, do UO Nové Butovice-západ se ve sledovaném období přistěhoval ještě větší podíl dětí a osob v důchodovém věku než do Prahy jako celku (tabulka 32). Velký zájem o lokalitu mezi občany Ruské federace a rodinný charakter migrace z Ruska potvrzují také zkušenosti pracovníků Integrovaného centra Praha 13 (Albrecht 2013). Podle jejich informací začali kolem roku 2004 movití Rusové nakupovat nemovitosti v blízkosti stanice metra Hůrka v Nových Butovicích; někteří se do lokality sami nastěhovali, jiní nemovitosti dále pronajímají rodinám krajanů, které se zde chtějí usídlit (Albrecht 2013). Z rozhovorů s některými aktéry (např. Pevná 2013b) byla též v případě novobutovických Rusů potvrzena migrace motivovaná politickou nestabilitou a zejména obavami o vlastní bezpečnost.

Také informace poskytnuté zástupkyní ZŠ Mezi Školami Mgr. Šefčíkovou potvrzují trend nárůstu počtu Rusů v lokalitě v posledním desetiletí. Zatímco od počátku 90. let bylo mezi žáky pouze několik jednotlivců s ruským občanstvím, k podstatnému zvýšení počtu ruských dětí ve škole došlo před zhruba 6-7 lety (Šefčíková 2013). Na Gymnáziu Jaroslava Heyrovského, jež se nachází uprostřed UO Nové Butovice-západ, se počty ruských studentů rovněž postupně zvyšují, přičemž k největšímu nárůstu počtu i podílu na všech studentech došlo kolem roku 2005 (Výroční 2013).

V zájmovém území operuje realitní kancelář⁴¹ specializovaná na ruskou klientelu, jejíž majitel i někteří zaměstnanci jsou Rusové. Realitní poradkyně RK Chirš potvrzuje, že oblast Nových Butovic je zákaznicky z Ruska stále velmi žádaná, a že o zdejší nemovitosti mají zájem jak velmi movití zákazníci kupující novostavby, tak i ekonomicky slabší obyvatelstvo, které hledá spíše menší byty ke koupi nebo k pronájmu. Některé ruské rodiny bydlící v nájemním bydlení vyjadřují úmysl dlouhodobého usazení, majitelé bytů jim proto zajišťují vybavení nábytkem (Pavlíková 2013). Ze zájmu o vlastnictví nemovitosti a spíše rodinného charakteru migrace do lokality lze usuzovat, že cizinci s ruským státním občanstvím se stěhují za účelem usazení se v novém místě bydliště a že se tedy jedná spíše o stabilní složku populace. Oslovení aktéři z MŠ a ZŠ na území zájmového území rovněž potvrzují vysoké počty ruských dětí docházejících dlouhodobě do tamních vzdělávacích zařízení (Havlová 2013; Šefčíková

⁴¹ V pražských ulicích a na internetu byly objeveny též další realitní kanceláře s výhradně ruskojazyčnými poutači a specializované servery inzerující pražské nemovitosti, ale také například pracovní příležitosti v Praze nebo vybavení bytu, v azbuce. Jedná se například o kancelář společnosti Praga Dom ve vestibulu stanice metra Můstek a webové servery <http://doska-cz.ru/> nebo <http://www.zdes.cz/>.

2013). V zájmovém území dochází též k sestěhovávání rodin (Pavlíková 2013) do bytů v jednom domě nebo v blízkém okolí a k imigraci starších rodinných příslušníků z Ruska, o něž se jejich rodina může lépe postarat zde (tabulka 32; Albrecht 2013).

Tabulka 32: Imigrace Rusů do Prahy a do UO Nové Butovice-západ v letech 2003-2011

Ukazatel	Praha	Nové Butovice-západ
Průměrný věk	28,90	29,87
Podíl přistěhovaných mladších 15 let	12,19	15,68
Podíl přistěhovaných starších 65 let	1,34	1,48
Podíl žen	53,74	53,34

Zdroj: ČSÚ 2012c

Druhou skupinou, kterou lze mezi Rusy v Nových Butovicích pozorovat, jsou movité osoby, pro které pořízení bytu v lokalitě představuje určitou formu druhého bydlení. Nebydlí v nich trvale, jejich byty jsou tak po většinu roku prázdné a majitelé je využívají pouze pro občasná dovolená či obchodní cesty (Honsová 2011; Albrecht 2013). Třetí skupina Rusů, jež figuruje v zájmovém území, jsou zřejmě též investoři, kteří zde koupili nemovitost a čekají na vhodnou příležitost k jejímu výhodnému prodeji. V tomto případě zřejmě hraje roli určitá prestiž adres v okolí Hůrky a Nových Butovic⁴² (Šefčíková 2013), kde bylo v nedávné době dokončeno několik nových bytových domů s vysokým standardem bydlení (Pavlíková 2013). Podobně žádaným bydlením byly v 90. letech tzv. žluté domy – pět panelových domů s velmi kvalitně řešenými, avšak drahými byty (Jareš 2006; Pavlíková 2013; obrázek 7). Právě v těchto domech se podle informací poskytnutých některými aktéry nachází řada prázdných bytů (např. Albrecht 2013). Tyto dvě skupiny jsou však pravděpodobně početně marginální. V roce 2011 byl podíl obydlených bytů na celkovém počtu bytů v ZSJ Nové Butovice-západ vyšší (97,3 %) než v okolních urbanistických obvodech i než průměrný podíl obydlených bytů v MČ Praha 13 (87,6 %).⁴³ Posledním případem Rusů působících v zájmovém území jsou vlastníci bytů, kteří v nich sami nebydlí, ale pronajímají je dalším osobám. O zmíněných skupinách Rusů a jejich vztahu k lokalitě by bylo velmi zajímavé se dozvědět více. Zvolené metody výzkumu, mezi které nebyl zahrnut kontakt přímo s představiteli této skupiny, respektive ruskými obyvateli území vůbec, však neumožňují zjistit další informace týkající se těchto jeho občasných „obyvatel“.

⁴² Díky atraktivitě hlavního města pro investiční záměry ze strany ruských občanů (Honsová 2011; Brabec 2013) se podobných lokalit s pouze občasně obývanými byty v Praze nachází více (Kreuzigerová 2013).

⁴³ V cenzu 2011 se obydlenost domů a bytů stanovovala na základě kritéria obvyklého pobytu alespoň jedné osoby v bytě. Oproti předchozímu sčítání tak bohužel nejsou dostupné údaje o trvale a přechodně obydlených bytech (ČSÚ 2013b).

Obrázek 7: „Žluté domy“ u stanice metra Hůrka

Foto: autorka

Jedním z cílů případové studie je ověření přítomnosti ruského obyvatelstva v zájmovém území UO Nové Butovice-západ. Na základě údajů o počtu bydlících obyvatel na začátku a na konci sledovaného období a dat z registrů migrace byla podle očekávání zjištěna poměrně velká disproporce mezi předpokládaným⁴⁴ a skutečným počtem obyvatel v roce 2011 (tabulka 33). Zatímco předpokládaný celkový počet obyvatel UO se od údaje z cenzu lišil pouze o cca 10 % (5 213 obyvatel sečtených v cenzu oproti očekávaným 5 759 na základě údajů v roce 2003 a následných evidovaných případů stěhování), u obyvatel s ruským státním občanstvím činil rozdíl více než 35 % (502 osob podle SLDB 2011 oproti předpokládaným 680 podle počtu obyvatel v roce 2001 a dat z registrů migrace). Na tomto místě je třeba upozornit na několik skutečností, které brání hodnocení zjištěného nesouladu ve zjištěných údajích. Prvním úskalím je podhodnocenost dat o vystěhovalých zmíněná v kapitole 3.2, zejména u osob vystěhovalých do zahraničí. Ukazatel počtu obyvatel v roce 2001 je založen na kritériu trvalého, případně dlouhodobého pobytu, naopak údaje z roku 2011 zahrnují obyvatelstvo s obvyklým pobytem; nejde tak o zcela identické ukazatele. Dalším problematickým bodem úvahy je skutečnost, že počty cizinců zjištěné v cenzu z roku 2001 mohou být podstatně nižší než by odpovídalo realitě, neboť kolem 50 % z nich nebylo vůbec sečteno (Čermáková 2002). Data dostupná z registrů migrace neobsahují identifikátor státního občanství u vystěhovalých v roce 2006, takže v tomto roce nebyl odečten příslušný počet vystěhovalých. Z dostupných dat nelze určit, do

⁴⁴ Předpokládaný počet obyvatel v roce 2011 byl vypočten podle vzorce $P_{2011exp} = P_{2001obs} - I + E$ (viz tabulku 33).

jaké míry se stav Rusů změnil mezi cenem roku 2001 a rokem 2003, odkdy jsou k dispozici počty stěhujících se osob s ruským občanstvím. Vzhledem k výše zmíněnému zájmu o nemovitosti ze strany Rusů, jenž započal kolem roku 2004, a trendu nárůstu počtu přistěhovaných Rusů do území od roku 2003 však předpokládám, že v předchozím období byly počty přistěhovaných Rusů spíše nízké. Nakonec také u údajů z cenzu 2011 hraje poměrně velkou roli skupina cizinců, jejichž občanství nebylo zjištěno: v UO Nové Butovice-západ to bylo přes 9 % obyvatel a je otázkou, kolik osob nebylo sečteno vůbec. Domnívám se, že uvedený výpočet i přes četné slabiny podtrhuje problematičnost statistických dat týkajících se cizinců. V dalším kroku proto byl uskutečněn pokus o zjištění skutečného počtu Rusů v území založený na analýze údajů z katastru nemovitostí, terénním šetření a informacích z alternativních zdrojů.

Tabulka 33: Očekávaný počet obyvatel v UO Nové Butovice-západ v roce 2011

Počet obyvatel	Celkem	Rusové	
2001	2 882*	155	P _{2001obs}
2011	5 213	502	P _{2011obs}
Počet migrantů	Celkem	Rusové	
Přistěhovalí	6 193	1 078	I
Vystěhovalí	3 316	553	E
Očekávaný počet obyvatel v r. 2011	5 759	680	P _{2011exp}

Zdroj: ČSÚ 2012c, ČSÚ 2012e, ČSÚ 2013f,

* Pro větší přesnost výpočtu byl uvažován střední stav obyvatelstva UO v roce 2003. Počet obyvatel s ruským státním občanstvím v územním detailu UO nebyl pro rok 2003 k dispozici.

Webová služba Nahlížení do katastru nemovitostí (KN) umožňuje provést rozbor vlastníků bytů a nebytových prostor ve zhruba dvou třetinách všech budov v zájmovém území. Vzhledem k rozsahu analyzovaného vzorku vlastníků nemovitostí je podle mého názoru možné jej považovat za reprezentativní a odhadnout z něj celkový počet vlastníků nemovitostí s ruským občanstvím. Předpokládám, že vlastníci-fyzické osoby v zájmové lokalitě převážně skutečně bydlí, neboť jejich adresa v KN se ve většině případů shoduje se zájmovým územím nebo jeho blízkým okolím. Necelé 1 % majitelů nemovitostí (fyzických osob) s adresou v Rusku podle mého názoru svůj byt pronajímá krajanům nebo jej příležitostně navštěvuje. Firmy s ruskými podílíky⁴⁵ se ve většině případů zabývaly obchodem s realitami, proto se lze domnívat, že byty ve svém vlastnictví dále pronajímají a že se

⁴⁵ Do roku 2009 bylo nabývání nemovitostí ze strany občanů třetích zemí omezeno na způsoby vyjmenované zákonem 219/1995 Sb. Cizinci, kteří zákonem uložené podmínky nesplňovali, proto za účelem možnosti koupě bytu zakládali nebo kupovali české právnické osoby, obvykle společnost s ručením omezeným, která byla oprávněna nemovitost koupit (Gürlich 2011).

orientují na občany Ruska či zemí bývalého Sovětského svazu. Převážná část bytů vlastněných ruskými občany by tedy měla být celoročně obydlena. Ze zjištěných počtů fyzických a právnických⁴⁶ osob s ruským jménem a zmíněné úvahy vyplývá, že ruského vlastníka by mohlo mít přes 400 nemovitostí (tabulka 34). Analýza KN také naznačuje, že podíl nemovitostí vlastněných Rusy je vyšší než podíl ruské populace na obyvatelstvu sledovaného území, což podporuje tvrzení opakující se v rozhovorech, že někteří Rusové byty vlastní, avšak nebydlí v nich. Kdyby se odhadovaný počet vlastníků nemovitostí blížil skutečnosti a kdybychom předpokládali, že každý z vlastníků ve své nemovitosti současně bydlí s 1-2 rodinnými příslušníky, výsledný počet ruských obyvatel území by převyšoval 1 000 osob (tabulka 35), byl by tedy dvojnásobný oproti počtu Rusů zjištěných sčítáním lidu v roce 2011. (U celkového počtu obyvatel se odhad počtu bydlících, tj. 7 258 osob, lišil od údajů z cenzu přibližně o 39 %.) Tak markantní rozdíl odhadovaného počtu nemovitostí vlastněných Rusy oproti statistikou evidovanému počtu bydlících ruských občanů považuji za nereálný, spíše se domnívám, že ve skutečnosti je podíl nemovitostí využívaných pouze nárazově vyšší než kolik předpokládá úvaha založená na datech z KN a z cenzu 2011, a že některé byty jsou vlastněny více (fyzickými a/nebo právnickými) osobami. Další příčinou odhadovaného vysokého počtu Rusů v území je skutečnost, že při analýze vlastníků – fyzických osob – nebylo rozlišováno mezi ruskými, ukrajinskými a podobnými jmény vlastníků. Faktický počet ruských občanů vlastnicích nemovitosti je proto velmi pravděpodobně nižší. U firem byla zjišťována také adresa osob s majetkovým podílem, takže bylo riziko zaměnění ruských a obdobných jmen minimalizováno⁴⁷.

Pro účely ověření informací z katastru nemovitostí byla rovněž analyzována jména na domovních zvoncích v zájmovém území. Zvonky byly dostupné u 95 % rezidenčních objektů v lokalitě, zkoumaný vzorek tedy zahrnuje téměř celou populaci a bezesporu může být považován za reprezentativní. Zjištěný průměrný podíl ruských jmen na všech jménech na zvoncích byl asi 11,3 %, podstatně vyšších hodnot však dosahoval především u novějších nemovitostí. Jednalo se zejména o některé „žluté domy“ ve Volutové ulici (až 18,5 %)⁴⁸ nebo relativně nedávno dostavěné bytové domy v Kodymově ulici (až 25 %). Podobně jako u informací z katastru nemovitostí se bohužel ani zde nepodařilo odlišit jména ruská, ukrajinská a příbuzná; výsledný podíl Rusů je proto velmi

⁴⁶ Přibližně dvě třetiny všech firem, jež jsou uvedeny v KN jako vlastníci nemovitostí v UO Nové Butovice-západ, se zabývají realitami. Většina má ruské majitele. Podílníci zhruba poloviny z nich mají adresu v Rusku, nejčastěji v Moskvě, případně v ostatních velkých městech Ruské federace.

⁴⁷ Mezi firmami s podílem cizinců však výrazně převažovaly firmy Rusů (odhadem 90 %) nad firmami ukrajinskými, běloruskými či jinými. Podobnou strukturu vlastníků předpokládám také u fyzických osob. Nadhodnocení počtu Rusů v lokalitě by tedy nebylo příliš velké.

⁴⁸ Tento údaj se podstatně liší od hodnoty uvedené v článku Jakuba Jareše (2006), podle kterého představovali Rusové přes 90 % obyvatel žlutých domů, i od hodnot zjištěných pracovníky Integračního centra v Praze 13, kdy byl dotazem na recepci žlutých domů zjištěn zhruba 80%, v jednom případě dokonce 100%, podíl Rusů na obyvatelích (Albrecht 2013). Jiní aktéři však tak vysoký podíl Rusů v těchto domech považují za nereálný, stejně jako tvrzení o vystěhování českých obyvatel vlivem přílivu Rusů (Hurajčíková 2013).

pravděpodobně vyšší než ve skutečnosti. Předpokládám, že podíl Rusů je nadhodnocen například u panelového domu v Běhounkově ulici (23,5 %), který je podle informací některých aktérů a rezidentů lokality obydlen spíše skupinami ukrajinských dělníků ve sdílených bytech. Stejně tak je zřejmě počet Rusů bydlících v území odhadnutý na základě údajů z domovních zvonků vyšší než ve skutečnosti (tabulka 36). Podle něj se počet obyvatel s ruským státním občanstvím liší od stejného ukazatele z cenzu o 42 % (715 osob oproti 502 osobám s ruským státním občanstvím v okamžiku sčítání lidu v roce 2011), zatímco mezi celkovým počtem obyvatel ZSJ Nové Butovice-západ a údaji z cenzu je rozdíl pouze nepatrný (6 015 osob oproti 5 759 osobám sečteným cenzem, tj. 4 %). To potvrzuje výše uvedenou příčinu nadhodnocení počtu Rusů při odhadu jejich počtu pomocí zvolené metody analýzy domovních zvonků: zatímco celkový počet obyvatel byl odhadnut s poměrně malou odchylkou od oficiálního údaje, do kategorie ruských jmen byly s vysokou pravděpodobností zahrnuty i případy jmen příslušných jinému státnímu občanství, nejspíše jména ukrajinská.

Tabulka 34: Vlastnická struktura nemovitostí v UO Nové Butovice-západ

Typ vlastníka	Počet ruských vlastníků nemovitostí v analyzovaném vzorku	Podíl ruských vlastníků nemovitostí na všech vlastnicích	Odhad celkového počtu ruských vlastníků nemovitostí
Fyzické osoby s ruským jménem	165	8,53	248
Firmy vlastněné osobami s ruským jménem	110	5,68	165
Ruští vlastníci nemovitostí celkem	275	14,21	413
Vlastníci nemovitostí celkem	1 935		2 903

Zdroj: ČÚZK 2013, vlastní výpočty

Tabulka 35: Odhad počtu ruských občanů na základě dat z katastru nemovitostí

	Odhad počtu vlastníků nemovitostí v lokalitě	Předpokládaný počet obyvatel v jednom bytě	Odhad celkového počtu obyvatel
Občané Ruska	413	2,5 (1 vlastník + 1-2 rodinní příslušníci)	413 *(1 + 1,5) = 1 033
Celkem	2 903	2,5 (1 vlastník + 1-2 rodinní příslušníci)	2 903 *(1 + 1,5) = 7 258

Zdroj: ČÚZK 2013, vlastní výpočty, zaokrouhleno

Tabulka 36: Odhad počtu ruských občanů podle domovních zvonků

	Počet analyzovaných zvonků	Odhad celkového počtu zvonků	Podíl jmen na zvoncích	Odhad počtu bydlících pro 2-3 osoby na byt
Zvonky s ruským jménem	272	286	11,3 %	286 * 2,5 = 715
Zvonky celkem	2 286	2 406	100 %	2 406 * 2,5 = 6 015

Zdroj: vlastní šetření

Dalším zdrojem informací o bydlících cizincích byly údaje poskytnuté místními mateřskými a základními školami a odborem školství Úřadu městské části Prahy 13. Největší výpovědní hodnotu pro zkoumanou problematiku mají počty žáků na fakultní ZŠ Mezi Školami, do jejíž spádové oblasti patří většina území UO Nové Butovice-západ. Počet ruských dětí – 35 – je zde druhý nejvyšší (po 43 dětech se státním občanstvím Ukrajiny) a jejich podíl na všech žácích FZŠ činil ve školním roce 2012/2013 přes 7 % (tabulka 37). Podíl ruských žáků ve spádové škole se tak blíží podílu Rusů na obyvatelstvu zájmového území (9,7 %). Jedná se přitom skutečně o ruské děti z blízkého okolí, neboť FZŠ podle slov zástupkyně uznává princip spádovosti (Šefčíková 2013). Srovnatelný podíl bydlících osob a žáků v ZŠ Mezi Školami byl zjištěn též v případě Ukrajinců (8,7 % žáků a 9 % obyvatel UO Nové Butovice-západ), podíl vietnamských žáků (4 %) byl dokonce vyšší než podíl osob se státním občanstvím Vietnamu na obyvatelstvu urbanistického obvodu (2 %). Z výpovědí některých aktérů (např. Pevná 2013b; Tyránová 2013) vyplývá, že občané Ruska velmi dbají na to, aby bylo jejich dětem poskytnuto kvalitní vzdělání (například v soukromých školách s výukou v angličtině), a protože to některým z nich jejich ekonomické postavení dovoluje, často je vozí do vzdálenějších škol. Naopak ukrajinští či vietnamští rodiče si podle mého názoru, vzhledem k obvyklému ekonomickému statusu příslušníků těchto skupin cizinců žijících v Praze, jinou než spádovou školu pro své děti spíše nevybírají. Přestože mezi podílem žáků ve spádové škole a podílem příslušníků stejného státu na obyvatelstvu UO nebyl v případě Rusů nejmenší rozdíl ze všech sledovaných cizineckých komunit, myslím si, že podobnost hodnoty obou ukazatelů svědčí o poměrně velké míře „usazenosti“ Rusů v Praze. Podle slov představitelky FZŠ a blízké MŠ Havaj ruské děti ve valné většině případů stráví v jejich škole celou dobu docházky a do Ruska se vracejí pouze ve výjimečných případech (Havlová 2013; Šefčíková 2013). Na stálost pobytu ruských občanů v oblasti Hůrky lze usuzovat též z tvrzení praktické lékařky působící v Běhounkově ulici. Rusové navštěvující ordinaci, kteří představují přibližně 10% podíl na všech klientech zdravotnického zařízení, se podle MUDr. Hrdinové (2013) většinou zaregistrují spolu s celou rodinou a do ordinace docházejí pravidelně. Stejně tak Prodavačka (2013)

chovatelských potřeb potvrzuje, že řadu ruských občanů žijících v zájmovém území k pražskému místu bydliště poutají domácí mazlíčci, které zde chovají a tráví s nimi volný čas.

Tabulka 37: Počty žáků ve školách v zájmovém území a blízkém okolí ve školním roce 2012/2013

Název školy	Celkový počet žáků	Počet žáků cizinců	z toho žáci se státním občanstvím				Podíl Rusů na žácích celkem
			Rusko	Slovensko	Ukrajina	Vietnam	
MŠ Rosnička, pracoviště Běhounkova 2472	104	15	3	3	4	0	2,88
MŠ Havaj, Mezi Školami 2482	100	22	3	0	8	0	3,00
FZŠ Mezi Školami 2322	490	151	35	5	43	20	7,14
FZŠ Otokara Chlupa, Fingerova 2186	720	37	9	3	13	2	1,25
Gymnázium Jaroslava Heyrovského, Mezi Školami 2475*	604	46	10	4	7	14	1,66

Zdroj: Počty 2013, Výroční 2013

Poznámka: * školní rok 2011/2012

Všechny zjištěné informace o cizincích s ruským státním občanstvím v lokalitě UO Nové Butovice-západ a z nich odhadnuté počty bydlících Rusů svědčí o velké početní významnosti zmíněné skupiny (tabulka 38). Kromě trvale bydlících Rusů zde pravděpodobně existuje také skupina občanů Ruské federace, již jsou vlastníky nemovitostí v lokalitě, avšak navštěvují ji pouze narázově nebo vůbec; jejich podíl na celkovém počtu Rusů v území je zřejmě podstatně nižší než podíl Rusů, kteří se zde usazují natrvalo. Přestože vyčíslení přesného počtu Rusů bydlících či občasně přítomných v lokalitě nebylo cílem této kapitoly, lze shrnout, že se pravděpodobně nebude příliš rozcházet s jejich počtem zjištěným při posledním cenzu v roce 2011. Bylo též ověřeno, že údaje vycházející z registrů migrace, zejména ty, jež se týkají vystěhovalých, nejsou zcela spolehlivé a je vhodné je doplnit alternativními údaji.

Tabulka 38: Shrnutí počtů obyvatel a podílu ruských občanů v zájmovém území podle různých zdrojů

Zdroj	Počet obyvatel celkem (2011)	Počet ruských občanů (2011)	Podíl Rusů na obyvatelstvu UO (2011)
Registry migrace	5 759	680	11,81
Katastr nemovitostí	7 258	1 033	14,23
Domovní zvonky	6 015	715	11,89
ZŠ Mezi Školami	(490)	(35)	7,14
Sčítání lidu, domů a bytů	5 213	502	9,63

Zdroj: viz tabulky 33-37.

Poznámka: U ZŠ Mezi Školami je v závorce uveden počet žáků školy a počet žáků s ruským státním občanstvím, nikoliv počet obyvatel v území odhadovaný z podílu ruských žáků na žácích školy. Tento odhad nelze provést, protože spádovost školy přesahuje území UO Nové Butovice-západ.

7.3 Proměna lokality v důsledku imigrace Rusů

Přítomnost ruského obyvatelstva v UO Nové Butovice-západ je zřejmá z nejrůznějších statistických údajů, potvrzují ji také uskutečněné rozhovory a vlastní pozorování v lokalitě. Ruský element v území se zcela jistě podílí na proměně sociálního prostředí⁴⁹ zkoumaného území. Stejně jako v předcházející části práce, ani v dalším textu nelze zaručit, že vliv ruských občanů bude vždy analyzován odděleně od působení ostatních etnických menšin žijících ve studovaném území, zejména Ukrajinců, ačkoli o to usiluje. Každá z přítomných cizineckých komunit hraje v proměně lokality svou roli a i z rozhovorů s respondenty vyplývá, že není vždy možné (ani žádoucí) rozlišovat cizince podle jednotlivých státních občanství.

Vliv Rusů na hraně sociálního a fyzického prostředí lze vycítit hned po příjezdu na stanici metra Hůrka, jež se nachází zhruba uprostřed zájmového území a je „epicentrem“ ruské populace na Praze 13 (Pavlíková 2013). V širším okolí stanice metra je běžné setkat se s plakáty psanými pouze azbukou, v blízkosti stanice metra se rovněž nacházejí tři obchody nabízející ruské potraviny (obrázek 8). Z podrobnějšího pohledu na podniky zabývající se různými službami v lokalitě vyplývá, že také řada z nich má ruské provozovatele, což ostatně potvrdil již předcházející text. Kromě zmíněných reklamních plakátů se lze ve veřejném prostoru setkat i s inzeráty vyvěšenými v okolí některých domů, nabízejících podnájem bytu nebo prodej nábytku. Asi nejvíce je vliv Rusů patrný ve Volutové ulici, jejíž součástí jsou výše zmíněné žluté domy, v ulici Petržilkově a na Slunečním náměstí, kde se

⁴⁹ Sociální prostředí je podle Puldové a Ouředníčka (2006, s. 128) utvářeno sociální strukturou obyvatelstva a sociálním klimatem, které „je obtížně definovatelné a zahrnuje např. charakter vztahů mezi členy sociálních skupin, stupeň sociální soudržnosti, typy chování nebo stav, ve kterém se lokální společnost nachází (např. bezpečí, ohrožení)“.

nachází nové bytové domy s vysokými podíly ruských jmen na domovních zvoncích. Zajímavou vizuální odlišností ruského obyvatelstva od majoritní populace je též přístup k uspořádání a vybavení bytů, který je však ve veřejném prostoru velmi obtížně postřehnutelný, a proto mu zde není věnována větší pozornost. Jedná se například o častý výskyt satelitních přijímačů nebo oblibu Rusů v bytovém textilu, například v závěsech na oknech místo žaluzií, jež jsou naopak podstatně rozšířenější v bytech českých občanů (Pavlíková 2013).

Obrázek 8: Reklama na Slunečním náměstí a obchod s ruskými specialitami ve Volutové ulici

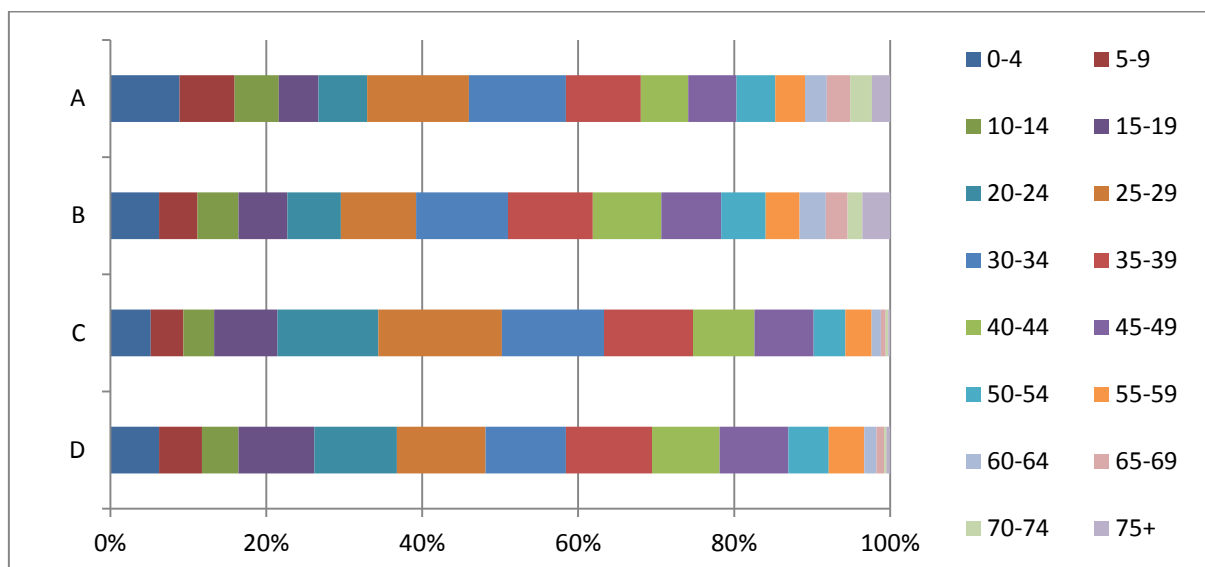
Foto: autorka

Z hlediska sociální struktury došlo v urbanistickém obvodu Nové Butovice-západ v posledním desetiletí, kdy pokračoval příliv cizinců do Česka započatý v 90. letech (Drbohlav a kol. 2010), ke změnám například ve složení obyvatelstva zájmového území podle věku nebo etnicity. V proměně věkové struktury obyvatelstva, kdy se snížily podíly obyvatel v mladších věkových skupinách na úkor skupin starších osob (graf 16), bezesporu sehrálo roli demografické stárnutí české populace, ale také migrace obyvatelstva. Mezi lety 2003 a 2011 získal UO Nové Butovice-západ stěhováním 6 192 nových obyvatel, z toho 54 % představovali cizinci, jejichž věková struktura v letech 2003-2011 se výrazně lišila od složení obyvatelstva bydlícího v zájmovém území v roce 2001. V populaci všech

přistěhovaných cizinců do UO Nové Butovice-západ převládají osoby v produktivním věku, jejichž důvody migrace jsou tak pravděpodobně spojeny s pracovním uplatněním. Ve věkové struktuře podmnožiny osob s ruským státním občanstvím přistěhovaných do zájmového území, které tvořily zhruba třetinu všech přistěhovaných cizinců, je naopak výraznější dětská složka. To v UO Nové Butovice-západ potvrzuje trend zjištěný pro imigraci Rusů do Prahy, tedy že se ruští občané více než jiní cizinci stěhují i s rodinami, a jsou pravděpodobně rozhodnuti v novém místě bydliště nebo blízkém okolí setrvat spíše dlouhodobě.

S migrací obyvatelstva úzce souvisí také proměna etnické struktury obyvatelstva žijícího v urbanistickém obvodu Nové Butovice-západ (graf 17), kde došlo k nárůstu absolutního počtu cizinců téměř všech vybraných státních občanství i jejich podílu na celkovém počtu obyvatel zájmového území. Podstatně (zhruba o 15 procentních bodů) se naopak snížil podíl občanů Česka na obyvatelstvu UO.

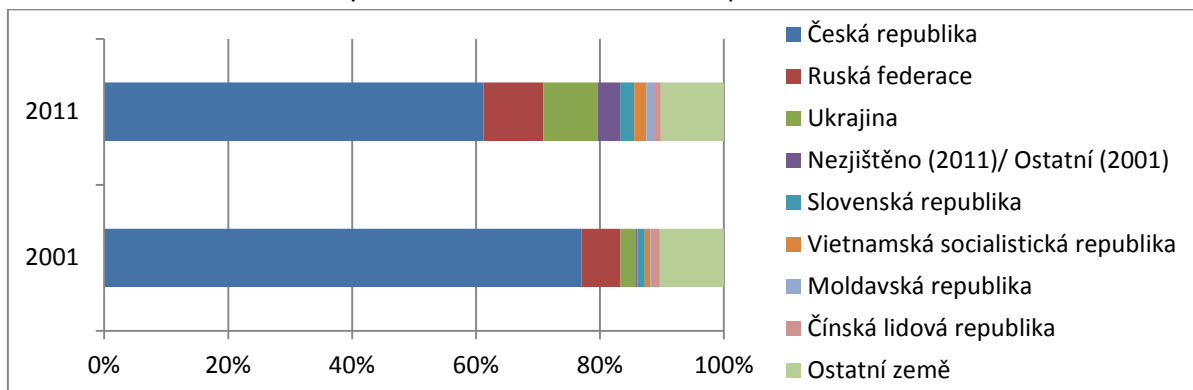
Graf 16: Věková struktura bydlícího obyvatelstva a přistěhovaných do UO Nové Butovice-západ v letech 2001-2011

Legenda: A = Obyvatelstvo UO (2001), B = Obyvatelstvo UO (2011), C = Přistěhovalí s cizím státním občanstvím (2003-2011), D = Přistěhovalí občané Ruska (2003-2011)

Zdroj: ČSÚ 2001a, ČSÚ 2012c, ČSÚ 2013d

Graf 17: Etnická struktura obyvatelstva UO Nové Butovice-západ v letech 2001 a 2011

Zdroj: ČSÚ 2013f

Vývoj dalších složek sociální struktury není vzhledem k omezené dostupnosti údajů z cenzu 2011 možné porovnávat na základě statistických dat, cenné informace týkající se proměny sociálního prostředí však přinesly rozhovory s vybranými lokálními aktéry. Vlivem imigrace Rusů podle nich došlo také k proměně ekonomické struktury obyvatelstva UO Nové Butovice-západ. Podle většiny aktérů je sice sociální a ekonomická struktura Rusů podobná rozložení domácností v majoritní společnosti, ale mezi Rusy je pravděpodobně vyšší podíl movitějších rodin, které nemívají problémy s materiálním zabezpečením (Tyranová 2013). V ruských domácnostech pracují obvykle pouze otcové rodin, zatímco ženy jsou v domácnosti a věnují se péči o děti (např. Albrecht 2013; Havlová 2013; Šefčíková 2013). Ze zkušeností pracovníků Integračního centra Praha 13 vyplývá, že řada žen se státním občanstvím Ruska je vysoce kvalifikovaná (Albrecht 2013); nepodařilo se však zjistit, do jaké míry se tato skupina žen překrývá s výše zmíněnou skupinou žen v domácnosti. Mezi novobutovickými Rusy lze kromě aktérů nejčastěji zmiňované skupiny osob pohybujících se v byznysu najít též rentiéry, jimž zajišťuje příjem pronájem nemovitostí v Rusku, nebo i manuálně pracující (Havlová; Pavlíková 2013; Šefčíková 2013). V lokalitě byla na základě informací z katastru nemovitostí a obchodního rejstříku odhalena přítomnost řady firem věnujících se obchodu s realitami, v nichž alespoň jeden z podílníků či jednatelů měl ruské jméno nebo adresu v Ruské federaci. V rámci terénního šetření bylo rovněž zjištěno, že se v zájmovém území nachází další podniky provozované Rusy, například výše zmíněné prodejny ruských potravin nebo kadeřnický salon.

Z odlišného socioekonomického postavení, ale také kulturních specifik, vyplývají rozdíly v životním stylu, jednání a hodnotách, jimiž se ruská menšina odlišuje od ostatních cizineckých komunit a majority. Kromě zmíněného častého případu žen v domácnosti lze na základě vlastního pozorování zmínit například jiný styl oblékání, kterým se Rusové mnohdy liší od české populace. Více než jiní se také ruští rodiče zasazují o co nejlepší vzdělání pro své děti a prosazují jejich práva (Pevná

2013b). Řada ruských dětí dochází do kroužků zaměřených na výuku anglického jazyka, zájem je také o aktivity rozvíjející umělecké schopnosti dětí (Šefčíková 2013; Pevná 2013a). Někteří ruští občané do nového místa bydliště v UO Nové Butovice-západ vnesli nový způsob jednání, jenž je většinou aktérů označován za povýšený až neurvalý (Šefčíková 2013; Krásová 2013), podle vedoucího pobočky Integračního centra se však jedná o nedílnou součást kultury, nikoliv zlý úmysl (Albrecht 2013) a s určitou dávkou trpělivosti není překážkou pro to, spolu vyjít (Hrdinová 2013).

Vliv přílivu Rusů, ale také ostatních cizineckých komunit, do zájmového území je příčinou proměny některých institucí působících v lokalitě. V roce 2012 vznikla obecně prospěšná společnost Integrační centrum Praha (ICP), jejímž zřizovatelem je Magistrát hlavního města Prahy a která se zabývá problematikou integrace cizinců v několika pobočkách. Jedna z nich se od letošního roku nachází také v Praze 13. Zástupci ICP a dalších neziskových organizací spolu s představiteli úřadů městských částí a magistrátu hlavního města Prahy působí v expertní skupině zabývající se návrhem koncepce integrace cizinců v Praze, jsou též členy regionální poradní platformy sloužící výměně informací a zkušeností s integrací imigrantů ze třetích zemí (Tyranová 2013). Také samotný úřad městské části (ÚMČ) Prahy 13 vnímá nárůst počtu cizinců ve svém území a zabývá se soužitím cizinců a majority. Od roku 2010 jsou ÚMČ realizovány tzv. emergentní projekty podporované ministerstvem vnitra na podporu začleňování cizinců do života v Praze (Tyranová 2013), na nichž spolupracuje s dalšími městskými částmi s vysokým počtem cizinců, se školami a neziskovými organizacemi (Albrecht 2013). Podle koordinátorky sociální prevence na ÚMČ Prahy 13 Mgr. Tyranové jsou v rámci projektů často organizovány například akce pro děti, kterých se obvykle účastní i rodiče. V místní kavárně se díky občanskému sdružení Centrum pro integraci cizinců konají kurzy češtiny pro cizince, výuku češtiny nabízí také zdejší školy. ZŠ Mezi Školami, na které má necelá třetina žáků cizí státní občanství (tabulka 37), je příjemcem grantové podpory pro integraci cizinců a výuku českého jazyka pro cizince, pořádá adaptační kurzy pro děti a rodiče či letní intenzivní kurzy češtiny (Šefčíková 2013).

Přítomnost ruských občanů v UO Nové Butovice-západ ovlivňuje sociální klima lokality také způsobem sociální soudržnosti uvnitř komunity a komunikací navenek. Podle zkušeností Pavla Albrechta (2013) z ICP se Rusové mezi sebou obvykle příliš neznají, neutvářejí krajanské organizace a zřídka si do Integračního centra přicházejí říci o pomoc či radu bez doporučení někoho ze svých nejbližších. Proto je také poměrně obtížné je kontaktovat a navazovat s nimi spolupráci (Albrecht 2013). Pravděpodobnou neexistenci ruských spolků v oblasti Hůrky a okolí potvrdili také všichni ostatní aktéři. Komunikace ruské komunity s ostatními obyvateli lokality podle všeho také nepřesahuje hranice nutnosti a dochází k ní zejména díky návštěvám úřadů nebo zdravotnických zařízení a školní docházce dětí. Participace Rusů na lokálním sociálním životě se podle některých aktérů omezuje na finanční podporu vybavení škol ekonomicky lépe situovanými rodiči (Pevná

2013b; Šefčíková 2013), vlastní iniciativa Rusů organizovat kulturní nebo společenské akce nebyla aktérům známa. Postoje českých občanů k ruské menšině jsou podle některých aktérů spíše špatné, podle vedoucího pobočky ICP jde však především o projev české xenofobie, kdy jsou Čechy vnímáni spíše negativně všichni cizinci bez rozdílu (Albrecht 2013). Na druhou stranu z dotazníkového šetření zpracovaného v souvislosti s přípravou strategie rozvoje Prahy 13 vyplývá, že problematika ruské menšiny v městské části není vnímána jako problém. Pouze jeden respondent ze 490 uvedl za významné téma k řešení „Rusové“, stejně tak pouze jediný ze 169 respondentů, kteří uvedli důvod, proč se chtějí z Prahy 13 odstěhovat, zmínil, že mu „vadí obyvatelé ruské národnosti“ (Strategie 2013).

Pohledy na schopnosti Rusů dorozumět se česky se různí: někteří ovládají češtinu perfektně a mají pouze drobný přízvuk, jiní – zejména starší dámy – podle slov některých respondentů zatvrzele používají ruštinu a nejsou ochotni se naučit ani základy českého jazyka (Pevná 2013b; Prodavačka 2013). Většina rodičů dětí ve školách však projevuje velkou snahu se česky naučit, v čemž jim pomáhá jak docházka dětí do české školy, tak i výše zmíněné kurzy jazyka pořádané Integračním centrem a školami nebo akce pořádané městskou částí Praha 13 cílící na integraci celých rodin. Místní základní a mateřské školy mají poměrně kosmopolitní prostředí, všechny děti bez rozdílu vnímají jako naprosto běžné mít za kamaráda dítě cizince, problémy s jejich akceptací mají spíše někteří čeští rodiče (Pevná 2013a; Šefčíková 2013). Přátelství mezi rodiči dětí ruské a české národnosti tak podle učitelek zatím nevznikají, ačkoli jejich děti se mezi sebou kamarádí. Podle koordinátorky sociální prevence na Úřadě MČ Praha 13 Mgr. Tyranové spočívá problém zejména v integraci novitých Rusů, kteří jsou ekonomicky soběstační, a tak nemají zájem na přijetí nebo poznání české kultury (Tyranová 2013).

Sociální klima v lokalitě ovlivňuje také mediální obraz přítomných etnických komunit. V několika nahodile vybraných vydáních posledních dvou ročníků místního zpravodaje STOP, jehož vydavatelem je Rada MČ Prahy 13, nebyla o ruské komunitě nalezena žádná zmínka. Jediným zdrojem informací o Rusech v Praze tak byla celostátní média, která se věnují ruské menšině v Praze pouze sporadicky (např. Šůra 2010), a jen výjimečně zmiňují i oblast Stodůlek (Jareš 2006). V nalezených článcích jsou pražští Rusové popisováni jako uzavřená, ale bezproblémová komunita tvořená z většiny obyčejnými lidmi, kteří v Praze našli svůj nový domov (Šůra 2010). Podle Šůry (2010) má polovina Rusů přistěhovalých do Česka vysokoškolské vzdělání, na kriminalitě se podílí minimálně, postoj Čechů k nim je však i přes určité zvýšení sympatií průměrný. Podobně ani pracovníci ICP v Praze 13 nemají zkušenosti s problémy spojenými s kriminalitou ruských občanů (Albrecht 2013). Domnívám se proto, že spíše rezervovaný až nepřátelský vztah Čechů k ruské komunitě pramení z jednak z nepříliš tolerantní povahy některých Čechů (Albrecht 2013), jednak ze zažitého nepřátelství

k Rusům způsobeného vpádem sovětských vojsk v roce 1968 do tehdejšího Československa a obavami z ruských mafiánských praktik (Drbohlav a kol. 1999).

Podle zkušeností některých aktérů je vliv ruských obyvatel místy tak velký, že s narůstajícím podílem ruských sousedů dochází k vystěhovávání Čechů z některých domů, které jsou tak dnes obydleny prakticky pouze Rusy. To se týká například žlutých domů ve Volutové ulici (Pavlíková 2013). Vlastní terénní šetření však tuto tezi nepotvrdilo: mezi jmény na zvoncích pětice žlutých domů je sice poměrně vysoký podíl ruských jmen (průměrně 18,5 %), stále však převažují jména česká. Pravdou je, že jména napsaná na zvoncích nemusí vždy odpovídat realitě, a tak může být skutečný podíl Rusů v těchto domech opravdu vyšší. Považuji však za velmi nepravděpodobné, že by zavádějící jméno obyvatel bylo uvedeno u naprosté většiny bytů. Také jiní aktéři (např. Hurajčíková 2013) z vlastní zkušenosti vylučují, že by se české obyvatelstvo ve zvýšené míře stěhovalo z domů v důsledku přílivu Rusů.

Imigrace Rusů do území UO Nové Butovice-západ je významným fenoménem spoluutvářejícím lokální sociální prostředí. Dochází nejen k proměně sociální struktury obyvatelstva, ale také sociálního klimatu v lokalitě. Vzhledem k popularitě Nových Butovic a okolí mezi ruskými občany se domnívám, že jich bude v budoucnu spíše přibývat. Již dnes je v území vybudovaná etnická infrastruktura, která Rusům usnadňuje život v Česku. Instituce působící na území městské části Praha 13 jsou si vědomy významu problematiky cizinců a aktivně s nimi pracují. Hrozbou pro území však může být skutečnost, že ne všichni Rusové mají o participaci na lokálním sociálním životě zájem a že někteří čeští obyvatelé k nim nevyjadřují přílišné sympatie. Pozitivním zjištěním je naopak uvyklost na multikulturní život nejmladší generace dětí ve zdejších mateřských a základních školách. Zajímavým rozšířením případové studie do budoucna by mohlo být detailnější poznání života nejen „obyčejných“ Rusů, kteří se v Nových Butovicích usadili, ale také hlubší proniknutí do problematiky ruských majitelů bytů, kteří lokalitu navštěvují pouze občasně.

8. ZÁVĚR

Otevření se světu po roce 1989 přineslo do Česka řadu změn. Jedním z nových fenoménů se stala přítomnost cizinců v hlavním městě. Navzdory tomu, že v současné době se většinou jedná o ekonomické migranty, lze předpokládat, že bude narůstat počet cizinců, kteří v Praze najdou nový domov. Hlavním cílem diplomové práce bylo poznat migrační chování obyvatelstva Prahy, zvláště pak cizinců, a pochopit geografické podmíněnosti jejich migračních pohybů. Noví obyvatelé přispívají k proměně města; znalost probíhajících procesů a jejich příčin tak může pomoci naznačit, jakým směrem se bude ubírat další vývoj jeho sociálně prostorové struktury.

Diplomová práce si stanovila čtyři cíle a tři výzkumné otázky. Na první cíl – diskusi teoretických přístupů k mobilitě – navázala analýza migrační aktivity obyvatelstva v územích Prahy. Ta zkoumala, čím jsou charakteristická migračně aktivní a stabilní území v hlavním městě a zda lze na základě statistických dat potvrdit platnost vybraných teoretických vztahů mezi mobilitou obyvatelstva a jeho socioekonomickými charakteristikami. Na základě provedených korelačních analýz se podařilo potvrdit vztah mezi imigrací do území a novou bytovou výstavbou, který je Hoytem považován za určující mechanismus vývoje socioekonomické struktury města (Knox, Pinch 2010). Následné porovnání proudů stěhování mezi územími s rozdílným typem zástavby naznačilo, že rezidenční mobilita obyvatel Prahy se do určité míry skutečně odehrává mezi lokalitami s podobným socioekonomickým statutem, což je důkazem existence tříd bydlení (*housing classes*).

Dalším cílem práce bylo vysvětlit odlišnosti mezi migrační aktivitou osob s českým a cizím státním občanstvím. První výzkumná otázka zjišťovala, jak se liší prostorové vzorce stěhování majoritní populace a vybraných skupin cizinců. Druhá otázka zkoumala, zda vlivem migrace dochází ke koncentraci cizinců určitého státního občanství do specifických území hlavního města. Hypotézu, že vlivem imigrace osob s cizím státním občanstvím dochází k vystěhování majoritní populace, a tím ke koncentraci státních příslušníků určité země, se nepodařilo ověřit. Zdá se, že mezi přistěhováním cizinců a následným vystěhováním Čechů na zvolené hierarchické úrovni není souvislost. Tento vztah by bylo vhodnější zkoumat ve větším detailu, například u jednotlivých domů. V diplomové práci byly zjištěny určité odlišnosti mezi příjmovými zónami cizinců ze zemí na východ a na západ od Česka, nelze však hovořit o jednoznačné převaze migrace osob s určitým státním občanstvím do jednoho typu území. Z výsledků práce vyplývá, že stěhování do specifických území v Praze je podmíněno především socioekonomickým postavením migrantů, nikoli pouhou státní příslušností (ty spolu nicméně obvykle souvisí).

Převážná část diplomové práce byla založena na informacích evidovaných registry migrace. Je však třeba mít na paměti, že ačkoli použitá data obsahují všechny hlášené případy stěhování na území Prahy, řada dalších migračních pohybů, které se v hlavním městě odehrály, v použité databázi chybí. Otázkou je, jak by se změnilы výsledky provedených analýz, kdyby databáze migrace zahrnovala všechny reálně uskutečněné případy stěhování. Pravděpodobně by se dále zvýšil podíl stěhování mezi územími s podobným socioekonomickým statusem obyvatelstva, především na velmi krátké vzdálenosti. Případy stěhování v rámci nejnižších sledovaných jednotek, jimiž jsou v Česku obce a v Praze urbanistické obvody, totiž nejsou v posledních letech vůbec statisticky evidovány. Stěhování na krátké vzdálenosti přes administrativní hranice navíc podle mého názoru není vždy hlášeno, protože se jedná pouze o částečné přemístění (Roseman 1971). Migrant se nadále pohybuje v tomtéž každodenním prostředí, přestože změní adresu, a nemusí si tak ani plně uvědomit, že by měl ohlásit změnu místa bydliště. Vzhledem k metodice shromažďování dat o stěhování by další změnou při zahrnutí všech skutečných migračních pohybů jistě byly vyšší počty vystěhovaných do zahraničí.

Posledním cílem práce proto bylo na vybrané lokalitě ověřit, nakolik se statistická data o počtu a pohybu obyvatelstva v Praze, především cizinců, liší od skutečnosti. Cílem bylo rovněž zjistit, jaký je vliv početné cizinecké komunity žijící v zájmovém území na lokální sociální prostředí. Případová studie urbanistického obvodu Nové Butovice-západ, v němž byl v posledním desetiletí zaregistrován značný příliv nových obyvatel s ruským státním občanstvím, využívá triangulaci metod a zdrojů informací pro ověření počtu bydlících ruských občanů a zjištění jejich vlivu na proměnu sociálního prostředí v lokalitě. Podle dat z registrů migrace by celkový počet obyvatel i počet bydlících ruských občanů v zájmovém území měl být vyšší, u cizinecké složky však byla disproporce podstatně větší. Ruská komunita ve zkoumaném území vykazuje rysy rodinné migrace. Je tedy pravděpodobné, že nesoulad v počtech cizinců podle registrů migrace a jiných zdrojů je ve zvoleném případě spíše nízký, neboť osoby přistěhovalé s celými rodinami v novém místě bydliště s větší pravděpodobností setrvávají. Častějším případem jsou však v Česku ekonomičtí migranti stěhující se pouze krátkodobě za výdělkem, kteří jsou spíše fluktuální složkou obyvatelstva. U nich lze očekávat, že rozdíl mezi reálnými a statisticky zachycenými počty bydlících cizinců bude mnohem vyšší. Důvodem jsou vyšší počty osob, které ohlásí nové bydliště v okamžiku přistěhování, ne už však při následném návratu do země původu; zůstávají tak nadále v evidenci obyvatelstva jako bydlící. Další zvolené metody ověřující počet bydlících ruských občanů v zájmovém území přinesly srovnatelné, případně i vyšší, odhadované počty Rusů než odhad založený na datech z registru migrace. Analýza domovních zvonků podle mého názoru využívá aktuálnější informace, neboť po přistěhování do nového místa bydliště lidé obvykle potřebují být dosažitelní (například z důvodu doručování

poštovních zásilek) a jména na zvoncích tedy patrně aktualizují. Metodu je však vhodnější využít pro šetření jmen, která jsou dostatečně odlišná od ostatních. V lokalitě obývané občany států, mezi jejichž jmény nelze snadno rozlišovat, jako je tomu v případě občanů Ruska a Ukrajiny, existuje riziko nerozlišení jednotlivých skupin a nadhodnocení výsledného počtu bydlících příslušníků zkoumané komunity. Vyšší podíl ruských jmen vlastníků nemovitostí v lokalitě zjištěný pomocí nahlížení do katastru má částečně stejnou příčinu, vypovídá však také o působení dalších skupin ruských občanů, kterými jsou investoři, nájemci nebo příležitostní návštěvníci lokality.

Případová studie zjistila znatelný vliv přítomnosti ruských obyvatel na proměnu sociálního prostředí lokality. Přistěhovalí Rusové jsou častěji než bydlící populace mladšího věku, pozitivně tak ovlivňují věkovou strukturu obyvatelstva ve zkoumaném území. Ekonomickým postavením pravděpodobně kopírují majoritní populaci, lze však předpokládat, že u ruských občanů jsou výrazněji zastoupeni příslušníci vyšší střední třídy. Protože ruští občané se nejen do zájmového území obvykle stěhují s úmyslem dlouhodobějšího pobytu, uzpůsobují tomu své jednání: kupují zde nemovitosti, budují prvky etnické infrastruktury, které jim umožní cítit se jako doma, zakládají zde rodiny. Ve spádové škole je evidována poměrně početná skupina dětí s ruským státním občanstvím, které zde obvykle splní celou povinnou školní docházku. Jejich rodiče se podle zjištěných informací též postupně sžívají s novým místem bydliště: zejména ženy se často snaží naučit česky. Vlivem odlišného kulturního zázemí přinášejí do lokality také jiný životní styl, kdy na rozdíl od Češek zůstávají ruské ženy častěji s dětmi v domácnosti. Přítomnosti Rusů, ale též řady dalších etnických menšin v lokalitě, se přizpůsobují i zdejší instituce, které pomáhají cizincům zorientovat se v novém prostředí a usnadnit soužití všech.

Diplomová práce přispěla k poznání migračních pohybů různých skupin obyvatel Prahy, jejich pravidelností a specifik. Na základě tvrdých dat ze statistické evidence migrace byly identifikovány obecné trendy stěhování v hlavním městě, následné detailní studium případové lokality a jejího obyvatelstva umožnilo pochopit problematiku v souvislosti s kontextem vybraného území a seznámit se s důsledky migrace na mikroúrovni. Námětem pro další práci by mohl být například další výzkum proměn sociálního prostředí lokalit se zastoupením jiných skupin cizinců, nebo obohacení o úhel pohledu samotných imigrantů. Velmi zajímavým úkolem by bylo též zmapování postupných migračních pohybů cizinců po přistěhování do města, pro které však bohužel v současné době nejsou k dispozici datové zdroje.

LITERATURA

- ADAMS, J. (1999): The Social Implications of Hypermobility. Speculations about the social consequences of the OECD Scenarios for Environmentally Sustainable Transport and Business-as-Usual Trend Projections. In: Working Party on Pollution Prevention and Control, Working Group on Transport: Project on environmentally sustainable transport (EST). The Economic and Social Implications of Sustainable Transportation. Proceedings from the Ottawa workshop. OECD, 153 s.
- AGUNIAS, D. R., NEWLAND, K. (2007): Circular Migration and Development: Trends, Policy Routes, and Ways Forward. Migration Policy Institute, Washington D. C., 20 s.
- ARRIAGA, E. E. (1977): Some Aspect of Measuring Internal Migration. In: Brown, A. A., Neuberger, E. (eds.): Internal migration: A Comparative Perspective. Academic Press, New York, s. 103-119.
- BAILEY, N., LIVINGSTON, M. (2007): Population turnover and area deprivation. The Policy Press, University of Glasgow, 81 s.
- BARTOŇOVÁ, D. (1996): Regionální diference sociálně-demografických znaků obyvatelstva. In: Hampl, M., a kol.: Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Praha, s. 127-154.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2011): Teorie regionálního rozvoje. Nástin, kritika, implikace. Karolinum, Praha, 344 s.
- BRABEC, T. (2013): Gated communities jako symbol postmoderního města: příklad Prahy. Rukopis v recenzním řízení, 22 s.
- BROWN, L. A., MOORE, E. G. (1970): The Intra-Urban Migration Process: A Perspective. Geografiska Annaler. Series B, Human Geography, 52, č. 1, s. 1-13.
- BURCIN, B., ČERMÁK, Z., HAMPL, M., DRBOHLAV, D., KUČERA, T. (2008): Faktické obyvatelstvo hlavního města Prahy (Odhad aktuálního a perspektivních počtů osob zdržujících se na území hl. m. Prahy se zachycením denních a sezónních rozdílů v horizontech let 2006, 2010 a 2020). Katedra demografie a geodemografie a katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK v Praze, Praha, 26 s.
- BURGESS, E. W. (1925): The Growth of the City. In: Park, R. E., Burgess, E. W., McKenzie, R. D. (eds.): The City: Suggestions of Investigation of Human Behavior in the Urban Environment. University of Chicago Press, Chicago, s. 47-62.
- CASTLES, S. (2003): Towards a Sociology of Forced Migration and Social Transformation. Sociology, 77, č. 1, s. 13-34.
- CASTLES, S., MILLER, M. J. (2009): The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World. Palgrave Macmillan, Basingstoke, 369 s.

- ČERMÁK, Z. (1989): Stěhování do Prahy ve světle výsledků výběrového šetření. *Acta Universitatis Carolinae – Geographica*, 24, č. 2, s. 101-110.
- ČERMÁK, Z. (1999): Migrační aspekty dlouhodobého vývoje Prahy se zvláštním zřetelem k transformačnímu období devadesátých let. *Geografie*, 104, č. 2, s. 122-132.
- ČERMÁK, Z., HAMPL, M., MÜLLER, J. (2009): Současné tendence vývoje obyvatelstva metropolitních areálů v Česku: dochází k významnému obratu? *Geografie*, 114, č. 1, s. 37-51.
- ČERMÁK, Z., JANSKÁ, E. (2011): Rozmístění a migrace cizinců jako součást sociálněgeografické diferenciaci Česka. *Geografie*, 116, č. 4, s. 422-439.
- ČERMÁK, Z., NOVÁK, J., OUŘEDNÍČEK, M. (2011): Migrace. In: Ouředníček, M., Temelová, J., Pospíšilová, L. (eds.): *Atlas sociálně prostorové diferenciaci*. Karolinum, Praha, s. 87-101.
- ČERMÁKOVÁ, D. (2002): Prostorové rozmístění cizinců v České republice a jeho podmíněnosti. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 117 s.
- ČERNÁ, J. (2003): Ruští a ukrajinští imigranti v České republice. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 100 s.
- ČIHÁNKOVÁ, K. (2011): Pracovní migrace Rusů do ČR na pozadí historických událostí. Sonda do života dvou rodin v Olomouckém kraji. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav evropské etnologie, 50 s.
- DEMUTH, A. (2000): Some Conceptual Thoughts on Migration Research. In: Agozino, B. (ed.): *Theoretical and Methodological Issues in Migration Research*. Ashgate, Aldershot, s. 21-58.
- DOSTÁL, P., HAMPL, M. (1994): Development of an urban system: general conception and specific features in the Czech republic. In: Barlow, M., Dostál, P., Hampl, M. (eds.): *Territory, Society and Administration: the Czech Republic and the Industrial Region of Liberec*. Instituut voor Sociale Geografie, Universiteit van Amsterdam, Amsterdam, s. 191-224.
- DRBOHLAV, D. (1999): Imigranti v České republice (s důrazem na ukrajinské pracovníky a "západní" firmy operující v Praze). *Research Support Scheme*, 356 s.
- DRBOHLAV, D. (2011): Imigrace a integrace cizinců v Česku: Několik zastavení na cestě země v její migrační proměně z Davida na téměř Goliáše. *Geografie*, 116, č. 4, s. 401-421.
- DRBOHLAV, D., ČERMÁK, Z. (2002): Current population migration and mobility in the Czech Republic – reflections on some conceptual frameworks. *Acta Universitatis Carolinae Geographica*, 37, č. 1, s. 11-26.

DRBOHLAV, D., JANSKÁ, E. (2004): Current Ukrainian and Russian Migration to the Czech Republic: Mutual Similarities and Differences. In: Górný, A., Ruspini, P. (eds.): Migration in the New Europe, East-West Revisited. Palgrave Macmillan, Houndmills, s. 49-64.

DRBOHLAV, D., JANSKÁ, E., ČERMÁKOVÁ, D. (2007): Prostorové koncentrace imigrantů. *Obec a finance*, 11, č. 5, s. 56-57.

DRBOHLAV, D., JANSKÁ, E., ŠELEPOVÁ, P. (1999): Ukrajinská komunita v České republice (Výsledky dotazníkového šetření). Výzkumná zpráva pro Ministerstvo vnitra ČR, 14 s. [online]. Dostupné na: <<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=130>> [cit. 11.6.2012].

DRBOHLAV, D., LACHMANOVÁ, L. (2008): Možné přístupy k odhadu počtu nelegálních migrantů v Česku a zvláště v Praze. In: Drbohlav, D. (ed.): Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu). Karolinum, Praha, s. 176-180.

DRBOHLAV, D., LUPTÁK, M., JANSKÁ, E., BOHUSLAVOVÁ, J. (1999): Ruská komunita v České republice (Výsledky dotazníkového šetření). Výzkumná zpráva pro Ministerstvo vnitra ČR, 12 s. [online]. Dostupné na: <<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=129>> [cit. 11. 6. 2012].

DRBOHLAV, D., MEDOVÁ, L., ČERMÁK, Z., JANSKÁ, E., ČERMÁKOVÁ, D., DZÚROVÁ, D. (2010): Migrace a (i)migranti v Česku. Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme? Sociologické nakladatelství (SLON), Praha, 207 s.

DRBOHLAV, D., UHEREK, Z. (2007): Reflexe migračních teorií. *Geografie*, 112, 2, s. 125-141.

GALSTER, G. (1996): William Grigsby and the Analysis of Housing Sub-markets and Filtering. *Urban Studies*, 33, č. 10, s. 1797-1805.

HAMPL, M. (1996): Transformační procesy a předpoklady dalšího vývoje systému osídlení. In: Hampl, M., a kol.: Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha, s. 91-117.

HAMPL, M. (2000): Reality, Society and Geographical/Environmental Organization: Searching for an Integrated Order. Department of Social Geography and Regional Development, Charles University in Prague, Faculty of Science, Praha, 112 s.

HAMPL, M. (2005): Geografická organizace společnosti v České republice: Transformační procesy a jejich obecný kontext. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, DemoArt, Praha, 145 s.

HANNAM, K., SHELLER, M., URRY, J. (2006): Editorial: Mobilities, Immobilities and Moorings. *Mobilities*, 1, č. 1, s. 1-22.

HANSON, S. (2009): Mobility. In: Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G., Watts, M., Whatmore, S. (eds.). *The Dictionary of Human Geography*. Wiley-Blackwell, Malden, s. 467-468.

- HENDL, J. (2005): Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Portál, Praha, 408 s.
- HIEBERT, D. (2009): Migration. In: Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G., Watts, M., Whatmore, S. (eds.). The Dictionary of Human Geography. Wiley-Blackwell, Malden, s. 462-464.
- HOLÁ, B. (2005): Srovnatelnost statistiky zahraniční migrace. Demografie, 47, 3, s. 177-187.
- HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. (2002): Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa. Paseka, Praha, Litomyšl, 352 s.
- HUBER, P. (2005): Inter-regional Mobility in the Accession Countries: A Comparison to EU-Member States. Working Paper 249/2005. Austrian Institute for Economic Research, 35 s.
- HUGO, G. (1996): Environmental Concerns and International Migration. International Migration Review, 30, č. 1, s. 105-131.
- HUGO, G. (2009): Cirkulační migrace a rozvoj: asijsko-tichomořská perspektiva. Migraceonline.cz. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/cirkulacni-migrace-a-rozvoj-asijsko-tichomorska-perspektiva>> [cit. 18.4.2013].
- HUNTER, L. M. (2005): Migration and Environmental Hazards. Population and Environment, 26, č. 4, s. 273-302.
- IONTSEV, V., IVAKHNIOUK, I. (2004): Russia and the Enlargement of the European Union. In: Górný, A., Ruspini, P. (eds.): Migration in the New Europe, East-West Revisited. Palgrave Macmillan, Houndmills, s. 233-245.
- JANELLE, D. G. (1968): Central place development in a time–space framework. Professional Geographer, 20, č. 1, s. 5–10.
- JANÍČKO, M. (2010): Pražští Rusové. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra sociologie, Praha, 59 s.
- JARVIS, H., PRATT, A. C., WU, P. Ch.-Ch. (2001): The Secret Life of Cities. The Social Reproduction of Everyday Life. Pearson Education Limited, Harlow, 216 s.
- JONES, C., LEISHMAN, C., WATKINS, C. (2004): Intra-Urban Migration and Housing Submarkets: Theory and Evidence. Urban Studies, 19, č. 2, s. 269-283.
- KASARDA, J. D., JANOWITZ, M. (1974): Community Attachment in Mass Society. American Sociological Review, 39, s. 328-339.
- KAUFMANN, V., BERGMAN, M. M., JOYE, D. (2004): Motility: mobility as capital. International Journal of Urban and Regional Research, 28, č. 4, s. 745-756.

KNOX, P., PINCH, S. (2010): *Urban Social Geography: an Introduction*. Pearson Education, Harlow, 373 s.

KOCOUREK, J. (2005): Vietnamci v ČR. Socioweb [online]. Dostupné na: <<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=199&lst=106>> [cit. 21. 7. 2013].

KOCOUREK, J. (2008): Podmíněnosti současné migrace Vietnamců do Česka. In: Drbohlav, D. (ed.): *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Karolinum, Praha, s. 233-245.

KOPEČNÁ, M., ŠPAČKOVÁ, P. (2012): Rezidenční stabilita obyvatel pražského zázemí: případová studie Říčany u Prahy. In: Ouředníček, M., Temelová, J. (eds.): *Sociální proměny pražských čtvrtí*. Academia, Praha, s. 206-228.

KOSTELECKÝ, T. (2000): Housing and Its Influence on the Development of Social Inequalities in the Post-Communist Czech Republic. *Czech Sociological Review*, 8, č. 2, s. 177-193.

KUŠNIRÁKOVÁ, T. (2013): Vietnamci v Česku a ve světě - migrační a adaptační tendence. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 159 s.

KUŠNIRÁKOVÁ, T., ČIŽINSKÝ, P. (2011): Dvacet let české migrační politiky: Liberální, restriktivní, anebo ještě jiná? *Geografie*, 116, č. 4, s. 497–517.

LANDALE, N. S., GUEST, A. M. (1985): Constraints, Satisfaction and Residential Mobility: Speare's Model Reconsidered. *Demography*, 22, č. 2, s. 199-222.

LEE, E. S. (1966): A Theory of Migration. *Demography*, 3, č. 1, s. 47-57.

LEY, D. (1983): *A Social Geography of the City*. Harper & Row, Publishers, New York, 449 s.

LOCKE, C., ADGER, W. N., KELLY, P. M. (2000): Changing places: migration's social and environmental consequences. *Environment*, 42, č. 7, s. 24–35.

LU, M. (1998): Analyzing migration decisionmaking: relationships between residential satisfaction, mobility intentions, and moving behavior. *Environment and Planning A*, 30, č. 8, s. 1473-1495.

LUX, M., SUNEGA, P., Mikeszová, M., Večerník, J., Matyáš, F. (2006): Analýza opatření bytové politiky směřujících k podpoře flexibility práce v ČR. 1. díl - teoretický úvod. Sociologický ústav AV ČR, Praha, 57 s.

MACEŠKOVÁ, M., OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J. (2009): Sociálně prostorová diferenciacie v České republice: implikace pro veřejnou (regionální) politiku. *Ekonomický časopis*, 57, č. 7, s. 700-715.

MALYNOVSKA, O. (2008): Migrace z Ukrajiny (s důrazem na Česko jako cílovou zemi). In: Drbohlav, D. (ed.): Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu). Karolinum, Praha, s. 211-224.

MARTÍNKOVÁ, Š. (2008): Sociabilita vietnamského etnika v Praze. In: Uherek, Z., Korecká, Z., Pojarová, T. a kol.: Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice. Etnologický ústav AV ČR, Praha, s. 167-210.

MASSEY, D. S., ARANGO, J., HUGO, G., KOUAOUCI, A., PELLEGRINO, A., TAYLOR, J. E. (1993): Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19, č. 3, s. 431-466.

McCANN, E. (2009a): Housing class. In: Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G., Watts, M., Whatmore, S. (eds.): *The Dictionary of Human Geography*. Wiley-Blackwell, Malden, s. 346.

McCANN, E. (2009b): Urban managers and gatekeepers. In: Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G., Watts, M., Whatmore, S. (eds.). *The Dictionary of Human Geography*. Wiley-Blackwell, Malden, s. 787.

MURADIAN, R. (2006): Immigration and the environment: Underlying values and scope of analysis. *Ecological economics*, 59, č. 2, s. 208-213.

MUSIL, J. (1967): *Sociologie soudobého města*. Svoboda, Praha, 320 s.

MUSIL, J. (1968): The Development of Prague's Ecological Structure. In: Pahl, R. E. (ed.): *Readings in Urban Sociology*. Pergamon Press, Oxford, s. 232-259.

MUSIL, J. (2002): Co se děje s českými městy dnes. In: Horská, P., Maur, E., Musil, J.: *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*. Paseka, Praha a Litomyšl, s. 298-331.

MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 44, č. 2, s. 321-348.

NOVÁK, J. (2010): *Lokalizační data mobilních telefonů: možnosti využití v geografickém výzkumu*. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 175 s.

NOVÁK, J., PULDOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J. (2007): Současné procesy ovlivňující sociálně prostorovou diferenciaci České republiky. *Urbanismus a územní rozvoj*, 10, č. 5, s. 34-39.

OBUCHOVÁ, L'. (2002): Čínská komunita v České republice. Výzkumná zpráva pro Ministerstvo vnitra ČR. Orientální ústav AV ČR, 36 s. [online]. Dostupné na: <http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=120> > [cit. 6.8.2012].

OUŘEDNÍČEK, M. (2003a): Sociální geografie Prahy – pracovní text k přednášce [online]. Dostupné na: <<http://web.natur.cuni.cz/~slamak/sgp/textsgp2.html>> [cit. 31.5.2013].

OUŘEDNÍČEK, M. (2003b): Suburbanizace Prahy. Sociologický časopis, 39, č. 2, s. 235–253.

OUŘEDNÍČEK, M. (2008): Mobilita ve městě. [online]. Dostupné na: <http://www.evropskemesto.cz/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=210> [cit. 12.1.2013].

OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK, J. (2012): Populační vývoj Prahy a jejího zázemí v transformačním období. In: Ouředníček, M., Temelová, J. (eds.): Sociální proměny pražských čtvrtí. Academia, Praha, s. 25-46.

OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK, J., TEMELOVÁ, J., PULDOVÁ, P. (2009): Metody geografického výzkumu města. In: Ferenčuhová, S., Hledíková, M., Galčanová, L., Vacková, B. (eds): Město: Proměnlivá ne/samozřejmost. Pavel Mervart/Masarykova univerzita, Brno, s. 93-128.

OUŘEDNÍČEK, M., POSOVÁ, D. (2006): Suburbánní bydlení v Pražském městském regionu: etapy vývoje a prostorové rozmístění. In: Ouředníček, M. (ed.): Sociální geografie Pražského městského regionu. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 96-113.

OUŘEDNÍČEK, M., POSPÍŠILOVÁ, L., ŠPAČKOVÁ, P., TEMELOVÁ, J., NOVÁK, J. (2012): Prostorová typologie a zonace Prahy. In: Ouředníček, M., Temelová, J. (eds.): Sociální proměny pražských čtvrtí. Academia, Praha, s. 268-297.

OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., FEŘTROVÁ, M. (2011): Změny sociálního prostředí a kvality života v depopulačních regionech České republiky. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 47, č. 4, s. 777-803.

OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J. (2009): Twenty years after socialism: the transformation of Prague's inner structure. Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Sociologia, 54, č. 1, s. 9-30.

PETERSEN, W. (1958): A General Typology of Migration. American Sociological Review, 23, č. 3, s. 256-266.

POSPÍŠILOVÁ, L. (2007): Skutečné obyvatelstvo centra Prahy a každodenní život v jeho lokalitách. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 143 s.

PRICE, C. E., FELDMEYER, B. (2012): The Environmental Impact of Immigration: An Analysis of the Effects of Immigrant Concentration on Air Pollution Levels. Population Research and Policy Review, 31, č. 1, s. 119-140.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. (1998): Pedagogický slovník. 2. vydání. Portál, Praha, 336 s.

- PULDOVÁ, P., NOVÁK, J. (2008): Suburbanizace a sociální prostředí. In: Ouředníček, M., Temelová, J., Macešková, M., Novák, J., Puldová, P., Romportl, D., Chuman, T., Zelendová, S., Kuncová, I.: Suburbanizace.cz. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje a Urbánní a regionální laboratoř, Praha, s.40-53.
- PULDOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M. (2006): Změny sociálního prostředí v zázemí Prahy jako důsledek procesu suburbanizace. In: Ouředníček, M. (ed.): Sociální geografie Pražského městského regionu. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 128-142.
- ROSEMAN, C. C. (1971): Migration as a Spatial and Temporal Process. *Annals of the Association of American Geographers*, 61, č. 3, s.589-598.
- ROSSI, P. H. (1955/1980): Why families move. 2. vydání. Sage Publications, London, 243 s.
- SAUNDERS, P. (1989): Social Theory and the Urban Question. 2. vydání. Routledge, London, New York, 289 s.
- SIMMONS, J. W. (1968): Changing Residence in the City: A Review of Intraurban Mobility. *Geographical Review*, 50, č. 4, s. 622-651.
- SPEARE, A. (1974): Residential Satisfaction as an Intervening Variable in Residential Mobility. *Demography*, 11, č. 2, s. 173-188.
- SPEARE, A., GOLDSTEIN, S., FREY, W. H. (1976): Residential mobility, migration, and metropolitan change. Ballinger, Cambridge, 316 s.
- SUNEGA, P., LUX, M. (2010): Segmentace českých domácností a orientační prognóza počtu domácností ve vybraných právních formách bydlení a typech zástavby do roku 2020. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 46, č. 1, s. 3-41.
- SÝKORA, L. (1996): Transformace fyzického a sociálního prostředí Prahy. In: Hampl, M., a kol.: Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha, s. 361-394.
- SÝKORA, L., ČERMÁK, Z. (1998): City growth and migration patterns in the context of 'communist' and 'transitory' periods in Prague's urban development. *Espace, populations, sociétés*, 3, s. 405-416.
- ŠENKÝŘOVÁ, V. (2010): Vilové čtvrti Prahy: případová studie Hanspaulka. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 88 s.
- ŠNEJDOVÁ, I. (2006): Změny ve vzdělanostní struktuře obyvatelstva Pražského městského regionu. In: Ouředníček, M., ed.: Sociální geografie Pražského městského regionu. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 114-127.

ŠPAČEK, O. (2012): Proměny sousedství v pražských lokalitách. In: Ouředníček, M., Temelová, J. (eds.): Sociální proměny pražských čtvrtí. Academia, Praha, s. 159-178.

ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., RIŠKA, M. (2012): Vývoj počtu obyvatel 1993-2011 a faktické obyvatelstvo 2011. Specializovaná mapa v měřítku 1:1000000. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Urbánní a regionální laboratoř a Technologická agentura ČR, Praha.

ŠUSTROVÁ, K. (2008): Vnitroměstská migrace v Praze v letech 1992-2006. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 137 s.

TEMELOVÁ, J., NOVÁK, J., OUŘEDNÍČEK, M., PULDOVÁ, P. (2009): Budou česká sídliště místy bydlení chudých? Era 21, 9, č. 1, s. 53-54.

TEMELOVÁ, J., NOVÁK, J., POSPÍŠILOVÁ, L., DVOŘÁKOVÁ, N. (2011): Každodenní život, denní mobilita a adaptační strategie obyvatel v periferních lokalitách. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 47, č. 4, s. 831-858.

TROUPOVÁ, J. (2004): Kvantitativní a kvalitativní aspekty života Američanů a Ukrajinců v České republice. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 137 s.

UHHEREK, Z. (2003): Cizinecké komunity a městský prostor v České republice. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 39, č. 2, s. 193-216.

VALENTA, O. (2006): Prostorové rozmístění imigrantů v České republice se zvláštním zřetelem na Prahu. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 119 s.

VALENTA, O. (2012): Cizinci v Praze: prostorová koncentrace Slováků, Ukrajinců a Vietnamců. In: Ouředníček, M., Temelová, J. (eds.): Sociální proměny pražských čtvrtí. Academia, Praha, s. 92-115.

VAN KEMPEN, R. A ÖZÜEKREN, A. Ş. (1998): Ethnic Segregation in Cities: New Forms and Explanations in a Dynamic World. Urban Studies, 35, č. 10, s. 1631-1656.

WHITE, P. (1984): The West European City: A Social Geography. Longman, London, New York, 269 s.

WIRTH, L. (1938): Urbanism As A Way Of Life. American Journal of Sociology, 44, č. 1, s. 1-24.

WOLPERT, J. (1966): Migration as an Adjustment to Environmental Stress. Journal of Social Issues, 22, č. 4, s. 92-102.

ZELINSKY, W. (1971): The Hypothesis of the Mobility Transition. Geographical Review, 61, č. 2, s. 219-249.

DALŠÍ ZDROJE

ALBRECHT, P. (2013): Rozhovor s vedoucím pobočky Integrovaného centra v Praze 13.

Analýza dopravy v klidu pro území MČ Praha 13. Popis základní sídelních jednotek (listy ČSÚ). Příloha č. 11. Cityplan. 2011. 20 s. [online]. Dostupné na: <<http://www.praha13.cz/Mestska-cast/Doprava/Analyza-dopravy-v-klidu-pro-uzemi-MC-Praha-13>> [14. 7. 2013].

CVVM (2005): Náš vztah k jiným národům a národnostem. Tisková zpráva ov50325. Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, 2 s. [online]. Dostupné na: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3189/f3/100459s_ov50325.pdf> [cit. 5. 8.2013].

ČSÚ (2013a): Cizinci v ČR podle státního občanství 1994-2011 (31.12.). Český statistický úřad [online]. Dostupné na: <[https://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B900334BBE/\\$File/c01r02.pdf](https://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B900334BBE/$File/c01r02.pdf)> [cit. 24. 7. 2013].

ČSÚ (2013b): Metodické vysvětlivky. Základní informace o vybraných územních celcích podle SLDB 2011 – ČR, kraje, okresy, správní obvody ORP a obce (včetně městských částí územně členěných statutárních měst [online]. Dostupné na: <[http://www.scitani.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/D70024DB91/\\$File/0800012m.pdf](http://www.scitani.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/D70024DB91/$File/0800012m.pdf)> [cit. 24. 7. 2013].

ČSÚ (2013c): Obyvatelstvo podle věku, státního občanství a pohlaví. Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Český statistický úřad [online]. Dostupné na: <www.scitani.cz> [cit. 28.5.2013].

ČSÚ (2013d): Obyvatelstvo v Praze 1919-2012. Český statistický úřad [online]. Dostupné na: <http://www.czso.cz/xa/redakce.nsf/i/casove_rady_lide__time_series_people> [cit. 24.5. 2013].

ČSÚ (2013e): Počet a obydlenost domů a bytů v ZSJ Prahy. Sčítání lidu, domů a bytů. Interní materiál Českého statistického úřadu.

ČSÚ (2013f): Počet cizinců v ZSJ Prahy v letech 2001 a 2011 podle vybraných charakteristik. Sčítání lidu, domů a bytů. Interní materiál Českého statistického úřadu.

ČSÚ (2013g): Počet obyvatel ZSJ Prahy podle věku v roce 2011. Sčítání lidu, domů a bytů. Interní materiál Českého statistického úřadu.

ČSÚ (2013h): Veřejná databáze. Český statistický úřad [online]. Dostupné na: <<http://vdb.czso.cz>> [cit. 24. 6. 2013].

ČSÚ (2012a): Celková zaměstnanost cizinců. G03 Podle postavení v zaměstnání. Český statistický úřad [online]. Dostupné na: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaje/ciz_zamestnanost#cr> [cit. 11. 6. 2013].

ČSÚ (2012b): Databáze migrace. Individuální anonymizovaná data o změnách trvalého bydliště na úrovni obcí Česka v letech 1992-2011. Český statistický úřad, Praha.

ČSÚ (2012c): Databáze migrace. Individuální anonymizovaná data o změnách trvalého bydliště na úrovni urbanistických obvodů Prahy v letech 1992-2011. Český statistický úřad, Praha.

ČSÚ (2012d): Migrace v hl. m. Praze v letech 2001 až 2011. Český statistický úřad, Krajská správa ČSÚ v hl. m. Praze, oddělení informačních služeb, Praha, 67 s.

ČSÚ (2012e): Pohyb obyvatelstva za základní sídelní jednotky Prahy v letech 2001-2011. Interní databáze.

ČSÚ (2012f): Statistická ročenka Hlavního města Prahy 2012. Český statistický úřad, Krajská správa ČSÚ v hl. m. Praze, oddělení informačních služeb, Praha, 269 s.

ČSÚ (2012g): Vývoj obyvatelstva České republiky (2011). Český statistický úřad, Praha, 63 s.

ČSÚ (2012h): Život cizinců v ČR. Český statistický úřad, Oddělení pracovních sil, migrace a rovných příležitostí, Praha, 29 s.

ČSÚ (2011): Vývoj obyvatelstva hl. m. Prahy v letech 2001 až 2010. Český statistický úřad, Oddělení regionálních analýz a informačních služeb, Praha, 183 s.

ČSÚ (2010a): Data o dokončených bytech v urbanistických obvodech Prahy v letech 2000-2009. Interní databáze Urbánní a regionální laboratoře.

ČSÚ (2010b): Koncepce výběru a zpracování statistických údajů spojených s migrací a integrací cizinců na území České republiky. Český statistický úřad, Praha, 44 s.

ČSÚ (2008a): Migrace v hl. m. Praze 2001 – 2007. Český statistický úřad, oddělení regionálních analýz a informačních služeb, Praha, 83 s.

ČSÚ (2008b): Zahraniční a vnitřní stěhování cizinců podle státního občanství, top 25 - rok 2007. Český statistický úřad [online]. Dostupné na:

<[http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/49002EA84A/\\$File/c02t01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/49002EA84A/$File/c02t01.pdf)>.

ČSÚ (2001a): Databáze výsledků Sčítání lidu, domů a bytů 2001 v podrobnosti urbanistických obvodů.

ČSÚ (2001b): Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 2000. Český statistický úřad, Praha, 311 s.

ČSÚ (2000): Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 1999. Český statistický úřad, Praha, 284 s.

ČSÚ (1999): Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 1998. Český statistický úřad, Praha, 288 s.

ČSÚ (1998): Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 1997. Český statistický úřad, Praha, 290 s.

- ČSÚ (1997): Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 1996. Český statistický úřad, Praha, 292 s.
- ČSÚ (1996a): Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 1995. Český statistický úřad, Praha, 296 s.
- ČSÚ (1996b): Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 1994. Český statistický úřad, Praha, 294 s.
- ČSÚ (1996c): Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 1993. Český statistický úřad, Praha, 282 s.
- ČSÚ (1995): Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 1992. Český statistický úřad, Praha, 278 s.
- ČSÚ (1991): Databáze výsledků Sčítání lidu, domů a bytů 1991 v podrobnosti urbanistických obvodů.
- ČTK (2011): Rusko prožívá další vlnu emigrace. Deník.cz [online]. Dostupné na:
<http://www.denik.cz/ze_sveta/rusko-proziva-dalsi-vlnu-emigrace20110405.html> [cit. 10. 7. 2013].
- ČÚZK (2013): Nahlížení do katastru nemovitostí [online]. Dostupné na:
<<http://sgi.nahlizenidokn.cuzk.cz/marushka/default.aspx?themeid=3&&MarQueryId=6D2BCEB5&MarQParam0=755541&MarQParamCount=1&MarWindowName=Marushka>> [10. 7.2013].
- ESSK (2012): Průměrná míra kriminality v urbanistických obvodech Prahy v letech 2004-2007. Policejní prezidium, Evidenčně statistický systém kriminality, 2012. Interní databáze Urbánní a regionální laboratoře.
- Hlášení o stěhování Obyv 5-12. Český statistický úřad [online]. Dostupné na:
<<http://apl.czso.cz/pll/vykwww/pdf.download?xid=723&xmutace=0>> [cit. 10. 7. 2013].
- GÜRLICH, R. (2001): Cizinci a koupě nemovitostí: Jaká jsou omezení? Finance.cz [online]. Dostupné na: <[http://www.finance.cz/zpravy/finance/322466-cizinci-a-koupe-nemovitosti-jaka-jsou-omezeni-/
>/> \[cit. 10. 7. 2013\].](http://www.finance.cz/zpravy/finance/322466-cizinci-a-koupe-nemovitosti-jaka-jsou-omezeni-/)
- HAVLOVÁ, P. (2013): Rozhovor s ředitelkou MŠ Havaj.
- HONSOVÁ, M. (2011): Praha je in pro Iry a Rusy. Ekonom, 55, 20, s. 48-50.
- HURAJČÍKOVÁ, V. (2013): Rozhovor s referentkou územního plánování na ÚMČ Praha 13.
- Informace o firmách z Obchodního rejstříku 2013 [online]. Dostupné na: <<http://rejstrik.penize.cz/>> a <<http://rejstrik-firem.kurzy.cz/>> [cit. 11. 7. 2013].
- Informace o projektu dobrovolných návratů. 2009. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Dostupné na: <<http://www.mvcr.cz/clanek/informace-o-projektu-dobrovolnych-navratu.aspx>> [cit. 11.6.2013].
- JAREŠ, J. (2006): Rusové v Čechách: jsme tu doma. Aktuálně.cz. [online]. Dostupné na: <<http://aktualne.centrum.cz/clanek.phtml?id=93502>> [cit. 10. 7. 2013].

JUST, J. (2010): Nápisů v azbuce přibude. Rusové volí Česko jako domov. Aktuálně.cz. [online]. Dostupné na: <<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=660121>> [cit. 11. 7. 2013].

KREUZIGEROVÁ, P. (2013): Rusové zachraňují české developery. Lidové noviny, Peníze & Byznys, s. 15.

MMR (2006): Návrh Národního rozvojového plánu České republiky 2007 – 2013 [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj. Dostupné na: <http://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/e2851ddf-d85f-4c35-809a-19545a7cac45/1141122325-materi-l-nrp-iii-nrp-upraveny-str_e2851ddf-d85f-4c35-809a-19545a7cac45> [cit. 11.2.2013].

MPSV (2012): Průměrná míra nezaměstnanosti v MČ Prahy v letech 2005-2007. Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2012. Interní databáze Urbánní a regionální laboratoře.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 862/2007 ze dne 11. července 2007 o statistice Společenství v oblasti migrace a mezinárodní ochrany a o zrušení nařízení Rady (EHS) č. 311/76 o sestavování statistik o zahraničních pracovnících. Úřední věstník Evropské unie (2007). [online]. Dostupné na: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:199:0023:0029:CS:PDF>> [cit. 30. 5. 2013].

PAVLÍKOVÁ, V. (2013): Rozhovor s realitní poradkyní v RK Chirš.

PEVNÁ, H. (2013a): Rozhovor s vedoucí volnočasových aktivit v DDM Luka.

PEVNÁ, M. (2013a): Rozhovor s učitelkou fakultní ZŠ Otokara Chlupa.

PRODAVAČKA (2013): Rozhovor s prodavačkou v prodejně chovatelských potřeb Weber-Mlýn.

ŠEFČÍKOVÁ, M. (2013): Rozhovor se zástupkyní ředitele fakultní ZŠ Mezi Školami.

ŠŮRA, A. (2010): Rusové se vracejí. Respekt, 21, č. 3, s. 26-28.

TYRANOVÁ, H. (2013): Rozhovor s koordinátorkou sociální prevence na ÚMČ Praha 13.

ÚRM (2013): Ortofoto Prahy 2010 [online]. Dostupné na: <http://wgp.urm.cz/ArcGIS/rest/services/MAP/letecke_snimky_posledni_snimkovani_cache/MapServer> [cit. 15. 7. 2013].

Počty žáků v MŠ Rosnička, MŠ Havaj, ZŠ Mezi Školami a ZŠ Otokara Chlupa ve školním roce 2011/2012. 2013. Úřad městské části Praha 13.

Strategie rozvoje městské části Praha 13. Westminster, s.r.o. 2013 [online]. Dostupné na: <http://www.praha13.cz/5455_Koncepce-rozvoje> [cit. 13. 7. 2013].

Výroční zprávy GJH z let 2002/2003–2011/2012. Gymnázium Jaroslava Heyrovského. 2013 [online]. Dostupné na: <<http://www.gymjh.cz/cs/site/skola/skola-dokumenty/skola-vyrocní-zpravy.htm>> [cit. 24. 8. 2013].

Zákon č. 219/1995 Sb. ze dne 26. září 1995, devizový zákon.

Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2011. Ministerstvo vnitra České republiky, Praha, 193 s.

Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2010. Praha. Ministerstvo vnitra České republiky, Praha, 192 s.